

Kultūras ministrija

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE
ANNO 1919

Latvijas Universitātes
Diasporas un migrācijas
pētījumu centrs

Vienotības nacionālās identitātes un Latvijas kultūrtelpas nostiprināšana

PRIEKŠLIKUMI SABIEDRĪBAS INTEGRĀCIJAS
POLITIKAS PLĀNAM 2019.-2025.GADAM

Ekspertu ziņojums

Rīga

2017

SATURS

Saīsinājumi.....	4
Ievads.....	5
Datu ieguves risinājumi indikatoru mērījumiem	6
Kopsavilkums	8
Nacionālās identitātes, valodas un kultūrtelpas stiprināšana	8
Diasporas politikas attīstība.....	14
Trešo valstu pilsoņu integrācija	21
Pilsoniskās sabiedrības attīstība, iekļaušanās un saliedētība	26
1. Nacionālās identitātes, valodas un kultūrtelpas stiprināšana	30
Ievads.....	30
Atslēgas vārdi.....	30
Latviešu valodas lomas nostiprināšana saziņā starp latviešiem un mazākumtautību pārstāvjiem	30
Politikas mērķi	31
Situācijas raksturojums un galvenās problēmas.....	31
Iecietīgas sociālās atmiņas un vienojošas atceres kultūras nostiprināšana	34
Politikas mērķi	34
Situācijas raksturojums un galvenās problēmas.....	34
Risinājumu virzieni.....	37
Priekšlikumi Sabiedrības integrācijas politikas plāna 2019.-2025.gadam izstrādei	37
Literatūras saraksts.....	40
2. Diasporas politikas attīstība	41
Ievads.....	41
Atslēgas vārdi.....	41
Politikas dokumenti un institucionālā organizācija	42
Politikas mērķi	44
Situācijas raksturojums.....	45
Statistikas dati: Emigrācijas un remigrācijas apjoms	45
Resursi un īstenotie pasākumi.....	50
Galvenās problēmas	81
Risinājumu virzieni.....	90
Priekšlikumi Sabiedrības integrācijas politikas plāna 2019.-2025.gadam izstrādei	92
Literatūras saraksts.....	103
3. Trešo valstu pilsoņu integrācija	110
Ievads.....	110

Atslēgas vārdi.....	112
Politikas mērķi	114
Situācijas raksturojums.....	116
Statistikas dati: Citu valstu pilsoņu portrets Latvijā.....	116
Veiktie izvērtējumi un pētījumi un tajos identificētie izaicinājumi.....	121
Latvijas sabiedrības attieksme	125
NIPSIPP 2012.-2018.gadam izvirzītās prioritātes trešo valstu pilsoņu integrācijas jomā un sasniegtie rezultāti.....	129
Resursi un īstenotie pasākumi	132
Galvenās problēmas	142
Risinājumu virzieni.....	145
Priekšlikumi Sabiedrības integrācijas politikas plāna 2019.-2025.gadam izstrādei.....	145
Literatūras saraksts.....	148
4. Pilsoniskās sabiedrības attīstība, iekļaušanās un saliedētība	153
Ievads.....	153
Atslēgas vārdi.....	153
Politikas dokumenti un institucionālā organizācija	154
Politikas mērķi	155
Situācijas raksturojums un galvenās problēmas.....	156
Pilsoniskās sabiedrības attīstība	156
Līdzdalība, kopatbildība, pārstāvniecība.....	160
Vienlīdzīgas tiesības (nediskriminācija, dažādības atzīšana)	163
Kontakti, sadarbība starp dažādām sabiedrības grupām: starpkultūru dialogs un tam nepieciešamā starpkultūru kompetence.....	167
Risinājumu virzieni.....	169
Priekšlikumi sabiedrības integrācijas politikas plāna 2019.-2025.gadam izstrādei	169
Literatūras saraksts.....	177
Uzdevumi un rezultatīvie rādītāji	180
Nacionālās identitātes, valodas un kultūrtelpas stiprināšana	180
Diasporas politikas attīstība.....	189
Trešo valstu pilsoņu integrācija	205
Pilsoniskās sabiedrības attīstība, iekļaušanās un saliedētība	215

SAĪSINĀJUMI

ĀM - Latvijas Republikas Ārlietu ministrija
CSP – Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde
EEZ – Eiropas Ekonomiskā zona
ELA – Eiropas Latviešu Apvienība
EM - Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija
ES - Eiropas Savienība
ESF - Eiropas Sociālais fonds
IAC – Izglītības attīstības centrs
IeM - Latvijas Republikas Iekšlietu ministrija
IKVD – Izglītības kvalitātes valsts dienests
IZM - Latvijas Republikas Izglītības un zinātnes ministrija
KM – Latvijas Republikas Kultūras ministrija
LCC – Latvijas cilvēktiesību centrs
LIAA – Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra
LTRK - Latvijas tirdzniecības un rūpniecības kamera
LVA – Latviešu valodas aģentūra
LU – Latvijas Universitāte
MK – Ministru Kabinets
NAP – Nacionālais attīstības plāns
NIPSIPP – Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes
NVA - Nodarbinātības valsts aģentūra
PBLA – Pasaules Brīvo Latviešu Apvienība
PLEIF – Pasaules Latviešu Ekonomikas un Inovāciju Forums
PMLP – Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde
SIF – Sabiedrības integrācijas fonds
VARAM - Latvijas Republikas Vides un reģionālās attīstības ministrija

Pārskats izstrādāts pēc Latvijas Republikas Kultūras ministrijas pasūtījuma laika posmā no 2017.gada aprīļa līdz jūlijam. Pārskata mērķis ir, balstoties uz līdzšinējiem pētījumiem pilsoniskās sabiedrības attīstības jomā, statistikas datiem, iestāžu ziņojumiem un plašsaziņas līdzekļos ievietoto informāciju, sniegt problēmu formulējumus, risinājumu virzienus, kā arī priekšlikumus jomas politikas rezultātiem un rezultatīvajiem rādītājiem (indikatoriem) iekļaušanai Sabiedrības integrācijas plāna projektā.

Pārskats balstās uz daudzveidīgu politikas plānošanas un normatīvo dokumentu analīzi, tostarp politikas dokumentiem, starptautisku organizāciju ziņojumiem, valsts attīstības plānošanas dokumentiem un akadēmiskām publikācijām. Papildus, ziņojuma izstrādē izmantota atgriezeniskā saite no NIPSIPP padomes locekļiem: Valsts Kancelejas, Pārresoru koordinācijas centra, SIF, IZM, ĀM un citām iestādēm, kā arī 2016.gada Valsts prezidenta izveidotās sabiedrības saliedētības politikas ekspertu grupas ziņojums un Darba grupas diasporas jautājumos protokoli. Ziņojuma empīriskajai bāzei izmantoti dažādi datu avoti: valsts institūciju apkopotie statistikas dati, ad-hoc un monitoringa pētījumi, akadēmiskie un lietišķie pētījumi, kā arī starptautiskie salīdzinošie pētījumi. Īpaša nozīme ziņojumā piešķirta 2016.gada nogalē un 2017.gada maijā un jūnijā notikušajām nozares ekspertu fokusgrupu diskusijām par aplūkoto tematiku (divas diskusijas par katru rīcības virzienu). Diskusiju kopsavilkumi pieejami KM kā atsevišķs nodevums.

Atbilstoši sākotnējam uzstādījumam, rekomendācijas sniegtas četros rīcības virzienos:

1. Nacionālās identitātes, valodas un kultūrtelpas stiprināšana
2. Diasporas politikas attīstība
3. Trešo valstu pilsoņu integrācija
4. Pilsoniskās sabiedrības attīstība, iekļaušanās un saliedētība

Katram no tiem definēti sasniedzamie mērķi un uzdevumi, norādīti veicamie pasākumi, darbības rezultāti un rezultatīvie rādītāji. Virzienu mērķi ir pakārtoti virsmērķim.

Dokuments sakņojas uzstādījumā, ka sabiedrības integrācijas politikas **virsmērķis** ir stipra, saliedēta Latvijas tauta: nacionāla un demokrātiska kopiena, kura nodrošina tās vienojošā pamata - latviešu valodas, kultūras un nacionālās identitātes, eiropiešu demokrātisko vērtību, unikālās kultūrtelpas - saglabāšanu un bagātināšanu Latvijas nacionālas demokrātiskas valsts līdzsvarotai attīstībai.

Ziņojuma autori: LU Diasporas un migrācijas pētījumu centra direktore asociētā profesore Inta Mieriņa, pedagoģijas zinātņu doktore Liesma Ose, LU Filozofijas un socioloģijas institūta pētnieks Mārtiņš Kaprāns un PROVIDUS pētniece migrācijas un integrācijas jomā Agnese Lāce.

Pateicamies visiem, kas pauda savu viedokli intervijās un diskusijās.

Par ziņojuma saturu pilnībā atbildīgi to sagatavojušie eksperti, un tas nav uzskatāms par pētījuma pasūtītāja – Latvijas Republikas Kultūras ministrijas – viedokli.

Daudzu ziņojumā piedāvāto sabiedrības integrācijas rezultatīvo rādītāju izmērīšanai nepietiek ar šobrīd publiski pieejamiem vai valsts institūciju pastāvīgi apkopotajiem datiem - nepieciešami regulāri pētījumi. Lai iegūtu regulāru informāciju par visām interesējošajām mērķa grupām, ieteicams veikt sekojošus monitoringa pētījumus:

- Sabiedrības integrācijas monitorings;
- Jauniebraucēju viedokļu un situācijas monitorings;
- Diasporas monitorings.

Monitoringa pētījumi jāīsteno vismaz reizi trīs gados. Tie finansējami no valsts budžeta, samazinot atkarību no citiem veiktajiem pētījumiem un to laika grafika. Šādi pētījumi nepieciešami, lai paaugstinātu valsts institūciju kapacitāti novērtēt sabiedrības integrācijas progresus, īstenoto pasākumu efektivitāti, un pēc iespējas ātrāk reaģēt uz izaicinājumiem. Analizējot datus dinamikā, ieteicams pievērst uzmanību izmaiņu statistiskajai nozīmībai, t.i., vai, ņemot vērā izlases statistisko kļūdu, ar pārliecību varam teikt, ka patiesi notikušas izmaiņas.

Sabiedrības integrācijas monitoringu (turpmāk – Integrācijas monitorings) ieteicams veikt reizi trīs gados. Monitoringa izmaksas iespējams samazināt, izstrādājot visaptverošu metodoloģiju un precīzu indikatoru sarakstu, ņemot vērā Sabiedrības integrācijas politikas plānā iekļautās aktivitātes visos rīcības virzienos. Balstoties uz Eiropas Komisijas izstrādāto Rīcības plānu trešo valstu pilsoņu integrācijai, integrāciju ieteicams mērīt dažādās jomās: izglītība, nodarbinātība, līdzdalība, sociālo iekļaušana, piekļuvi pamatpakalpojumiem, uzņemšana u.c.¹ Kā Integrācijas monitoringa pamats var kalpot KM īstenotais Mazākumtautību monitorings, kuru ieteicams paplašināt, nākotnē veidojot reprezentatīvu izlasi, kas ietver visus sabiedrības locekļus. Šāds risinājums nodrošinās t.s. ‘references’ grupu daudziem svarīgiem rādītājiem (piemēram, piederības sajūta, identitāte, līdzdalība), lai saprastu, vai tie uzskatāmi par optimāliem vai neapmierinošiem un lai spētu izvērtēt to dinamiku (vai pārmaiņas vērojamas visā sabiedrībā vai tikai konkrētajās grupās). Pētījums sniegs informāciju arī par citu valstu - trešo valstu, ES/EEZ valstu - pilsoņu integrācijas rādītājiem. Lielākā daļa no viņiem ir Krievijas pilsoņi, daudzi dzīvo Latvijā jau daudzus gadus, un viņus ir iespējams sasniegt reprezentatīvā iedzīvotāju aptaujā². Monitoringā iekļaujama arī sadaļa par a) sabiedrības līdzdalību un b) sociālo atmiņu, sniedzot iespēju analizēt arī šos jautājumus un īstenotās politikas rezultātus, attiecīgi pielāgojot vai veidot izmaiņas virzienu saturā. Sabiedrības integrācijas monitorings lielā mērā sasaucas ar 2011.gadā izstrādāto “Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas politikas novērtējuma metodoloģijas rokasgrāmatu”³. Minoritāšu, citu valstu pilsoņu, sabiedrības līdzdalības un sociālās atmiņas jautājumu apvienošana vienā Integrācijas monitoringā ne vien nodrošinās optimālu resursu izlietojumu, bet arī padziļinātas analīzes iespējas, saistot minētos jautājumus savā starpā.

¹Europe: Integration Action Plan of Third-Country Nationals launched <https://ec.europa.eu/migrant-integration/news/europe-integration-action-plan-of-third-country-nationals-launched>

² Iespējama arī konkrētu (mazo) respondentu grupu mākslīga palielināšana izlasē, lai iegūtu par tiem pēc iespējas precīzāku informāciju.

³ Zepa, B., Kļave, E., Ķešāne, I., Šūpule, I., Žabko, O., Bebrīša, I., Vaivode, . (2011). Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas politikas novērtējuma metodoloģijas rokasgrāmata, Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.

Papildus Integrācijas monitoringam ieteicams regulārs pētījums, kas koncentrējas uz jauniebraucējiem (tiem, kuri Latvijā dzīvo ne vairāk kā 10 gadus): **Jauniebraucēju viedokļu un situācijas monitorings** (turpmāk – Jauniebraucēju monitorings). Šo cilvēku skaits ir neliels, tādēļ reprezentatīvas iedzīvotāju aptaujas nav optimāls risinājums viņu sasniegšanai. 2009. un 2015.gadā īstenotajā Baltic Institute of Social Sciences (BISS) pētījumā “Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā” kā mērķa grupa tika definēti trešo valstu valstspiederīgie, kuri Latvijā uzturas ar termiņuzstrēšanās atļauju vai pastāvīgo uzturēšanās atļauju līdz pieciem gadiem, piecus līdz 10 gadus un 10 gadus līdz 20 gadus. Mērķa grupā neietilpa Latvijas nepilsoņi (bijušie PSRS pilsoņi bez Latvijas Republikas vai citas valsts pilsonības), bēgļi un patvēruma meklētāji, kā arī trešo valstu pilsoņi, kuri legāli dzīvo Latvijā ilgāk nekā 20 gadus starptautiskās palīdzības saņēmējiem (bēgļiem, patvēruma meklētājiem, cilvēkiem, kam piešķirts alternatīvais statuss), kā arī ES/ EEZ valstu pilsoņi. Lai nodrošinātu kontinuitāti un datu salīdzināmību, vienlaikus rēķinoties ar sabiedrības grupu daudzveidību, ierosinām Jauniebraucēju monitoringu attīstīt uz šī BISS veiktā pētījuma bāzes, taču paplašināt mērķa grupu, ietverot arī bēgļus un patvēruma meklētājus, kā arī ES/ EEZ valstu pilsoņus, un ierobežojot laika ietvaru līdz 10 nevis 20 gadiem Latvijā (tos, kuri Latvijā pavadījuši vairāk nekā 10 gadus sasniegs Integrācijas monitorings). Lai nodrošinātu rezultātu salīdzināmību laikā, nepieciešams izstrādāt precīzu metodoloģiju un pie tās konsekventi pieturēties.

Diasporas politikas efektivitātes izvērtēšanai, kvalitātes uzlabošanai, izmaksu samazināšanai, un turpmākai pierādījumos balstītai politikas plānošanai, atbilstoši diasporas vajadzībām nepieciešama regulāra informācijas ieguve par situāciju diasporā: **Diasporas monitorings**⁴ Diasporas monitoringam pamats ir likts 2014.gadā apjomīgā zinātniskā pētījuma, kas tika realizēts LU Filozofijas un socioloģijas institūtā, ietvaros, tostarp izstrādājot monitoringa metodoloģiju. Pētījuma pirmais vilnis tika īstenots ar ESF atbalstu, taču nepieciešams pastāvīgs finansējums nākamo viņu realizācijai vismaz reizi trīs gados.

Koordinēta minēto trīs monitoringu īstenošana, saskaņojot metodoloģiju un aptaujā iekļaujamus jautājumus, ļautu iegūt salīdzinošus rādītājus par dažādu mērķa grupu (piemēram, diasporas un Latvijas sabiedrības kopumā) viedokļiem, attieksmēm un identitāti.

Daļa indikatoru iegūstami Eiropas Sociālā Pētījuma vai Eiropas Vērtību Pētījuma ietvaros, taču Latvijas valsts līdz šim nav spējusi garantēt pastāvīgu finansējumu Latvijas dalībai šajos starptautiskajos salīdzinošajos pētījumos, tādēļ, kur vien iespējams, piedāvāti alternatīvi datu avoti. Vienlaikus, vēlams aicināt IZM nodrošināt – līdzīgi kā to dara citas valstis – garantētu finansējumu šiem starptautiskajiem salīdzinošajiem pētījumiem. Sabiedrības integrācijas progresu analizē šie pētījumi ir ārkārtīgi būtiski, jo kalpo kā orientieri - sniedz salīdzinošu kontekstu situācijai Latvijā pretstatā citām valstīm (piem., vai atpaliekam vai esam priekšā savām kaimiņvalstīm).

⁴ Laķe, A. (2012). Novērtējuma pētījums kā sabiedrības racionalitātes izpausme, tā izmantošana Latvijas politikas veidošanā. Promocijas darbs. Rīga: RSU

KOPSAVILKUMS

NACIONĀLĀS IDENTITĀTES, VALODAS UN KULTŪRTELPAS STIPRINĀŠANA

Situācijas raksturojums

Nacionālā identitāte ir rezultāts kompleksiem sociālkognitīviem procesiem, kas noenkuro un objektīvē indivīda priekšstatus par piederību kulturāli un politiski specifiskai kopienai. Šajā ziņojuma sadaļā tiek izvērtēta valoda un sociālā atmiņa – nacionālās identitātes komponenti, kas saskaņā ar agrākajām ekspertu diskusijām ir izkristalizējušies kā galvenie šķēršļi vienošas nacionālās identitātes kontekstā.

Pēdējo piecu gadu laikā ir pieaudzis latviešu valodas lietotāju īpatsvars, un viziteiksmīgāk tas redzams jaunākajās vecumgrupās. Šādi apstākļi paver iespējas nostiprināt latviešu valodas lomu starpgrupu komunikācijā, jo paaudžu nomaiņas rezultātā latviešu valodas kā saziņas valodas potenciāls latviešu un Latvijas mazākumtautību vidū palielinās. Proti, kamēr vecākās paaudzes kopīgā sarunvaloda ir drīzāk krievu valoda, nevis latviešu valoda, jaunākās paaudzēs ir vērojama jau pretēja situācija. Jāatzīmē, ka vissliktākie latviešu valodas prasmes rādītāji vēl aizvien ir Latgalē un Rīgā, kur lingvistiskā vide ir vismazāk latviska. Salīdzinoši vājākās valsts valodas pozīcijas šajos Latvijas reģionos veicina krievvalodīgo lingvistisko pašizolēšanos.

Latviešu valodas lietošanas intensitāte publiskajā telpā un neformālajās attiecībās nepieaug atbilstoši nozīmīgajam valodas prasmju līmeņa kāpumam. Latvijas vadošie sociāllingvisti norāda, ka šādu situāciju veicina pozitīvas lingvistiskās attieksmes trūkums pret latviešu valodu.⁵ Respektīvi, latvieši joprojām nereti sarunā ar krievvalodīgajiem mēdz pāriet uz krievu valodu. Vienlaikus atsevišķi rādītāji liecina par latviešu valodas nostiprināšanos neformālajās attiecībās.

Pētījumi atklāj spēcīgu sakarību starp Latvijas iedzīvotāju latviešu valodas prasmes līmeni un vēlmi lietot latviešu valodu. Tāpat eksperti uzsver, ka lingvistisko attieksmi pasliktina arī Latvijas augstākās valsts amatpersonas, kas ar mazākumtautībām, tostarp ar krievvalodīgajiem medijiem, sazinās krievu, nevis latviešu valodā. Tas publiskajā telpā palīdz uzturēt krievu valodas pašpietiekamību, kas veicina arī diskriminējošus apstākļus Latvijas darba tirgū, īpaši attiecībā uz tiem latviešu jauniešiem, kas neprot krievu valodu. Tādēļ valodas eksperti uzsver, ka normatīvo aktu prasības ir viens no instrumentiem, kas vismaz daļēji veicina valsts valodas apguvi un lietojumu sabiedrības ikdienas dzīvē.

Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem laika periodā no 2010. līdz 2015. gadam pirmsskolas izglītības iestādēs (PII), kas īsteno mazākumtautību izglītības programmu krievu valodā, apmācāmo bērnu skaits ir samazinājies par 5,5%, turpretī pirmsskolas izglītības iestādēs ar latviešu mācību valodu apmācāmo bērnu skaits ir pieaudzis par 7,3%.⁶ Taču pētnieki ir secinājuši, ka latviešu mācībuvalodas PII

⁵ Valodas ekspertu diskusija, kas notika Rīgā, 2017. gada 26. maijā.

⁶ Mācību valoda pirmsskolas izglītības iestādēs 1. septembrī. Centrālā statistikas pārvalde.

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala__ikgad__izgl/IZ0050.px/table/tableViewLayout2/?rxid=cdb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

darbiniekiem ir nepieciešams metodiskais atbalsts darbam etniski neviendabīgā vidē. Galvenās grūtības ir saistītas ar bērnu vecāku vai pašu bērnu vajajām latviešu valodas zināšanām, kas apgrūtina savstarpējo komunikāciju un pirmsskolas skolotāju ikdienas darbu, īpaši katra jaunā mācību gada sākumā, kad PII vai grupas ar latviešu mācībvalodu sāk apmeklēt bērni ar pirmo krievu vai citu valodu. Tāpat pētījumi atklāj, ka latviešu valodas zināšanas un prasmes krievu mācībvalodas PII skolotājiem ir nepietiekamas.⁷ LVA 2014. gada aptauja rāda, ka pusei no mazākumtautību respondentiem (49,5%) bērni mācījās vai mācās skolās ar latviešu mācībvalodu, taču vienlaikus nostiprinās latviešu valodas loma augšupvērstās sociālās mobilitātes kontekstā.

Latvijas iedzīvotāju sociālā atmiņa jeb priekšstati par vēsturi ietekmē sabiedrības saliedētību. Pēdējo 15 gadu laikā attieksme pret 20. gadsimta notikumiem – Latvijas Republikas proklamēšana, padomju un nacistiskā okupācija, Otrais pasaules karš, PSRS sabrukums un neatkarības atgūšana – ir polarizējusi Latvijas sabiedrību. Šīs vēsturiskās epizodes un ar tām saistītās atceres prakses vēl aizvien uztur simbolisku konfrontāciju starp latviešiem un krievvalodīgajiem, kam pamatā ir atšķirīgā biogrāfiskā pieredze un atšķirīgi ārējie vēsturisko zināšanu avoti.

Latvijas sociālās atmiņas pētījumi liecina, ka iedzīvotāji ir kļuvuši tolerantāki pret atšķirīgiem vēsturiskajiem priekšstatiem. Latvijas sabiedriskajā domā valda arī uzskats, ka neviennozīmīgu vēstures notikumu izvērtēšanu būtu labāk atstāt tikai vēsturnieku un citu ekspertu ziņā.⁸ Tomēr sabiedrībā joprojām visaugstāko konflikta potenciālu saglabā padomju okupācijas un Otrā pasaules kara tēmas. Latviešu un krievvalodīgo vidū vērojamas nozīmīgas atšķirības attieksmē pret šiem vēsturiskajiem notikumiem, un tas veicina atšķirīgus priekšstatus par Latvijas valstiskuma pamatiem un ģeopolitisko orientāciju.

Pētījumi liecina, ka jauniešu vidū ir būtiski samazinājies jutīgums pret vēstures tēmām, kas vecākajās paaudzēs tiek uzvertas daudz asāk.⁹ Arī ekspertu diskusijās dominē viedoklis, ka Latvijas „traumatiskā vēsture” jauniešiem kļūst par pagātņi, un tā retāk tiek izmantota etnolingvistiskās vai nacionālās identitātes robežu noteikšanai.¹⁰ Konflikta potenciālu Latvijas sociālajā atmiņā palīdz mazināt mērķtiecīgs atbalsts sabiedrību vienojošas atceres kultūras veidošanai.

Liela Latvijas sabiedrības daļa nespēj paust attieksmi pret Latvijas vēstures periodiem, kas pastāvējuši pirms 20. gadsimta un kuros ir veidojusies Latvijas rietumnieciskā identitāte, eiropeiskā kultūrtelpa un izpratne par Latvijas tautu un valstiskumu. Tas liecina par ierobežotu vēsturiskuma apziņu, kas eventuāli vājina nacionālās identitātes pamatu. Pēdējos gados saistībā ar Latvijas simtgades programmas īstenošanu ir vērojams būtisks aktivitātes pieaugums publiskās vēstures laukā. Taču kopumā nav vienkopus pieejama informācija par atbalstu sazarotajām publiskās vēstures iniciatīvām, kā arī netiek veikta sistemātiska un visaptveroša šādas informācijas

⁷ Lazdiņa, S. (2013). Etniski heterogēnas pirmsskolas izglītības iestādes: lingvistiskā situācija un sagatavotība bilingvālās izglītības īstenošanai. Pētījuma rezultāti. BISS. Rīga: LVA.

⁸ Kaprāns, M., Saulītis, A. (2017). Latvijas sociālās atmiņas monitorings. Nr. 2. https://www.academia.edu/32932266/Latvijas_soci%C4%81l%C4%81s_atmi%C5%86as_monitorings_2017

⁹ Kaprāns, M., Saulītis, A. (2017). Latvijas sociālās atmiņas monitorings Nr. 2; Cheskin, A. (2016). Russian Speakers in Post-Soviet Latvia Discursive Identity Strategies. Edinburgh: Edinburgh University Press.

¹⁰ Diskusija ar vēstures politikas un sociālās atmiņas ekspertiem. 2017. gada 19. maijā, Rīgā.

analīze. Tas apgrūtinā koordinētu un uz rezultātu orientētu atbalstu publiskās vēstures iniciatīvām.

Priekšlikumi nacionālās identitātes, valodas un kultūrtelpas stiprināšanai

Risinājumus nacionālās identitātes, valodas un kultūrtelpas stiprināšanas jomā ziņojumā piedāvāts dalīt divos virzienos:

1. Latviešu valodas kā saliedētības pamata nostiprināšana
2. Iecietīga sociālā atmiņa un vienojoša atceres kultūra

Politikas **virsmērķis/ misija**, ir:

1. Turpināt nostiprināt latviešu valodu kā sabiedrības integrācijas, nacionālās identitātes un demokrātiskās līdzdalības pamatu. Latviešu valoda ir daļa no Latvijas stratēģiskās attīstības ietvara. Saskaņā ar Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam latviešu valodas saglabāšana un attīstīšana ir atzīta par vienu no veidiem, kā stiprināt piederības sajūtu Latvijas kultūras telpai
2. Veicināt iecietīgas Latvijas sociālās atmiņas veidošanos un atbalstīt vienojošas atceres kultūras attīstību.

Politikas **mērķi**:

1. Panākt Latviešu valodas prasmju līmeņa paaugstināšanos
 - 1.1. Personu, kuras valsts valodas prasmes pārbaudē uzrāda augstāku valsts valodas prasmes līmeni salīdzinājumā ar iepriekšējo novērtējumu, īpatsvara pieaugums
 - 1.2. Valodas prasmju pašvērtējuma pieaugums
2. Veicināt pozitīvu lingvistisko attieksmi pret latviešu valodu
 - 2.1. Iedzīvotāju, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda un kuri valsts iestādēs lieto galvenokārt vai tikai latviešu valodu, īpatsvara pieaugums
 - 2.2. Latviešu, kas ar mazākumtautību pārstāvjiem sazinās latviešu valodā, īpatsvara pieaugums
3. Nostiprināt vienojošu izpratni par padomju okupāciju un Otro pasaules karu
 - 3.1. Iedzīvotāju, kas uzskata, ka Latvija brīvprātīgi pievienojās PSRS, īpatsvara samazināšanās
 - 3.2. Iedzīvotāju, kas Latvijas pilsoņus, kuri Otrajā pasaules karā bija spiesti karot PSRS vai Vācijas pusē, uzskata par kara upuriem, īpatsvara pieaugums
 - 3.3. Iedzīvotāju, kas neattieksno padomju deportācijas, īpatsvara pieaugums
4. Attīstīt vienojošu atceres kultūru
 - 4.1. Iedzīvotāju, kas piedalās 4. maija atzīmēšanā, īpatsvara pieaugums
 - 4.2. Iedzīvotāju, kas piedalās 11. novembra atzīmēšanā, īpatsvara pieaugums
 - 4.3. Iedzīvotāju, kas piedalās 18. novembra atzīmēšanā, īpatsvara pieaugums
5. Iedzīvotāju, kuri spēj paust attieksmi pret Latvijas vēstures posmiem pirms 20. gadsimta, īpatsvara pieaugums

Politika būtu jābalsta uz sekojošiem **pamatprincipiem**:

1. Latviešu valoda ir Latvijas nacionālās identitātes pamats
2. Latviešu valoda ir vienīgais Latvijas sabiedrību vienojošais demokrātiskās līdzdalības līdzeklis
3. Iecietīga sociālā atmiņa ļauj mazināt vēstures notikumos balstīta konflikta potenciālu

4. Vienojoša atceres kultūra un plašāka vēsturiskā apziņa stiprina nacionālo identitāti

Virziena “Latviešu valodas kā saliedētības pamata nostiprināšana” **mērķgrupas** ir krievvalodīgie, imigranti, kā arī iedzīvotāji, kuriem latviešu valoda ir dzimtā valoda. Virziena “Iecietīgas sociālās atmiņas un vienotības atceres kultūras nostiprināšana” galvenās mērķgrupas ir jaunieši un mazākumtautības.

Mērķi un uzdevumi

Politikas mērķu sasniegšanai katram virzienam noteikti konkrēti uzdevumi.

Latviešu valodas kā saliedētības pamata nostiprināšana

- Valsts valodas politikas prioritātes, kas ir definētas Valodas politikas pamatnostādņēs 2015.–2020. gadam, ir uzskatāmas par būtisku sabiedrības saliedētības politikas sistēmisko elementu.
- Sabiedrības saliedētības politikai arī turpmāku jābūt orientētai uz latviešu valodas prasmju nostiprināšanu, nodrošinot valodas prasmju līmeņa uzlabošanu un latviešu valodas apguves iespējas mazākumtautību vidū. Tādēļ nepieciešams palielināt atbalstu ne tikai formālās, bet arī mūžizglītības līmenī, t. sk. nodrošinot bezmaksas latviešu valodas kursus Rīgā un Latgalē un atbalstot inovatīvus risinājumus latviešu valodas apmācībā. Vienlaikus svarīgi nodrošināt sistemātisku atbalstu latviešu valodas kā otrās valodas un kā svešvalodas pedagogu profesionālo pilnveidi.
- Saliedētības politikai ir jāveicina latviešu valodas prasmju apgūšana pirmskolas izglītības iestādēs, stiprinot metodisko atbalstu darbam etniski daudzveidīgā vidē. Tāpat nepieciešams atbalstīt pētījumus, kas ļauj attīstīt inovatīvus didaktiskos risinājumus darbā ar bērniem, kam latviešu valoda nav dzimtā valoda. Vienlaikus ilgtermiņā jāveicina kvalificētu PII pedagogu sagatavošana darbam ar mazākumtautību bērniem, nodrošinot iespējas pilnveidot profesionālās kompetences.
- Ņemot vērā mūsdienu zināšanu ieguves un mācīšanās prakses, ir nepieciešams sniegt lielāku atbalstu latviešu valodas mācību un metodisko materiālu komplektu piemērošanai e–studiju vidē, kā arī mērķgrupu vajadzībām atbilstošu latviešu valodas apguves elektroniskos mācību kursu izstrādei. Tāpat Izstrādāto mācību līdzekļu komplektu skaits latviešu valodas kā svešvalodas apguvei.
- Sabiedrības saliedētības politikas ietvaros ir jāturpina mērķtiecīgi atbalstīt kultūras iniciatīvas, kas veicina latgaliešu valodas lietošanu. Nepieciešams veikt pētījumus par latgaliešu rakstu valodas un sarunvalodas izplatības iespējām Latgales mazākumtautību vidū. Īpaši jāatbalsta iniciatīvas, kas popularizē latgaliešu valodas lietošanu Latgales jauniešu vidū. Tāpat jāstiprina latgaliešu valodas prasmju apguve visu līmeņu Latgales izglītības iestādēs.
- Integrācijas politikai ir jāatbalsta iniciatīvas, kas veicina pozitīvu lingvistisko attieksmi pret latviešu valodu gan latviešu, gan mazākumtautību vidū. Īpaši jāatbalsta pilsoniskās sabiedrības iniciatīvas, kas popularizē latviešu valodas lietošanu saziņā ar Latvijas krievvalodīgo minoritāti un iedrošina krievvalodīgos runāt latviešu valodā. Tāpat jāatbalsta latviešu valodas popularizēšanā iniciatīvas sociālās tīklošanās vietnēs. Vienlaikus ir jānostiprina un jāattīsta sabiedrisko palīgu institūti, kas darbojas Valsts valodas centra ietvaros.

- Nodrošināt, lai nozaru politiku veidotāji ekonomikas un nodarbinātības jomā respektē valodas politikas principus un neveicina negatīvu lingvistisko attieksmi pret valsts valodu.
- Lai veicinātu pozitīvu lingvistisko attieksmi pret latviešu valodu, ir nepieciešams efektīvāk izmantot valsts valodas statusa tiesisko regulējumu. Jau pašlaik Valsts valodas centrs sankciju vietā arvien biežāk izmanto konsultācijas un citus preventīvas līdzekļus, kas ļauj nodrošināt valsts valodas tiesiskā regulējuma ievērošanu. Nākotnē ir svarīgi nodrošināt konsekventu likumdošanas piemērošanu, nostiprinot praksi, ka par valodas likumdošanas neievērošanu tiek sodītas arī juridiskas personas. Tāpat tiesiski nepieciešams precizēt latviešu valodas eksāmenu kvalificējošo raksturu, nosakot: ja cilvēks ir ieguvis vērtējumu, kas neatbilst pieļaujamajam minimumam, tad netiek uzskatīts, ka viņš ir nokārtojis valodas eksāmenu.

Iecietīga sociālā atmiņa un vienojoša atceres kultūra

- Sabiedrības saliedētības ietvaros ir svarīgi atbalstīt tādas vēstures politikas veidotāju un pilsoniskās sabiedrības iniciatīvas, kas veicina iekļaujošu, bet patiesos vēstures faktos balstītu atceri attiecībā uz Otro pasaules karu, kā arī padomju un nacistisko okupāciju. Šādām iniciatīvām ir īpaši jāveicina sabiedrības izpratne par kara un okupāciju sociālekonomiskajām un morālajām sekām, kā arī par Latvijas iedzīvotāju pretestību abām okupācijas varām. Iekļaujošais princips ir attiecināms ne tikai uz etnolingvistiskajām grupām, bet arī uz dažādām paaudzēm.
- Valstij nepieciešams izstrādāt skaidru atbalsta sistēmu vēstures komunikācijas jomā, kas aptvertu kinomākslu, populārzinātnisku grāmatu, mūzikas un citu vēstures komunikācijas žanus veicinātu satura pieejamību. Sadarbībā ar Nacionālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomi ir jāizstrādā rīcības plāns, kā palielināt Latvijas vēsturei veltīto raidījumu kvantitāti, kvalitāti un pieejamību. Vienlaikus ar Mediju atbalsta fonda starpniecību ir nepieciešams veicināt inovatīvas pieejas Latvijas vēstures komunikēšanai dažādām auditorijām, bet jo īpaši jauniešiem, emigrantu kopienām un mazākumtautībām. Tāpat vēstures komunikācijas kontekstā ir jānosaka vēsturisko mākslas filmu prioritātes, kas vidējā termiņā kalpotu par orientieri valsts pasūtījuma veikšanai kino jomā.
- Politikas veidotājiem vajadzētu pārskatīt Latvijā oficiāli atzīmējamo un piemiņas dienu kalendāru, (1) samazinot tematiski līdzīgu piemiņas dienu skaitu (komunisma upuru piemiņa, padomju okupācija), tādējādi koncentrējot piemiņas un sociālās atmiņas resursus un veicinot noteiktais piemiņas tradīcijas ilgtspēju, (2) izvērtējot ideju par tādu atzīmējamo dienu ieviešanu, kas nav saistāmas ar 20. gadsimtu, bet izceļ agrākus pagātnes notikumus, kas varētu paplašināt Latvijas iedzīvotāju vēsturiskuma apziņu, (3) uzsverot tādu vēstures notikumu atzīmēšanu vai pieminēšanu, kuri Latvijas vēsturi padara par daļu no Eiropas un Baltijas valstu kopīgās vēstures.
- Sabiedrības saliedētības politikas uzdevums ir ilgtermiņā vairot 18. novembra, 11. novembra un 4. maija atzīmēšanu, aktualizējot kontekstus un iedzīvinot tradīcijas, kas uzrunā dažādas sabiedrības grupas. Tāpat ir svarīgi atbalstīt jaunākās paaudzes pašiniciatīvas, kas piešķir jaunu aktualitāti 25. marta, 14. jūnija un 4. jūlija piemiņas dienu atzīmēšanai.
- Latvijas vēstures politikas uzdevums ir nodrošināt lielāku finansiālo atbalstu vēstures pētījumiem, kas padziļinātu un paplašinātu zināšanas par Latvijas

kultūrtelpas piederību Rietumniecisko vērtību lokam, sociālo vēsturi pirms 20. gadsimta, kā arī pievērštos līdz šim marginalizētām tēmām. Lai risinātu finansējuma problēmas, ir jāizvērtē iespējas izveidot pastāvīgu vidēja termiņa pētniecības stipendiju programma, kas būtu orientēta uz atbalstu apjomīgiem vēstures pētījumiem. Tāpat Latvijas vēstures posmu pētniecība līdz 20. gadsimtam ir jāiekļauj zinātnisko pētījumu prioritāšu sarakstā. Līdzās akadēmiskās vēstures pētniecībai Latvijas sabiedrības vēsturiskuma apziņas paplašināšanā ir nepieciešams palielināt atbalstu augstvērtīgām novadpētniecības iniciatīvām. Vienlaikus sadarbībā ar Latvijas zinātniskajām institūcijām, kas pēta Latvijas vēsturi, ir jāizstrādā vēstures pētniecības ilgtermiņa vadlīnijas, uz kuru pamata tiktu strukturēts atbalsts Latvijas vēstures pētniecībai.

- Vēstures politikas veidotājiem ir jāattīsta ciešāka sadarbība ar privātām publiskās vēstures iniciatīvām, kurām vienlaikus ir gan lokāli specifisks, gan sabiedriski nozīmīgs devums vienojošas atceres kultūras veidošanā.
- Ir jāatbalsta pētījumi par vēstures mācīšanu pamatizglītības un vidējās izglītības iestādēs, lai noskaidrotu riskus un iespējas vēstures mācīšanas procesā, tostarp izvērtētu mācību programmu satura noslodzi. Īpaša uzmanība jāpievērš vēstures mācīšanas kapacitātei profesionālajās vidējās izglītības iestādēs. Sabiedrības saliedētības politikas īstenotājiem ir jānodrošina atbalsts sekmīgai jaunā kompetencēs balstītā vēstures izglītības modeļa ieviešanai un ilgtspējai, īpaši pievēršot uzmanību tam, cik sekmīgi šis modelis tiek īstenots mazākumtautību skolās.

Stiprinot sadarbību starp Latvijas zinātniskajām institūcijām un Vēstures skolotāju biedrību, sabiedrības saliedētības uzdevums ir veicināt vēstures didaktikas pētniecību un pielāgošanu dažādām mērķgrupām. Tāpat šī mērķa kontekstā ir nepieciešams atbalstīt vēstures skolotāju mūžizglītības programmas izveidi. Šādai programmai ir jānodrošina vēstures skolotāju kvalifikācijas celšana, piedāvājot padziļinātas apmācības vēstures didaktikā.

Situācijas raksturojums

Šajā dokumentā ar diasporu saprotam ārpus savas dzimtenes izkļedētu nācijas daļu, kas apzinās savu piederību izcelsmes valstij¹¹. Jēdziens tiek aplūkots tā plašākajā nozīmē, iekļaujot gan pilsoņus, gan nepilsoņus, gan trimdas latviešus, gan jaunās emigrācijas pārstāvjus un emigrantu pēctečus, kas apzinās savu piederību Latvijai, neatkarīgi no etniskās izcelsmes, dzimtās valodas un pilsonības. Cilvēki, kuri pēc dzīves ārvalstīs atgriežas savā izcelsmes zemē, šajā dokumentā aprakstīti, lietojot jēdzienu «**remigranti**», un atgriešanās process – ar jēdzienu «**remigrācija**».

Oficiālajos avotos publicētie dati par emigrācijas apjomu mēdz ievērojami atšķirties, taču pēc prof. Mihaila Hazana novērtējuma kopš 2000.gada no Latvijas izbraukuši un nav atgriezušies ap 260 000 iedzīvotāju¹². ĀM Konsulārā departamenta dati liecina, ka kopējais Latvijas diasporas apjoms vairāk nekā 120 valstīs varētu būt pat 370 000¹³. Tas liecina, ka **no visiem latviešiem un Latvijas valstspiederīgajiem ap 15% dzīvo ārpus Latvijas. Lielākā daļa emigrantu ir 15–34 gadu vecumā**, turklāt biežāk emigrēt plāno tieši ģimenes, kurās ir vai tuvāko trīs gadu laikā tiek plānoti bērni. Pēdējo desmit gadu laikā emigrācijas raksturs izteikti mainījies no galvenā pelnītāja īslaicīgas emigrācijas uz visas ģimenes pastāvīgu emigrāciju¹⁴. Jo vairāk, pētījumi liecina, ka no Latvijas biežāk aizbrauc un retāk atgriezties plāno tieši cilvēki ar augstāko izglītību¹⁵, pastiprinot intelektuālā kapitāla zaudējumu.¹⁶ Lai gan migrācijas tendences kopš ekonomiskās krīzes dziļākā punkta 2009.-2010.gadā kopumā ir uzlabojušās, migrācijas saldo Latvijā saglabājas izteikti negatīvs, valstij *ik gadu* migrācijas rezultātā zaudējot vairāk nekā 10 000 cilvēku, kas ir līdzvērtīgi iedzīvotāju skaitam tādās pilsētās kā Talsi, Dobeles vai Bauska. Atbilstoši prof. Hazana aprēķiniem, 10 gadu laikā atgriežas mazāk nekā 40% aizbraukušo¹⁷, tādējādi Latvijas diasporas apjoms turpina augt.

Daudzas valstis, gan turīgākas, gan jo īpaši mazāk turīgas un tās, kurām raksturīgs liels diasporas apjoms, realizē mērķtiecīgu diasporas un remigrācijas politiku ar mērķi stiprināt komunikāciju un saikni ar diasporu, veicināt remigrāciju, saglabāt valodu un

11 Chander, A. Diaspora Bonds, New York University Law Review, Vol.7, 2001.

12 Hazans, M. (2016). Migration experience of the Baltic countries in the context of Economic Crisis. M. Kahanec, K. F. Zimmermann (eds.). Labor Migration, EU Enlargement, and the Great Recession. Berlin–Heidelberg: Springer.

13 Ārlietu ministrijas aptuveni aprēķini uz 2012.gadu, apkopojot pārstāvniecību aplēses un iedzīvotāju reģistra informāciju. Dati ir aptuveni, jo ir lielas atšķirības starp iedzīvotāju reģistra datiem, vēstniecībās pieejamo informāciju un aplēsēm par reālo situāciju.

14 Hazans, M. (2011). Latvijas emigrācijas mainīgā seja: 2000–2010. No: B. Zepa, E. Kļave (red.). Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010./2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja (70.–91. lpp.). Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds.

15 “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini); Atbilstoši EOCd datiem 39% Latvijas emigrantu (kas dzimuši Latvijā) 2010.gadā bija augstākā izglītība (Atoyan et.al. 2016), taču trimdas latviešu un vēlāk emigrējušo vidū šī proporcija ir augstāka.

16 Atoyan et.al. (2016). Emigration and its economic impact on Eastern Europe. file:///C:/Users/User/Downloads/_sdn1607.pdf

17 Hazans, M. (2016), Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā. Latvijas emigrantu kopienas: Cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

kultūru diasporā, kā arī izmantot diasporas zināšanu potenciālu¹⁸. Ziņojumā veiktā analīze liecina, ka, ņemot vērā Latvijas diasporas apjomu, sabiedrības novecošanos, pieaugošo demogrāfisko slodzi, smadzeņu aizplūdi¹⁹, prognozes par darbaspēka trūkumu nākotnē un sabiedrības atvērtības neesamību pret imigrantiem²⁰²¹, **Latvija nevar atļauties diasporas politiku neīstenot**. Migrācijas politikas nozīmi akcentē arī pētījumos konstatētais, ka lēmums par to, vai saistīt savu dzīvi ar Latviju vai kādu citu valsti, bieži vien nav galējs un nemaināms, bet atkarīgs no apstākļiem.

Nepieciešamība veicināt Latvijas emigrantu atgriešanos uzsvēta gan Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2030. gadam²², gan Latvijas Nacionālajā attīstības plānā (NAP) 2014.–2020. gadam²³. Papildus, ņemot vērā, ka tikai neliela daļa emigrantu (16%) plāno atgriezties Latvijā tuvāko piecu gadu laikā (papildus, 30% varētu atgriezties pie noteiktiem apstākļiem/nosacījumiem), emigrācijas negatīvo efektu daļēji var kompensēt Latvijas diasporas iesaistīšana Latvijas ekonomiskajā attīstībā – ne vien atbalstot emigrantu atgriešanos, bet arī veicinot iegūto zināšanu pielietošanu Latvijā ekonomiskās, kultūras, izglītības, zinātnes, politikas un citās jomās²⁴.

Priekšlikumi diasporas politikas attīstībai

Diasporas politikas **mērķis** ir nodrošināt ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas izcelsmes cilvēkiem iespējas veidot, uzturēt un paplašināt saites ar Latviju, kā arī sekmēt latviešu valodas, kultūras un piederības sajūtas Latvijai saglabāšanu diasporā, nodrošinot labvēlīgus apstākļus sadarbībai un remigrācijai.

Diasporas politikas primārā **mērķa grupa ir Latvijas valstspiederīgie un latviešu izcelsmes personas**, kas dzīvo ārpus Latvijas vai kas atgriezušies Latvijā pēc dzīves ārvalstīs, taču atsevišķi pasākumi var būt vērsti arī uz viņu ģimenes locekļiem, darba devējiem, iesaistīto nevalstisko organizāciju un valsts institūciju pārstāvjiem un sabiedrību kopumā, tostarp simpātiju diasporu²⁵.

Eksperti norāda, ka Latvijā nepieciešama iekļaujoša pieeja, nešķirojot ārvalstīs dzīvojošos pēc tautības, vecuma, kvalifikācijas vai ienākumu līmeņa. Vīzija būtu **domāt par diasporu kā nācijas daļu, kas globalizācijas, ekonomisku, personisku vai vēsturisku apstākļu rezultātā atrodas otrā robežas pusē**.

¹⁸ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁹ Hazans, M. (2015b). Post-2000 emigration from Poland and the Baltics. Presentation at the conference How to Improve Intra-European Mobility and Circular Migration? Fostering Diaspora Engagement. Rīga, Latvia, 11–12 May 2015.

²⁰ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva. http://fsi.lu.lv/userfiles/file/ESF_Latvijas_emigrantu_kopienas/Ex-ante/FSI_Klave_Remigrācijas_politikas_novertejums.pdf

²¹ Eurobarometer (2014). Standard Eurobarometer 82.

²² Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam.

²³ Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014.-2020.gadam.

²⁴ Hazans, M. (2016), Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā. Latvijas emigrantu kopienas: Cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²⁵ Rīcības plāns Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.-2017.gadam.

Ņemot vērā mūsdienu migrācijas tendences un diasporas attieksmes, ieteicams **kā prioritāti izvirzīt saiknes ar diasporu uzturēšanu**, pārrobežu sadarbības veidošanu un diasporas pārstāvju potenciālo ieguldījumu Latvijas attīstībā neatkarīgi no atrašanās vietas²⁶, tostarp profesionāļu tīklošanos un ekonomisko sadarbību. Saglabājot praktisko un emocionālo saikni ar Latviju, valodu un sociālos tīklus, palielinās arī atgriešanās iespēja, ja indivīds to nākotnē izvēlēties. Vienlaikus, svarīgi **dialogā un politikas dokumentos izvairīties no retorikas par diasporu kā izmantojamu “resursu”**, tā vietā akcentējot savstarpējību un diasporas unikālo pieredzi un zināšanas kā valsts novērtētu vērtību. Šāda pieeja atbilst arī Saeimā apstiprinātajam konceptuālajam dokumentam “Latvijas izaugsmes modelis: cilvēks pirmajā vietā”. No remigrācijas politikas atbalsta virzieniem²⁷ jāprioritizē dažādu šķēršļu mazināšana (birokrātisko procedūru atvieglošana, informācijas nodrošināšana, ārvalstīs gūtas kvalifikācijas atzīšana, sociālā nodrošinājuma un nodokļu jautājumu risināšana, informācijas nodrošināšana), un reintegrācijas atbalsta pasākumi (palīdzība valodas apguvē, darba atrašanās u.c.), sniedzot **atbalstu tiem, kuri vēlētos vai būtu gatavi atgriezties**.

Efektīvai diasporas politikai būtu jābalstās uz sekojošiem **pamatprincipiem**:

1. Mērķtiecīga, pārskatāma, izpildāma un ilgtspējīga diasporas politika, ar precīzi definētiem mērķiem, virsuzdevumu, atbildības un lomu sadali;
2. Intensīva sadarbība ar diasporu un diasporas pašiniciatīvu atbalstīšana: dialoga uzturēšana ar diasporas organizācijām, pilnveidojot sadarbības mehānismus; sociālo partneru iesaiste pasākumu plānošanā un realizēšanā; NVO iniciatīvu atbalstīšana; privātās un publiskās partnerības (PPP) (*bottom-up* principa ievērošana pretstatā *top-down* principam);
3. Koordinācija un vienota izpratne par diasporas politikas jautājumiem valsts, pašvaldību, privātā un nevalstiskā sektora līmenī;
4. Objektīvs, pierādījumos balstīts politikas plānošanas un izvērtēšanas process;
5. Diasporas politika ir daļa no – un sasaucas ar – valsts kopējo stratēģiju;
6. Pārskatāms, skaidrs valsts finansējums, kas ļautu veikt plānošanu un nodrošināt pasākumu pēctecību;
7. Kur vien iespējams, stiprināt un attīstīt eksistējošos risinājumus, tā vietā, lai veidotu jaunus; īpaši atbalstīt iniciatīvas, kas radušās dabiski un ko uzsākuši paši diasporas pārstāvji;
8. Iekļaujoša diasporas politika, kas nosedz visas diasporas vecuma, etniskās, pilsonības, valodas, izglītības grupas un ģeogrāfiju;
9. Uzsvars uz sadarbību, kas neprasa – kaut arī var veicināt – remigrāciju;
10. Sadarbībai ar diasporu jābalstās uz abpusējas ieinteresētības pamatiem, akcentējot ieguvumu gan valstij, gan diasporas pārstāvim vai remigrantam;
11. Diasporas politika nedrīkst iekļaut neko tādu, kas privilģētu diasporu attiecībā pret Latvijā palikušajiem;

²⁶ FGD diskusija

²⁷ McKenzie, D., Yang, D. (2014). Evidence on Policies to Increase the Development Impacts of International Migration. The Institute for the Study of Labor (IZA), Discussion Paper No. 8523.

12. Uzsvars uz praktisku palīdzību tiem, kuri vēlas vai ir nolēmuši atgriezties Latvijā.

Politikas panākumu nodrošināšanas stūrakmeņi ir: 1) informācija, 2) motivācija un 3) līdzdalība.

Attiecībā uz diasporas politikas institucionālo organizāciju, eksperti rosina, ka diasporas un remigrācijas politikai būtu jābūt integrētai, nevis saskaldītai dažādos dokumentos, tādēļ ieteicams nākotnē remigrācijas atbalsta pasākumus **iekļaut diasporas politikas dokumentā.**

Galvenās problēmas, kuras būtu jārisina diasporas politikai, ir:

1. Straujie bērnu un jauniešu asimilācijas procesi ārvalstīs;
2. Tikai neliela daļa diasporas iesaistījušies diasporas dzīvē;
3. Grūtības diasporas pārstāvju efektīvā sasniegšanā un informēšanā;
4. Ierobežotas diasporas politiskās ietekmes iespējas;
5. Grūtības atrast darbu Latvijā un atkārtotas emigrācijas risks;
6. Administratīvi un birokrātiski šķēršļi, kas kavē atgriešanos;
7. Remigrējušo bērnu iekļaušanās skolās Latvijā;
8. Nepietiekama diasporas un remigrantu zināšanu potenciāla apzināšana un izmantošana;
9. Nepietiekama izpratne Latvijas sabiedrībā un lēmumu pieņēmēju aprindās par diasporas lomu un nozīmi;
10. Valsts finansējuma diasporas politikai nepastāvīgums, diasporai pieejamo programmu un pasākumu neprognozējamība.

Veiktā analīze liecina, ka diasporas politikas attīstība, risinot identificētās problēmas, ieteicama sekojošos **virzienos**:

1. Latviskās identitātes un piederības sajūtas Latvijai stiprināšana, latviešu valodas un kultūras saglabāšana ārpus Latvijas;

Balstoties gan uz statistikas datiem, gan ekspertu viedokļiem, kā prioritāro diasporas politikas uzdevumu viennozīmīgi var izvirzīt latviešu valodas, kultūras, identitātes un piederības sajūtas Latvijai saglabāšanu diasporā. Latviešu valoda ir pamats latvietības un saiknes ar Latviju saglabāšanai un viens no nozīmīgākajiem nacionālo identitāti veidojošiem elementiem. Ja ģimene nolems atgriezties Latvijā, valodas zināšanas nodrošinās bērnu veiksmīgāku iekļaušanos sabiedrībā. Svarīgi atzīmēt, ka daudzu valstu diasporas politikā kā īpaša mērķgrupa ir izcelti jaunieši²⁸ un pēc ekspertu domām arī Latvijai diasporas politikai ieteicams likt lielāku uzsvāru uz bērniem un jauniešiem, rūpējoties par saiknes ar Latviju saglabāšanu un viņu nacionālās identitātes stiprināšanu.

²⁸ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

2. Diasporas saliedēšana, tās ieguldījuma apzināšana un mērķtiecīga iesaistīšana Latvijas tautsaimniecības un zinātnes attīstībā;

Diasporas iesaiste izcelsmes valsts ekonomikā un zināšanu potenciāla izmantošana pasaulē gūst aizvien lielāku uzmanību. Pētījumi apliecina Latvijas diasporas ekonomisko potenciālu un daudzu diasporas un remigrējušu uzņēmēju un profesionāļu ieinteresētību sadarboties²⁹, taču līdz šim šīs iespējas nav bijušas plaši apzinātas un izmantotas. Ekonomisko sadarbību ar diasporu kā nepieciešamu un vērtīgu atbalsta visi intervētie eksperti³⁰ un fokusgrupas dalībnieki. Diasporas potenciālais piensums visvairāk tiek saskatīts tādās jomās kā ekonomika (investīcijas, inovācijas, eksports, tūrisms), izglītība un zinātne, kultūra un pilsoniskā sabiedrība. Nosacījums diasporas potenciāla izmantošanai ir stratēģijas attīstīšana investīciju piesaistei, zināšanu transfēra un apmaiņas veicināšana, Latvijas profesionāļu iesaiste Latvijas zinātnē, ekonomikā un valsts pārvaldē, kā arī tīklošanās instrumentu attīstība sadarbības veicināšanai³¹. Profesionāļu tīklošanās var sniegt ne vien ekonomisku labumu, bet arī stiprināt Latvijas transnacionālo kopienu un piesaistes sajūtu Latvijai, palielināt remigrācijas iespējamību un smadzeņu aizplūšanu pārvērst smadzeņu cirkulācijā³².

3. Diasporas pilsoniskās un politiskās līdzdalības veicināšana;

Pilsoņu politiskā līdzdalība ir līdzeklis pārnacionālas politiskās kopienas veidošanā un valsts interesēs ir saiknei ar diasporu veidot ne tikai komunikatīvu, bet arī politisku līmeni³³, nodrošinot tās interešu aizstāvību, un pēc iespējas paplašinot iesaisti politiskajos un sabiedriskajos procesos. Ņemot vērā diasporas apjomu, diasporas politiskajai iesaistei pievēršama daudz lielāka uzmanība nekā līdz šim.

4. Atbalsta sniegšanai tiem, kuri vēlas vai ir nolēmuši atgriezties.

Svarīgi *nodrošināt atbalstu un palīdzību* tiem, vēlētos vai ir nolēmuši atgriezties Latvijā, nodrošinot efektīvu informācijas apmaiņu, risinot remigrantiem būtiskus jautājumus un palīdzot iekļauties Latvijas darba tirgū un sabiedrībā remigrantam un viņa ģimenes locekļiem.

Mērķi un uzdevumi

Mērķis: Stiprināt latvisko identitāti un piederības sajūtu Latvijai, saglabāt latviešu valodu un kultūru ārpus Latvijas

- Sniegt pastiprinātu atbalstu nedēļas nogales skolu darbībai, latviešu valodas un kultūras apguvei mītnes valstu vispārīgglītojošās skolās, kā arī tālmācībai, tostarp rūpējoties par diasporas skolotāju profesionālo kompetenci un pieejamo mācību līdzekļu kvalitāti un pieejamību;

²⁹ Mieriņa, I., Latvijas izcelsmes uzņēmēji ārpus Latvijas: raksturojums un sadarbības potenciāls, 2016. <http://www.diaspora.lu.lv/petijumi/>

³⁰ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts

³¹ Goldsmith, B., Eggers, W. (2004) Governing by network: CIOs and the new public sector. *Public CIO*.

³² Atoyan et.al. (2016). Emigration and its economic impact on Eastern Europe.

³³ Lulle et al. (2015a). Diasporas politiskā pārstāvniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: Parlamentārā dimensija. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

- Nostiprināt diasporas pārstāvju, īpaši bērnu un jauniešu, latvisko identitāti un saikni ar Latviju, tostarp atbalstot diasporas bērnu un jauniešu pašdarbības kolektīvus, nometnes Latvijā un ārvalstīs, apmaiņas programmas, praksi u.c. pasākumus;
- Veicināt diasporas pašorganizēšanos, nodrošinot mērķtiecīgu atbalstu diasporas un remigrantu organizācijām un to aktivitātēm/ projektiem, kā arī stiprinot Latvijas institūciju kapacitāti diasporas sabiedriskās dzīves atbalstam;
- Uzturēt informatīvo saikni ar diasporu, iekļaujot diasporu Latvijas informatīvajā telpā un nodrošinot Latvijas sabiedrisko mediju satura pieejamību ārpus Latvijas, kā arī un sniegt atbalstu diasporas mediju darbībai.

Mērķis: saliedēt diasporu, apzināt tās ieguldījumu un mērķtiecīgi iesaistīt diasporu Latvijas tautsaimniecības un zinātnes attīstībā

- Satīklot diasporas pārstāvjus un remigrantus un mērķtiecīgi iesaistīt tos Latvijas ekonomikā, zinātnē, sabiedriskajā un kultūras dzīvē, tostarp nodrošinot tīklošanās rīkus, sniedzot atbalstu tīklošanās pasākumiem, kā arī izstrādājot risinājumus zināšanu pārnesei dažādās jomās un diasporas potenciāla izmantošanai;
- Izpratnes veicināšana Latvijā un ārzemēs par diasporu un tās ieguldījumu, migrācijas un diasporas procesu (trimdas vēstures un kultūras, kā arī jaunās emigrācijas un aktuālo jautājumu) pētniecība, t.sk. veicot regulāru diasporas monitoringu.

Mērķis: veicināt diasporas pilsonisko un politisko līdzdalību

- Nodrošināt diasporas interešu pārstāvniecība Latvijā, tostarp atbalstot diasporas organizāciju aktīvu iesaisti rīcībpolitikas dokumentu un tiesību aktu projektu izstrādē un apspriešanā, kā arī nodrošinot efektīvu mehānismu pasaules pieredzes un zināšanu pārnesei dažādās nozarēs;
- Veicināt diasporas pilsonisko un sabiedrisko līdzdalību;
- Veicināt Latvijas pilsoņu skaita pieaugumu, t.sk. palielinot Latvijas pilsonībā reģistrēto ārvalstīs dzimušo bērnu īpatsvaru.

Mērķis: sniegt atbalstu tiem, kuri vēlas vai ir nolēmuši atgriezties Latvijā

- Stiprināt pašvaldību lomu saiknes ar diasporu uzturēšanā un remigrācijas atbalsta pasākumu sniegšanā;
- Sniegt atbalstu remigrantiem, iekļaujoties Latvijas darba tirgū, kā arī nodrošināt efektīvu informācijas apmaiņu starp Latvijas darba devējiem un potenciālajiem darbiniekiem ārvalstīs;
- Sniegt atbalstu latviešu valodas apguvei remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem;
- Apzināt un popularizēt labos piemērus, tostarp veiksmes stāstus integrācijas kontekstā;
- Mazināt ārvalstīs iegūtas kvalifikācijas atzīšanas birokrātiskās barjeras, īpašu uzmanību pievēršot reglamentētajām profesijām;
- Aktīvāk piesaistīt diasporas jauniešus mācībām Latvijas skolās un augstskolās;

- Nodrošināt „Vienas pieturas” principu, vienuviet sniedzot pakalpojumus, informāciju un konsultācijas par jautājumiem, kas saistīti ar atgriešanos Latvijā - gan klātienē, gan attālināti;
- Veicināt diasporas informētību par piedāvātajām iespējām, tostarp valsts piedāvāto atbalstu, atgriežoties Latvijā, kā arī latviskās identitātes saglabāšanas iespējām diasporā;
- Nodrošināt atbalstu remigrējušiem skolēniem, kas iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, pilnveidojot un paplašinot pastāvošos atbalsta mehānismus, tostarp piedāvājot kursus, sagatavošanās nometnes, atbilstošus mācību materiālus un profesionāli darbam ar šo grupu sagatavotus skolotājus, kā arī skaidras vadlīnijas vecākiem un skolām, un dalīšanos ar labās prakses piemēriem.

Situācijas raksturojums

Migrācija ir vienmēr notiekošs process, tā ir neatņemama sociālo pārmaiņu procesa daļa, un tās iemesli ir kompleksi un dinamiski. Galvenie imigrācijas iemesli pēdējā gada laikā bijuši patvēruma meklēšana, ģimeņu atkalapvienošana un brīvā darbaspēka mobilitāte ES ietvaros. Latvijā, salīdzinot ar citām ES vai OECD valstīm, imigrācijas apjoms ir zemāks – ja ES un OECD imigrācijas apjoms vidēji 2015.gadā sasniedza 0,7% no iedzīvotāju skaita, tad Latvijā tas bija vien 0,3%, un, līdzīgi kā citās OECD valstīs, imigrāciju sastāda ne tikai trešo valstu pilsoņi, bet arī ES dalībvalstu pilsoņi.³⁴

Arī Latvija ir to valstu vidū, kurām kontrolēta darbaspēka imigrācija ir nepieciešama ekonomikas attīstības nodrošināšanai, tā kā ES dalībvalsts turpina līdzdalību brīvā darbaspēka kustībā ES ietvaros, kā arī ES kopējā patvēruma sistēmā. Tas norāda uz migrāciju kā nepārtrauktu procesu arī Latvijā, kā arī uz dažādajām jauniebraucēju grupām, kuras ir klātesošas Latvijas sabiedrībā. Visiem jauniebraucējiem nepieciešams atbalsts integrācijai uzņemošajā sabiedrībā, un, kā identificēts iepriekš, integrācija ir būtiska ne tikai valsts iekšpolitiskās stabilitātes nodrošināšanai, bet arī starptautisko partnerību un sadarbības veicināšanai.

Saskaņā ar PMLP datiem, kopā uz 2016.gada 31.decembri Latvijā dzīvojošajiem citu valstu pilsoņiem bija izsniegtas nedaudz virs 90 tūkstošiem uzturēšanās atļauju.³⁵ No tām, uzturēšanās atļaujas izsniegtas 74,2 tūkstošiem trešo valstu pilsoņu, kas veido 3% no Latvijas kopējā iedzīvotāju skaita. Krievijas pilsoņi sastāda lielāko daļu pastāvīgo un termiņuzturēšanās atļauju saņēmēju, taču populārāko izcelsmes valstu vidū sastopamas arī ES valstis – kaimiņvalstis Lietuva un Igaunija, kā arī Vācija. Galvenie imigrācijas iemesli pēdējo gadu laikā ir nodarbinātība, studijas un investīcijas nekustamajā īpašumā. Līdz ar Latvijas līdzdalību ES izstrādātajā patvēruma meklētāju pārvietošanas un pārmitināšanas shēmā, ir ievērojami pieaudzis starptautiskajā aizsardzībā esošo personu skaits Latvijā, lai gan tas būtiski neietekmē kopējo jauniebraucēju skaitu valstī.

Neskatoties uz to, ka Latvijas sabiedrība kļūst arvien daudzveidīgāka, pieaugot gan ES/EEZ, gan trešo valstu pilsoņu, gan starptautiskās aizsardzības personu skaitam valstī, sabiedrības attieksme pret imigrāciju ar vien ir negatīva. Latvijas iedzīvotāji bieži neapzinās imigrācijas pienesumu valsts ekonomiskajai izaugsmei. Saskaņā ar 2017.gada pavasara Eirobarometra datiem, 43% Latvijas iedzīvotāju ir negatīvi noskaņoti pret imigrāciju no ES, savukārt 82% – pret imigrāciju no trešajām valstīm. Turklāt, 84% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka imigrācija nesniedz pienesumu Latvijai un tās attīstībai.³⁶ Savukārt, Starptautiskās aizsardzības saņēmēju iebraukšana uztrauc 88% Latvijas iedzīvotājus, saskaņā ar SKDS 2016.gada augusta aptauju.

Trešo valstu pilsoņu integrācijas politiku līdz šim noteikuši ES Kopējie imigrantu integrācijas politikas pamatprincipi, Latvijas ilgtspējīgas attīstības plāns līdz

³⁴ International Migration Outlook 2017, OECD Publishing, 2017.

³⁵ PMLP, Derīgās termiņuzturēšanās atļaujas uz 31.12.2016., avots: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/vizu%C4%81%C4%BCi/der%C4%ABgas%20tua%202.pdf>; PMLP, Derīgās pastāvīgās uzturēšanās atļaujas uz 31.12.2016., avots: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/vizu%C4%81%C4%BCi/der%C4%ABg%C4%81s%20PUA%20uz%2031122016.pdf>.

³⁶ Standard Eurobarometer No.85 „Public opinion in the European Union”, Spring 2016.

2030.gadam, Latvijas nacionālā attīstības plāns 2014.-2020.gadam, kā arī Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.-2018.gadam, un tās īstenošanu koordinē LR Kultūras ministrija, sadarbībā ar citām nozaru ministrijām, valsts iestādēm, pašvaldībām un NVO. Starptautiskās aizsardzības saņēmēju integrācijas politiku nosaka Rīcības plāns personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā, kura ieviešanu koordinē Iekšlietu ministrija (uzņemšana un statusa piešķiršana) un Labklājības ministrija (sociālekonomiskā iekļaušana).

Priekšlikumi integrācijas veicināšanai

Balstoties uz situācijas raksturojumu, iepriekš veiktajiem pētījumiem un fokusa grupas diskusiju rezultātiem, identificētas sekojošas **galvenās problēmas** jauniebraucēju integrācijai Latvijā:

- 1. Koordinācijas trūkums integrācijas politikas ieviešanā.** Ne vienmēr ir skaidrs, kura iestāde ir atbildīga par integrācijas politikas ieviešanu, un trūkst koordinācijas starp dažādām iesaistītajām iestādēm un organizācijām (tajā skaitā NVO, kas ievieš kādas aktivitātes). Nav efektīvi ticis izmantots NIPSIPP Padomes potenciāls plāna ieviešanas koordinācijā. Tas mazina ieviesto aktivitāšu efektivitāti, gan attiecībā uz atbalstu mērķa grupai, gan izlieto to finansējumu. Šobrīd, kad NIPSIPP papildina arī starptautiskās aizsardzības saņēmēju sociālekonomiskās iekļaušanas plāns, izaicinājums efektīvai aktivitāšu koordinācijai ir tikai pastiprinājies. Citu valstu pilsoņu komunikācija ar atbildīgajām iestādēm ir nepilnīga. Koordināciju kavē arī tas, ka izvērtējumi par jauniebraucēju integrāciju tiek veikti neregulāri, ierobežot iespējas pēc iespējas ātrāk reaģēt uz identificētajiem trūkumiem un vajadzībām.
- 2. Latviešu valodas apguves pieejamība un pēctecība.** Pašreizējais mācību stundu apjoms nav pietiekošs, ir pārāk ilgi pārtraukumi starp kursiem, ilgs gaidīšanas laiks kursu uzsākšanai, turklāt bez maksas praktiski iespējams apgūt vien pirmos divus valodas prasmju līmeņus. ES/EEZ pilsoņiem bezmaksas valodu kursi nav pieejami, ārvalstu studentiem latviešu valodas apguve netiek veicināta. Tā kā valodas zināšanas ir cieši saistītas ar piekļuvi visiem citiem pakalpojumiem un nodarbinātībai, šī vajadzība caurvij citas problēmas, kā arī ir attiecināma uz visiem jauniebraucējiem.
- 3. Piekļuve pirmsskolas un vispārējai izglītībai.** Lai gan bērni ir ļoti motivēti mācīties, tas, ka bērni nezina latviešu valodu un ka nav pieejams papildus kursu piedāvājums, kavē mācību procesu. Tāpat skolotāju komunikācija ar bērniem-jauniebraucējiem valodas barjeras dēļ un adaptācijas veicināšanas process ir nepilnīgs, jo tam trūkst finanšu un personāla resursu un prasmju.
- 4. Atbalsts nodarbinātības veicināšanai.** Pieejamie atbalsta pasākumi nodarbinātības veicināšanai, tajā skaitā latviešu valodas apmācības un profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanas vai papildināšanas pasākumi, mērķētā veidā pieejami vien starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, turklāt visu jauniebraucēju piekļuve šiem pasākumiem ir ierobežota arī valodas barjeras dēļ. Liela daļa trešo valstu pilsoņu savā darba vidē sarunājas krieviski un neizjūt nepieciešamību pēc latviešu valodas apguves, kā arī pašreizējais valodu kursu piedāvājums ne vienmēr ir viegli pieejams jau strādājošajiem. Piekļuvi nodarbinātībai kavē arī grūtības ārvalstīs iegūtas izglītības vai profesionālās kvalifikācijas atzīšanā Latvijā.
- 5. Integrācijas kursu un atbalsta pasākumu pieejamība.** Līdzīgi kā valodu kursu pieejamība, arī integrācijas kursu pieejamība ir balstīta projektu finansējumā, kas ierobežo to pēctecību un nepārtrauktību. Papildus, integrācijas kursu saturs ne vienmēr atbilst jauniebraucēju vajadzībām un interesēm un ir drīzāk informatīvs, nevis interaktīvs. ES/EEZ pilsoņiem šāda veida atbalsts nav pieejams.

6. **Pilsoniskās un politiskās līdzdalības ierobežojumi.** Personas bez Latvijas pilsonības neapzinās dažādos veidus, kā iespējams iesaistīties lēmumu pieņemšanā informācijas trūkuma dēļ vai informācijas pieejamības svešvalodā dēļ. Konsultatīvajā padome trešo valstu pilsoņu integrācijai ir vāja mērķa grupas interešu pārstāvniecība. ES/EEZ pilsoņi nav informēti par iespējām vēlēties un balotēties pašvaldību vēlēšanās. Nav jauniebraucēju dibinātu nevalstisko organizāciju vai arī tās nav aktīvas politikas un aktivitāšu veidošanas procesā, un esošajām mazākumtautību organizācijām nav nepieciešamo zināšanu un prasmju, lai veiksmīgi pārstāvētu jauniebraucēju intereses.
7. **Piekļuve veselības aprūpes pakalpojumiem.** Jauniebraucēji ar termiņuzturēšanās atļauju piekļūvi veselības aprūpes pakalpojumiem nodrošina ar veselības apdrošināšanas palīdzību, kas nereti ir dārgi. Jauniebraucēji saskaras ar diskriminējošu attieksmi, saņemot veselības aprūpes pakalpojumus, jo ārstniecības personālam trūkst prasmju un iemaņu darbam daudz kultūru vidē.
8. **Mājokļa tirgus pieejamība.** Mājokļu cenas sagādā grūtības starptautiskās aizsardzības saņēmējiem nodrošināt sev dzīvesvietu, un atbalsts mājokļa izmaksu segšanai šai jauniebraucēju grupai praktiski nav pieejams, jo pašvaldību sociālo dzīvokļu piedāvājumu ietekmē situācija katrā novadā vai pilsētā. Visi jauniebraucēji saskaras ar diskriminējošu attieksmi, meklējot mājokli, jo Latvijas sabiedrībā valda negatīva attieksme pret imigrāciju.
9. **Pastāv zems izpratnes un tolerances līmenis** gan sabiedrībā kopumā, gan arī to cilvēku vidū, kas ikdienā strādā ar mērķa grupu. Sabiedrībā joprojām pastāv aizspriedumi par dažādām citu valstu pilsoņu grupām, ir zema izpratne par imigrantu pienesumu sabiedrībai un ekonomiskajai izaugsmei, Latvijas sabiedrība kopumā ir negatīvi noskaņota pret imigrāciju un pret dažādību valstī. Tāpat pakalpojumu sniedzēji nav gatavi strādāt ar dažādiem klientiem, trūkst informatīvs un izglītojošs atbalsts par starpkultūru komunikāciju un pretdiskrimināciju tieši darbā ar jauniebraucējiem.
10. Visus iepriekšminētos aspektus caurvijoša problēma ir **politiskās gribas un finansējuma trūkums** visaptverošu integrācijas pasākumu ieviešanai, kas arī ir ietekmējis rezultatīvo rādītāju sasniegšanu, bet arī būtiski ierobežo turpmāko aktivitāšu plānošanu, radot iespaidu, ka dažādi ierosinājumi tiks noraidīti politiska vai finansiāla iemesla dēļ.

Pastāvošo problēmu risinājumam identificēti vairāki **priekšlikumi, kas iekļaujami Sabiedrības integrācijas politikas plānā 2019.-2025.gadam** attiecībā uz citu valstu pilsoņu integrāciju Latvijā.

Vīzija: *citas valsts pilsonis Latvijā ir ekonomiski un pilsoniski iespējots un aktīvs, un Latvijas sabiedrība ir tolerantā un saskata imigrācijas pienesumu sabiedrībai.*

Stratēģiskais mērķis: spēcīnāt citu valstu pilsoņu ekonomisko un pilsonisko līdzdalību un veicināt toleranci pret jauniebraucējiem un izpratni par imigrācijas pienesumu Latvijas sabiedrībā.

Mērķa īstenošanai veicamie **uzdevumi:**

1. Veicināt citu valstu pilsoņu ekonomisko un pilsonisko līdzdalību;
2. Veicināt toleranci pret imigrāciju Latvijas sabiedrībā;
3. Veicināt Latvijas sabiedrības izpratni un informētību par jauniebraucējiem un viņu pienesumu Latvijas izaugsmei;
4. Veicināt citu valstu pilsoņu interešu pārstāvniecību.

Mērķa grupa: visi jauniebraucēji (trešo valstu pilsoņi, ES/EEZ pilsoņi, starptautiskās aizsardzības saņēmēji) kopā un atsevišķi, pakalpojumu sniedzēji, darba devēji, Latvijas sabiedrība kopumā.

Mērķi un uzdevumi

Rīcības virzieni un uzdevumi iedalīti vairākos blokos, kas iezīmē konkrētus mērķus:

Mērķis: Koordinācijas veicināšana:

1. **Vienas pieturas principa** ieviešana (vienas pieturas aģentūra). Šīs aģentūras nozīmīgāka funkcija - informācijas sniegšana telefoniski (konsultāciju tālrunis) un elektroniski (izmantojot interneta vietni www.integration.lv). Šādi iespējams sniegt informāciju par visiem atbalsta pasākumiem, kas pienākas imigrantiem Latvijā, tajā skaitā zemāk uzskaitītajiem. Turklāt, šī vienas pieturas aģentūra var kalpot kā kontaktpunkts arī citām Sabiedrības integrācijas politikas plānā iekļautajām mērķa grupām - diasporai, remigrantiem, mazākumtautībām un šīs grupas pārstāvošajām NVO. Iespējams izmantot jau pastāvošo Valsts un pašvaldību vienoto klientu apkalpošanas centru tīklu.

Mērķis: Starpkultūru dialoga ar un tolerances pret imigrantiem veicināšana:

1. **Apmācības** speciālistiem un pakalpojumu sniedzējiem (t.sk. valsts un pašvaldību iestāžu darbiniekiem, skolotājiem, medicīnas personālam, u.c.) un darba devējiem par starpkultūru komunikāciju, pretdiskrimināciju un dažādību. Tā tiks veicināta jauniebraucēju piekļuve izglītībai, veselības aprūpes pakalpojumiem, valsts un pašvaldību pakalpojumiem un nodarbinātībai, kā arī tiks mazināta diskriminācija.
2. Sabiedrības informēšanas un izpratnes paaugstināšanu veicinošas **kampaņas**, kas veicina izpratni par diskriminācijas jautājumiem, atspoguļo imigrācijas pievienoto vērtību (tajā skaitā ekonomisko), veicina nepastarpinātu saskarsmi starp imigrantiem un vietējiem iedzīvotājiem.
3. **Mediju** pārstāvju, žurnālistu un redaktoru **izglītošana** par starpkultūru komunikācijas, pretdiskriminācijas un tolerances jautājumiem, lai novērstu viltus ziņu izplatīšanu vai tēmas sensacionalizēšanu.

Mērķis: Latviešu valodas apguves veicināšana:

1. Nodrošināt **valsts apmaksātus latviešu valodas kursus** visiem imigrantiem (gan trešo valstu pilsoņiem, gan ES/EEZ pilsoņiem) un starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, pielāgojot kursu saturu attiecīgās imigrantu grupas vajadzībām vismaz A2 līmenī (ikdienas saziņa, profesionālā leksika, kursi ar vai bez starpvalodas, kursi personām bez rakstītprasmes). Izstrādātie mācību materiāli izmantojami arī, lai veicinātu latviešu valodas apguvi studiju vai darba vietā. Paredzot pastāvīgu valsts budžeta finansējumu, ir iespējams nodrošināt latviešu valodas kursu nepārtrauktību un pēctecību.
2. Apmācīt **atbalsta personas**, kas nodrošinātu latviešu valodas apguvi **darba vietā**, sniedzot atbalstu profesionālās leksikas apgūvē un darba kultūras izpratnē. Šī programma var būt īpaši mērķēta uz starptautiskās aizsardzības saņēmēju atbalstu, taču neizslēdz atbalstu citām jauniebraucēju grupām.
3. Apmācīt **atbalsta personas darbam ar citu valstu pilsoņiem - bērniem** vispārējās izglītības iestādēs, lai veicinātu latviešu valodas apguvi un paātrinātu iekļaušanos vispārējā apmācību plūsmā (iespējams saistīt ar atbalstu remigrantu bērniem).

Mērķis: Sociālkulturālās integrācijas un līdzdalības veicināšana:

1. Pirms ierašanās Latvijā pieejamās **informācijas pilnveidošana**, izmantojot tiešsaistes platformu www.integration.lv un izstrādājot Jauniebraucēja ceļa karti. Tā iespējams atvieglot imigrācijas procesu, radīt atvērtības un atbalsta sajūtu, kā arī veicināt to, ka jauniebraucēji sagatavos visus nepieciešamos dokumentus izglītības, prasmju un kvalifikācijas atzīšanai, lai veiksmīgāk iesaistītos izglītībā un nodarbinātībā.
2. Speciālistu apmācība **specifisko uzņemšanas vajadzību identificēšanā** un Eiropas Patvēruma atbalsta biroja rīka izmantošanā patvēruma procedūras laikā. Tas veicinās šo specifisko vajadzību savlaicīgu identifikāciju un norādīs uz nepieciešamo atbalstu integrācijas procesa laikā.
3. **Individuālu integrācijas plānu ieviešana**, kas palīdzēs nodrošināt mērķētu atbalstu integrācijas procesā un veicinās to, ka jauniebraucējiem, kam nepieciešams specifisks atbalsts vai kurš saskaras ar netipiskiem izaicinājumiem, tiek nodrošināts individuāls atbalsts.
4. Nodrošināt **ievadkursus** par Latviju, Latvijas politisko sistēmu un pamatvērtībām, Latvijas darba tirgu, sociālās un veselības aprūpes sistēmām un citiem pieejamajiem atbalsta veidiem, par sadzīvi un ikdienu. Papildus speciāla kursa izstrādei, šīs tēmas iespējams integrēt latviešu valodas kursu programmā. Kursiem jābūt pieejamiem regulāri, lai informatīvs atbalsts var tikt sniegts pēc iespējas ātrāk pēc ierašanās valstī.
5. Ieviest **atbalsta programmu imigrantu NVO un imigrantu kopienu** līdzdalības kapacitātes paaugstināšanai, līdz ar to veicinot mērķa grupas interešu pārstāvniecību un pilsonisko līdzdalību personu bez Latvijas pilsonības vidū. Atbalsta programmas ietvaros iespējams veikt apmācības NVO un kopienu pārstāvjiem par personām bez Latvijas pilsonības pieejamo atbalstu un līdzdalības iespējām, tā veidojot multiplikatoru tīklu, kam ir tieša komunikācija ar mērķa grupu, kā arī atbalstīt konkrētus projektus un aktivitātes, ko izstrādā un ievieš šīs NVO vai neformālie tīkli. Nepieciešams turpināt atbalstu jau aizsāktām iniciatīvām kā NVO Dialoga platforma, stiprinot to rīcības efektivitāti, kā arī paplašināt iespējas uz finansējumu aktivitāšu īstenošanai pretendēt arī neformālām apvienībām.
6. Veicināt citu valstu pilsoņu **piederības sajūtu Latvijai**, sinerģijā ar citām sabiedrības saliedētības veicināšanas aktivitātēm.

Lai veiksmīgi izvērtētu un pilnveidotu citu valstu pilsoņu integrācijas procesu Latvijā, ir nepieciešams regulārs ieviesto aktivitāšu un to sasniegto rezultātu monitorings. Šobrīd vairāki no aspektiem Latvijā netiek analizēti, tādēļ ierosināts izveidot **Jauniebraucēju integrācijas monitoringu**.

Situācijas raksturojums

Pilsoniska sabiedrība ir demokrātiskas valsts sabiedrības forma, kuru raksturo indivīda atbildība, māka sadarboties kopēju mērķu sasniegšanai un līdzdalība lēmumu pieņemšanā ar demokrātisku institūciju palīdzību. **Saliedētība** ir ir cieši saistīta gan ar plašu iekļaujošu līdzdalību, gan ar pretdiskriminācijas un vienlīdzības veicināšanu, latviešu valodas zināšanu un lietošanu, pozitīvas starpkultūru saskarsmes pieredzes radīšanu un nodošanu tālāk³⁷.

Latvijā ilgstoši par pilsoniskās sabiedrības viedokļa pārstāvjiem uzskatītas un attiecīgi pētītas nevalstiskās organizācijas. Latvijā pašreiz reģistrētas ap 20 000 NVO, bet aktīvi darbojas tikai apmēram desmitā daļa, un iedzīvotāju dalība šajās organizācijās turpina sarukt.³⁸ Esošo NVO Valsts finansējums gan NVO kapacitātei, gan darbībai Latvijā joprojām nav pietiekams, it īpaši kapacitātes atbalsts. Pozitīvi, ka Latvijā darbojas NVO fonds, bet joprojām birokrātiskais slogs piešķirumu saņēmējiem ir par lielu. Kopš 2010.gada Latvijā augusi iedzīvotāju iesaiste tiešās demokrātijas formās – kopienu aktīvistu kustība, sabiedriskās apspriešanas, interneta aktīvisms, neformālu pilsoņu grupu iniciatīvas³⁹.

Kritiska ir situācija jaunatnes pilsoniskās līdzdalības jomā. 2015.gadā veiktā Jaunatnes politikas monitoringa dati⁴⁰ liecināja, ka kopumā jauniešu līdzdalības aktivitāte Latvijā nav augsta – tikai aptuveni 1/4 jauniešu regulāri piedalās kādās sociālās, sabiedriskās vai interešu aktivitātēs. Turklāt jaunieši, īpaši mazākumtautībām piederīgie, nespēj identificēties ar gados vecāko NVO aktīvistu piedāvāto dienaskārtību: tādēļ viņu formālā iesaiste ir tik zema.⁴¹ Kopumā, relatīvi zemu aktīvu pilsonisko līdzdalību var skaidrot ar iedzīvotāju savstarpējās sadarbības un uzticēšanās trūkumu, ko apliecina neseni RSU pētījuma dati⁴², kā arī joprojām relatīvi zemu uzticēšanos valsts iestādēm⁴³.

Sabiedrības integrācijas politika kalpo kā sabiedrības vienošanas – saliedēšanas – process: Latvijā kopš 20.gs. beigām tā ir īstenota ar mainīgiem panākumiem. Atzīmējot sasniegumus integrācijas politikas īstenošanas jomā (mazākumtautību iesaiste politikas

³⁷ Pēc Weinstock, D. (1999). Building Trust in Divided Societies. *The Journal of Political Philosophy*, V.7, #3, 287-307. un "Cik integrēta ir Latvijas sabiedrība? Sasniegumu, neveiksmju un izaicinājumu audits" / Red. Nils Muižnieks; LU SZF Sociālo un politisko pētījumu institūts. – Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2010., izmantojot Guilherme, M.

(2002). *Critical Citizens for an Intercultural World*. Clevedon: Multilingual Matters.

³⁸ LPA (2015). Pārskats par NVO sektoru Latvijā.

http://www.nvo.lv/site/attachments/29/04/2016/NVO_PARSKATS-2015-23.04.pdf

³⁹ BISS (2015a). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā, novērtējot „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam” īstenošanu laika posmā no 2012. – 2014. gadam, ņemot vērā pamatnostādņu 5. sadaļā noteiktos politikas rezultātus un rezultatīvos rādītājus, KM, 2015, 86.lpp.

⁴⁰ Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija (2015). Jaunatnes politikas minotings 2015.

http://www.izm.gov.lv/images/statistika/petijumi/jaunatne/IZM_Jaunatnes-politikas-monitorings_2015_Laboratory.pdf

⁴¹ BISS (2015b). Mazākumtautību līdzdalība demokrātiskajos procesos Latvijā”. Rīga: Baltic Institute of Social sciences. http://www.km.gov.lv/lv/ministrija/sabiedrības_integracija.html

⁴² Berķe - Berga, A. Kruks, S. (2014). Latvijas krīzes menedžments: ekonomika, sociālie un komunikācijas aspekti. RSU; 2015.gada tendences atspoguļotas eLPA sniegtajā informācijā, kas iegūta: <http://nvo.lv/lv/news/publication/pilsoniska-aktivitate-palielinas-6707/>

⁴³ Piederības sajūta Latvijai. Mazākumtautību Latvijas iedzīvotāju aptauja (2014). http://providus.lv/article_files/2682/original/atskaite_piederiba_08_2014.pdf

veidošanā un uzraudzībā, valsts atbalsts mazākumtautību NVO, starpkultūru dialoga pasākumi, bilingvālās izglītības panākumi, starpkultūru komunikācijas un dažādības vadības treniņi, romu atbalsta pasākumi, u.c.), *de facto* saliedētība Latvijas sabiedrībā vēl nav sasniegta, par ko liecina etniskās pārstāvniecības disproporcijas gan valsts pārvaldē, gan pilsoniskās sabiedrības segmentā, gan dažādības vadības sistēmas trūkums publiskajā pārvaldē un darba tirgū. Latviešu un krievu valodu informācijas telpu nošķirums jau ilgstoši rada arvien nozīmīgākus draudus nacionālajai drošībai: Latvijas mediju vidē sastopama Krievijas valdošo aprindu iniciēta dezinformācija, kas šķeļ sabiedrību, kultivē šaubas par valsts suverenitāti un vairo nedrošības sajūtu visā Latvijas sabiedrībā.

Priekšlikumi pilsoniskas sabiedrības attīstības un sabiedrības saliedētības sekmēšanai

Stratēģiskais mērķis: vairot Latvijas sabiedrībā sociālo kapitālu, īpaši iedzīvotāju uzticēšanos valsts iestādēm un to savstarpēju uzticēšanos, radot un attīstot iekļaujošas iedzīvotāju līdzdalības priekšnoteikumus un novēršot diskrimināciju pēc jebkādam sociālām pazīmēm.

Iekļaujošas pilsoniskās sabiedrības attīstības un saliedētības politikai jābalstās šādos **principos**:

- Dažādības atzīšana.* Iedzīvotāju dažādība ir mūsdienu sabiedrību dabiska un neatņemama sastāvdaļa.
- Piederība kā brīva izvēle.* Demokrātiskā sabiedrībā cilvēkiem ir tiesības brīvi izvēlēties, ar kādu etnisku, reliģisku, citu sabiedrības grupu sevi identificēt.
- Mazākumtautības ir daļa no Latvijas sabiedrības.* Latvijas valstiskumu veido Latvijas tauta, kurā vēsturiski ir iekļāvušās mazākumtautības.
- Kultūru dialogs.* Kultūru savstarpējā atvērtība mazina negatīvu stereotipu veidošanos un starpetnisko spriedzi.
- Iekļaušana un efektīva līdzdalība.* Sabiedrības saliedēšanas mērķis ir vairot apstākļus, kuros ikviens jūtas un uzvedas kā pilnvērtīgs sabiedrības loceklis, kurš līdzvērtīgi citiem bauda sabiedriskos labumus, pakalpojumus un vienlīdzīgas iespējas.
- Pretdiskriminācija.* Saliedētības politikai ir jānodrošina līdztiesība likuma priekšā un vienāda likuma aizsardzība attiecībā uz jebkuru sabiedrības grupu.
- Divvirzienu politika.* Sabiedrības saliedētība ir savstarpējas pielāgošanās un savstarpēja atbalsta, savstarpējas sadarbības process.

Mērķi un uzdevumi

Veiktā analīze liecina, ka pilsoniskās sabiedrības attīstību un sabiedrības saliedētību ieteicams veicināt četros **virzienos**:

1. Iekļaujoša un efektīva pilsoniskā līdzdalība;
2. Pretdiskriminācija un līdztiesība;
3. Iekļaujoša un daudzveidīga Latvijas politiskā nācija.
4. Starpkultūru saikņu veicināšana.

Katram no rīcības virzieniem pakārtoti noteikti mērķi un uzdevumi.

1. Iekļaujoša un efektīva pilsoniskā līdzdalība

Mērķis: *Paplašināt pilsonisko līdzdalību, stiprināt tradicionālās un netradicionālās pilsoniskās līdzdalības formas.*

Nepieciešams iespējot efektīvu esošo līdzdalības instrumentu izmantošanu visos līmeņos: stiprināt NVO sektoru gan finansējuma pieejamības, gan informētības un iesaistes lēmumu pieņemšanā nozīmē. Jāuzlabo un jāpadara efektīvāka pilsoniskā izglītība. Nepieciešams izveidot Latvijas NVO resursu centru tīklu.

Saliedētība panākama, veicinot Latvijas iedzīvotāju savstarpēju uzticēšanos. Lai vājinātu etniskos stereotipus un radītu situācijas, kurās varētu veidoties kopīga "mēs" sajūta, mazākumtautību NVO plānoto finansējumu, nepieciešams izmantot, lai atbalstītu kultūras, sporta, izglītības, ekoloģisko un citu organizāciju etniski nenodalītas un nepolitiskas aktivitātes.

Latvijas pilsonība ir ne vien simboliska saikne ar valsti, pienākumu un tiesību kopums, bet aktīva līdzdalība un atbildība par mūsu kopīgās valsts nākotni. Nepilsoņu jaundzimušajiem bērniem ir automātiski jāpiešķir Latvijas pilsonība, izņemot gadījumus, ja vecāki no tās atsakās.

2. Pretdiskriminācija un līdztiesība

Mērķis: *Veicināt diskriminācijas riska grupu iekļaušanos sabiedrībā un novērst diskrimināciju.*

Lai mazinātu negatīvu stereotipu un aizspriedumu izplatīšanu, diskrimināciju, nepieciešams izstrādāt dažādības vadības un nediskriminācijas vadlīnijas publiskajā pārvaldē (piemēram, norādes pakalpojumu sniegšanas standarta dažādiem klientiem izstrādei un ieviešanai valsts un pašvaldību institūcijās: skolās, ārstniecības iestādēs, sociālajos dienestos, policijas darbā).

Vienlīdzīgu iespēju praktiska nodrošināšana iedzīvotāju grupām, kuras nav iekļāvušās izglītībā un darba tirgū, un cieš no nabadzības: nepieciešams LM un NVA, IZM un LVA sadarbībā izveidot un ieviest nodarbinātības veicināšanas un izglītības, tostarp latviešu valodas apguves, pakalpojumus personām ar zemu prasmju līmeni, kuras nepārvalda latviešu valodu un romu tautības personām ar sākumskolas izglītību.

Izglītības politikai jābūt iekļaujošai, reālo daudzveidību atspoguļojošai un starpkultūru saiknes veicinošai. IZM ir jānodrošina papildu finansējums kvalitatīvai latviešu valodas apguvei visās izglītības pakāpēs, kā arī jāpilnveido skolotāju kompetences darbā ar etniski un kultūru piederības ziņā daudzveidīgu skolēnu auditoriju. Izglītības satura reformas ietvaros neieciešams uzsvērt dzimumu līdztiesību. Svarīgi bērniem nodrošināt uz faktiem balstītu informāciju par seksualitāti un dzimumu dažādību: atbilstoši bērnu vecumiem, ietverot jautājumus par seksuālo un reproduktīvo veselību, kā arī seksuālo minoritāšu tiesībām, lai tie spētu pārvarēt sabiedrībā radušos aizspriedumus.

3. Iekļaujoša un daudzveidīga Latvijas politiskā nācija

Mērķis: *Stiprināt piederību Latvijas politiskajai nācijai.*

Iekļaujoša (politiskā) nācija praksē ir plurālistiska, rīcībspējīga sabiedrība, kas balstās maksimāli plašā dažādu sociālu un etnisku grupu vienlīdzības, nediskriminēšanas un atzīšanas politikā, un politiski nodrošina vienošanos par nacionālās valsts kultūras saturu, pieredzi (atmiņas) un vēsturi, valsts valodas lietošanu.

Valsts politikai attiecībā uz valodu lietojumu Latvijas daudzveidīgajā sabiedrībā jālīdzsvaro kopējās (oficiālas) valodas kā saliedētības valodas nodrošināšana un apmācība un Latvijas valodu daudzveidības saglabāšana un attīstība, ieskaitot

mazākumtautību lingvistiskās tiesības. Valstij jānodrošina iespējas mācīties valsts valodu. Savukārt individuālas daudzvalodības veicināšana demonstrēs valsts uzticēšanos savu pilsoņu daudzveidīgajai kopienai un dos ieguldījumu sabiedrības saliedētībā.

4. Starpkultūru saikņu veicināšana

Mērķis:*Pilnveidot Latvijas iedzīvotāju individuālu/sociālu izaugsmi veicinošas starpkultūru dialoga prakses*

Mediju politikas jomā mediju saturā svarīgi atspoguļot dažādas izcelsmes Latvijas iedzīvotāju ikdienas pieredzi, uzrunāt sadzīviskas problēmas un izcelt interesantus cilvēkstāstus. Tāpat nepieciešams atbalstīt tādas mediju iniciatīvas, kas sabiedrībā nostiprina kritisko domāšanu, īpaši par vēstures jautājumiem. Nepieciešama mediju politikas veidotāju vienota izpratne par nacionālo mediju telpu, kas atvasināta no iekļaujošas politiskās nācīgas izpratnes: ņemot vērā mazākumtautību informācijas vajadzības un krievvalodīgās auditorijas īpatnības, valstij ir jāatbalsta sabiedriskajā medijā integrētas audiovizuālās platformas attīstīšana.

Ievērojot izpausmes brīvības principus, valsts varas pārstāvjiem un valsts iestādēm jāizvairās no sabiedrību šķelošu simbolu lietojuma veicināšanas, tā vietā, kur vien iespējams, piedāvājot iekļaujošu simboliku. Vēstures politikas veidotājiem Saeimas personā vajadzētu pārskatīt Latvijas atzīmējamo un piemiņas dienu kalendāru.

1. NACIONĀLĀS IDENTITĀTES, VALODAS UN KULTŪRTELPAS STIPRINĀŠANA

IEVADS

Nacionālā identitāte ir rezultāts kompleksiem sociālkognitīviem procesiem, kas noenkuro un objektivē indivīda priekšstatus par piederību kulturāli un politiski specifiskai kopienai. Šajā ziņojuma sadaļā tiek izvērtēta valoda un sociālā atmiņa – nacionālās identitātes komponenti, kas saskaņā ar agrākajām ekspertu diskusijām ir izkristalizējušies kā galvenie šķēršļi vienojošas nacionālās identitātes kontekstā.

ATSLĒGAS VĀRDI

Nacionālā identitāte – cilvēkus vienojoša apziņa par piederību nacionālai un demokrātiskai kopienai. Nacionālā identitāte sakņojās noteiktās vērtībās, kas atšķir nacionālo kopienu no citām nacionālajām kopienām. Sabiedrības saliedētības kontekstā par būtiskām Latvijas nacionālās identitātes vērtībām ir atzīstama latviešu valoda, Latvijas valstiskums un Latvijas kultūrtelpa. Spēcīga un iekļaujoša nacionālā identitāte veicina sabiedrības drošumspēju. Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030. gadam ir uzsvērts, ka nākotnē reģioni un valstis, kas nostiprinās un attīstīs savu identitāti, iegūs svarīgu salīdzinošo priekšrocību globālajā sacensībā, jo arvien lielāka vērtība būs atšķirīgajam un savdabīgajam. Šādā kontekstā Latvijai ir svarīgi saglabāt un attīstīt savu identitāti, valodu, nacionālās kultūras vērtības un tās kultūras telpai raksturīgo dzīvesveidu, lai, radoši izmantojot citu kultūru auglīgo ietekmi un veicinot atvērtību, stiprinātu valsts konkurētspējas potenciālu.

Atvērtā latvietība – Atvērtā latvietība balstās premisā, ka par latvieti var ne tikai piedzimt, bet arī kļūt, izvēloties identificēties ar Latvijas valsti un kultūru. Tādējādi atvērtā latvietība ir politiski teritoriāla kategorija, kas apvieno dažādu etniskās izcelsmes un rasu cilvēkus, kuri pieņem Latvijas nacionālās identitātes vērtības kā daļu no savas pašidentitātes. Lai stiprinātu atvērtu latvietību, saliedētības politikai ir jāatbalsta iekļaujošas nacionālās identitātes prakses.

Latvijas kultūrtelpa – materiālās un nemateriālās vērtības, kas Latvijas teritorijā veidojušās gadsimtu gaitā dažādu kultūru mijiedarbē. Latvijas kultūrtelpa ietver un piedāvā tikai Latvijai raksturīgu simbolisko kapitālu, bet vienlaikus tā vienmēr ir bijusi atvērta bagātinošām ietekmēm no citu Eiropas valstu kultūrtelpām.

Sociālā atmiņa – dažādas sociālās un etniskās grupas vienojoši priekšstati par pagātnes notikumiem. Iecietīga sociālā atmiņa, kas ciena vēsturiskās pieredzes dažādību un nevēršas pret Latvijas valstiskumu, veicina Latvijas sabiedrības drošumspēju.

LATVIEŠU VALODAS LOMAS NOSTIPRINĀŠANA SAZIŅĀ STARP LATVIEŠIEM UN MAZĀKUMTAUTĪBU PĀRSTĀVJIEM

Virsmērķis/Vīzija: turpināt nostiprināt Latviešu valodu kā sabiedrības integrācijas, nacionālās identitātes un demokrātiskās līdzdalības pamatu. Latviešu valoda ir daļa no

Latvijas stratēģiskās attīstības ietvara. Saskaņā ar Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju līdz 2030. gadam latviešu valodas saglabāšana un attīstīšana ir atzīta par vienu no veidiem, kā stiprināt piederības sajūtu Latvijas kultūras telpai.

POLITIKAS MĒRĶI

1. Panākt Latviešu valodas prasmju līmeņa paaugstināšanos
 - 1.1. Personu, kuras valsts valodas prasmes pārbaudē uzrāda augstāku valsts valodas prasmes līmeni salīdzinājumā ar iepriekšējo novērtējumu, īpatsvara pieaugums
 - 1.2. Valodas prasmju pašvērtējuma pieaugums
2. Veicināt pozitīvu lingvistisko attieksmi pret latviešu valodu
 - 2.1. Iedzīvotāju, kuriem latviešu valoda nav dzimtā valoda un kuri valsts iestādēs lieto galvenokārt vai tikai latviešu valodu, īpatsvara pieaugums
 - 2.2. Latviešu, kas ar mazākumtautību pārstāvjiem sazinās latviešu valodā, īpatsvara pieaugums

Mērķgrupas

1. Krievvalodīgie
2. Imigranti
3. Iedzīvotāji, kuriem latviešu valoda ir dzimtā valoda

Principi

1. Latviešu valoda ir Latvijas nacionālās identitātes pamats
2. Latviešu valoda ir vienīgais Latvijas sabiedrību vienojošais demokrātiskās līdzdalības līdzeklis

SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS UN GALVENĀS PROBLĒMAS

Pēdējo piecu gadu laikā ir pieaudzis latviešu valodas lietotāju īpatsvars, un viziteiksmīgāk tas redzams jaunākajās vecumgrupās. Pēc Latviešu valodas aģentūras (LVA) pasūtītās Latvijas iedzīvotāju aptaujas datiem, 2014. gadā 63,4% respondentu norādīja latviešu valodu kā vienu no viņu dzimtajām valodām, un 35,1% kā dzimto valodu nosauca krievu valodu. Turklāt aptuveni 8% mazākumtautību iedzīvotāju mājās runā vienlīdz lielā mērā gan latviski, gan krieviski. Saskaņā ar 2011. gada tautskaites datiem latviešu valodas paveidā - latgaliešu valodā – Latvijā kopumā runā 8% iedzīvotāju, bet Latgalē 35%. Lai gan pārskata periodā ir īstenotas daudzas iniciatīvas latgaliešu rakstu valodas attīstīšanai un nostiprināšanai, tiek prognozēts, ka nākotnē latgaliski runājošo skaits varētu samazināties, kas daļēji skaidrojams ar latgaliešu valodas retāku izmantošanu jaunākajā paaudzē.⁴⁴

Lai gan pārskata periodā latviešu valodas pratēju skaits Latvijā nav būtiski pieaudzis, valsts valodas prasmju pašvērtējuma pētījumi, kā arī valsts valodas eksāmenu rezultāti liecina, ka mazākumtautību pārstāvju vidū nostiprinās aizvien augstākas latviešu valodas prasmes, īpaši tas raksturīgs jaunākajai paaudzei, kas latviešu valodas prasmes apgūst skolā.⁴⁵ Tiesa, šīs prasmes ir nedaudz mazāk izplatītas nekā krievu valodas

⁴⁴ Kļava, G. (red.) (2016) Valodas situācija Latvijā: 2010–2015. Rīga: LVA. 51. lpp.

⁴⁵ Turpat. 37.–92. lpp.

prasmes: latviešu valodā kopumā runā 96,7% Latvijas iedzīvotāju, bet krieviski – 98,5%.⁴⁶ Tas nozīmē, ka sabiedrības kopīgā saziņas valoda joprojām biežāk ir krievu, nevis latviešu valoda. Tajā pašā laikā šādi apstākļi paver iespējas nostiprināt latviešu valodas lomu starpgrupu komunikācijā, jo paaudžu nomainas rezultātā latviešu valodas kā saziņas valodas potenciāls latviešu un Latvijas mazākumtautību vidū palielinās. Proti, kamēr vecākās paaudzes kopīgā sarunvaloda ir drīzāk krievu valoda, nevis latviešu valoda, jaunākās paaudzēs ir vērojama jau pretēja situācija. Jāatzīmē, ka vissliktākie latviešu valodas prasmes rādītāji vēl aizvien ir Latgalē un Rīgā, kur lingvistiskā vide ir vismazāk latviska. Salīdzinoši vājākās valsts valodas pozīcijas šajos Latvijas reģionos veicina krievvalodīgo lingvistisko pašizolēšanos.

Latviešu valodas lietošanas intensitāte publiskajā telpā un neformālajās attiecībās nepieaug atbilstoši nozīmīgajam valodas prasmju līmeņa kāpumam. Latvijas vadošie sociālingvisti norāda, ka šādu situāciju veicina pozitīvas lingvistiskās attieksmes trūkums pret latviešu valodu.⁴⁷ Respektīvi, latvieši joprojām nereti sarunā ar krievvalodīgajiem mēdz pāriet uz krievu valodu. LVA 2014. gada aptaujas dati liecina, ka aptuveni trešdaļa krievvalodīgo respondentu, ir saskārušies ar gadījumiem, kad uz viņu izteikto jautājumu latviešu valodā atbilde sniegta krievu valodā.⁴⁸ Vienlaikus atsevišķi rādītāji liecina par latviešu valodas nostiprināšanos neformālajās attiecībās. Piemēram, kopš 2012. gada ir pieaudzis to respondentu īpatsvars, kuri norādījuši, ka latviešu valodu apguvuši neformālajā vidē: kontaktējoties ar draugiem un runājot latviski ikdienā uz ielas, veikalā utt., kā arī izmantojot latviešu valodu darba kolektīvā.⁴⁹

Pētījumi atklāj spēcīgu sakarību starp Latvijas iedzīvotāju latviešu valodas prasmes līmeni un vēlmi lietot latviešu valodu: jo augstāks šis līmenis, jo lielāka varbūtība, ka cilvēks, kuram latviešu valoda nav dzimtā valoda, demonstrēs pozitīvu lingvistisko attieksmi pret latviešu valodu.⁵⁰ Tāpat eksperti uzsver, ka lingvistisko attieksmi pasliktina arī Latvijas augstākās valsts amatpersonas, kas ar mazākumtautībām, tostarp ar krievvalodīgajiem medijiem, sazinās krievu, nevis latviešu valodā. Tas publiskajā telpā palīdz uzturēt krievu valodas pašpietiekamību, kas veicina arī diskriminējošus apstākļus Latvijas darba tirgū, īpaši attiecībā uz tiem latviešu jauniešiem, kas neprot krievu valodu. Tādēļ valodas eksperti uzsver, ka normatīvo aktu prasības ir viens no instrumentiem, kas vismaz daļēji veicina valsts valodas apguvi un lietojumu sabiedrības ikdienas dzīvē. Līdzās tiesiskajam regulējumam jāpiemin, ka 2015. gada septembrī Valsts valodas centrs ieviesa sabiedrisko palīgu institūtu – valodas speciālistus, kas sniedz konsultācijas valsts valodas lietošanas jautājumos Latvijas novados, pilsētās un pagastos. Pagaidām vēl nav iespējams spriest par sabiedrisko palīgu institūta efektivitāti, tomēr vidējā termiņā šāds atbalsta mehānisms var palīdzēt nostiprināt pozitīvu lingvistisko attieksmi pret latviešu valodu.

LVA 2014. gada aptauja parāda, ka vairums mazākumtautību pārstāvju atbalsta latviešu valodas apguves sākšanu pēc iespējas agrākā vecumā.⁵¹ Saskaņā ar Centrālās statistikas pārvaldes datiem laika periodā no 2010. līdz 2015. gadam pirmsskolas izglītības

⁴⁶ Turpat. 52. lpp.

⁴⁷ Valodas ekspertu diskusija, kas notika Rīgā, 2017. gada 26. maijā.

⁴⁸ Kļava, G. (red.) (2016) Valodas situācija Latvijā. 98.–99. lpp.

⁴⁹ Turpat. 70. lpp.

⁵⁰ Turpat. 117. lpp.

⁵¹ Turpat 79. lpp.

iestādēs (PII), kas īsteno mazākumtautību izglītības programmu krievu valodā, apmācāmo bērnu skaits ir samazinājies par 5,5%, turpretī pirmsskolas izglītības iestādēs ar latviešu mācību valodu apmācāmo bērnu skaits ir pieaudzis par 7,3%.⁵² Taču pētnieki ir secinājuši, ka latviešu mācībvalodas PII darbiniekiem ir nepieciešams metodiskais atbalsts darbam etniski nevienmērīgā vidē. Galvenās grūtības ir saistītas ar bērnu vecāku vai pašu bērnu vāmajām latviešu valodas zināšanām, kas apgrūtina savstarpējo komunikāciju un pirmsskolas skolotāju ikdienas darbu, īpaši katrā jaunā mācību gada sākumā, kad PII vai grupas ar latviešu mācībvalodu sāk apmeklēt bērni ar pirmo krievu vai citu valodu. Tāpat pētījumi atklāj, ka latviešu valodas zināšanas un prasmes krievu mācībvalodas PII skolotājiem ir nepietiekamas.⁵³

Lai nodrošinātu latviešu valodas apguvi labā līmenī, ievērojama mazākumtautību daļa ir izlēmusi savus bērnus izglītēt skolās ar latviešu mācību valodu. LVA 2014. gada aptauja rāda, ka pusei no mazākumtautību respondentiem (49,5%) bērni mācījās vai mācās skolās ar latviešu mācībvalodu. Turklāt nostiprinās latviešu valodas loma augšupvērstās sociālās mobilitātes kontekstā: mazākumtautību pārstāvjus ar labu latviešu valodas prasmi kopumā raksturo labāka izglītība un augstāks sociālais statuss. Šādas tendences liecina, ka izglītības iegūšana latviešu valodā iesakņojas kā prakse, kas, vidējā termiņā raugoties, var radīt objektīvus priekšnosacījumus, lai mazākumtautību skolas pakāpeniski pārietu uz skolēnu kompetenču attīstīšanu tikai latviešu valodā.

Eksperti kopumā pozitīvi vērtē latviešu valodas didaktiku, kas paredzēta mazākumtautību skolēniem, tomēr tiek arī norādīts uz trūkumiem.⁵⁴ Piemēram, tiek uzsvērts, ka latviešu valodas kā dzimtās valodas didaktikas izstrāde ir nepietiekoši atbalstīta salīdzinājumā ar latviešu valodai kā otrajai valodai paredzēto didaktiku. Tas valodu konkurences apstākļos neveicina pozitīvu lingvistisko attieksmi pret latviešu valodu un ilgtermiņā var noskaņot latviešu sabiedrisko domu par labu divvalodībai.

⁵² Mācību valoda pirmsskolas izglītības iestādēs 1. septembrī. Centrālā statistikas pārvalde. http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala__ikgad__izgl/IZ0050.px/table/tableViewLayout2/?rxid=cdeb978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

⁵³ Lazdiņa, S. (2013). Etniski heterogēnas pirmsskolas izglītības iestādes: lingvistiskā situācija un sagatavotība bilingvālās izglītības īstenošanai. Pētījuma rezultāti. BISS. Rīga: LVA.

⁵⁴ Valodas ekspertu diskusija, kas notika Rīgā, 2017. gada 26. maijā.

Virsmērķis/misija

Veicināt iecietīgas Latvijas sociālās atmiņas veidošanos un atbalstīt vienojošas atceres kultūras attīstību.

POLITIKAS MĒRĶI

1. Nostiprināt vienojošu izpratni par padomju okupāciju un Otrā pasaules karu
 - 1.1. Iedzīvotāju, kas uzskata, ka Latvija brīvprātīgi pievienojās PSRS, īpatsvara samazināšanās
 - 1.2. Iedzīvotāju, kas Latvijas pilsoņus, kuri Otrajā pasaules karā bija spiesti karot PSRS vai Vācijas pusē, uzskata par kara upuriem, īpatsvara pieaugums
 - 1.3. Iedzīvotāju, kas neattaisno padomju deportācijas, īpatsvara pieaugums
2. Attīstīt vienojošu atceres kultūru
 - 2.1. Iedzīvotāju, kas piedalās 4. maija atzīmēšanā, īpatsvara pieaugums
 - 2.2. Iedzīvotāju, kas piedalās 11. novembra atzīmēšanā, īpatsvara pieaugums
 - 2.3. Iedzīvotāju, kas piedalās 18. novembra atzīmēšanā, īpatsvara pieaugums
3. Iedzīvotāju, kuri spēj paust attieksmi pret Latvijas vēstures posmiem pirms 20. gadsimta, īpatsvara pieaugums

Mērķgrupas

1. Jaunieši
2. Mazākumtautības

Principi

1. Iecietīga sociālā atmiņa ļauj mazināt vēstures notikumos balstīta konflikta potenciālu
2. Vienojoša atceres kultūra un plašāka vēsturiskā apziņa stiprina nacionālo identitāti

SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS UN GALVENĀS PROBLĒMAS

Latvijas iedzīvotāju sociālā atmiņa jeb priekšstati par vēsturi ietekmē sabiedrības saliedētību. Pēdējo 15 gadu laikā attieksme pret 20. gadsimta notikumiem – Latvijas Republikas proklamēšana, padomju un nacistiskā okupācija, Otrā pasaules karš, PSRS sabrukums un neatkarības atgūšana – ir polarizējusi Latvijas sabiedrību. Šīs vēsturiskās epizodes un ar tām saistītās atceres prakses vēl aizvien uztur simbolisku konfrontāciju starp latviešiem un krievvalodīgajiem, kam pamatā ir atšķirīgā biogrāfiskā pieredze un atšķirīgi ārējie vēsturisko zināšanu avoti.

Latvijas sociālās atmiņas pētījumi liecina, ka iedzīvotāji ir kļuvuši tolerantāki pret atšķirīgiem vēsturiskajiem priekšstatiem: būtiski pieaudzis to iedzīvotāju skaits, kuriem ir pieņemams, ka sabiedrības grupas dažādi skaidro Latvijas 20. gadsimta vēstures notikumus. Latvijas sabiedriskajā domā valda arī uzskats, ka neviennozīmīgu vēstures notikumu izvērtēšanu būtu labāk atstāt tikai vēsturnieku un citu ekspertu ziņā.⁵⁵ Tomēr

⁵⁵ Kaprāns, M., Saulītis, A. (2017). Latvijas sociālās atmiņas monitorings. Nr. 2. https://www.academia.edu/32932266/Latvijas_soci%C4%81%C4%81s_atmi%C5%86as_monitorings_2017

sabiedrībā joprojām visaugstāko konflikta potenciālu saglabā padomju okupācijas un Otrā pasaules kara tēmas. Latviešu un krievvalodīgo vidū vērojamas nozīmīgas atšķirības attieksmē pret šiem vēsturiskajiem notikumiem, un tas veicina atšķirīgus priekšstatus par Latvijas valstiskuma pamatiem un ģeopolitisko orientāciju.

Sociālās atmiņas pētījumi parāda, ka attieksme pret padomju okupāciju saglabājusi visaugstāko konflikta potenciālu. Tomēr pēdējo piecu gadu laikā krievvalodīgo vidū ir ievērojami samazinājies atbalsts uzskatam, ka Latvija brīvprātīgi pievienojās PSRS. Tas gan nav būtiski vairojis atbalstu okupācijas naratīvam. Tā vietā ir ievērojami palielinājies krievvalodīgo segments (2017. gadā sasniedzot 37%), kas nepauž atbalstu ne padomju okupācijas, ne brīvprātīgās pievienošanās naratīvam; socioloģisko aptauju dati atklāj, ka šajā segmentā nedominē prosovjetisks vai PSRS okupāciju slēpti atbalstošs noskaņojums.⁵⁶ Šī vērā ņemamā grupa paver iespējas paplašināt krievvalodīgo sociālo atmiņu arī attiecībā uz padomju laiku, izceļot krievvalodīgo pretestību padomju varai un padomju represiju upurus krievvalodīgo vidū. Tas netieši ļautu arī vairojot atbalstu padomju okupācijas naratīvam.

Lai gan attieksme pret padomju okupāciju veido konfrontāciju starp latviešiem un krievvalodīgajiem, iedzīvotāju vidū ir nostiprinājusies pārliecība, ka pašreizējos apstākļos nav aktuāli diskutēt par Latvijas nokļūšanu PSRS sastāvā. Vienlaikus pretējās izpratnes par padomju okupāciju atbalsojas atšķirīgā padomju represiju novērtējumā. Piemēram, ja starp latviešiem valda spēcīgs konsenss, ka padomju deportācijas nevienā gadījumā nebija attaisnojamas, tad krievvalodīgo segmentā ir daudz lielāka varbūtība sastapt deportāciju attaisnošanas gadījumus, kas izgaismo Latvijas mazākumtautību nepilnīgās zināšanas un izpratni par komunisma noziegumiem.⁵⁷ Vienlaikus, kā atzīst ekspertu grupas dalībnieki, Latvijas sabiedrībā pēdējos gados ir nostiprinājusies izpratne par holokausta upuriem nacistiskās okupācijas laikā; tas mazina etnocentrisku pieeju Otrā pasaules kara vēsturei.

Latvijas sociālās atmiņas polarizācijai attiecībā uz Otro pasaules karu un padomju okupāciju nav tendence pieaugt, un pēdējos piecos gados, kā liecina sociālās atmiņas monitoringa dati, šī pretstāve ir pat vājinājusies. Kopumā tas norāda uz dialogiskas atceres iedīgļiem un plurālistiskāku vēstures izpratnes nostiprināšanos, kas sabiedrībā mazina konflikta potenciālu. Taču šāds plurālisms pats par sevi neveicina vienojošu atceres kultūru, un tas nereti kļūst par pamatu vienaldzībai pret vēsturiskām netaisnībām un pāridarījumiem. Pētījumi liecina, ka jauniešu vidū ir būtiski samazinājies jutīgums pret vēstures tēmām, kas vecākajās paaudzēs tiek uztvertas daudz asāk.⁵⁸ Arī ekspertu diskusijās dominē viedoklis, ka Latvijas „traumatiskā vēsture” jauniešiem kļūst par pagātni, un tā retāk tiek izmantota etnolingvistiskās vai nacionālās identitātes robežu noteikšanai.⁵⁹

⁵⁶ Turpat. Sk. arī Kaprāns, M., Procevska, O. (2013). Latvijas sociālās atmiņas monitorings. Nr. 1. http://oldweb.km.lv/lv/doc/jaunumi/jaunumi_2013/socialas_atminas_monitorings.pdf

⁵⁷ Kaprāns, M., Saulītis, A. (2017). Latvijas sociālās atmiņas monitorings Nr. 2.

⁵⁸ Kaprāns, M., Saulītis, A. (2017). Latvijas sociālās atmiņas monitorings Nr. 2; Cheskin, A. (2016). *Russian Speakers in Post-Soviet Latvia Discursive Identity Strategies*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

⁵⁹ Diskusija ar vēstures politikas un sociālās atmiņas ekspertiem. 2017. gada 19. maijā, Rīgā.

Konflikta potenciālu Latvijas sociālajā atmiņā palīdz mazināt mērķtiecīgs atbalsts sabiedrību vienojošas atceres kultūras veidošanai. Par noturīgu tradīciju ir izveidojusies Latvijas valsts proklamēšanas atzīmēšana 18. novembrī, kurā iesaistās gan latvieši, gan vairums krievvalodīgo.⁶⁰ Arī 11. novembra atzīmēšanā iesaistās ievērojama Latvijas sabiedrības daļa. Tādējādi Latvijas Republikas dibināšana un Neatkarības kara (1918–1920) jeb t.s. Brīvības cīņu atcerei ir augsts piemīt augsts potenciāls vienot sabiedrību un vairot nacionālo lepnumu. Tāpat pēdējos gados nostiprinās jaunas tradīcijas Latvijas Republikas Neatkarības atjaunošanas dienā 4. maijā, kas ir palielinājis cilvēku iesaisti šīs dienas atzīmēšanā. Latvijas simtgades programma ir devusi būtisku ieguldījumu šo ar Latvijas valstiskumu saistīto svētku dienu paplašināšanā un nostiprināšanā sabiedriskajā domā.

Liela Latvijas sabiedrības daļa nespēj paust attieksmi pret Latvijas vēstures periodiem, kas pastāvējuši pirms 20. gadsimta un kuros ir veidojusies Latvijas rietumnieciskā identitāte, eiropeiskā kultūrtelpa un izpratne par Latvijas tautu un valstiskumu. Tas liecina par ierobežotu vēsturiskuma apziņu, kas eventuāli vājina nacionālās identitātes pamatu. Ekspertu diskusija atklāj, ka Latvijā tiek ļoti vāji atbalstīti pētījumi, kas varētu radīt jaunas zināšanas un konceptuālas pieejas, kuras palīdzētu šos agrākos Latvijas vēstures posmus iekļaut sabiedrības vēsturiskuma apziņā.⁶¹ Tāpat tiek uzsvērts, ka valsts nav skaidri pamatojusi, kādi Latvijas vēstures pētniecības virzieni ir prioritāri. Pašreizējos apstākļos vēstures zinātne lielā mērā balstās uz pētnieku entuziasmu, un cilvēkresursu piesaiste ir ierobežota pastāvīgi nepietiekošā finansējuma dēļ, bet pētniecība netiek balstīta kopējā nacionāla līmeņa pētniecības stratēģijā.

Latvijā no valsts budžeta līdzekļiem ik gadu tiek uzturētas esošās un atbalstītas jaunas publiskās vēstures iniciatīvas, kas nodrošina akadēmiskās vēstures pieejamību daudz lielākai sabiedrības daļai. Šo projektu uzdevums ir komunicēt vēsturi, piešķirot tai populāras izpausmes formas kinofilmās, teātra izrādēs, daiļliteratūrā u. c. Pēdējos gados saistībā ar Latvijas simtgades programmas īstenošanu ir vērojams būtisks aktivitātes pieaugums publiskās vēstures laukā. Taču kopumā nav vienkopus pieejama informācija par atbalstu sazarotajām publiskās vēstures iniciatīvām, kā arī netiek veikta sistemātiska un visaptveroša šādas informācijas analīze. Tas apgrūtina koordinētu un uz rezultātu orientētu atbalstu publiskās vēstures iniciatīvām. Publiskās vēstures lauka attīstību lielā mērā sekmē arī daudzveidīgas privātas iniciatīvas – muzeji, novadpētniecība, piemiņas vietu un apskates objektu izveidošana. Latvijas reģionos attīstās privātas iniciatīvas, kas padziļina izpratni par Otrā pasaules kara notikumiem (piemēram, *Likteņdārzs* Koknesē, Rubeņa fonds Kurzemē, Otrā pasaules kara muzejs Aglonā, Partizānu bunkurs Sērmūkšos, Mores kauju muzejs u. c.), kā arī par plašākiem vēstures posmiem. Latvijā darbojas arī virkne vēstures rekonstruēšanas biedrību, kas ir interesētas gan viduslaiku vēsturē, gan senlatviešu dzīvesveidā, gan Pirmā un Otrā pasaules kara ainu rekonstruēšanā.

Svarīga loma iecietīgas sociālās atmiņas nostiprināšanā ir vēstures izglītībai. Latvijas skolu pamatizglītības programmās tiek atsevišķi mācīta „Pasaules vēsture” un „Latvijas vēsture”. Vairums aptaujāto vēstures skolotāju uzskata, kā šāds nošķīrums nav ļāvis sasniegt vēlamos mērķus – padziļinātākas zināšanas par Latvijas un pasaules vēsturi. Vēstures eksāmenu rezultāti arī apstiprina, ka *dalītās vēstures modelis* neveicina skolēnu izpratni par Latvijas notikumu saistību ar plašākiem procesiem. Turklāt

⁶⁰ Kaprāns, M., Saulītis, A. (2017). Latvijas sociālās atmiņas monitorings Nr. 2.

⁶¹ Diskusija ar vēstures politikas un sociālās atmiņas ekspertiem. 2017. gada 19. maijā, Rīgā.

mazākumtautību skolās vēsture nereti netiek mācīta valsts valodā, kas palielina iespējas mācību procesā kā palīglīdzekļus izmantot ārpus Latvijas radītus materiālus, kas balstās nepatiesos faktos un tendenciozos Latvijas vēstures vērtējumos. Pašlaik Valsts izglītības satura centrs īsteno apjomīgu kompetenču projektu, kura mērķis ir reformēt vēstures mācīšanu. Jaunais apmācību modelis paredz, ka skolēni vēsturi apgūs integrētā veidā, kas iekļaus gan sociālās zinības, gan vēstures pamatus no tuvākās apkārtnes, bet, sākot ar 7. klasi, vēsture tiks mācīta kā vienots priekšmets. Jaunā modeļa ieviešana sāksies pakāpeniski no 2018. gada, bet tā rezultātus varēs pilnībā novērtēt ap 2030. gadu. Paredzams, ka šis vēstures izglītības modelis ļaus būtiski uzlabot vēstures mācīšanas kvalitāti.

Vairākās ekspertu diskusijās ir izkristalizējies uzskats, ka Latvijā trūkst vēstures didaktikas ekspertu, kas varētu profesionālā līmenī analizēt un izstrādāt Latvijas situācijai atbilstošu vēstures mācīšanas metodiku gan skolās ar latviešu mācību valodu, gan mazākumtautību skolās.⁶² Pašlaik didaktikas analīze aprobežojas ar vēsturnieku vidū apspriestām problēmām, tomēr šādām apspriedēm nav sistemātisks raksturs, un tās kopumā neļauj pilnveidot pedagoģisko praksi. Vēstures didaktikas pārraudzība, pedagoģiskā kontrole, metodikas un mācību priekšmeta satura veidošana ir sadrumstalota starp dažādām valsts institūcijām. Rezultātā uzraudzība bieži ir vāja un neprofesionāla. Arī jauno pedagogu sagatavošanas sistēma nav būtiski mainījies kopš padomju laika, un Latvijā vēstures izglītībā turpinās „metodoloģiska krīze”.⁶³ Kā liecina Vēstures skolotāju biedrības apkopotā informācija, daudzi vēstures skolotāji ir orientēti uz frontālu un autoritāro mācīšanas stilu – informācijas atstāstīšanu, nevis saprašanu. Turklāt tas nav raksturīgs tikai vecāka gadagājuma pedagogiem. Tāpat eksperti atzīmē, ka faktiski nenotiek komunikācija starp akadēmisko vēstures izglītību un skolas izglītību.

RISINĀJUMU VIRZIENI

Risinājumus nacionālās identitātes, valodas un kultūrtelpas stiprināšanas jomā ziņojumā piedāvāts dalīt divos virzienos:

1. Latviešu valodas kā saliedētības pamata nostiprināšana
2. Iecietīga sociālā atmiņa un vienojoša atceres kultūra

PRIEKŠLIKUMI SABIEDRĪBAS INTEGRĀCIJAS POLITIKAS PLĀNA 2019.-2025.GADAM IZSTRĀDEI

Latviešu valodas kā saliedētības pamata nostiprināšana

- Valsts valodas politikas prioritātes, kas ir definētas Valodas politikas pamatnostādņēs 2015.–2020. gadam, ir uzskatāmas par būtisku sabiedrības saliedētības politikas sistēmisko elementu.
- Sabiedrības saliedētības politikai arī turpmāku jābūt orientētai uz latviešu valodas prasmju nostiprināšanu, nodrošinot valodas prasmju līmeņa uzlabošanu un latviešu valodas apguves iespējas mazākumtautību vidū. Tādēļ nepieciešams palielināt atbalstu ne tikai formālās, bet arī mūžizglītības līmenī, t. sk. nodrošinot bezmaksas latviešu valodas kursus Rīgā un Latgalē un atbalstot inovatīvus

⁶² Kaprāns, M., Saulītis, M. (2014). Latvijas atmiņu politika: ietvars, mērķi un izaicinājumi. Nepublicēts sintēzes ziņojums.

⁶³ Vēstures skolotāju biedrības valdes viedoklis par situāciju vēstures izglītībā un nacionālās programmas nepieciešamību vēstures izglītības attīstībā Latvijā. Nepublicēts materiāls.

risinājumus latviešu valodas apmācībā. Vienlaikus svarīgi nodrošināt sistemātisku atbalstu latviešu valodas kā otrās valodas un kā svešvalodas pedagogu profesionālo pilnveidi.

- Saliedētības politikai ir jāveicina latviešu valodas prasmju apgūšana pirmskolas izglītības iestādēs, stiprinot metodisko atbalstu darbam etniski daudzveidīgā vidē. Tāpat nepieciešams atbalstīt pētījumus, kas ļauj attīstīt inovatīvus didaktiskos risinājumus darbā ar bērniem, kam latviešu valoda nav dzimtā valoda. Vienlaikus ilgtermiņā jāveicina kvalificētu PII pedagogu sagatavošana darbam ar mazākumtautību bērniem, nodrošinot iespējas pilnveidot profesionālās kompetences.
- Ņemot vērā mūsdienu zināšanu ieguves un mācīšanās prakses, ir nepieciešams sniegt lielāku atbalstu latviešu valodas mācību un metodisko materiālu komplektu piemērošanai e–studiju vidē, kā arī mērķgrupu vajadzībām atbilstošu latviešu valodas apguves elektroniskos mācību kursu izstrādei. Tāpat Izstrādāto mācību līdzekļu komplektu skaits latviešu valodas kā svešvalodas apguvei.
- Sabiedrības saliedētības politikas ietvaros ir jāturpina mērķtiecīgi atbalstīt kultūras iniciatīvas, kas veicina latgaliešu valodas lietošana. Nepieciešams veikt pētījumus par latgaliešu rakstu valodas un sarunvalodas izplatības iespējām Latgales mazākumtautību vidū. Īpaši jāatbalsta iniciatīvas, kas popularizē latgaliešu valodas lietošanu Latgales jauniešu vidū. Tāpat jāstiprina latgaliešu valodas prasmju apguve visu līmeņu Latgales izglītības iestādēs.
- Integrācijas politikai ir jāatbalsta iniciatīvas, kas veicina pozitīvu lingvistisko attieksmi pret latviešu valodu gan latviešu, gan mazākumtautību vidū. Īpaši jāatbalsta pilsoniskās sabiedrības iniciatīvas, kas popularizē latviešu valodas lietošanu saziņā ar Latvijas krievvalodīgo minoritāti un iedrošina krievvalodīgos runāt latviešu valodā. Tāpat jāatbalsta latviešu valodas popularizēšanā iniciatīvas sociālās tīklošanās vietnēs. Vienlaikus ir jānostiprina un jāattīsta sabiedrisko palīgu institūts, kas darbojas Valsts valodas centra ietvaros.
- Nodrošināt, lai nozaru politiku veidotāji ekonomikas un nodarbinātības jomā respektē valodas politikas principus un neveicina negatīvu lingvistisko attieksmi pret valsts valodu.
- Lai veicinātu pozitīvu lingvistisko attieksmi pret latviešu valodu, ir nepieciešams efektīvāk izmantot valsts valodas statusa tiesisko regulējumu. Jau pašlaik Valsts valodas centrs sankciju vietā arvien biežāk izmanto konsultācijas un citus preventijas līdzekļus, kas ļauj nodrošināt valsts valodas tiesiskā regulējuma ievērošanu. Nākotnē ir svarīgi nodrošināt konsekvētu likumdošanas piemērošanu, nostiprinot praksi, ka par valodas likumdošanas neievērošanu tiek sodītas arī juridiskas personas. Tāpat tiesiski nepieciešams precizēt latviešu valodas eksāmenu kvalificējošo raksturu, nosakot: ja cilvēks ir ieguvis vērtējumu, kas neatbilst pieļaujamajam minumam, tad netiek uzskatīts, ka viņš ir nokārtojis valodas eksāmenu.

Iecietīga sociālā atmiņa un vienojoša atceres kultūra

- Sabiedrības saliedētības ietvaros ir svarīgi atbalstīt tādas vēstures politikas veidotāju un pilsoniskās sabiedrības iniciatīvas, kas veicina iekļaujošu, bet patiesos vēstures faktos balstītu atceri attiecībā uz Otro pasaules karu, kā arī padomju un nacistisko okupāciju. Šādām iniciatīvām ir īpaši jāveicina sabiedrības izpratne par kara un okupāciju sociālekonomiskajām un morālajām sekām, kā arī par Latvijas iedzīvotāju pretestību abām okupācijas varām.

Iekļaujošais princips ir attiecināms ne tikai uz etnolingvistiskajām grupām, bet arī uz dažādām paaudzēm.

- Valstij nepieciešams izstrādāt skaidru atbalsta sistēmu vēstures komunikācijas jomā, kas aptvertu kinomākslu, populārzinātnisku grāmatu, mūzikas un citu vēstures komunikācijas žanus veicinātu satura pieejamību. Sadarbībā ar Nacionālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomi ir jāizstrādā rīcības plāns, kā palielināt Latvijas vēsturei veltīto raidījumu kvantitāti, kvalitāti un pieejamību. Vienlaikus ar Mediju atbalsta fonda starpniecību ir nepieciešams veicināt inovatīvas pieejas Latvijas vēstures komunikēšanai dažādām auditorijām, bet jo īpaši jauniešiem, emigrantu kopienām un mazākumtautībām. Tāpat vēstures komunikācijas kontekstā ir jānosaka vēsturisko mākslas filmu prioritātes, kas vidējā termiņā kalpotu par orientieri valsts pasūtījuma veikšanai kino jomā.
- Politikas veidotājiem vajadzētu pārskatīt Latvijā oficiāli atzīmējamo un piemiņas dienu kalendāru, (1) samazinot tematiski līdzīgu piemiņas dienu skaitu (komunisma upuru piemiņa, padomju okupācija), tādējādi koncentrējot piemiņas un sociālās atmiņas resursus un veicinot noteiktais piemiņas tradīcijas ilgtspēju, (2) izvērtējot ideju par tādu atzīmējamo dienu ieviešanu, kas nav saistāmas ar 20. gadsimtu, bet izceļ agrākus pagātnes notikumus, kas varētu paplašināt Latvijas iedzīvotāju vēsturiskuma apziņu, (3) uzsverot tādu vēstures notikumu atzīmēšanu vai pieminēšanu, kuri Latvijas vēsturi padara par daļu no Eiropas un Baltijas valstu kopīgās vēstures.
- Sabiedrības saliedētības politikas uzdevums ir ilgtermiņā vairot 18. novembra, 11. novembra un 4. maija atzīmēšanu, aktualizējot kontekstus un iedzīvinot tradīcijas, kas uzrunā dažādas sabiedrības grupas. Tāpat ir svarīgi atbalstīt jaunākās paaudzes pašiniciatīvas, kas piešķir jaunu aktualitāti 25. marta, 14. jūnija un 4. jūlija piemiņas dienu atzīmēšanai.
- Latvijas vēstures politikas uzdevums ir nodrošināt lielāku finansiālo atbalstu vēstures pētījumiem, kas padziļinātu un paplašinātu zināšanas par Latvijas kultūrtelpas piederību Rietumniecisko vērtību lokam, sociālo vēsturi pirms 20. gadsimta, kā arī pievērstos līdz šim marginalizētām tēmām. Lai risinātu finansējuma problēmas, ir jāizvērtē iespējas izveidot pastāvīgu vidēja termiņa pētniecības stipendiju programma, kas būtu orientēta uz atbalstu apjomīgiem vēstures pētījumiem. Tāpat Latvijas vēstures posmu pētniecība līdz 20. gadsimtam ir jāiekļauj zinātnisko pētījumu prioritāšu sarakstā. Līdzās akadēmiskās vēstures pētniecībai Latvijas sabiedrības vēsturiskuma apziņas paplašināšanā ir nepieciešams palielināt atbalstu augstvērtīgām novadpētniecības iniciatīvām. Vienlaikus sadarbībā ar Latvijas zinātniskajām institūcijām, kas pēta Latvijas vēsturi, ir jāizstrādā vēstures pētniecības ilgtermiņa vadlīnijas, uz kuru pamata tiktu strukturēts atbalsts Latvijas vēstures pētniecībai.
- Vēstures politikas veidotājiem ir jāattīsta ciešāka sadarbība ar privātām publiskās vēstures iniciatīvām, kurām vienlaikus ir gan lokāli specifisks, gan sabiedriski nozīmīgs devums vienojošas atceres kultūras veidošanā.
- Ir jāatbalsta pētījumi par vēstures mācīšanu pamatizglītības un vidējās izglītības iestādēs, lai noskaidrotu riskus un iespējas vēstures mācīšanas procesā, tostarp izvērtētu mācību programmu satura noslodzi. Īpaša uzmanība jāpievērš vēstures mācīšanas kapacitātei profesionālajās vidējās izglītības iestādēs. Sabiedrības saliedētības politikas īstenotājiem ir jānodrošina atbalsts sekmīgai jaunā kompetencēs balstītā vēstures izglītības modeļa ieviešanai un ilgtspējai, īpaši

pievēršot uzmanību tam, cik sekmīgi šis modelis tiek īstenots mazākumtautību skolās.

- Stiprinot sadarbību starp Latvijas zinātniskajām institūcijām un Vēstures skolotāju biedrību, sabiedrības saliedētības uzdevums ir veicināt vēstures didaktikas pētniecību un pielāgošanu dažādām mērķgrupām. Tāpat šī mērķa kontekstā ir nepieciešams atbalstīt vēstures skolotāju mūžizglītības programmas izveidi. Šādai programmai ir jānodrošina vēstures skolotāju kvalifikācijas celšana, piedāvājot padziļinātas apmācības vēstures didaktikā.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Cheskin, A. (2016). *Russian Speakers in Post-Soviet Latvia Discursive Identity Strategies*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Kaprāns, M., Procevska, O. (2013). Latvijas sociālās atmiņas monitorings. Nr. 1. http://oldweb.km.lv/lv/doc/jaunumi/jaunumi_2013/socialas_atminas_monitorings.pdf

Kaprāns, M., Saulītis, A. (2017). Latvijas sociālās atmiņas monitorings. Nr. 2. https://www.academia.edu/32932266/Latvijas_soci%C4%81%C4%81s_atmi%C5%86as_monitorings_2017

Kaprāns, M., Saulītis, M. (2014). Latvijas atmiņu politika: ietvars, mērķi un izaicinājumi. Npublicēts sintēzes ziņojums

Kļava, G. (red.) (2016) *Valodas situācija Latvijā: 2010–2015*. Rīga: LVA.

Lazdiņa, S. (2013). Etniski heterogēnas pirmsskolas izglītības iestādes: lingvistiskā situācija un sagatavotība bilingvālās izglītības īstenošanai. Pētījuma rezultāti. BISS. Rīga: LVA.

Mācību valoda pirmsskolas izglītības iestādēs 1. septembrī. Centrālā statistikas pārvalde.

http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociala/Sociala__ikgad__izgl/IZ0050.px/table/tableViewLayout2/?rxid=cdbc978c-22b0-416a-aacc-aa650d3e2ce0

2. DIASPORAS POLITIKAS ATTĪSTĪBA

IEVADS

ATSLĒGAS VĀRDI

Zinātniskajā literatūrā latviešu valodā vērojama liela daudzveidība ar migrāciju saistīto **jēdzienu** lietojumā. Daļa autoru, aprakstot mērķa grupu, runā par «latviešiem ārpus Latvijas» vai «tautiešiem ārzemēs», taču pašā mērķa grupā šis jēdziens visbiežāk tiek saprasts tā šaurākajā nozīmē, šķietami atstājot novārtā etniskās minoritātes. Jēdziens «Latvijas valstspiederīgie» ārpus Latvijas (ar to saprotot cilvēkus, kuriem ir Latvijas pilsoņa vai nepilsoņa pase) turpretī neietver otrās paaudzes latviešus, kuriem Latvijas pases nekad nav bijis, kā arī tos, kuri atteikušies no Latvijas pilsonības. Ar jēdzienu «emigranti» mērķa grupas pārstāvji sevi bieži vien saista nelabprāt. Tā vietā kara laika bēgļus ierasts saukt par «trimdas latviešiem»⁶⁴.

Otrs mērķa grupas raksturošanai biežāk lietotais jēdziens ir «diaspora». Socioloģiskā izpratnē tā ir iedomāta etniska kopiena, kuras pārstāvji ilglaicīgi dzīvo ārpus savas ģeogrāfiskās izcelsmes teritorijas, un kas balstās uz kopīgu nācības un kultūras naratīvu, individuālajā līmenī rezultējoties konkrētā kultūras identitātē⁶⁵. Šajā dokumentā **ar diasporu saprotam ārpus savas dzimtenes izkliedētu nācības daļu, kas apzinās savu piederību izcelsmes valstij**⁶⁶. Dažkārt ierasts runāt par „vecu” un „jauno” diasporu, proti, emigrāciju, kas notikusi līdz 1990. gadam un emigrāciju pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas. Šeit jēdziens tiek aplūkots tā plašākajā nozīmē, iekļaujot gan pilsoņus, gan nepilsoņus, gan trimdas latviešus, gan jaunās emigrācijas pārstāvjus un emigrantu pēctečus, kas apzinās savu piederību Latvijai, neatkarīgi no etniskās izcelsmes, dzimtās valodas un pilsonības. Vairāku iekļauto pasākumu īstenošanā ir iespējama arī „simpātiju diasporas” iesaistīšana, ar to saprotot personas, kuru izcelsmes valsts nav Latvija, bet kuri rīkojas Latvijas labā.⁶⁷

Apzīmējot cilvēkus, kuri atgriezušies Latvijā, politikas veidošanas procesā, un publiskajā diskursā Latvijā iegājies vārds «reemigranti» un «reemigrācija». Balstoties uz jēdzienu lietojumu Latvijā no 20.gs. 30.-ajiem gadiem, tie nostiprināti arī vārdnīcās un lietoti arī “Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā 2013.-2016.gadam” (tiesa – paplašinātā nozīmē). Taču mulsumu rada tas, ka ārvalstu literatūrā jēdziens “reemigrants” tipiski tiek attiecināts uz cilvēkiem, kuri atkārtoti emigrē (reemigrē) no savas izcelsmes valsts vai arī atkārtoti emigrē no savas jaunās mītnes valsts. Tādēļ migrācijas pētnieki Latvijā argumentē, ka korektāk būtu lietot vārdu «remigranti» un «remigrācija». Kā skaidrots zinātniskajā monogrāfijā “Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora”⁶⁸, klasiskajā latīņu valodā remigrāre nozīmē atgriezties vecajās mājās, pārcelties atpakaļ, atgriezties. Postklasiskajā latīņu valodā vārds apzīmē mainīšanos atpakaļ, atgriešanos sākotnējā stāvoklī. Remigrācijas jēdziens ir atbilstošs ne vien pēc

⁶⁴ Mieriņa, I. (2015a). Ievads. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora. LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

⁶⁵ Anderson, B. (2006). Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism (Revised edition). London, New York: Verso.

⁶⁶ Chander, A. Diaspora Bonds, New York University Law Review, Vol.7, 2001.

⁶⁷ Rīcības plāns Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.-2017.gadam.

⁶⁸ Mieriņa, I. (2015a). Ievads. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora. LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

vārda iekšējās loģikas, etimoloģijas un semantiskās nozīmes, bet sakrīt arī ar attiecīgo terminu angļu valodā un tā definīciju prominentākajās angļu valodas vārdnīcās (piem., *Oxford English Dictionary*). Tādēļ šeit cilvēki, kuri pēc dzīves ārvalstīs atgriežas savā izcelsmes zemē, aprakstīti, lietojot jēdzienu «remigranti», un atgriešanās process – ar jēdzienu «remigrācija». Šī ziņojuma autori rosina apsvērt pieļaut vismaz abējādu atgriešanās procesa apzīmējumu lietojumu latviešu valodā, pievienojot vārdnīcām kā alternatīvu “reemigrantam” un “reemigrācijai” arī jēdzienus “remigrants” un “remigrācija”.

Saskaņā ar Repatriācijas likumu par «repatriantu» tiek uzskatīta persona, kura ir Latvijas pilsonis vai kurai viens no vecākiem vai vecvecākiem ir latvietis vai lībietis (līvs) un kura brīvprātīgi pārceļas uz pastāvīgu dzīvi Latvijā.

POLITIKAS DOKUMENTI UN INSTITUCIONĀLĀ ORGANIZĀCIJA

Latvijā šobrīd galvenās valsts iestādes, kas ir atbildīgas par sadarbības ar diasporu un remigrācijas politiku Latvijā ir Ārlietu ministrija, Kultūras ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija un Pārresoru koordinācijas centrs. Ārlietu ministrija koordinē sadarbību ar diasporu, Kultūras ministrija – vidēja termiņa plānošanas dokumenta “Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam” īstenošanu, Pārresoru koordinācijas centrs monitorē Nacionālā attīstības plāna īstenošanu, Izglītības un zinātnes ministrija atbild par jautājumiem, kas saistīti ar valodu un izglītību.

Gan Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģijā 2030. gadam⁶⁹, gan Latvijas Nacionālajā attīstības plānā (NAP) 2014.–2020. gadam⁷⁰ uzsvērta nepieciešamība veicināt Latvijas emigrantu atgriešanos. Viens no NAP vidēja termiņa mērķiem ir „*Veicināt Latvijas iedzīvotāju palikšanu un Latvijas valsts piederīgo atgriešanos Latvijā*” un atbilstošā rādītāja sasniegšanai ir formulēts veicamais uzdevums: [341] „*5.Reemigrācijas veicināšana un ārzemēs dzīvojošo Latvijai piederīgo identitātes uzturēšana, t.sk. globālā tīkla attīstība, pasākumi Latvijā, izglītības un kultūras pieejamība ārzemēs un atbalsta pasākumi reemigrācijas veicināšanai*” (Rīcības virziens „*Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederība Latvijai pamats*”). Reemigrācijas veicināšana kā viens no ārkārtīgi būtiskiem jautājumiem tika akcentēts gan Latvijas Republikas Ārlietu ministrijas konferencē 2015.gada maijā, gan 2016.gada vasarā Kultūras ministrijas organizētajā konferencē “Piederīgi Latvijai”.

Līdz 2016.gada beigām Ekonomikas ministrija koordinēja Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānu 2013.–2016. gadam, kas orientējās uz konkrētiem atbalsta pasākumiem tiem ārzemēs dzīvojošajiem Latvijas valstspiederīgajiem un viņu ģimenes locekļiem, kuri apsver iespēju vai ir izlēmuši atgriezties un strādāt Latvijā, taču plāns šobrīd ir noslēdzies un jauna plāna izstrāde nav plānota. Jāatzīmē, ka ierobežoto finanšu

69 Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam.

70 Latvijas Nacionālās attīstības plāns 2014.-2020.gadam.

līdzekļu dēļ tika īstenota tikai daļa plānoto aktivitāšu⁷¹. 2017.gadā publicēts arī informatīvais ziņojums par plāna izpildi⁷².

Ievērojama loma saiknes ar diasporu uzturēšanā ir Latvijas pārstāvniecībām (Latvijas Republikas diplomātiskās un konsulārās pārstāvniecības ārvalstīs)⁷³, kas iespēju robežās atbalsta diasporas organizāciju organizētus pasākumus.

Šobrīd galvenais diasporas politiku regulējošais dokuments ir Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam. Tajās kā īpašs rīcībpolitikas virziens ir ārzemēs dzīvojošo latviešu atbalstīšana, stiprinot piederības sajūtu latviskajai kultūrtelpai, kas motivētu atgriezties Latvijā.⁷⁴ Pasākumi, kas vērsti uz atbalsta sniegšanu tiem, kas ir atgriezušies, šajā plānošanas dokumentā nav paredzēti, taču vairāki politikas mērķi (2.2., 2.3., 2.4.) ir vērsti uz atbalstu diasporai, latviskās identitātes un piederības sajūtas stiprināšanu, saiknes ar diasporu veidošanu un uzturēšanu⁷⁵. Citu valstu prakse⁷⁶ liecina, ka diasporas un remigrācijas politikai būtu jābūt integrētai, nevis saskaldītai dažādos dokumentos, tādēļ ieteicams nākotnē remigrācijas atbalsta pasākumus **iekļaut diasporas politikas dokumentā**.

Remigrācijas politikas aspekti horizontālā veidā ir iekļauti arī citos politikas plānošanas dokumentos, piemēram, Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam⁷⁷. 2. rīcības virziens «Valsts valodas politika» paredz sniegt tiešu un pastarpinātu atbalstu remigrantiem un viņu bērniem —pirmkārt, nodrošināt viņiem latviešu valodas apguvi (2.1.2. uzdevums), otrkārt, pilnveidot pedagogu, kuri strādā ar remigrējušiem bērniem, profesionālās kompetences (2.2.4. uzdevums).

2013. gada oktobrī NIPSIPP īstenošanas uzraudzības padomes ietvaros tika izveidota darba grupa diasporas politikas jautājumos, kuru vada ĀM sadarbībā ar KM un kurā piedalās pārstāvji no ĀM, KM, IZM, EM, Ministru prezidenta biroja, PBLA, ELA, LVA, SIF, Latvijas nacionālā kultūras centra, Latvijas Pašvaldību Savienības un LU Diasporas un migrācijas pētījumu centra. Šī sadarbība uzskatāma par ļoti veiksmīgu horizontālās politikas īstenošanas piemēru, kuru nepieciešams papildināt ar starpinstitucionālo sadarbību reģionālā un lokālā līmenī, piem., pašvaldību un vietējo uzņēmēju iniciatīvām, rekrutējot darbiniekus diasporā.⁷⁸

⁷¹ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

⁷² LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.

⁷³ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

⁷⁴ Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam.

⁷⁵ Kļave, E., Šūpule, I. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: politikas mērķa grupas perspektīva http://fsi.lu.lv/userfiles/file/ESF_Latvijas_emigrantu_kopienas/Ex-ante/FSI_Klave_Remigrācijas_politikas_novertejums.pdf

⁷⁶ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

⁷⁷ Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015.-2020.gadam.

⁷⁸ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

Daudzas valstis, gan turīgākas, gan jo īpaši mazāk turīgas un tās, kurām raksturīgs liels diasporas apjoms, realizē mērķtiecīgu diasporas un remigrācijas politiku ar mērķi stiprināt komunikāciju un saikni ar diasporu, veicināt remigrāciju, saglabāt valodu un kultūru diasporā, kā arī izmantot diasporas zināšanu potenciālu⁷⁹. Alans Gamlens⁸⁰ identificē trīs diasporas iesaistes politikas tipus: 1) *kapacitātes veidošanas* politiku, kas paredz komunikācijas ar diasporu veidošanu, balstītu uz vienotas nācijas ideju; 2) *diasporas tiesību paplašināšanas* politiku un 3) *diasporas pienākumu veidošanas politiku*. Attiecībā uz remigrācijas veicināšanu un atbalstu, Deivids Makenzijs un Dīns Jangs⁸¹ izšķir trīs veidu pasākumus: 1) dažādu šķēršļu, kas traucē atgriezties, mazināšana (birokrātisko procedūru mazināšana; informācijas nodrošināšana); 2) finansiāls un cita veida atbalsts tām grupām, kas citādi neatgrieztos; 3) reintegrācijas atbalsta pasākumi. Minētie teorētiskie ietvari izmantoti, lai analizētu vēlamu Latvijas nākotnes politiku un pieeju, un formulētu, konsultējoties ar ekspertiem, diasporas politikas mērķi.

Diasporas politikas **mērķis** ir nodrošināt ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas izcelsmes cilvēkiem iespējas veidot, uzturēt un paplašināt saites ar Latviju, kā arī sekmēt latviešu valodas, kultūras un piederības sajūtas Latvijai saglabāšanu diasporā, nodrošinot labvēlīgus apstākļus sadarbībai un remigrācijai.

Diasporas politikas primārā **mērķa grupa ir Latvijas valstspiederīgie un latviešu izcelsmes personas**, kas dzīvo ārpus Latvijas vai kas atgriezušies Latvijā pēc dzīves ārvalstīs, taču atsevišķi pasākumi var būt vērsti arī uz viņu ģimenes locekļiem, darba devējiem, iesaistīto nevalstisko organizāciju un valsts institūciju pārstāvjiem un sabiedrību kopumā, tostarp simpātiju diasporu.

Daudzās valstīs diasporas politikas definētās mērķgrupas ir sekmīgie uzņēmēji, zinātnieki vai augsti kvalificēti speciālisti, ar mērķi piesaistīt viņu zināšanas vai kapitālu izcelsmes valstij⁸². Tomēr diskusijās piedalījušies eksperti iesaka, ka Latvijā nepieciešama iekļaujoša pieeja, nešķirojot ārvalstīs dzīvojošos pēc tautības, vecuma, kvalifikācijas vai ienākumu līmeņa. Eksperti norāda, ka vīzija būtu **domāt par diasporu kā nācijas daļu, kas globalizācijas, ekonomisku, personisku vai vēsturisku apstākļu rezultātā atrodas otrā robežas pusē**. Politikas īstenošanas pamatā vajadzētu būt saiknes uzturēšanai starp Latvijas iedzīvotājiem un diasporu. Šāda pieeja pieder ‘kapacitātes veidošanas politikai’, un uzsver tautas pašsaglabāšanos arī migrācijas apstākļos, veidojot pastāvīgu komunikāciju un sadarbību ar diasporu, stiprinot piederības sajūtu un rosinot aktīvu tīklošanos⁸³.

⁷⁹ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

⁸⁰ Gamlen, Alan (2006). Diaspora Engagement Policies: What are They, and What Kind of States Use Them?, University of Oxford, COMPAS (Centre on Migration, Policy and Society), Working Paper No. 32

⁸¹ McKenzie, D., Yang, D. (2014). Evidence on Policies to Increase the Development Impacts of International Migration. The Institute for the Study of Labor (IZA), Discussion Paper No. 8523. <http://ftp.iza.org/dp8523.pdf>

⁸² Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

⁸³ Turpat.

STATISTIKAS DATI: EMIGRĀCIJAS UN REMIGRĀCIJAS APJOMS

Oficiālajos avotos (Eurostat, OECD, u.c.) publicētie dati par emigrācijas apjomu mēdz ievērojami atšķirties - tie mēdz būt apkopoti atšķirīgos gados, kā arī izmanto atšķirīgu metodoloģiju un definīcijas (valstspiederīgie, no Latvijas aizbraukuši, u.c.). Tādēļ 2015.gada pētījuma “*Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika*” ietvaros Royal Holloway universitātes vecākais lektors Māris Goldmanis, veicot apjomīgu sekundāro datu avotu analīzi (Eurostat, OECD IMDB, OECD DIOC, nacionālās statistikas pārvaldes, LR PMLP), sagatavoja šobrīd precīzāko pieejamo informāciju par Latvijas valstspiederīgo skaitu ārvalstīs, kas atrodama oficiālajos statistikas avotos⁸⁴.

Atbilstoši tai, kopējais Latvijas valstspiederīgo (t.i., Latvijas pilsoņu un nepilsoņu) skaits ārvalstīs uz 2015.gadu bija 211 477; kopējais diasporas apjoms - 239 445, un kopš 2000.gada no valsts emigrējuši bija 153 947 cilvēku. Taču dažādu iemeslu dēļ oficiālie avoti patiesos emigrācijas apjomus novērtē par zemu, un pēc prof. Mihaila Hazana novērtējuma reāli kopš 2000.gada no Latvijas izbraukuši un nav atgriezušies ap 260 000 iedzīvotāju⁸⁵. ĀM Konsulārā departamenta dati liecina, ka kopējais Latvijas diasporas apjoms vairāk nekā 120 valstīs varētu būt pat 370 000⁸⁶. Tas liecina, ka **no visiem latviešiem un Latvijas valstspiederīgajiem ap 15% dzīvo ārpus Latvijas**. Lielākās Latvijas diasporas kopienas atrodamas Lielbritānijā (gandrīz trešdaļa emigrantu jeb ap 100 000 cilvēku), kam seko ASV (pēdējā tautas skaitīšanā ASV 96 000 iedzīvotāju uzrādīja latvisku izcelsmi, no kuriem ap 15 000 ir Latvijas pilsoņi), Vācija, Īrija, Zviedrija, Kanāda, Austrālija un Krievija.

Emigrācija rada daudz izaicinājumu kontekstā ar Latvijas sabiedrības novecošanos un nelabvēlīgām demogrāfiskās situācijas prognozēm. Eurostat dati liecina⁸⁷, ka laikā no 2000. līdz 2017.gadam Latvijas iedzīvotāju skaits samazinājies par 426 916 iedzīvotājiem jeb 18% no kopējā iedzīvotāju skaita. Pēc Mihaila Hazana aprēķiniem, 10% iedzīvotāju samazinājums noticis uz emigrācijas rēķina⁸⁸. Arī EM aprēķini liecina, ka gandrīz 2/3 iedzīvotāju skaita samazinājuma ir uz iedzīvotāju migrācijas rēķina⁸⁹. Atbilstoši Eurostat prognozēm, 2080.gadā Latvijā būs vairs tikai 1,35 miljoni

Detalizētu aprēķina metodoloģiju skat. Māra Goldmaņa (2015) publikācijā grāmatā “[Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora](#)”⁸⁴.

⁸⁵ Hazans, M. (2016). Migration experience of the Baltic countries in the context of Economic Crisis. In: M. Kahanec, K. F. Zimmermann (eds.). Labor Migration, EU Enlargement, and the Great Recession. Berlin–Heidelberg: Springer.

⁸⁶ Ārlietu ministrijas aptuveni aprēķini uz 2012.gadu, apkopojot pārstāvniecību aplēses un iedzīvotāju reģistra informāciju. Dati ir aptuveni, jo ir lielas atšķirības starp Iedzīvotāju reģistra datiem, vēstniecībās pieejamo informāciju un aplēsēm par reālo situāciju.

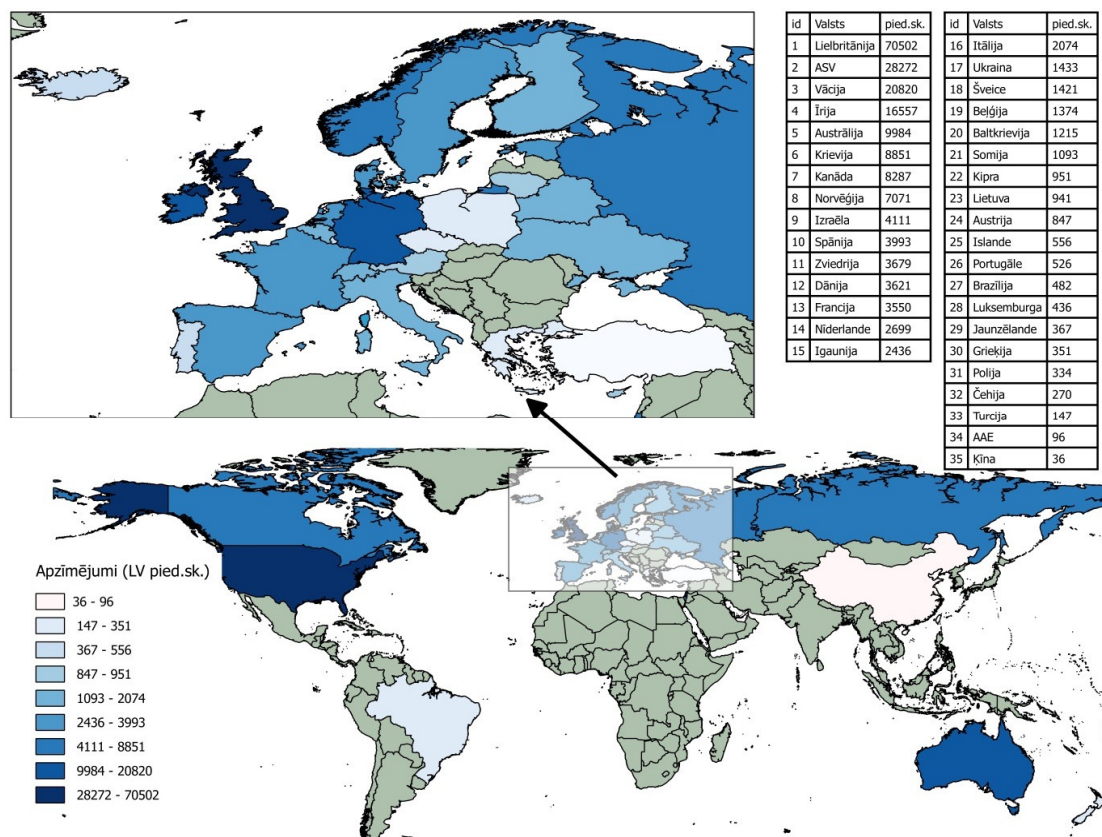
⁸⁷ Eurostat (2017a) EU28 population change 2000-2017, as %. <http://i.imgur.com/42RSnNH.jpg>

⁸⁸ Hazans, M. (2016). Migration experience of the Baltic countries in the context of Economic Crisis. In: M. Kahanec, K. F. Zimmermann (eds.). Labor Migration, EU Enlargement, and the Great Recession. Berlin–Heidelberg: Springer.

⁸⁹ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.

iedzīvotāju⁹⁰. ASV Starptautiskās datu bāzes (IDB) prognozes ir vēl pesimistiskākas – 1,25 miljoni iedzīvotāju jau 2050.gadā⁹¹.

2.1.attēls. Latvijas valstspiederīgo skaits dažādās pasaules valstīs

Avots: Goldmanis, M. (2015). Statistisko svaru dizains pētījumā „Latvijas emigrantu kopienas”. I.Mieriņa (red.) Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora. Rīga: LU Filozofijas un socioloģijas institūts. Infografikas autore: Zane Lauva

Svarīgs ne vien emigrācijas apjoms, bet arī struktūra. Statistikas dati liecina, ka **lielākā daļa emigrantu ir 15–34 gadu vecumā**, turklāt biežāk emigrēt plāno tieši ģimenes, kurās ir vai tuvāko trīs gadu laikā tiek plānoti bērni, vēl pie tam pēdējo desmit gadu laikā emigrācijas raksturs izteikti mainījies no galvenā pelnītāja īslaicīgas emigrācijas uz visas ģimenes pastāvīgu emigrāciju⁹². Jauniešu un ģimeņu zaudējums pastiprina negatīvu dabisko pieaugumu, paātrinot sabiedrības novecošanos un palielinot demogrāfisko slodzi. Ilgtermiņā emigrācija apdraud sabiedrības atjaunošanos, Latvijas turpmākās ekonomiskās attīstības perspektīvas, demogrāfisko un sociālās sistēmas ilgtspēju. Jau vidējā termiņā būs jūtama emigrācijas ietekme uz ekonomikas attīstību,

⁹⁰ Eurostat (2017b) People in the EU – population projections. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_in_the_EU_%E2%80%93_population_projections

⁹¹ US Census Bureau (2017). Demographic Overview - Custom Region – Latvia.

<https://www.census.gov/population/international/data/idb/region.php?N=%20Results%20&T=13&A=sparate&RT=0&Y=2050&R=-1&C=LG>

⁹² Hazans, M. (2011). Latvijas emigrācijas mainīgā seja: 2000–2010. No: B. Zepa, E. Kļave (red.).

Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010./2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja (70.–91. lpp.). Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds.

nepietiekamam darbaspēka piedāvājumam kavējot izaugsmi⁹³. Atsevišķās nozarēs (piem., IT jomā) jau pašlaik ir grūtības apmierināt pieaugošo pieprasījumu ar atbilstošas kvalifikācijas darbaspēku⁹⁴. Jo vairāk, pētījumi liecina, ka no Latvijas biežāk aizbrauc un retāk atgriezties plāno tieši cilvēki ar augstāko izglītību⁹⁵, pastiprinot intelektuālā kapitāla zaudējumu. Statistika – tostarp tā, kas balstīta uz ārvalstu tautskaites un oficiālajiem statistikas datiem – liecina, ka Latvijas diasporas pārstāvji vidēji daudz izglītotāki nekā Latvijas iedzīvotāji⁹⁶, taču emigrantu ar augstāko izglītību īpatsvars dažādās valstīs atšķiras: Lielbritānijā gandrīz pusei Latvijas valstspiederīgo ir augstākais izglītības līmenis, bet citās OECD valstīs – 30%⁹⁷. Augstskolu absolventu īpatsvars emigrantu vidū ir ļoti zems Īrijā (zem 20%), bet daudz augstāks Norvēģijā un Zviedrijā (>50%). 30% augstākās izglītības diploms iegūts ārzemēs⁹⁸. Jāatzīmē arī, ka šī proporcija mainās laikā, atkarībā no ārējās vides apstākļiem⁹⁹.

Brīva personu pārvietošanās ir viena no ES fundamentālajam pamatbrīvībām. Taču, kā norādīts 2016.gadā publicētajā Pasaules Valūtas Fonda ziņojumā¹⁰⁰, mazais remigrācijas apjoms, kombinācijā ar tendenci no Latvijas aizbraukt tieši jauniem un izglītotiem cilvēkiem, traucē Latvijai gūt labumu no brīvās darbaspēka kustības, ko varētu sniegt informācijas un zināšanu apmaiņa. Emigrācijas negatīvos efektus iespējams daļēji kompensēt, iesaistot diasporu Latvijas ekonomiskajā attīstībā – ne vien atbalstot emigrantu atgriešanos, bet arī veicinot iegūto zināšanu pielietojšanu Latvijā ekonomiskās, kultūras, izglītības, zinātnes, politikas un citās jomās¹⁰¹.

EM norāda, ka, lai nodrošinātu tautsaimniecības izaugsmi un apmierinātu darbaspēka pieprasījumu, vēlams jau tuvākajā laikā panākt pozitīvu migrācijas saldo¹⁰², kā to jau ir paveikusi mūsu kaimiņvalsts Igaunija¹⁰³. Diemžēl CSP dati par 2015. un 2016.gadu liecina, ka, lai gan migrācijas tendences kopš ekonomiskās krīzes dziļākā punkta 2009.-2010.gadā kopumā ir uzlabojušās, migrācijas saldo Latvijā saglabājas izteikti negatīvs, valstij *ik gadu* migrācijas rezultātā zaudējot vairāk nekā 10 000 cilvēku, kas ir līdzvērtīgi iedzīvotāju skaitam tādās pilsētās kā Talsi, Dobeles vai Bauska.

⁹³ Informatīvais ziņojums par priekšlikumiem reemigrācijas atbalsta pasākumiem; apstiprināts Ministru kabineta sēdē 2013. gada 29.janvārī (protokols Nr.6 27.§).

⁹⁴ LR Ekonomikas ministrija (2016). Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm. https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/dsp/EMZino_06_160616.pdf

⁹⁵ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini); Atbilstoši OECD datiem 39% Latvijas emigrantu (kas dzimuši Latvijā) 2010.gadā bija augstākā izglītība (Atoyan et.al. 2016), taču trimdas latviešu un vēlāk emigrējušo vidū šī proporcija ir augstāka.

⁹⁶ Atoyan et.al. (2016). Emigration and its economic impact on Eastern Europe.

⁹⁷ Hazans, M. (2016), Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā. Latvijas emigrantu kopienas: Cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

⁹⁸ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

⁹⁹ Hazans, M. (2016), Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā. Latvijas emigrantu kopienas: Cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

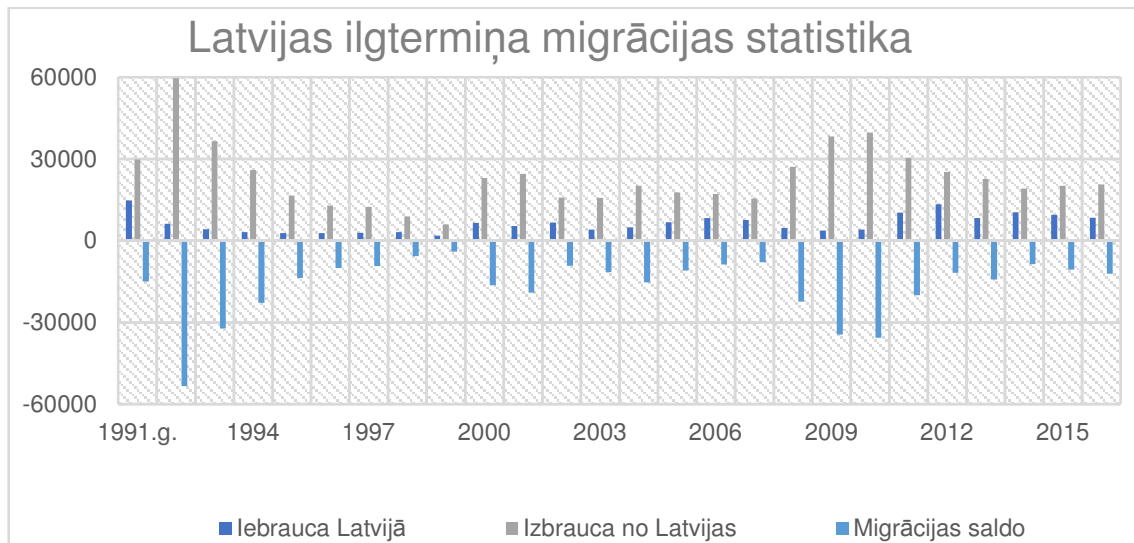
¹⁰⁰ Atoyan et.al. (2016). Emigration and its economic impact on Eastern Europe.

¹⁰¹ Hazans, M. (2016), Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā. Latvijas emigrantu kopienas: Cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

¹⁰² LR Ekonomikas ministrija (2016). Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm.

¹⁰³ Statistics Estonia (2016). Last year, immigration exceeded emigration for the first time after the restoration of independence in Estonia. <https://www.stat.ee/news-release-2016-059>; Tiesa, jāņem vērā, ka Igaunijas migrācijas plūsmu specifika ir atšķirīga no Latvijas.

2.2.attēls. Latvijas iedzīvotāju ilgtermiņa migrācija (skaits)

Avots: CSP

Piezīme: Pēc EM aplēsēm, 2015.gadā 58% (jeb 5,5 tūkst. imigrantu) no kopējā ilgtermiņa imigrantu skaita veidoja cilvēki, kas iepriekš bija dzīvojuši Latvijā (Latvijas pilsoņi un nepilsoņi), tātad – remigranti¹⁰⁴.

Precīzu datu par remigrācijas apjomu nav, taču ir nepārprotami skaidrs, ka tas joprojām ievērojami atpaliek no emigrācijas apjoma¹⁰⁵. 2013.-2015.g. pēc oficiālajiem CSP datiem ikgadējā remigrantu ieplūde bija robežās no 26% līdz 37% no emigrācijas apjoma (no 3,5 līdz 4,5 tūkst. cilvēku gadā). Atbilstoši Mihaila Hazana aprēķiniem, 10 gadu laikā atgriežas mazāk nekā 40% aizbraukušo.¹⁰⁶ Neraugoties uz makroekonomisko rādītāju uzlabošanos, Latvijas diasporas apjoms turpina augt.

Analizējot migrācijas apjomu, jāņem vērā, ka migrācijas daba mūsdienās mainās, tādēļ pierastie jēdzieni “emigrācija” un “remigrācija” bieži vien nespēj pilnvērtīgi aprakstīt migrācijas procesus. Kā parādīja pētījums “Latvijas emigrantu kopienas”, 19% diasporas pārstāvju dzīvo vienlaikus gan Latvijā, gan ārzemēs, tātad piekopj transnacionālu dzīvesveidu. Remigrantu vidū, kā liecina aptauja “Atgriešanās Latvijā” t.s. transnacionālu ir ap 13%. Arvien lielāks skaits indivīdu mūsdienās identificējas ar vairākām etniskām vai kultūras grupām vai pār-valstisku «transnacionālu kopienas» (piemēram, jūtas eiropieši vai pasaules pilsoņi)¹⁰⁷, turklāt tas nenozīmē, ka tiek zaudēta nacionālā identitāte. Svarīgi ņemt vērā, ka mūsdienās “aizbraukšana” nenozīmē saišu saraušanu un atgriešanās izcelsmes valstī nenozīmē migrācijas cikla beigas.

Otra būtiska mūsu laika iezīme ir saistīta ar t.s. ‘plūstošās migrācijas’ (*liquid migration*) pieaugumu, jo īpaši Centrāl- un Austrumeiropas valstu migrantu vidū. Lielā daļā

¹⁰⁴ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.

¹⁰⁵ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁰⁶ Turpat.

¹⁰⁷ Faist, T. (2010). Diaspora and transnationalism: What kind of dance partners? In: T. Faist, R. Bauböck (eds.). Diaspora and transnationalism: concepts, theories and methods (pp. 9–34). Amsterdam: Amsterdam University Press

emigrantu un remigrantu ir vērojams pārliecības trūkums par turpmāko dzīves ceļu un atvērtība dažādiem dzīves pavērsieniem. Kā liecina aptaujā “Atgriešanās Latvijā” sniegtās atbildes, neseno (2013.-2016.g.) remigrantu vidū tikai 44% uzskata, ka ir atgriezušies Latvijā uz pastāvīgu dzīvi, bet gandrīz tikpat nevarēja sniegt skaidru atbildi uz šo jautājumu; 14% atgriezās uz laiku¹⁰⁸. Daudzi (28%) remigranti nav izlēmuši, ar kuru valsti saistīs savu nākotni, turklāt katrs piektais nebija drošs, kur dzīvos pēc gada.

Līdzīgi, “Latvijas emigrantu kopienu” aptauja parādīja, ka tuvāko piecu gadu laikā Latvijā atgriezties *plāno* tikai 16% (daudz mazāk nekā 2004 -2005.gadā¹⁰⁹), bet gandrīz 30% Latvijas neplāno atgriezties Latvijā nekad¹¹⁰. Būtiski, ka gandrīz trešdaļa (30%) snieguši atbildi “Varbūt pie noteiktiem apstākļiem/ nosacījumiem”.

Apkopotie rezultāti liecina, ka migrācijas procesi jāaplūko kā plūstoši. Migranti, gan remigranti aktīvi seko līdzī valstī notiekošajam un, situācijai mainoties, ir gatavi uz to reaģēt. Lēmums par to, vai saistīt savu dzīvi ar Latviju vai kādu citu valsti, bieži vien nav galējs un nemaināms, vēlreiz apliecinot diasporas politikas nozīmi.

Kopumā veiktā analīze liecina, ka, ņemot vērā Latvijas diasporas apjomu, sabiedrības novecošanos, pieaugošo demogrāfisko slodzi, smadzeņu aizplūdi¹¹¹, prognozes par darbaspēka trūkumu nākotnē un sabiedrības atvērtības neesamību pret imigrantiem¹¹²¹¹³, **Latvija nevar atļauties diasporas politiku neīstenot.**

¹⁰⁸ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁰⁹ Turpat.

¹¹⁰ Hazans, M. (2015a) Return migration intentions to Latvia, based on recent survey of emigrants. Paper presented at the conference "Migration in the Nordic – Baltic Region. New Trends of Labour Migration – Ready for the Changes?" in Tallinn, 27 Mar 2015; Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

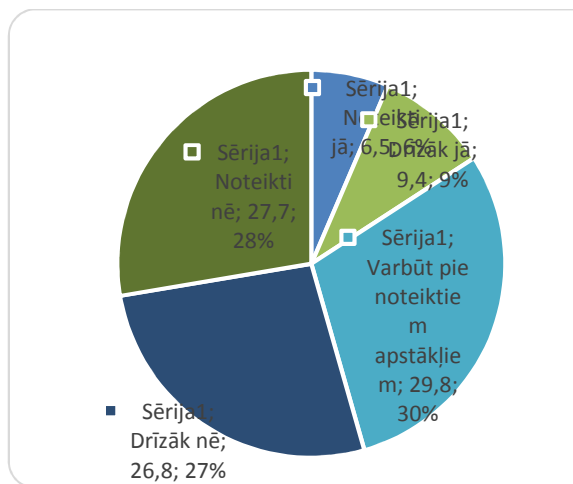
¹¹¹ Hazans, M. (2015b). Post-2000 emigration from Poland and the Baltics. Presentation at the conference How to Improve Intra-European Mobility and Circular Migration? Fostering Diaspora Engagement. Rīga, Latvia, 11–12 May 2015.

¹¹² Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

¹¹³ Eurobarometer (2014). Standard Eurobarometer 82.

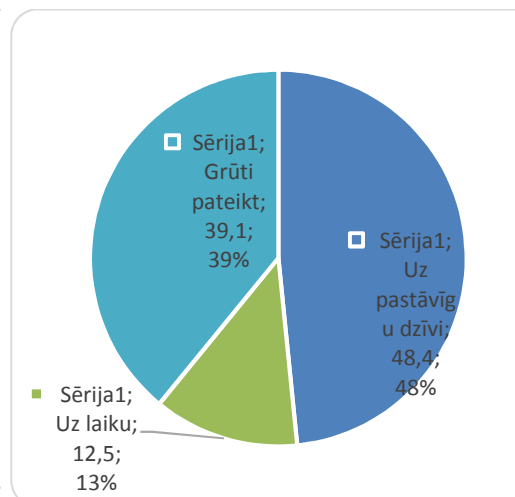
2.3.attēls. Emigrantu un remigrantu nākotnes plāni

Vai atgriezīsieties uz pastāvīgu dzīvi Latvijā tuvāko 5 gadu laikā? (emigranti)

Aptauja "Latvijas emigrantu kopienas" 2014.g.

Vai Jūs esat atgriezies (-usies) Latvijā... (remigranti)

Aptauja "Atgriešanās Latvijā" 2016.g.

RESURSI UN ĪSTENOTIE PASĀKUMI

Latviskās identitātes, latviešu valodas un kultūras saglabāšana ārpus Latvijas

Par vienu no centrālajiem diasporas politikas uzdevumiem eksperti uzskata diasporas bērnu izglītību latviešu valodā. Latviešu valodas prasmes nostiprināšana ārzemēs dzīvojošiem latviešiem saskan ar Valsts valodas politikas pamatnostādņem 2015.–2020.gadam, kā arī NIPSIPP īstenošanas plānu 2017-2018.gadam¹¹⁴.

Valodas, kultūras un identitātes saglabāšanā centrālā loma ir latviešu nedēļas nogales skolām. To skaits ārvalstīs pēdējo gadu laikā ir strauji pieaudzis: ja 2010.gadā darbojās ap 30 nedēļas nogales skolu, tad 2017.gadā - jau 106 skolas 26 valstīs (t.sk. 76 skolas Eiropā, no tām 35 atrodas Lielbritānijā un Īrijā, un 24 – ASV)¹¹⁵. Tās apmeklē apmēram 1800 bērnu, un skolās darbojas apmēram 310 skolotāju – 120 ar pedagoģisko izglītību. Nedēļas nogales skolu tiešais līdzfinansējums, kas skolām ļauj noteiktāk plānot darbību ilgtermiņā, vecāku līdzmaksājumu novirzot citām aktuālām vajadzībām, pirmoreiz bija pieejams 2013. gadā – 61 183 EUR (no šīs skolu finansējuma summas katru gadu 10% tiek novirzīti iepirkumā uzvarējušajām diasporas organizācijām administrēšanas izdevumiem). Konkursa kārtībā tika izraudzītas 36 nedēļas nogales skolas (29 skolas Eiropā, 2 – ASV, 3 – Kanādā, 2 – Austrālijā), kas saņēma finansiālo atbalstu telpu īres, apdrošināšanas, mācību līdzekļu un materiālu izmaksu segšanai. 2014. gadā skolu tiešais līdzfinansējums bija tikai 36 000 EUR, konkursa kārtībā to saņēma 35 nedēļas nogales skolas (24 skolas Eiropā, 8 – ASV, 2 – Austrālijā, 1 – Gruzijā). 2015. gadā

¹¹⁴ Latvijas Vēstnesis (2017). Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam īstenošanas plānu 2017.–2018. gadam.

¹¹⁵ <http://maciunmacies.valoda.lv/vva/>

skolu līdzfinansējums bija 57 101 EUR, un konkursa kārtībā to saņēma 42 nedēļas nogales skolas (28 skolas Eiropā, 9 – ASV, 3 – Austrālijā, 2 – Kanādā) – nedaudz mazāk nekā puse no kopējā skolu skaita¹¹⁶. 2017. gadā diasporas skolām piešķirts 61 000 EUR uz visu pasauli jeb vidēji 518 EUR uz vienu skolu; Eiropā pieejamais finansējums bija 37 800 EUR, kurš tika piešķirts 33 skolām, kuras uz šo finansējumu pieteicās¹¹⁷. 2018. gadā diasporas nedēļas nogales skolu līdzfinansējumam būs pieejami 120 000 EUR, pirmoreiz atsevišķs finansējums piešķirts diasporas vasaras vidusskolām – 82 468 EUR.

Turpinot 2005.gadā PBLA iedibināto tradīciju, IZM sniedz arī tiešu finansiālu atbalstu trīs skolotāju darbībai latviešu nedēļas nogales skolā Maskavā, viena skolotāja darbībai Latviešu kultūras biedrībā Maskavā, kā arī apmaksā skolotāja darbu no Latvijas Baškortostānā¹¹⁸. Omskas un Krasnojarskas latviešiem valodas nodarbības no 2017. gada ir pieejamas tiešsaistē – *Skype*.

Latviešu nedēļas nogales skolu darbību pasaulē koordinē PBLA Izglītības padome, bet sadarbības partneri Latvijā ir IZM un tās tiešās pakļautības iestāde LVA. Finansējumu latviešu skolām Eiropā administrē ELA, bet skolām ASV, Austrālijā un Kanādā – PBLA. Atbalstu nedēļas nogales skolām iespēju robežās sniedz arī ĀM un Latvijas pārstāvniecības, atsevišķas nedēļas nogales nodrošinot ar telpām Latvijas pārstāvniecībās, veicot informatīvu un koordinējošu darbību, kā arī organizējot nepieciešamo mācību materiālu pārsūtīšanu no Latvijas. Nepieciešamību pēc atbalsta diasporas nedēļas nogales skolām ārpus Latvijas uzsver vairāki jau spēkā esoši plānošanas dokumenti, t.sk. NIPSIPP 2012-2018.gadam, un fokusgrupās piedalījušies eksperti ir vienisprātis, ka diasporas bērnu izglītības aktivitātēm finansējums būtiski jāpalielina, tādējādi mazinot ārkārtīgi straujo latviešu bērnu asimilāciju. Tieši finansējuma trūkums un nepietiekamais bērnu skaits (kas neļauj kvalificēties finansējumam) ir galvenais iemesls diasporas skolu slēgšanai¹¹⁹.

Balstoties uz Direktīvu nr. 77/486/EEC 3. pantu, atsevišķās valstīs Latvijas diasporas bērniem un jauniešiem ir iespēja apgūt latviešu valodu arī mītnes valstu vispārīglītojošās skolās. Papildus, atbilstoši ES 1994. gada 21. jūnija Konvencijai Eiropā darbojas 14 Eiropas skolas, kas ir oficiālas izglītības iestādes, kurās tiek nodrošināta izglītība ES institūciju darbinieku bērniem no visām ES dalībvalstīm. IZM ir izstrādājusi īpaši Eiropas skolām pielāgotu latviešu valodas programmu, un materiāli daļēji var noderēt arī latviešu valodas apguvei mītnes zemju vispārīglītojošās skolās. Jāatzīmē, ka Latvijā ir skolas, kas piedāvā tālmācību (piemēram, Brocēnu vidusskola), taču diasporas vidū tās nav īpaši populāras, jo bērniem paralēli mītnes zemes programmai ir jāapgūst pilna Latvijas izglītības sistēmas mācību programma. Ja tiktu

¹¹⁶ <http://www.valoda.lv/latviesu-valoda-arzemes/diaspora/>; Lai saņemtu atbalstu, skolām jākvalificējas, atbilstoši LVA kopā ar diasporas NVO izstrādātiem kritērijiem (t.sk. skolas darbība ir vismaz vienu gadu ilga, tajā mācās vismaz 10 skolēni, ir vismaz divi skolotāji, vecāki veic līdzmaksājumu par vienu dienu vismaz 5 EUR apmērā).

¹¹⁷ Eiropas Latviešu Apvienība (2017) Latviešu nedēļas nogales skolas Eiropā saņem līdzfinansējumu no IZM: <https://www.latviesi.com/jaunumi/raksts/118312-latviesu-nedelas-nogales-skolas-eiropa-sanem-lidzfinansējumu-no-izm/>

¹¹⁸ <http://www.valoda.lv/latviesu-valoda-arzemes/diaspora/>

¹¹⁹ Baltic Institute of Social Sciences (2015). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā, novērtējot „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam” īstenošanu laika posmā no 2012. –2014. gadam, ņemot vērā pamatnostādņu 5. sadaļā noteiktos politikas rezultātus un rezultatīvos rādītājus. https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedrības_integrācija/Petījumi/Rez-rad_BISS.pdf

rasta iespēja diasporas bērniem piedāvāt tikai atsevišķus priekšmetus – latviešu valodu, literatūru, Latvijas vēsturi un ģeogrāfiju, tad atsauce būtu daudzkārt lielāka (pēc šāda parauga jau daudzus gadus veiksmīgi darbojas tālmācības programma Lietuvā). Ir liela iespēja, ka jau drīzā nākotnē arī Latvijas augstskolas aktīvi sāks veidot tālmācības programmas, kurās varēs iesaistīties arī diasporas jaunieši.

Vairums diasporas skolotāju nav profesionāli pedagogi, tādēļ viņiem tiek piedāvāta iespēja papildināt savas zināšanas LVA organizētajos diasporas skolotāju metodiskajosursos, kuru specializētā programma lieti noder arī profesionālajiem pedagogiem. Diasporas skolotājiem ir iespēja dalīties pieredzē arī *Facebook* grupā „Latviešu diasporas skolotāji”. LVA regulāri informē diasporas nedēļas nogales skolas par jaunumiem arī *Facebook* lapā “LVA diaspora”. Lai rosinātu motivāciju, ir izstrādāti LVA apbalvojumi – Atzinības un Pateicības raksti, ko diasporas izglītības darbiniekiem un skolēniem ir iespējams saņemt no 2016. gada.

Skolām reizi gadā tiek izsūtīti gan LVA, gan citu izdevniecību mācību un metodiskie līdzekļi, turklāt jaunās skolas saņem apjomīgus mācību un metodisko līdzekļu sākumkomplektus darba uzsākšanai¹²⁰. Mācību materiālu klāsts un daudzveidība, pateicoties LVA, ir būtiski palielinājušies. Izglītības jautājumu risināšanai ir izveidota un darbojas Izglītības darba grupa, norisinās darbs pie diasporas skolu koncepcijas izstrādes, ik gadu tiek organizēti skolotāju semināri Eiropas reģionos, kā arī citi izglītojoši pasākumi. Papildu diasporas skolu atbalstam LVA sniedz finansiālu atbalstu arī izglītojošu pasākumu organizēšanai latviešu valodas apguves un lietošanas veicināšanai diasporas mītnes zemēs. 2018.gadā plānots organizēt Diasporas izglītības forumu.

Citu valstu pieredzes analīze liecina, ka, lai rosinātu interesi par valodu apmācību, svarīgi saistošā veidā papildināt mācību procesu ar informāciju par izcelsmes valsts vēsturi, kultūru, tradīcijām, ģeogrāfiju, politiku un citiem aktuāliem un interesantiem jautājumiem, iespējams, piesaistot atraktīvus un tēmā īpaši zinošus vieslektoros¹²¹.

Diemžēl, kā liecina PBLA un ĀM dati, tikai 5–6% diasporas bērnu apmeklē latviešu nedēļas nogales skolas. Tā rezultātā salīdzinoši maza diasporas pārstāvju īpatsvara sasniegšanai tiek izmantota nozīmīga daļa diasporai atvēlēto resursu¹²². Pētījumi¹²³ liecina, ka visbiežākie iemesli, kādēļ vecāki nesūta savus bērnus latviešu nedēļas nogales skolā ir informācijas (33%), vai intereses trūkums (28%) – īpaši, ja bērns no Latvijas aizbraucis nesen un nav acīm redzamas nepieciešamības pēc latviešu valodas uzlabošanas vai ja bērns ir pusaudzis, kam šis izglītības formāts vairs nešķiet interesants. Ņemot vērā, ka 13% bērnu uz skolu nesūta attāluma dēļ, atbalstāmi, ka LVA pievērš arvien lielāku uzmanību tālmācības materiālu izstrādei¹²⁴. Papildus diasporas bērni var nostiprināt savas zināšanas konkrētos mācību priekšmetos, izmantojot portāla *Uzdevumi.lv* sadaļu “Virtuālā skola”, kur skolēniem pieejama teorija

¹²⁰ <http://www.valoda.lv/latviesu-valoda-arzemes/diaspora/>

¹²¹ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹²² Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts

¹²³ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini).

¹²⁴ Elektroniskie mācību un metodiskie materiāli pieejami <http://maciunmacies.valoda.lv/>, www.sazinastilts.lv, <http://epupa.valoda.lv>.

un uzdevumi jebkurā mācību vielā gan humanitārajos, gan eksaktajos priekšmetos, kā arī iespēja pildīt 6., gan 9., gan arī 12. iepriekšējo gadu Valsts ieskaitei un eksāmenus, palīdzot tiem sagatavoties¹²⁵. Lai atbalstītu latviešu valodas apguvi un pilnveidi, kā arī veicinātu latviešu valodas prasmes uzturēšanu diasporā, remigrējušiem bērniem un ārvalstu studentiem, ir paredzēts izstrādāt vienotu interaktīvu platformu latviešu valodas attālinātai apguvei dažādām mērķa grupām. Šim mērķim 2017. gadā tika piešķirts papildu finansējums 125 000 EUR apmērā¹²⁶. LVA ir izveidojusi tālmācības skolu *ClassFlow* vidē 6–14 gadus veciem diasporas bērniem, kuras aprobācijai 2017.gada rudenī ir pieteikušies 150 bērnu. Plānoto 28 bērnu vietā tika rasta iespēja mācības nodrošināt visiem 150 bērniem. Papildus ir uzsākts darbs arī pie pašmācības rīka “e-LAIPA” izveides jauniešiem un pieaugušajiem.

Tomēr atslēga tam, lai bērns nezaudētu latviešu valodas prasmi, ir latviešu valodas lietošana ģimenē¹²⁷. Vecāki spēlē vislielāko lomu bērna valodas apguvē, un tiem ir galvenā atbildība latviskuma kā vērtības apzināšanās procesā¹²⁸. Pētījumi liecina, ka diasporas vidū ļoti raksturīgas jauktās ģimenes, un latviešu valodas saglabāšana tajās ir īpašs izaicinājums¹²⁹. Tādēļ LVA finansē projektu “Dzīve divās valodās”, kura mērķis ir dokumentēt, apkopot un publicēt latviešu pieredzi, kuri auguši ārpus Latvijas jauktās ģimenēs, bet tomēr saglabājuši Latviešu valodu, kultūru un identitāti kā aktīvu un būtisku savas dzīves sastāvdaļu. LVA ir sagatavojusi divus informatīvos bukletus diasporas vecākiem, kas tiks izplatīti ar diasporas skolu un vēstniecību palīdzību.

Attiecībā uz mācību un metodiskajiem materiāliem jāmin, ka jau izstrādāts liels skaits šādu materiālu, tostarp programmas, latviešu valodas mācību un pārbaudes uzdevumi darba lapas, lasāmgrāmatas, interaktīvas spēles un ābece, videostundas gramatikas jautājumu izpratnei. Diasporas jauniešiem skolotājiem īpaši noderīgi ir iepriekšējo gadu diasporas skolotāju kursu videoieraksti. Visi šie materiāli bez maksas ir pieejami LVA vietnes www.maciummacies.lv sadaļā “Diasporai un imigrantiem”.

Atšķirībā no Lietuvas, kas šim mērķim velta ievērojamu daļu diasporas politikai paredzēto līdzekļu, Latvija nefinansē ārpus Latvijas darbojošos vispārējo vidusskolu darbību¹³⁰. Pēdējā šāda darbojošās skola bija Minsteres latviešu ģimnāzija – skola ar ievērojamu vēsturi, kuru absolvējušas daudzas ievērojamas personas un nākamie latviešu trimdas sabiedrības vadītāji¹³¹. Skola savu darbību beidza 1998.gadā, kad tajā vairāk tika uzņemti pusaudži no Latvijas nevis emigrācijā dzīvojošie jaunieši. Ģimnāzijas telpas joprojām pieder latviešu kopienai Vācijā un teorētiski būtu iespējama skolas darbības atjaunošana. Fokusgrupu diskusijā eksperti pauda bažas, vai

¹²⁵ <http://www.tavaskola.lv/uzdevumi-lv-virtuala-skola>; <http://www.uzdevumi.lv/p>

¹²⁶ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi

¹²⁷ Mieriņa, I. (2016b). Bērnu valodu prasme un latviešu valodas zudums/ zuduma intensitāte jaunajās mītnes zemēs. <http://www.fsi.lu.lv/?sadala=1&id=723>

¹²⁸ http://www.valoda.lv/wp-content/uploads/docs/LV_arzemes_INFORMATIVA_ATSKAITE.pdf

¹²⁹ Mieriņa, I. (2016b). Bērnu valodu prasme un latviešu valodas zudums/ zuduma intensitāte jaunajās mītnes zemēs.

¹³⁰ Jāatzīmē gan, ka Līdz 2017. gadam vasaras vidusskolas varēja pieteikties ikgadējam diasporas skolu līdzfinansējumam (iepirkuma nosaukums - “Izglītības procesa organizēšanas un atbalsta pakalpojumi latviešu diasporas skolu finansiālā atbalsta sistēmas un izglītojošu pasākumu latviešu valodas apguves un lietojuma veicināšanai diasporā nodrošināšanai”, ko gan tās neizmantoja. 2018. gadā vasaras vidusskolām ir piešķirts 82 468 EUR finansējums skolotāju ceļa izdevumiem un atalgojumam.

¹³¹ Jātniece, A. (2010). Minsteres latviešu ģimnāzija izdzīvoja. <http://www.lcm.lv/lcm/darbibas-lauks/116-minsteres-latviesu-gimnazija-izdzivoja>

šāda skola varētu piesaistīt pietiekoši daudz skolēnu, konkurējot ar vietējām prestižām mītnes zemes skolām, taču, autore sprāt, ja ir kāda skola, kura to varētu, tā būtu Minsteres latviešu ģimnāzija.

NIPSIPP 2012-2018.gadam kā viens no galvenajiem mērķiem atzīmēta ārzemēs dzīvojošo latviešu latviskās identitātes un piederības Latvijai nostiprināšana. Kā liecina "Latvijas emigrantu kopienas" dati, 28% diasporas pārstāvju jūtas ļoti cieši un 35% - cieši saistīti ar Latviju. Par vienu no efektīvākajiem bērnu un jauniešu latviskās identitātes stiprināšanas pasākumiem eksperti uzskata nometnes. Nometnēs veidojas sadarbība, draudzība, tās palīdz apgūt valodu, tiek noņemtas psiholoģiskās barjeras, veidojas un pastiprinās piesaiste Latvijai. Nometnes ir pamats sadarbības potenciālam nākotnē un iespējamai atpakaļmigrācijas atvieglošanai. Eksperti norāda, ka nometnes ieteicams organizēt gan Latvijā, gan diasporas mītnes zemēs. Aktivitātes nometnēs (piemēram, 2x2, 3x3, Kurša, Garezers, Katskiļi, Eiropas Vasaras skolas, Īkšķīši u. c.) var būt gan ar kultūras, gan izglītības ievirzi, gan arī paredzētas tieši valodas apguvei.

Katru gadu LVA organizē vienu vai divas diasporas bērnu un jauniešu latviešu valodas apguves nometnes „Mana Latvija”¹³². Papildus, ar mērķi saglabāt diasporas saikni ar Latviju un stiprināt tās nacionālo identitāti, jau kopš 2013.gada darbojas “Ārpusskolas pasākumu programma. Vasaras nometnes Latvijas un diasporas bērniem”, kuru koordinē SIF (vidēji 10 nometnes gadā)¹³³. Nometnēs piedalās latviešu diasporas bērni vecumā līdz 18 gadiem kā arī viņu vienaudži Latvijā. 2014.gadā tika apstiprināta trīs gadu programma 2015-2017.gadam. 2017.g. “Ārpusskolas pasākumu programmas: “Vasaras nometnes Latvijas un diasporas bērniem” ietvaros apstiprināti 11 iesniegumi, un kopējais 2017.gadā programmas ietvaros pieejamais finansējums ir 133 038 EUR¹³⁴.

Nometnēm paredzētais finansējums ir nepietiekams, lai nodrošinātu iespēju tajos piedalīties visiem, kuri to vēlētos¹³⁵. Kopumā kopš 2013. Līdz 2017.gadam gada pieejamais finansējums bija 608 987 EUR, kuru ietvaros apstiprināti un īstenoti 48 projekti. Nometnēs piedalījušies 1928 bērni, t.sk. 998 bērni no diasporas. Par programmas turpinājumu 2018.gadā un turpmāk šobrīd nav skaidrības, lai arī politiskajā retorikā izskan viennozīmīgs atbalsts tās turpināšanas nepieciešamībai. Arī pēc ekspertu domām īstenotais nometņu modelis ir veiksmīgs un atbalstāms arī turpmāk.

2x2 organizē ikgadēju jauniešu (vecumā no 18-30 gadiem) semināru 2x2, kas ir nometne ārzemēs un Latvijā dzīvojošajiem jauniešiem, tādējādi savedot kopā un apvienojot ārzemēs un Latvijā dzimušos Latvijas izcelsmes jauniešus. Notiek arī citas nometnes.

Papildus nometnēm, iedibināti vēl dažādi uz jauniešiem orientēti pasākumi. ALA rīko programmu „Pavadi vasaru Latvijā”, kurā ārpus Latvijas dzimušiem un augušiem

¹³² <http://www.valoda.lv/latviesu-valoda-arzemes/diaspora/>

¹³³ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

¹³⁴ SIF (2017). Ārpusskolas pasākumu programma. Vasaras nometnes Latvijas un diasporas bērniem. http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=category&id=407&Itemid=30&lang=lv; Latviesi.com (2017). Apstiprinātas 11 vasaras nometnes Latvijā, kas šovasar uzņems latviešu bērnus no visas pasaules. <https://www.latviesi.com/jaunumi/raksts/5385-apstiprinatas-11-vasaras-nometnes-latvija-kas-sovasar-uznems-latviesu-bernus-no-visas-pasaules/>

¹³⁵ Mieriņa, I. (2016b). Bērnu valodu prasme un latviešu valodas zudums/ zuduma intensitāte jaunajās mītnes zemēs.

jauniešiem tiek sniegta iespēja pavadīt vasaru Latvijā un iziet praksi kādā no Latvijas kultūras iestādēm vai privātiem uzņēmumiem. 2015.g. programmā iesaistījās 16 jaunieši, kuriem savā prakses vietā sešu līdz astoņu nedēļu laikā bija jānostrādā vismaz 150 stundu, par ko katrs prakses dalībnieks saņēma stipendiju 2500 USD apmērā ceļa un uzturēšanās izdevumu segšanai. 2016.gadā programmā piedalījās 18 praktikanti. Līdz 2017.gadam programmā iesaistīto iestāžu un uzņēmumu skaits ir ievērojami palielinājies. Pasaules pieredze liecina, ka prakses vietu nodrošināšana uzskatāma par efektīvu un jauniešiem saistošu veidu, kā stiprināt saikni ar dzimteni un iedvesmot jauniešus atgriezties.¹³⁶

ALA arī organizē izglītojošus ceļojumus Latvijas izcelsmes jauniešiem “*Sveika, Latvija!*” – 2017.gadā divus¹³⁷. Citu valstu pieredze apliecina, ka šāda veida pasākumi ir ārkārtīgi veiksmīgi. Piem., Taglit-Birthright Israel Programma, kas aicina ebreju jauniešus vecumā no 18 līdz 26 gadiem doties 10 dienu ceļojumā uz Izraēlu, lai mācītos par tās kultūru, tradīcijām un vēsturi, bieži vien minēta kā labās prakses piemērs¹³⁸.

Polija diasporas jauniešus atbalsta ar stipendijām studijām gan mītnes zemē, gan izcelsmes valstī, veltot tam ievērojamu daļu diasporas politikas budžeta. Līdzīgi, PBLA valdes pieņemtajā rezolūcijā 2016.g. oktobrī pauduši aicinājumu IZM izveidot diasporas skolēnu apmaiņas programmu, kas dotu iespēju latviešu diasporas bērniem zināmu laika posmu mācīties Latvijas skolās un labāk iepazīties ar Latviju¹³⁹. Pašlaik notiek darbs pie šādas apmaiņu programmas izveides. Visi šie pasākumi atbilst mobilitātes un starptautiskās sadarbības nodrošināšanas principam, kas definēts Latvijas Jaunatnes likumā.

Jaunatnes politikas īstenošanas plānā 2016.-2020. gadam kā būtisks faktors jauniešu personības izaugsmē, kā arī piederības sajūtas stiprināšanā vērtēta kultūras līdzdalība. NIPSIPP izpildes plānā 2017-2018.gadam¹⁴⁰ norādīts, ka, lai nostiprinātu ārzemēs dzīvojošo latviešu latvisko identitāti un piederību Latvijai, nepieciešams veicināt visas sabiedrības līdzdalību tautas mākslas kustībā un Dziesmu un deju svētku procesā, atbalstīt mazākumtautību un diasporas māksliniecisko kolektīvu darbību, veicināt Latvijas un diasporas sadarbību kultūras un mākslas pieejamības nodrošināšanā, trimdas kultūras mantojuma saglabāšanā un diasporas kultūras kolektīvu mobilitātei. Visbeidzot, Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014.–2020. gadam paredz veicināt bērnu un jauniešu nacionālās identitātes veidošanos, kultūrvēsturiskā mantojuma apgūšanu, jaunu kultūras vērtību radīšanu, dažādu tautību bērnu un jauniešu saliedēšanos, integrāciju, socializāciju, nodrošinot bērnu un jauniešu piedalīšanos Dziesmu un deju svētkos.

¹³⁶ Amerikas latviešu apvienība (2017). Pavadi vasaru Latvijā! – Prakses iespējas.

<http://www.alausa.org/lv/citi/pavadi-vasaru-latvija-prakses-iespejas/>

¹³⁷ LAAJ (2017). LAAJ un ALA sadarbības programmas “Pavadi Vasaru Latvijā” un “Sveika Latvija”.

<http://laaj.org.au/laaj-un-ala-sadarbibas-programmas-pavadi-vasaru-latvija-un-sveika-latvija/>

¹³⁸ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹³⁹ PBLA (2016). PBLA valdes sēdē 2016.gada oktobrī pieņemtās rezolūcijas. <http://www.pbla.lv/par-pbla/valdes-sedes/pbla-valdes-sede-riga-2016-gada-oktobri-pienemtas-rezolucijas/>

¹⁴⁰ Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.-2018. gadam īstenošanas plānu 2017.-2018. gadam.

Latvijas diasporā darbojas liels skaits koru, deju kopu un folkloras ansambļu, turklāt lielākā daļa (72%) nav saistīti ar diasporas skolām, biedrībām u.c. sabiedriskām organizācijām¹⁴¹. Kādā diasporas mākslinieciskās pašdarbības grupā iesaistījušies 6% ārvalstīs dzīvojošo latviešu¹⁴². Gadu gaitā arvien vairāk diasporas māksliniecisko kolektīvu piedalās Latvijas Dziesmu un deju svētkos¹⁴³. Kā liecina 2015.g. LNKC veiktais pētījums¹⁴⁴, lielākais šķērslis piedalīties šajos svētkos, papildus grūtībām nokomplektēt kolektīvu, ir līdzekļu trūkums, lai segtu ceļu uz svētkiem. Pētījums atklāj, ka svarīgi aktīvāk atbalstīt kolektīvus ar metodiskajiem materiāliem un informēt par to pieejamību. Papildus, LNKC organizē tālākizglītības un profesionālās meistarības pilnveides pasākumus māksliniecisko kolektīvu vadītājiem, kur ir iespēja zināšanas papildināt arī diasporas māksliniecisko kolektīvu vadītājiem. Lai nodrošinātu dziesmu un deju svētku tradīcijas saglabāšanu un tālāk nodošanu ārvalstīs, atbalsts kultūras kopām nepieciešams arī praktisku jautājumu risināšanā, piem., mēģinājumu telpu un apdrošināšanas izmaksu segšanai.

Kultūras dzīvē svarīga arī profesionālās mākslas pieejamība, turklāt aptaujas apliecina diasporas pārstāvju interesi par ar Latviju saistītiem kultūras pasākumiem: aptuveni puse būtu ieinteresēti apmeklēt kādu Latvijas popmūzikas koncertu, latviešu teātra uzvedumu, latviešu mākslinieku izstādi vai redzēt kādu latviešu filmu.¹⁴⁵

Nozīmīga loma ārvalstīs dzīvojošo Latvijas diasporas pārstāvju sadarbības veidošanā ar Latviju, kā arī kultūras, latvisko tradīciju un valodas saglabāšanā ārvalstīs ir diasporas organizācijām. Lai gan diasporas organizācijās iesaistījušies tikai 11% diasporas pārstāvju (16% latviešu)¹⁴⁶, organizāciju organizētos pasākumos apmeklē un no organizāciju darbības labumu gūst ievērojami lielāks skaits cilvēku. Diasporas organizācijas aktīvi iesaistītas dažādu pasākumu organizēšanā, kas stiprina diasporas saikni ar Latviju, valsts svētku svinēšanas pasākumos, informatīvos pasākumos par diasporai svarīgiem jautājumiem, diasporas nedēļas nogales skolu un mediju atbalsta pasākumos un citās aktivitātēs. Lai stiprinātu diasporas organizācijas, tām nepieciešams aktīvāk informēt par savu darbību un censties palielināt organizāciju biedru skaitu, īpaši piesaistot jauniešus. No valsts puses organizāciju stiprināšanai nepieciešams turpināt atbalstīt organizāciju rīkotās aktivitātes un projektus.

Daudzviet pasaulē ievērojamu daļu diasporai paredzēto līdzekļu atvēl regulāriem konkursiem diasporas pasākumu organizēšanai¹⁴⁷. Latvijā 2015.-2017. gadam tika īstenota SIF koordinēta programma “*Pilsoniskās līdzdalības veicināšanas programma (atbalsta programma diasporas NVO darbības atbalstam)*”. Programmas mērķis bija saglabāt latviešu diasporas saikni ar Latviju un stiprināt tās nacionālo identitāti, kā arī veicināt to pilsonisko līdzdalību Latvijas sabiedriski politiskajā dzīvē. Programmas mērķa grupa bija latviešu diaspora un diasporas organizācijas ārvalstīs, kas uz konkursa pamata varēja pieteikties projektu finansējumam. Programmas ietvaros tika atbalstīti

¹⁴¹ Latvijas Nacionālais kultūras centrs (2015). Dziesmu un deju svētku tradīciju saglabāšana: aptauja latviešiem ārvalstīs. http://www.lnkc.gov.lv/Uploads/2017/03/13/1489404001_5756.pdf

¹⁴² “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

¹⁴³ Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.-2018. gadam īstenošanas plānu 2017.-2018. gadam.

¹⁴⁴ Latvijas Nacionālais kultūras centrs (2015). Dziesmu un deju svētku tradīciju saglabāšana: aptauja latviešiem ārvalstīs.

¹⁴⁵ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

¹⁴⁶ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

¹⁴⁷ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

valsts svētku svinēšanas pasākumi, informatīvi un izglītojoši pasākumi par diasporai svarīgiem jautājumiem, diasporas mediju atbalsts, kā arī citi pasākumi, kas veicina diasporas kopienas savstarpējo sadarbību un stiprina diasporas saikni ar Latviju. Kopā programmas ietvaros apstiprināti 42 projekti. Kopējais projektiem pieejamais finansējums bija 507 966 EUR, jeb 169 322 EUR gadā. Diasporas organizācijām pieejams finansējums arī no ĀM piešķirtajiem diasporas atbalsta līdzekļiem (2013. gadā 14 960 EUR, 2014. gadā - 146 002 EUR, 2015. gadā - 180 749 EUR, 2016. gadā - 157 025 EUR). Realizēti daudzi projekti diasporas organizāciju atbalstam kultūras, izglītības, pētniecības, ekonomikas un sporta jomās. Starp citiem pasākumiem, tiek rīkoti arī Jaunatnes forumi Latvijā un ārvalstīs, akcentējot jaunatnei nozīmīgus tematus, īpaši nodarbinātības jautājumu.

Diasporas sabiedriskās dzīves veicināšanā liela nozīme ir Latvijas valsts institūcijām. Viena no centrālajām lomām diasporas pašorganizēšanās veicināšanā un dialogā ar diasporu ir Latvijas pārstāvniecībām. Ar to iesaisti veidojas jaunas latviešu biedrības, nedēļas nogales skolas, uzņēmēju klubi un tirdzniecības kameras, turklāt pārstāvniecības sadarbojas arī dažādu pasākumu diasporai organizēšanā - valsts svētku pieņemšanas, izstādes, koncerti, Jāņu un Ziemassvētku u.c. pasākumi. Regulārus kultūras pasākumu un Latvijas profesionālo mākslinieku uzstāšanās rīko arī citas Latvijas valsts institūcijas, piemēram, Kultūras ministrija¹⁴⁸, savukārt ekonomiskās saiknes ar diasporu uzturēšanā aktīvas ir Latvijas Ārējās ekonomiskās pārstāvniecības. Ņemot vērā pastāvīgi pieaugošo Latvijas emigrantu skaitu ārzemēs, Latvijas valsts institūcijām, īpaši pārstāvniecībām ārvalstīs, nepieciešami papildus resursi, lai tās varētu sniegt pietiekami plašu atbalstu diasporai un spēlēt nozīmīgāku lomu tās sabiedriskajā dzīvē.

Pētījumi liecina, ka ārvalstīs dzīvojošie bieži vien turpina uzturēt aktīvu komunikatīvo saikni ar Latviju. Visbiežāk izmantotais informācijas kanāls ir Latvijas Interneta portāli (Delfi, TvNet, Apollo, u.c.): 52% tos lasa katru dienu un vēl 23% - vismaz reizi nedēļā. 16% vismaz reizi nedēļā klausās Latvijas radio pārraides, 21% vismaz reizi nedēļā skatās Latvijas TV pārraides. Ārzemēs dzīvojošo latviešu ziņu portālus 12% lasa vismaz reizi nedēļā, un vēl 9% - vismaz reizi mēnesī.¹⁴⁹ Daudzu emigrējušo kontakti ar ģimeni un draugiem pēc izbraukšanas no Latvijas tiek uzturēti ar sociālo mediju palīdzību, un pētījumi apliecina, ka tie ir dominējošais informācijas iegūšanas kanāls par Latviju: 68% diasporas pārstāvju regulāri izmanto Facebook un tikpat – Skype. Draugiem.lv popularitāte ir nedaudz zemāka – 37% diasporas pārstāvju portālu izmanto regulāri un 23% - vismaz šad tad¹⁵⁰. Sociālie mediji palīdz ne vien uzturēt attiecības, un būt informētiem par aktualitātēm, bet arī apstiprināt un uzturēt savu identitāti¹⁵¹. Sociālajos tīklos veidojas kopīgas indivīdu un interešu grupas, t.sk. vēstkopas un blogi, kas vieno Latvijas diasporas pārstāvjus konkrētās mītnes zemēs. Aptauja liecina, ka katrs ceturtais (26%) ārvalstīs dzīvojošais iesaistījies šādās Interneta grupās¹⁵².

¹⁴⁸ Rīcības plāns Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.-2017.gadam.

¹⁴⁹ "Latvijas emigrantu kopienas" dati (autores aprēķini)

¹⁵⁰ Turpat

¹⁵¹ Buholcs, J., Tabuns, A. (2015). Latvijas emigrantu transnacionālo identitāšu izpausmes sociālo tīklu portālu lietojumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

¹⁵² "Latvijas emigrantu kopienas" dati (autores aprēķini)

No valsts viedokļa, viens no izaicinājumiem ir efektīva un strukturēta diasporas pārstāvju sasniegšana un informēšana. ĀM mājaslapā ir izveidota sadaļa „Tautiešiem ārzemēs”, sadarbībā ar Valsts kanceleju valdības komunikācija ar tautiešiem ārzemēs tiek stiprināta sociālajā tīklā www.draugiem.lv. EM sadarbībā ar VARAM un VRAA, kā arī attiecīgo nozaru ministrijām, vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv 2014.gadā izveidoja sadaļu *Atgriešanās Latvijā*, kur atbilstoši tehniskajām iespējām un kompetento iestāžu sniegtajai informācijai sniegta vispārīga informācija un norādes par jautājumiem, ko svarīgi zināt pirms atgriešanās Latvijā – gan informatīvais materiāls, gan pakalpojumu apraksti, gan norādes uz e-pakalpojumiem¹⁵³. Liela nozīme informācijas nodrošināšanā diasporai ir diasporas medijiem un diasporas mediju mājaslapām. Drukātie laikraksti tehnoloģiju attīstības ietekmē tiek lasīti aizvien mazāk, un auditorijas samazināšanās rezultātā, to nākotne nereti ir apdraudēta. Lai efektīvi sasniegtu diasporu, nepieciešams izmantot daudzveidīgus kanālus, jo lielākā daļa valsts iestāžu mājaslapās iegriežas reti.

Skatoties no vajadzību viedokļa, nepieciešama vienota dažādu diasporas mītnes zemju notikumu datu bāze, kā arī vietne, kur būtu pieejams saraksts ar visām diasporas organizācijām, pašdarbības kolektīviem, diasporai aktuālām valsts institūcijām, izglītības iestādēm u.c. Diasporas organizācijas un mediji sniedz šādu informāciju, taču sadrumstalotā veidā, turklāt ne katrai organizācijai ir tehniskā kompetence izstrādāt lietotājiem ērtu mājas lapu. Šobrīd vienīgais portāls, kas katru dienu apkopo un izziņo visu, kas saistīts ar diasporas jaunumiem, kurā pieejama visu diasporas notikumu datu bāze, kā arī datubāze ar lielu skaitu (1300) dažādu diasporas organizāciju biedru, ir 2013. gadā atjaunotais interneta medijs www.latviesi.com. Tā veidotāji to pozicionē kā vienotu mediju diasporai un diasporas organizāciju kontaktu tīklu. Centralizēta platforma komunikācijai ar diasporu simboliski apliecina valsts nopietno iesaisti un ieguldījumu saiknes ar diasporu veidošanā un uzturēšanā. Pēdējo gadu laikā portāls ievērojami attīstījis funkcionalitāti, piedāvājot jaunus efektīvus risinājumus ziņu nodrošināšanā; izstrādāta kontaktbirža ar mērķi veicināt diasporas pārstāvju tīklošanos, lai gan tās dalībnieku skaits šobrīd ir neliels. Veidojas veiksmīga sadarbība arī ar diasporas organizācijām un ir skaidri saskatāms portāla attīstības potenciāls. Lielākais izaicinājums, lai [latviesi.com](http://www.latviesi.com) varētu efektīvi pildīt centralizēta medija funkciju, ir portāla nelielais, lai gan augošais, lietotāju skaits, un tā mazā popularitāte jaunās diasporas un, jo īpaši mazākumtautību emigrantu vidū.

NAP2020 Rīcības virziena "Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederības Latvijai pamats" uzdevums paredz mērķtiecīgu lomu sabiedriskajam medijam, norādot uz nepieciešamību pēc kvalitatīvas un demokrātiskas informatīvās telpas veidošanas, kas iedzīvotājiem visā Latvijā, Latvijas valsts piederīgajiem ārzemēs, kā arī mazākumtautībām un dažādām paaudzēm nodrošina pieeju informācijai par valsti un sabiedriskajā dzīvē notiekošo. Latvijas mediju politikas pamatnostādnes 2016.-2020.gadam paredz atbalsta sniegšanu sabiedriski nozīmīga un kvalitatīva satura veidošanai diasporas medijos un diasporas tematikas reprezentācijai mediju saturā Latvijā. Ar Latvijas mediju starpniecību diaspora tiek iekļauta Latvijas informatīvajā telpā, nodrošinot informētību par Latvijā notiekošo, stiprinot saikni ar Latviju, uzturot un attīstot latvisko identitāti. Sabiedriskie mediji ir jo īpaši svarīgi, lai sasniegtu tos indivīdus, kuri nepiedalās diasporas organizācijās, kā arī, lai informētu Latvijas

¹⁵³ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi; Pēc VRAA sniegtās informācijas sadaļa *Atgriešanās Latvijā* 2014.gadā skatīta vairāk nekā 14,6 tūkst. reižu, 2015.gadā – 24,5 tūkst. reižu, bet 2016.gadā - 56,1 tūkst. reižu.

sabiedrību par diasporas aktualitātēm. No vienotas informatīvās telpas viedokļa, lielākā nozīme ir ziņām, taču stratēģisko komunikāciju iespējams attīstīt arī, piedāvājot kultūras ziņas.

Autortiesību ierobežojumu dēļ, pašreiz Latvijas sabiedrisko mediju saturs ārpus Latvijas ir pieejams tikai daļēji. 2017.g. LTV ir sākusi raidīt jaunu Interneta televīzijas programmu latviešiem ārzemēs, kurā bez ierobežojumiem redzams plašs LTV raidījumu klāsts LTV1 un LTV7 kanālos¹⁵⁴. LTV saskata diasporu kā būtisku mērķa grupu un plāno arvien vairāk koncentrēt uzmanību uz Interneta vidi, papildus visiemplv.lv Internetā veidojot arī citus lineārus produktus¹⁵⁵. Daudzus diasporas klausītājus visā pasaulē ir ieguvis speciāli diasporai veidotais LR1 radijums „21. gadsimta latvietis”.

Darba grupas diasporas politikas jautājumos sēdē 2017.gada 12.aprīlī tika minēts, ka šobrīd **tiek veidota nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu attīstības stratēģija nākamajam periodam, un ir būtiski tajā iestrādāt arī diasporas jautājumus.** Kā norāda G.Līdaka¹⁵⁶, elektronisko mediju vidē komunikācija ar diasporu pašreiz notiek diezgan haotiski, bez sistēmiskas pieejas, un ikgadējā sabiedriskā pasūtījuma izstrāde varētu būt veids kā šos jautājumus definēt. Pēc darba grupas dalībnieku domām, satura veidošanā vēlams pievērst lielāku uzmanību ģimenēm un bērniem, kā arī veidot raidījumus, kas palīdz apgūt valodu. Tika atbalstīts priekšlikums iekļaut raidījumus (piem., ziņu kopsavilkumus) vieglajā valodā, palīdzot tiem, kuriem latviešu valoda nav pirmā valoda. Eksperti norāda arī, ka sabiedriskos medijus var izmantot, lai uzrunātu diasporas pārstāvjus tautsaimniecības jautājumos, piemēram, informējot potenciālos jaunos uzņēmējus par plašajām atbalsta programmām un iespējām uzņēmējiem attīstīt uzņēmējdarbību Latvijā un sniedzot cita veida informāciju, kuras šobrīd diasporas pārstāvjiem nav pietiekami, tostarp par jautājumiem, kas saistīti ar atgriešanos Latvijā. Jāņem vērā, ka daudzi informāciju iegūst no tuviniekiem Latvijā, pat ja to neievēro paši.

Kopš 2014.gada ĀM sadarbībā ar Nacionālo elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomi (NEPLP), atbilstoši tai piešķirtajam valsts budžeta finansējumam, organizē konkursus diasporas medijiem. Konkursa mērķis ir atbalstīt diasporas mītnes zemēs veidotu sižetu un raidījumu par diasporu sagatavošanu un padarīt tos pieejamus gan diasporai, gan Latvijas sabiedrībai. Piemēram, šogad ar ĀM atbalstu tiek gatavots Televīzijas ikmēneša žurnāls “Piektais novads”, kura ietvaros tiks sagatavoti piecus 26 minūšu gari raidījumi, kas sastāv no 2- 3 sižetiem par aktualitātēm diasporā, kā arī viedokļiem par svarīgiem jautājumiem diasporas dzīvē, tostarp remigrāciju¹⁵⁷. Atbalstot diasporas medijus un diasporas tematiku Latvijas sabiedriskajos medijos tiek sekmēta ārpus Latvijas dzīvojošo informēšana un iekļaušana Latvijas informatīvajā telpā – stiprināta diasporas saikne ar Latviju un Latvijas iedzīvotāju saikne ar diasporu.

¹⁵⁴ LSM (2017). VISIEMLTV.LV - jauns interneta televīzijas kanāls latviešiem ārzemēs.

<http://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/izklaide/visiemplv.lv-jauns-interneta-televizijas-kanals-latviesiem-arzemes.a226948/>

¹⁵⁵ Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomes darba grupas diasporas politikas jautājumos sanāksmes protokols.

¹⁵⁶ Turpat

¹⁵⁷ NEPL padome (2017). Informācija par NEPL sēdi 15.jūnijā.

<http://neplpadome.lv/lv/sakums/padome/padomes-sedes/sedes-sadalas/informacija-par-neplp-sedi-15.junija.html>

Ekonomisko sakaru ar diasporu veicināšana

Viens no Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā iekļautajiem rīcības virzieniem ir sadarbība ar diasporu, lai stiprinātu tās iesaisti Latvijas sabiedriskajos procesos un panāktu mijiedarbību intelektuālā potenciāla aprītē. Nepieciešamība nostiprināt saites starp Latvijā un ārvalstīs dzīvojošajiem profesionāļiem, veicinot sadarbību ar diasporu kultūrā, ekonomikā, kā arī izglītībā un zinātnē minēta arī 2016. gadā KM organizētajā konferencē "*Latvieši pasaulē - piederīgi Latvijai*" pieņemtajā rezolūcijā.

Diasporas pārstāvjiem ir zināšanas par mītnes zemi, tās kultūru un biznesa vidi, kā arī bieži vien par izcelsmes valsti, kas viņus pozicionē kā vērtīgus informācijas avotus eksporta attīstībai. Diasporas uzņēmēji un eksperti var iesaistīties izcelsmes zemes eksporta veicināšanā dibinot eksporta uzņēmumus, darbojoties kā tirdzniecības aģenti vai eksporta konsultanti. Papildus, globālās tendences liecina, ka diaspora bieži vien ir dedzīgāka uzsākt biznesa darbības izcelsmes valstī nekā ārvalstu investori, jo labāk pazīst izcelsmes valsti un ir gatavi ieguldīt valsts attīstībā, turklāt diasporas pārstāvji var nodrošināt t.s. "investment leads"¹⁵⁸. Bieži vien investori jaunās biznesa idejās iegulda ne tikai savus finanšu līdzekļus, bet arī pieredzi biznesā, kontaktus un sakarus¹⁵⁹. Papildus iespējas saskatāmas diasporas tūrisma attīstībā – CSP dati (2017) liecina, ka pēdējos 5 gados vidēji 27 % jeb viena ceturtdaļa no visiem ārvalstu ceļotājiem kā galveno Latvijas apmeklējuma nolūku ir norādījuši draugu un radnieku apmeklējumu. Apvienoto Nāciju Organizācijas Pasaules Tūrisma organizācijas (ANPTO) nākotnes prognozes rāda, ka šī ceļošanas motivācija kļūs arvien nozīmīgāka. Papildus, diasporas pārstāvji var ieteikt Latviju kā tūrisma galamērķi citiem¹⁶⁰.

Pētījumi ļauj ar piesardzīgu optimismu raudzīties uz diasporas potenciāla izmantošanas iespējām. Kā liecina "Latvijas emigrantu kopienas"¹⁶¹ dati, 24% diasporas pārstāvju plāno vai pieļauj iespēju nākotnē nodibināt uzņēmumu Latvijā, izveidot vai palīdzēt izveidot biznesa sadarbību ar Latvijas partneriem, t.sk. 44% no tiem ārzemēs dzīvojošajiem, kuri šobrīd ir uzņēmēji vai pašnodarbinātie. Savukārt "Atgriešanās Latvijā" dati liecina, ka 40% remigrantu – uzņēmēju vai pašnodarbināto būtu ieinteresēti iesaistīties kādu valsts vai nevalstisko organizāciju organizēto atbalsta pasākumu īstenošanā, kas vērsti uz diasporas potenciāla izmantošanu (jauno uzņēmēju mentorings, palīdzība eksporta iespēju identificēšanā un sadarbības partneru atrašanā ārzemēs, palīdzība investoru piesaistē Latvijai utml.)¹⁶². Tas nozīmē, ka valsts uzdevums ir **mērķgrupu uzrunāt un nodrošināt iespēju ieguldīt valsts attīstībā tiem, kuri to vēlas.**

Institūcija, kas vistiešāk veicina ekonomiskos sakarus ar diasporu ir Latvijas Investīciju un attīstības aģentūra (LIAA). Lai pilnveidotu sadarbības mehānismus ar diasporas pārstāvjiem un nodrošinātu aktīvāku tās iesaisti ar Latvijas tautsaimniecības attīstību saistītajos jautājumos, izpildot EM uzdevumu, LIAA plāno drīzumā apstiprināt stratēģiju "Latvijas diasporas piesaistes stratēģija Latvijas investīciju un attīstības aģentūras funkciju īstenošanai 2017.-2020.gadam", kas ietver:

¹⁵⁸ Petkevičienē, D., *Diaspora Engagement Possibilities for Latvian Business Development. Investment and Development Agency of Latvia*, 2016.

¹⁵⁹ Aikins, K., White, N. (2011), Global diaspora strategies toolkit. Harnessing the power of global diasporas. Dublin: Diaspora Matters

¹⁶⁰ Latvijas diasporas piesaistes stratēģija Latvijas investīciju un attīstības aģentūras funkciju īstenošanai 2017.-2020.gadam (nepublicēts uzmetums)

¹⁶¹ "Latvijas emigrantu kopienas" dati (autores aprēķini)

¹⁶² "Atgriešanās Latvijā" dati (autores aprēķini)

- uzņēmēju konkurētspējas paaugstināšanu (tai skaitā inovāciju veicināšanu);
- produktu un pakalpojumu eksportu;
- ārvalstu investīciju piesaisti;
- tūrisma veicināšanu.

Stratēģijas izstrāde, kas paredz diasporas iesaisti eksporta un investīciju piesaistes veicināšanā, un tās ieviešana, ir noteikta Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādņu īstenošanai paredzēto uzdevumu un pasākumu plānā 2016.-2019.gadam, kas apstiprināts ar 2017.gada 14.marta MK rīkojumu Nr.117 “Grozījumi Latvijas preču un pakalpojumu eksporta veicināšanas un ārvalstu investīciju piesaistes pamatnostādņēs 2013.-2019.gadam”.

Starp problēmām, kas atzīmētas stratēģijā, ir jau labi izstrādātu un veiksmīgi īstenotu Latvijas piedāvājumu sadarbībai ar diasporu un tās iesaistei trūkums, tas, ka nav izstrādāta diasporas speciālistu datubāze vai kontaktu attiecību pārvaldības (CRM) sistēma, trūkst resursu sadarbībai ar diasporu, grūti atrast nepieciešamo mērķauditoriju, kura būtu gatava iesaistīties. Stratēģijā iezīmēti dažādi veidi, kā diasporas pārstāvjus varētu iesaistīt Latvijas tautsaimniecības attīstības veicināšanā, veidot sadarbību starp Latvijas un diasporas uzņēmumiem. Piemēram, lai veicinātu uzņēmumu konkurētspēju, laika posmā 2016.-2023.gads LIAA administrē Biznesa inkubatorus, tai skaitā piedāvā arī jaunuzņēmuma mentoringa pakalpojumus, Tehnoloģiju pārneses programmu un Inovācijas motivācijas programmu. LIAA Motivācijas programmas ietvaros ir virkne aktivitāšu, kas ir mērķētas uz studentiem un skolēniem, piemēram, hakatoni, kuros kopā tiek salikti studenti no dažādām disciplīnām, lai kopā izveidotu inovatīvus risinājumus. Visās minētajās programmās iespējama aktīvāka diasporas iesaiste, t.sk. mērķtiecīga diasporas uzrunāšana par iespējām tajās iesaistīties.

Uzņēmēju un profesionāļu tīklošanā aktīvi iesaistījušās arī diasporas organizācijas. Kopš 2013. gada jau trīs reizes norisinājies Pasaules latviešu ekonomikas un inovāciju forums (PLEIF), pēdējoreiz 2016.gada decembrī Melburnā. Par tradīciju kļuvis Pasaules latviešu zinātnieku kongress (PLZK). Papildus, regulāri notiek Latvijas Ārstu kongress, aktīvi veidojusies sadarbība mākslas un kultūras jomā. Ik gadu KM organizē konferenci «Latvieši pasaulē — piederīgi Latvijai», kas veicina dialogu starp Latvijas valdību un diasporas pārstāvjiem. Pēdējo gadu laikā sadarbība ar diasporu ir kļuvusi daudz intensīvāka, saturīgāka un daudzveidīgāka, taču viens no izaicinājumiem ir tas, ka nepieciešami «follow-up» mehānismi, kas nodrošinātu, ka pasākumos ģenerētās idejas kļūst par taustāmām un reālām iniciatīvām¹⁶³.

2015. gadā PLEIF ietvaros tika nodibināta Diasporas uzņēmēju konsultatīvā padome (DUKP). Tāpat 2015. gadā PBLA sadarbībā ar SSE Rīga uzsākta “*Pasaules latviešu mentoringa programma*”, kuras mērķis ir veicināt zināšanu pārnesi starp dažādu nozaru speciālistiem pasaulē un jaunajiem profesionāļiem Latvijā, un izveidots iespējamo mentoru saraksts. Līdzīga programma “Globālie lietuviešu līderi” eksistē arī Lietuvā, un ietver arī profesionāļu datubāzes izveidi.

Pastāvīgu saikni ar diasporu daudzās valstīs uztur ar interaktīvu profesionāļu tīklošanās portālu palīdzību¹⁶⁴. Tie dod iespēju diasporas pārstāvjiem sekmīgāk atrast sadarbības partnerus un uzturēt ar tiem kontaktus, balstoties uz kopējām interesēm vai atrašanās vietu un parasti ir veidoti, vai nu pēc izcelsmes valsts valdības, vai diasporas

¹⁶³ Aikins, K. & White, N. (2011), Global diaspora strategies toolkit. Dublin: Diaspora Matters

¹⁶⁴ Turpat

organizāciju iniciatīvas. Piemēram, Vācijā un Igaunijā darbojas uz zinātniekiem vērsti portāli, Skotijā un Austrālijā - portāli, kas vērsti tieši uz uzņēmēju tīklošanos, bet Čehijā – vispārīgs portāls diasporai. Latvijā līdzīgu interneta platformu nav, taču gan diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes intervijās, gan ekspertu fokusgrupu diskusijās **tiek norādīts ar uz nepieciešamību pēc tīklošanās plaformas**¹⁶⁵. Starp eksistējošām iestrādēm jāmin latviesi.com kontaktbirža, kurā ir iespēja reģistrēties atbilstoši profesionāļu interesēm un darbības virzieniem¹⁶⁶. Balstoties uz Facebook grupu, jau divus gadus darbojas iniciatīva „UK’s Latvian Business Network”, tās biedru skaits pārsniedz 750 dalībniekus un tiek organizētas regulāras tikšanās - lielākoties Londonā. Organizāciju plānots paplašināt un padarīt par globālu iniciatīvu ar nosaukumu „Global Latvian Business Group”. Latvijā atgriezušies profesionāļi un jaunie uzņēmēji apvienojušies domubiedru grupā “Ar pasaules pieredzi Latvijā”, kas pamatā tīklojas Facebook, kā arī organizē regulāras tikšanās. Eksistē arī dažas lokālas grupas - LinkedIn grupa „Latvian Professionals in London”, draugiem.lv grupa „Tavs bizness Norvēģijā”, Norvēģijas-Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kamera, un citas. Amerikas Tirdzniecības palāta Latvijā sadarbībā ar LTRK izveidojusi LinkedIn bāzētu platformu “*Gateway to the USA*”, kurā tiek satīkloti Latvijas uzņēmumi ar konsultantiem ASV ar mērķi sniegt Latvijas uzņēmējiem informāciju par ASV tirgu un biznesa vidi konkrētos sektoros un ASV reģionos. Tā ir slēgta platforma.

Fokusgrupu diskusijās iesaistītie un aptaujātie eksperti ir vienprātīgi, ka Latvijas izcelsmes uzņēmēju un profesionāļu satīklošana ir viens no šobrīd aktuālajiem jautājumiem, taču, ņemot vērā mērķa grupas daudzveidību, viedokļi par *globālas* profesionāļu tīklošanās platformas izveides nepieciešamību atšķiras. Citu valstu pieredze liecina, ka sekmīgāki ir tie sadarbības tīklu modeļi, kur dalībnieku piesaistes pamatā ir **selektīvi stratēģiska pieeja, kas vērsta uz sasniegumu kvalitāti**, nevis kvantitāti¹⁶⁷. Kā veiksmīgu hibrīda pieeju var minēt Advance Australia sadarbības tīklu, kur vienotajā sadarbības tīklā ir **vairāki konkrēti nozaru tīkli**, piemēram, finanšu pakalpojumu sadarbības tīkls, dzīvības zinātņu un zaļo tehnoloģiju sadarbības tīkls¹⁶⁸. Selektīvu satīklošanu 2016.gadā uzsākusi arī ELA, savedot kopā tādu jomu speciālistus kā ārsti, juristi un finansisti, taču profesiju grupas plānots papildināt.

Daudzās ekspertu intervijās tiek pausts viedoklis, ka, lai veidotu noturīgu un efektīvu sadarbību starp profesionāļiem un uzņēmējiem, vitāli svarīga ir diasporas uzņēmēju un profesionāļu Pasaules datu bāzes izveide¹⁶⁹. Datu bāze dotu iespēju ērti atrast un piesaistīt ekspertus ar nepieciešamo kvalifikāciju, aicināt tos uz dažādiem pasākumiem, atrast mentorus un cilvēkus ar konkrētām kompetencēm, kas var palīdzēt ar zināšanām konkrētos jautājumos un reģionos¹⁷⁰. Šobrīd daudzām organizācijām (PBLA, LIAA, ĀM, LU) ir savi kontaktu tīkli, taču, ņemot vērā kontaktu sensitīvo raksturu, ir maz

¹⁶⁵ Birka, I. (2016). Ministru prezidenta diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes locekļu interviju pārskats (nepublicēts).

¹⁶⁶ www.latviesi.com aicinājums reģistrēties vienotajā kontaktbiržā -www.latviesi.com/kontaktbirza diasporas pārstāvji tiek aicināti reģistrēties atbilstoši profesionāļu interesēm un darbības virzieniem.

¹⁶⁷ Rannveig & Newland, 2012, citēts no Latvijas diasporas piesaistes stratēģija Latvijas investīciju un attīstības aģentūras funkciju īstenošanai 2017.-2020.gadam.

¹⁶⁸ Hooper & Sumption 2016, citēts no Latvijas diasporas piesaistes stratēģija Latvijas investīciju un attīstības aģentūras funkciju īstenošanai 2017.-2020.gadam.

¹⁶⁹ Birka, I. (2016). Ministru prezidenta diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes locekļu interviju pārskats (nepublicēts).

¹⁷⁰ Petkevičienē, D., Diaspora Engagement Possibilities for Latvian Business Development. Investment and Development Agency of Latvia, 2016.

ticams, ka notiks dalīšanās ar šo informāciju institūciju starpā un kādas *globālas* diasporas profesionāļu datu bāzes izveide. Tomēr ir iespējama un atbalstāma sadarbība organizācijām un institūcijām praktiskā darbā nepieciešamo datu bāžu papildināšanā starp ĀM, PBLA, ELA un citām aktīvām lokālām diasporas organizācijām un interešu grupām. Būtiski, lai datu bāzēs iekļautajiem profesionāļiem tiktu sniegta skaidra informācija par to, kas ar viņu informāciju notiks tālāk, turklāt jāvadās no tā, kas reāli diasporas pārstāvjiem pašiem šķiet vērtīgs un vajadzīgs. Uzņēmēji nevēlas būt vienkārši ierakstīti kādā statiskā datu bāzē – tam jābūt skaidram mērķim. Ņemot vērā, ka institūciju rīcībā esošās datu bāzes lielākoties ir un paliks slēgtas, **nepieciešamas tīklošanās platformas, kas neprasa ‘starpnieku’ – kontaktu turētāju, bet ļauj interaktīvā veidā profesionāļiem, kuri vēlas tīkloties, vienam otru atrast pašiem** (piem., LinkedIn vai Facebook grupas). Tāpat svarīgi, saskaņā ar diasporas politikas pamatprincipiem, ne vien aicināt iesaistīties konkrētās eksistējošās aktivitātēs un programmās, bet arī ļaut iespēju uzņēmējiem un profesionāļiem **pašiem pieteikties un paust savu redzējumu, kur viņi vēlētos sniegt savu pienesumu.**

“Ir nepieciešama viena mājaslapa, kur es kā ārzemēs dzīvojošs latvietis varu saņemt papildus informāciju par to, kas notiek, un kā es varu iesaistīties”.¹⁷¹

Šādu interaktīvu, atvērtu tīklošanās platformu veidošanu un uzturēšanu ieteicams uzņemt diasporas pārstāvjiem vai nevalstiskajām organizācijām, taču valsts var esošās un topošās iniciatīvas (piem., „Global Latvian Business Group”, ELA profesionāļu grupas, “Ar pasaules pieredzi Latvijā”) atbalstīt, sniegt finansiālu atbalstu dažādām tīklošanās aktivitātēm un (kādas augstas valsts amatpersonas uzrunas veidā) aicināt uz tīklošanos un sadarbību.

Papildus ietekmei uz ekonomiku, mūsdienu ģeopolitisko izaicinājumu kontekstā diasporai ir būtisks potenciāls informācijas vides veidošanā, sabiedrisko mediju darba stiprināšanā, kā arī pārvaldības stiprināšanā un Latvijas stratēģisko interešu efektīvā starptautiskā aizstāvībā. Diasporas potenciāls saistīts ar jaunu vērtību un attiecību modeļu ienākšanu sabiedrībā, un politiskās kultūras maiņu Latvijā (literatūrā apzīmēts kā ‘*social remittances*’). Tādēļ vērtīga būtu gan pieredzējušu ekspertu, gan jaunu speciālistu īstermiņa un ilgtermiņa iesaiste Latvijas valsts pārvaldes darbā, un gan formāla, gan neformāla piesaiste Latvijas oficiālajai un publiskajai diplomātijai. Šajā jomā jau ir iestrādes, taču šo virzību nepieciešams aktivizēt un veicināt, iespējams, sasaistot ar šobrīd norisošo valsts pārvaldes reformu.

Attiecībā uz zinātnieku potenciāla izmantošanu, pasaulē pastāv dažādi piedāvājumi un grantu shēmas, kas orientētas tieši uz savas valsts zinātnieku piesaisti – gan ar mērķi veidot sadarbību, gan veicināt atgriešanos¹⁷². Polijā jau vairākus gadus darbojas „*Homing+*” programma¹⁷³ un līdzīga programma darbojas arī Igaunijā. Bulgārijā tiek nodrošināts atbalsts doktorantūras studentiem darbam zinātniskajos centros. Bavārijā aktīvi popularizē sadarbības iespējas zinātnē diasporas vidū. Šādas programmas, kas balstītas uz ‘etnisko kapitālu’, ierobežota budžeta apstākļos palīdz nodrošināt zinātnes

¹⁷¹ Birka, I. (2016). Ministru prezidenta diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes locekļu interviju pārskats (nepublicēts).

¹⁷² piemēram <http://researchinestonia.eu/funding/returning-researcher-grant/>; <http://gain-network.org/>

¹⁷³<http://www.fnp.org.pl/en/oferta/homing-plus-2/> Skat arī <http://www.nauka.gov.pl/en/polish-science-news/polish-scientists-working-abroad-think-about-returning-home.html>

izcilību, augstākās izglītības konkurētspēju, inovācijas un produktu ar augstu pievienoto vērtību radīšanu, dalību prestižos starptautiskos grantos u.tml. Latvijā šobrīd līdzīgu shēmu nav, turklāt ir daudz jautājumu un neskaidrību par to, kā tieši zinātnieku tīklošanos veicināt un kādai būtu jāizskatās tīklošanās platformai/rīkam¹⁷⁴.

Lai gan Latvijas augstskolās arvien pieaug prasība pēc mācībspēku internacionalizācijas un ārvalstu studentu piesaistes, tikai retās no tām apzinās diasporu kā mērķa grupu, un domā par to, kā efektīvi to piesaistīt. Diasporas potenciāls šajā ziņā ir nepietiekoši apzināts, ņemot vērā, ka starptautiskā studentu migrācija pieaug ātrāk nekā citi migrācijas veidi¹⁷⁵. Ir izveidotas un tiek uzturētas interneta vietnes *www.studyinlatvia.eu* un *www.studyinlatvia.lv*, kas ietver informāciju par Latvijas izglītības sistēmu, augstskolām, studiju programmām, stipendiju iegūšanas iespējām un citiem praktiskiem jautājumiem, tomēr tās pamatā vērstas uz citu valstu pilsoņiem. Šobrīd arī diemžēl ārkārtīgi reti (daži ārvalstīs dzīvojošie gadā) tiek izmantota iespēja, ko paredz 2014.gada 29.aprīlī apstiprinātie grozījumi MK 2001.gada 29.maija noteikumos Nr.220 *Kārtība, kādā tiek piešķirts, atmaksāts un dzēsts studiju kredīts un studējošā kredīts no kredītiestādes līdzekļiem ar valsts vārdā sniegtu galvojumu*, kas paredz iespēju dzēst kredītu arī par ārvalstīs iegūtu izglītību, strādājot valsts vai pašvaldību institūcijās, valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrībās, publiski privātās kapitālsabiedrībās vai privātās kapitālsabiedrībā Latvijas tautsaimniecībai nozīmīgās profesijās¹⁷⁶.

Politisku apstākļu rezultātā līdz Latvijas neatkarības atjaunošanai pastāvēja sašķelta latviešu transnacionālā kopiena, un trimdas un ārzemēs dzīvojošo latviešu vēsture un pienesums latviešu kultūrā, politikā un ekonomikā Latvijā joprojām nav pietiekams¹⁷⁷. Nepietiekama ir savstarpējā sapratne starp trimdas latviešiem un jaunā emigrācijas viļņa pārstāvjiem, kā arī Latvijas iedzīvotājiem un diasporas pārstāvjiem. Lai mazinātu aizspriedumus un veicinātu savstarpējo sadarbību starp Latvijas sabiedrību un diasporu, svarīgi apzināties Latvijas diasporas vēsturi un pienesumu, pie kā aktīvi strādā diasporas pārstāvji un organizācijas. Trimdas vēstures izpēti veic Pasaules latviešu zinātnieku kongress, AABS (Association for the Advancement of Baltic Studies), muzejs LaPa („Latvieši Pasaulē”) un citi. Gan Latvijā, gan ārvalstīs darbojas muzeji ārzemju latviešu kultūrvēsturiskā un mākslas mantojuma popularizēšanai, piem., Diasporas mākslas centrs Cēsīs. Šādas iniciatīvas var dot labumu gan pašvaldībām, gan valstij kopumā, piemēram, veicinot diasporas tūrismu¹⁷⁸.

SKDS aptauja¹⁷⁹ liecina, ka sabiedrības izpratne par migrācijas un diasporas procesiem, to ietekmi uz Latvijas dzīvi, kā arī iespējamajiem ieguvumiem, ko varētu sniegt sadarbība ar diasporu, šobrīd ir nepilnīga un fragmentāra. Līdz šim brīdim pilnībā nav izvērtēts sadarbības ar diasporu pienesums Latvijas ekonomikai naudas pārskaitījumu, investīciju, tūrisma un citās jomās. Kamēr citās valstīs tiek atzīmēta diasporas diena

¹⁷⁴ Šobrīd DMPC uzsākts pētījums par efektīvāko diasporas zinātnieku tīklošanās veidiem, kas tiks sagatavots līdz 20.novembrim.

¹⁷⁵ Bilecen, B. (2009). Lost in status? Temporary, permanent, potential, highly skilled: the international student mobility; Brooks, R., & Waters, J. (2011). Student mobilities, migration and the internationalization of higher education. Springer.

¹⁷⁶ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi

¹⁷⁷ SKDS (2016). Attieksme pret Pasaules Brīvo latviešu apvienību. Latvijas iedzīvotāju aptauja.

¹⁷⁸ Rīcības plāns Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.-2017.gadam.

¹⁷⁹ SKDS (2016). Attieksme pret Pasaules Brīvo latviešu apvienību. Latvijas iedzīvotāju aptauja.

(Polija) vai katru gadu par lojālu attieksmi un ieguldījumu pasniegti goda apbalvojumi kādam ārzemēs dzīvojošam diasporas pārstāvim (Īrija, Lietuva, u.c.), Latvijā līdzīga prakse, kas akcentētu diasporas piensumu, nav ieviesta.

Gan fokusgrupu diskusijās piedalījušies eksperti, gan starptautiskās organizācijas, piemēram, OECD, norāda uz nepieciešamību pēc precīzas informācijas par migrācijas procesiem un situāciju diasporā. Pētniecības darbs šajā jomā ir paplašinājies. 2014.gadā pēc ĀM iniciatīvas tika izveidots LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs, kas veic pastāvīgu diasporas jautājumu un migrācijas procesu izpēti. 2014.gadā Dr. Intas Mieriņa vadībā LU Filozofijas un socioloģijas institūtā sadarbībā ar LU Ekonomikas un vadības fakultāti tika realizēts projekts "*Latvijas emigrantu kopienas: nacionālā identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika*", kas ir līdz šim apjomīgais un fundamentālākais zinātniskais veikums migrācijas izpētes jomā Latvijā. "Latvijas emigrantu kopienas" projekta ietvaros tika ne vien iegūts visprecīzākā informācija par situāciju diasporā, bet arī izstrādāta unikāla metodoloģija, liekot pamatu turpmākiem šāda veida pētījumiem – diasporas monitoringam.

Diasporas pilsoniskā un politiskā līdzdalība

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam apakšnodaļā "Pilsoniskā izglītība un sociālā integrācija" minēts mērķis "izveidot publisko pārvaldību, kas efektīvi spēj ne tikai reaģēt uz pārmaiņām, bet arī paredzēt un virzīt tās, radot sabiedrībai nozīmīgus un nākotnē nepieciešamus pakalpojumus, un kurā aktīvi **līdzdarbojas lielākā daļa Latvijas sabiedrības**"¹⁸⁰.

Atbilstoši MK 2009. gada 25. augusta noteikumiem Nr. 970 "Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā", sabiedrības iesaiste politikas veidošanā iespējama dažādos veidos: līdzdarbojoties problēmu konstatēšanā un politikas alternatīvu noteikšanā, attīstības plānošanas dokumentu izstrādē, politikas ieviešanā, uzraudzībā un novērtēšanā, kā arī gadījumos, kad ir nepieciešams plānošanas dokumentu aktualizēt. Sabiedrības līdzdalība var izpausties kā dalība publiskajā apspriešanā, sabiedriskajā apspriedē, formālās un neformālās darba grupās, konsultatīvajās padomēs un citos forumos, nosūtot viedokli pa pastu vai e-pastu¹⁸¹.

Dažādās valstīs tiek nodrošināti atšķirīgi diasporas konsultatīvie mehānismi, lai iesaistītu diasporu lēmumu pieņemšanas procesā¹⁸². Latvijā 2011. gada janvārī tika parakstīts ĀM sadarbības memorands ar PBLA, kas pārstāv diasporas intereses Latvijā. ĀM, KM, IZM un LIAA pārstāvji regulāri piedalās diasporas organizāciju sēdēs, kā arī profesionālo kontaktu veidošanas pasākumos. Diasporas organizācijas (ELA, PBLA), savukārt, regulāri piedalās Darba grupas diasporas politikas jautājumos sēdēs. Remigrantu organizācijas šobrīd darba grupā nav pārstāvētas.

Diemžēl, kā konstatēts LU DMPC 2015.gadā veiktajā pētījumā¹⁸³, diasporas specifiskās intereses ir vāji pārstāvētas likumdevēja varas līmenī, tām piešķirtais

¹⁸⁰ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam, 83.lpp.

¹⁸¹ Pāresoru koordinācijas centrs (2017). Politikas veidošanas rokasgrāmata.

http://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/images-legacy/pkc_rokasgramata_090316_web.pdf

¹⁸² Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁸³ Lulle et al. (2015a). Diasporas politiskā pārstāvniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: Parlamentārā dimensija. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

finansējums ir nepietiekams, mainīgs un nestabils, politiskajai varai ir nenoturīga interese par diasporu.

Diasporai būtiskie un remigrācijas kontekstā svarīgie jautājumi tiek skarti dažādos politikas dokumentos. Tādēļ, pēc ekspertu domām, būtu jāpieņem MK noteikumi, ka jebkuram dokumentam visos lēmumu pieņemšanas līmeņos jānodrošina *ietekmes uz diasporu* stratēģiskais novērtējums, līdzīgi kā tas jau šobrīd ir attiecībā uz ietekmi uz vidi un NVO (kas skar mazāku skaitu cilvēku). Tāpat būtiski, lai uz vietas Latvijā būtu cilvēks no nevalstiskā sektora, kas pastāvīgi sekotu līdzī valsts politikas jautājumiem, apspriestajiem un pieņemtajiem lēmumiem (piem., ārzemēs reģistrētu automašīnu aplikšana ar nodokli), ceļot trauksmi un sniedzot priekšlikumus (vai aicinot sniegt priekšlikumus) diasporai aktuālos jautājumos, kā arī pārstāvētu diasporu dažādās sanāksmēs un apspriedēs. Valsts kanceleja jau ir uzsākusi projekta īstenošanu, kura ietvaros līdz 2019. gada vidum plānots izveidot Vienoto tiesību aktu projektu izstrādes un saskaņošanas portālu (TAP), kur vienuviet un caurskatāmi noritēs tiesību aktu projektu izstrāde un saskaņošana, tajā skaitā sabiedrības informēšanas un līdzdalības pasākumi. Paredzēta Ministru kabineta lēmumu pieņemšanas procesa modernizēšana, nodrošinot efektīvāku un ātrāku tiesību aktu izstrādes, saskaņošanas, apstiprināšanas un kontroles procesus. Pētījumā rekomendēta NVO un sabiedrības iesaistīšana rīcībpolitikas dokumentu izstrādē un tiesību aktu projektu izstrādē un apspriešanā jau to agrīnās izstrādes stadijās. Kopš 2013. gada 1. jūlija ir spēkā grozījumi noteikumos Nr. 970, saskaņā ar kuriem sabiedrības līdzdalība ir jānodrošina arī tādu tiesību aktu projektu izstrādes procesā, kas būtiski maina esošo regulējumu vai paredz ieviest jaunas politiskās iniciatīvas. Sabiedrības pārstāvjiem ir iespēja rakstiski sniegt viedokli par attīstības plānošanas dokumentu tā izstrādes stadijā – šīs iespējas nodrošināšanai ministrijas ievieto savās tīmekļvietnēs attīstības plānošanas un tiesību aktu projektus vismaz 14 dienas pirms to izsludināšanas. Tāpat pētījumā ieteikts ministrijām publiskot gada darba plānu attiecībā uz normatīvā regulējuma un rīcībpolitikas dokumentu izstrādi, plānotajām darba grupām, sabiedriskajām apspriedēm, lai nodrošinātu vēl laicīgāku informāciju. Sagaidāms, ka, kad sāks darboties TAP, sabiedrības līdzdalības iespējas, tai skaitā informētība, uzlabosies un nepieciešamība pēc pastāvīga diasporas NVO atbalsta cilvēka, iespējams, mazināsies, taču šobrīd tā ir ļoti aktuāla.

Papildus iespēja ir aktīvāka diasporas organizāciju dalība Latvijas Pilsoniskajā Aliansē. Šī biedrība kas kalpo kā NVO platforma: seko līdzī lēmumu pieņemšanai valsts pārvaldē, piedalās MK sēdēs un ministriju darba grupās, iknedēļas valsts sekretāru sanāksmēs, kā arī LR Saeimas komisiju sēdēs, lai nodrošinātu NVO kā ieinteresētās puses līdzdalību politikas dokumentu un tiesību aktu izstrādē un izmaiņu ieviešanā. Tajā jau iesaistījušies 125 biedri¹⁸⁴.

Šobrīd diemžēl netiek pietiekoši izmantots arī Diasporas Uzņēmēju konsultatīvas padomes potenciāls. Intervijas ar padomes locekļiem¹⁸⁵ liecina, ka padomes un PLEIF tālākai attīstībai ir nepieciešams piesaistīt jauno diasporu un veidot ciešāku sadarbību ar LIAA. Ideālā sadarbības variantā padomes locekļi, atkarībā no viņu darbības sfēras, tiktu pieslēgti jau esošām valsts vai likumprojektu darba grupām par viņu nozarēm/sfērām (LTRK vai Ārvalstu investoru padome Latvijā)¹⁸⁶, izvairoties no

¹⁸⁴ <http://nvo.lv/lv/news/page/par-mums-153/>

¹⁸⁵ Birka, I. (2016). Ministru prezidenta diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes locekļu interviju pārskats (nepublicēts).

¹⁸⁶ Turpat

funkciju dublēšanās ar, piemēram, LTRK vai Ārvalstu investoru padome Latvijā. Kā viens no risinājumiem sarunās ar ekspertiem izskan, ka, līdzīgi kā Advance Australia, kāda koordinējoša vienota platforma varētu sevī apvienot dažādas profesionāļu tematiskās grupas. Šai jaunizveidotajai platformai nepieciešama ļoti specifiska struktūra, mērķi, vadība un regulāras tikšanās. Platformas dalībnieki censtos ietekmēt politikas procesu, iesaistoties dažādos lēmumu pieņemšanas posmos konkrētajās nozarēs – Saeimas komisiju sēdēs, sabiedriskajās apspriešanās u.c., strādātu ar eksistējošām struktūrām (piem., Tech-hub), kas labi pārzina vietējo situāciju un aktualitātes. Būtu nepieciešams atbalsts administratīvajam cilvēkam Rīgā, kas koordinētu un nodrošinātu ar informāciju, t.sk. sekotu līdzī aktualitātēm un iesaistes iespējām. Motivācijas celšanai, svarīgi, lai dalībnieki redzētu, ka no viņu iesaistes ir kāds labums¹⁸⁷. Papildus šai padomei nepieciešama Interneta tīklošanās vietne, kur uzzināt informāciju par aktualitātēm un iesaistes iespējām.

Ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu saiknes uzturēšanā ar Latvijas valsti liela nozīme ir iespējai piedalīties vēlēšanās, tautas nobalsošanās un parakstu vākšanās. Pētījumi liecina, ka ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu piedalīšanos vēlēšanās visvairāk ietekmē 1) vēlēšanu iecirkņu skaits un to ģeogrāfiskais novietojums un 2) motivācija¹⁸⁸.

Pilsoņu skaits, kuri balso no ārvalstīm, katrās nākošajās vēlēšanās ir audzis¹⁸⁹: 12.Saeimas vēlēšanās ārzemēs nobalsoja lielākais nacionālo vēlēšanu laikā līdz šim reģistrētais pilsoņu skaits - 23 116. Taču lielākoties tas skaidrojams ar diasporas apjoma pieaugumu: nobalsojušo cilvēku *īpatsvars* no visiem ārzemju balsstiesīgajiem turpina samazināties. 12.Saeimas vēlēšanās no oficiāli uzskaitītajiem ārvalstu balsstiesīgajiem nobalsoja nedaudz vairāk nekā ceturtdaļa - 26,42%, 11.Saeimas vēlēšanās - 27,34%, bet 10.Saeimas vēlēšanās - 30,46%. Kopumā no kopējā nobalsojušo pilsoņu skaita 12.Saeimas vēlēšanās ārzemēs nobalsoja 2,53%. Motivācija balstot diasporā, līdzīgi kā Latvijas sabiedrībā kopumā, nav augsta, īpaši ņemot vērā to, ka daudzi neplāno atgriezties Latvijā un ir iespāids, ka Latvijā notiekošais viņus tieši neietekmē. Pozitīvi vērtējams tas, ka ciešā sadarbībā ar diasporas organizācijām ārzemēs ir regulāri pieaudzis vēlēšanu iecirkņu skaits, taču papildus viens no būtiskākajiem uzdevumiem ir motivēt cilvēkus balsot un ietekmēt savu interešu aizstāvību¹⁹⁰. Pētījumā arī secināts, ka pašreizējais vēlēšanu modelis, kad diasporas balsis tiek pieskaitītas Rīgas reģionam, nemotivē līdzdalību vēlēšanās, un pētījumā kā piemērotākais atzīts vēlēšanu apgabala brīvās izvēles modelis, kas primāri ļauj stiprināt diasporas vēlēšanu piederības sajūtu Latvijai. Diasporas vēlēšanu aktivitāti būtu iespējams ievērojami paaugstināt, ieviešot elektroniskās balsošanas iespēju, jo ne katram ir viegli nokļūt līdz balsošanas iecirknim¹⁹¹.

Papildus balsošanai, būtiski nodrošināt diasporas līdzdalību arī citās ikdienas praksēs, tādēļ NIPSIPP 2012.–2018.gadam tika iekļauti dažādi rezultatīvie rādītāji, kas raksturo tādas pilsoniskās līdzdalības formas kā iesaistīšanās nevalstiskajās organizācijās,

¹⁸⁷ Turpat

¹⁸⁸ Lulle et al. (2015a). Diasporas politiskā pārstāvniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: Parlamentārā dimensija. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

¹⁸⁹ Turpat

¹⁹⁰ Turpat.

¹⁹¹ Mieraņa et al. (2016c) Eiropā dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo pilsoniskā aktivitāte. LU Filozofijas un socioloģijas institūts sadarbībā ar Eiropas Latviešu Apvienību (nepublicēts)

brīvprātīgā darba veikšana un ziedošana. Pētījumi skaidri liecina, ka, lai veicinātu diasporas iesaisti, īpaša nozīme ir attālināto līdzdalības formu tādu kā manabals.lv¹⁹² piedāvājumam. Attiecībā uz diasporas iesaistīšanos Latvijas sabiedriskajā dzīvē, gandrīz vienīgā iesaistes forma, kurā piedalās salīdzinoši liels skaits diasporas, ir ziedojumu vākšana noteiktam mērķim vai līdzcilvēku vajadzībām Latvijā. Vājā iesaistīšanās Latvijas nevalstisko organizāciju darbā liecina, ka Latvijā organizācijas šobrīd nepiedāvā pietiekošas attālinātas līdzdarbošanās iespējas¹⁹³.

Būtiska loma diasporas politiskās gribas nodošanā un informācijas diasporai izplatīšanā ir diasporas organizācijām, taču tās šobrīd saskata vairāk kā kultūras/izglītības organizācijas nekā interešu aizstāvības organizācijas¹⁹⁴.

Kopš 2010. gada ir būtiski palielinājies ārpus Latvijas dzimušo bērnu skaits, kuriem piešķirta Latvijas pilsonība. Viens no nozīmīgākajiem faktoriem, kas ietekmējis šī rādītāja pieaugumu, ir dubultpilsonības institūta atjaunošana.¹⁹⁵ Pētījumos pierādīts, ka pilsonības pieņemšana ne vien palielina pilsonisko iesaisti, bet arī stiprina emocionālo saikni ar valsti, identitāti un piederības sajūtu, mudina atgriezties Latvijā, vai, dzīvojot ārzemēs, dot savu ieguldījumu Latvijas attīstībā.

Atbalsta sniegšanai tiem, kuri vēlas atgriezties vai ir atgriezušies

Eksperti norāda, ka tikai retā pašvaldība ir apzinājusies sadarbības ar diasporu nozīmi un īsteno aktīvu sadarbību ar diasporu, piemēram, Cēsis, kamēr ievērojami **lielākā daļa nav aktualizējušas remigrācijas jautājumus savā dienaskārtībā**. Attiecīgi, ekspertu diskusijas kā arī citu valstu pieredzes analīze liecina, ka viens no iespējamiem diasporas politikas attīstības virzieniem Latvijā būtu stiprināt pašvaldību lomu saiknes ar diasporu uzturēšanā un remigrācijas atbalsta pasākumu sniegšanā. Jautāti par atbalstu, kas palīdzētu atgriezties Latvijā, daudzi remigranti min dažādus pašvaldības palīdzības veidus: 28% - atbalstu mājokļa meklēšanā¹⁹⁶, un vairāk nekā 15% - palīdzību zemes iegādē mājas celtniecībai, atsevišķu pakalpojumu grozu remigrantiem, informāciju par atbalstu ģimenēm ar bērniem, informāciju pašvaldības mājas lapā par remigrāciju un konkrētu atbalsta persona lai risinātu ar atgriešanos Latvijā saistītus jautājumus. Pašvaldību aktīvāka loma remigrācijas atbalsta sniegšanā būtu vērtējama pozitīvi, ņemot vērā diasporas pārstāvju lielo neuzticēšanos Latvijas valsts institūcijām¹⁹⁷. Kā būtiskākos pašvaldību iesaistes veidus fokusgrupu diskusijas dalībnieki min tīklu veidošanu, nometņu organizēšanu, savu iedzīvotāju informēšanu, satīklošanu, kā arī

¹⁹² Tā ir sabiedrības iniciatīvu platforma, kurā ikviens 16 gadu vecumu sasniedzis Latvijas pilsonis var ierosināt un parakstīt iniciatīvas labākas Latvijas veidošanai. Katra iniciatīva, ko paraksta vismaz 10 000 pilsoņu, nonāk Saeimā.

¹⁹³ Mieriņa et al. (2016) Eiropā dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo pilsoniskā aktivitāte. LU Filozofijas un socioloģijas institūts sadarbībā ar Eiropas Latviešu Apvienību (nepublicēts)

¹⁹⁴ Turpat

¹⁹⁵ Baltic Institute of Social Sciences (2015). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā.

¹⁹⁶ Daudziem diasporas pārstāvjiem Latvijā nav mājvietas, uz kuru atgriezties. Šobrīd aptuveni pusei ir māja vai dzīvoklis Latvijā ("Latvijas emigrantu kopienas" dati). Tikai dažas pašvaldības sniedz atbalstu.

¹⁹⁷ Mieriņa, I. (2015b). Prom no mājām, tuvāk sirdij? Kā ilgstoša atrašanās ārpus Latvijas ietekmē politiskās attieksmes un politisko procesu vērtējumu Latvijā. *Akadēmiskā dzīve*, 51.

palīdzību darba un mājokļa atrašanā¹⁹⁸. Taču pirmais nepieciešamais solis būtu informatīvās saites uzturēšana ar aizbraukušajiem.

Aptauja "Latvijas emigrantu kopienas" parādīja, ka atgriešanos visbiežāk kavē grūtības atrast pieņemamu darbu un tas, ka nav pienācīga sociālā nodrošinājuma (minējuši ap 80%), kā arī nav profesionālās izaugsmes vai uzņēmējdarbības iespēju Latvijā¹⁹⁹. Līdzīgi, atbildot uz jautājumu kādi atbalsta pasākumi visvairāk palīdzētu atgriezties Latvijā, aptaujā, gandrīz divas trešdaļas remigrantu norāda nodarbinātības iespējas ar atbilstošu atalgojumu. Aptuveni katrs trešais par vērtīgu uzskatītu informāciju par nodarbinātības iespējām un atbalsta programmas uzņēmējdarbības uzsākšanai.

Eksperti ir vienprātis, ka nepieciešams efektīvs portāls, kas savestu kopā profesionāļus ārzemēs, kas meklē darbu Latvijā, un darba devējus, kuri meklē un nevar atrast speciālistus. Aplūkojot pasaules praksi, var atzīmēt, piemēram, Bulgārijas pieredzi, kur portāls Back2BG.com ir radīts kvalificētiem bulgāru izcelsmes speciālistiem, lai palīdzētu apzināt profesionālās perspektīvas Bulgārijā un ļautu Bulgārijas firmām atrast augsti kvalificētus darbiniekus.²⁰⁰ Arī Lietuvā izstrādāta mājas lapa backto.lt, kuras mērķis ir informēt (potenciālos) remigrantus par dažādām iespējām Lietuvā. Austrālijā darba piedāvājumi atrodami diasporas portālā Advance Australia. Latvijā šobrīd informāciju par darba piedāvājumiem piedāvā NVA (EURES), kā arī dažādi privāti darbiekārtošanās uzņēmumi, piemēram, CV.lv, Workingday, un citi. Īpaša remigrantiem domāta portāla nav. Remigranti paši visbiežāk norāda, ka atraduši darbu ar radu un draugu palīdzību (36%) vai atsaucoties uz darba piedāvājumiem (31%), bet ar NVA palīdzību darbu atradusi ļoti maza daļa remigrantu²⁰¹.

Lai nodrošinātu efektīvu informāciju remigrantiem par darba piedāvājumiem Latvijā, iespējama esošo darbiekārtošanās platformu pilnveidošana (pirms tam novērtējot to ērtumu lietotājiem)²⁰² vai jaunas platformas izstrāde. Ņemot vērā līdzšinējo pieredzi, ja tiek izstrādāts jauns risinājums, eksperti iesaka to darīt privātās partnerības (PPP) ietvaros, sadarbībā ar diasporas un citām nevalstiskajām organizācijām. Svarīgi, lai izvēlēto risinājumu pēc tam aktīvi popularizētu diasporas organizācijas, pašvaldības u.c. iesaistītās institūcijas un organizācijas.

Latvijā tāpat kā citās valstīs remigranti ir aktīvāki uzņēmējdarbībā nekā iedzīvotāji bez ārvalstīs gūtas pieredzes²⁰³. Kā liecina "Latvijas emigrantu kopienas" pētījums²⁰⁴, 18% vīriešu un 9% sieviešu - remigrantu ir pašnodarbināti vai uzņēmēji (salīdzinājumā ar

¹⁹⁸ Padziļinātajās intervijās, remigranti atzīst, ka Latvijā mājokļu politika nav draudzīga «ienācējiem», jo pašvaldības īres dzīvokļus nepiedāvā (uz tiem ir garas rindas) vai arī piedāvā tik zemas kvalitātes dzīvokļus, kuros, lai dzīvotu, ir jāņem kredīts to remontam (Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts).

¹⁹⁹ "Latvijas emigrantu kopienas" dati (autores aprēķini)

²⁰⁰ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

²⁰¹ "Atgriešanās Latvijā" dati (autores aprēķini).

²⁰² Šobrīd tiek veikts pētījums, kura rezultāti būs pieejami rudenī.

²⁰³ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.; Wahba, J. (2015) Who benefits from return migration to developing countries? <http://wol.iza.org/articles/who-benefits-from-return-migration-to-developing-countries-1.pdf>

²⁰⁴ Mieriņa, I. (2016a). Latvijas izcelsmes uzņēmēji ārpus Latvijas: raksturojums un sadarbības potenciāls; "Latvijas emigrantu kopienas" un "Atgriešanās Latvijā" dati (autores aprēķini),

attiecīgi 11% un 6% iedzīvotāju vidū kopumā). Vēl 20% respondentu plāno vai apsver iespēju tuvāko 6 mēnešu laikā nodibināt savu uzņēmumu, turklāt 19% tas būtu uzņēmums ārvalstīs, bet 17% - kopuzņēmums vai sadarbība ar ārvalstu partneriem. Atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai ir viena no visvairāk sagaidītajām atbalsta formām remigrantu vidū.

Apzinoties ārzemēs gūtās pieredzes vērtību, dažādās valstīs (piem., Spānijā, Ekvadorā, Rumānijā) tiek piedāvāts īpašs atbalsts remigrantu nodarbinātībai un start-up projektiem²⁰⁵. Kazahstānā atbalsta saņemšanai ir jāievēro prasība piecus gadus uzturēties vienā no noteiktajiem Kazahstānas 14 reģioniem. Latvijā šobrīd EM ir izveidojusi Facebook lapu «Atbalsts uzņēmējiem», kurā publicēta informācija par šobrīd pieejamo valsts atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai un informāciju par plānotajām ES fondu programmām 2014.–2020. gada plānošanas periodā²⁰⁶. Informāciju piedāvā arī NVA. Taču īpaša atbalsta tieši remigrantiem vai diasporai nav. Atsevišķs palīdzības veids, ko kā atbalstāmu minējuši daži eksperti, ir nodokļu atvieglojumi tiem reemigrantiem, kuri uzsāk Latvijā uzņēmējdarbību un, iespējams, rada vēl papildu darba vietas, tomēr piedāvājot šādu atbalstu, autoresprāt, tiktu pārkāpts vienlīdzības princips attiecībā pret Latvijā palikušajiem.

Iekļaujošās nodarbinātības pamatnostādnes 2015.–2020. gadam (IN pamatnostādnes), ietver aktīvās darba tirgus politikas instrumentus, kas vērsti uz to, lai sekmētu iedzīvotāju līdzdalību darba tirgū, vienlaikus mazinot risku, ka pārejas posms no vienas darba vietas uz citu varētu ieilgt. Iedzīvotāju grupām, kurām iekļaušanās darba tirgū ir apgrūtināta, IN pamatnostādnes paredz specifisku atbalsta pasākumu īstenošanu, ņemot vērā katras grupas individuālās vajadzības. Remigranti viennozīmīgi ir grupa, kurai – kā liecina pētījumu dati²⁰⁷ - pāreja no vienas darba vietas (ārvalstīs) uz citu (Latvijā) ir salīdzinoši grūta. Tiem, kas strādājuši izglītībai neatbilstošu darbu, nepieciešama zināšanu atsvaidzināšana, citiem, kas ieguvuši izglītību ārvalstīs, var rasties grūtības ar tās atzīšanu vai pielietošanu Latvijas darba tirgū, un vēl daļai ir grūti atrast darbu darba devēju aizspriedumu pret remigrantiem dēļ. Vājākie sociālie tīkli un informētība nostāda remigrantus neizdevīgākā pozīcijā attiecībā pret vietējiem, palielinot atkārtotas emigrācijas risku. Tādēļ, autoresprāt, būtu pamatoti definēt remigrantus kā vienu no īpašām mērķa grupām, kas var pretendēt uz īpašu atbalsta pasākumu kopumu.

Atbalsts un informācija, atgriežoties Latvijā

Remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem tiek piedāvātas dažādas iespējas apgūt latviešu valodu. Saskaņā ar vienu no iepriekšējā perioda NIPSIPP 2012.–2018.gadam īstenošanas plānā noteiktajiem pasākumiem, NVA nodrošina valsts valodas apmācību bezdarbniekiem un darba meklētājiem t.sk. remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem (no 15 gadu vecuma). Programmas valsts valodas apguvei secīgi dažādos līmeņos var apgūt trīs reizes gadā dažādos Latvijas reģionos. 2014.–2016.gadā Reemigrācijas plāna ietvaros SIF pārraudzībā tika īstenota valsts programma «Latviešu valodas apguve». Tās ietvaros noslēdza 4 projektu īstenošanas līgumus par latviešu valodas apmācību

²⁰⁵ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

²⁰⁶ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

²⁰⁷ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

organizēšanu remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem par kopējo finansējumu 86 100 EUR, apmācot gandrīz 400 kursantu²⁰⁸, taču programma ir noslēgusies un netika turpināta. LVA interneta vietnē www.valoda.lv²⁰⁹ ir pieejams plašs latviešu valodas mācību līdzekļu un metodisko materiālu klāsts, tostarp latviešu valodas mācību līdzekļi pieaugušajiem. Tie tiek regulāri popularizēti dažādos semināros, diskusijās un publiskos pasākumos.²¹⁰ IZM sadarbībā ar LU un citām augstskolām organizē latviešu valodas kursus studentiem, kuri uzsāk mācības Latvijā, taču ne katrs par šādiem kursiem ir informēts.

Pētījumi liecina²¹¹, ka latviešu valodas apguves atbalsta sniegšana remigrantu ģimenes locekļiem ir svarīga, jo valoda var būt šķērslis ģimenei pārcelties uz Latviju, ja šāds lēmums tiek pieņemts. Tomēr eksperti nav vienprātīgi, vai šos kursus vajadzētu apmaksāt valstij. Šobrīd atgriešanās gadījumi Latvijā, ja dzīvesbiedrs ir ārvalstnieks, kurš latviešu valodu nepārvalda, nav bieži. Runājot par pašiem remigrantiem, pieaugušu cilvēku valodas prasmes, lai gan laika gaitā piemirstas, tomēr pilnībā zaudētas netiek, un tās var atsvaidzināt vienkārši ikdienas komunikācijā vai pašmācībā. Lielāka problēma ir latviešu valodas zināšanu nepietiekamība remigrantu bērnu vidū²¹². Kā liecina aptauja “Atgriešanās Latvijā”, grūtības iekļauties valodas vidē var būt viens no neapmierinātības ar atgriešanās procesu iemesliem, palielinot atkārtotas aizbraukšanas risku²¹³.

Šobrīd diasporā vērojams liels pesimisms attiecībā uz situāciju Latvijā. Jaunā diaspora ļoti kritiski vērtē Latvijas ekonomisko situāciju: 73% vērtē to kā sliktu vai ļoti sliktu un tikai 20% uzskata, ka tā uzlabojas un 41% - pasliktinās. Daudz pozitīvāks ir vecās diasporas priekšstats (46% sliktas, 43% uzlabojas, 24% pasliktinās)²¹⁴. No tiem, kuri emigrēja 2000.g. vai vēlāk, aptuveni puse (53%) domā, ka iespējas atrast viņu kvalifikācijai un prasmēm atbilstošu darbu Latvijā ir drīzāk vai ļoti sliktas; 85% domā, ka iespējas atrast darbu ar viņus apmierinošu atalgojumu Latvijā ir sliktas. Lai gan reālā situācija, iespējams, nav tik sliktā, diasporas uztverē dažādu iemeslu dominē pesimisms. Šis priekšstats daudzus attur no tā, lai apsvērtu iespēju atgriezties²¹⁵. Svarīgi atcerēties arī, ka motivācija atgriezties nav saistīta tikai ar esošo situāciju, bet arī ar to, kādas situācijas izmaiņas tiek sagaidītas nākotnē. Tādēļ svarīgi, lai komunikācijā parādītos arī pozitīvas ziņas, pozitīvi stāsti par atgriešanās pieredzi, šķēršļiem, kas tika novērsti, kā arī izmaiņām, ko izdevies panākt situācijas uzlabošanā valstī un atbalsta

²⁰⁸ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi

²⁰⁹ Par vietnes popularitāti un tās pieaugumu liecina tas, ka 2016.gadā interneta vietne apmeklēta 174,2 tūkst. reizes (1,1 milj. lapu skatījumi).

²¹⁰ E.Kļave (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums politikas mērķa grupas perspektīva.

²¹¹ Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²¹² Mieriņa, I. (2016). Bērnu valodu prasme un latviešu valodas zudums/ zuduma intensitāte jaunajās mītnes zemēs.

²¹³ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

²¹⁴ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

²¹⁵ “Latvijas emigrantu kopienas” dati rāda, ka tie, kuri ir optimistiskāk noskaņoti par Latvijas ekonomikas stāvokli un attīstību, vairāk uzticības Latvijas politiskajām institūcijām, drīzāk atriezīsies (autores aprēķini).

nodrošināšanā remigrantiem. Svarīgi radīt skaidru pārlicību par valsts pozitīvu virzību un stabilu attīstību, kā arī dažādām iespējām, ko piedāvā valsts.

Pētījumi liecina, ka 48% diasporas pārstāvju ir augstākā izglītība, turklāt 30% no viņiem tā iegūta ārpus Latvijas. Tātad, kopumā 14% diasporas pārstāvju ir ārvalstīs iegūts diploms. Ārvalstīs iegūtās izglītības atzīšanas procedūras vienkāršošana arī ir viena no politikām, kas vērsta uz to, lai samazinātu dažādas administratīvās barjeras diasporas pārstāvjiem, kuri vēlas atgriezties izcelsmes valstī. Latvijā Izglītības likuma 11.1 pants regulē ārvalstīs iegūtās izglītības atzīšanas procesu Latvijā, un to īsteno Akadēmiskās informācijas centrs, un tas ir maksas pakalpojums²¹⁶.

Salīdzinoša dažādu valstu remigrācijas politikas analīze parāda, ka visas valstis cenšas nodrošināt diasporas pārstāvjus ar nepieciešamo informāciju par personas pārcelšanos uz izcelsmes valsti un uzturēšanos tajā²¹⁷. Informatīvais atbalsts ir viena no galvenajām aktivitātēm arī Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā, un caurvij vairākus apjomīga tvēruma pasākumus un aktivitātes.

Latvijā informācija par atgriešanos Latvijā ir izvietota vienotajā valsts un pašvaldību pakalpojumu portālā www.latvija.lv. Sadaļā “Atgriešanās Latvijā” ir aptvertas šādas tematiskās jomas: darbs, izglītība, uzņēmējdarbība, dzīvesvieta, veselība, repatriācija un pilsonība, kā arī sociālā aizsardzība. Atsevišķa informatīva sadaļa «Tautiešiem ārzemēs» ir izveidota arī ĀM mājas lapā²¹⁸, un tajā ir atrodamā ne tikai informācija par diasporai aktuāliem jautājumiem (konsulārais atbalsts, diasporas konferences u.c.), bet arī informācija par atgriešanos Latvijā²¹⁹. PMLP savā interneta vietnē regulāri atjauno informāciju par tādiem jautājumiem kā dubultpilsonība un repatriācija, kā arī iestādes sniegtajiem pakalpojumiem. Valsts kanceleja 2015. gadā portālā draugiem.lv ir izveidojusi interaktīvo spēli “Tavs ceļvedis par pārcelšanos uz Latviju”, kuras mērķis ir atraktīvā veidā iepazīstināt ar informāciju, ar kuru būtu nepieciešams iepazīties pirms atgriešanās Latvijā. NVA EURES portāls arī piedāvā informāciju par dzīvi un darbu Latvijā. Informācija, kas bieži vien interesē potenciālos remigrantus, pieejama arī trešo valstu pilsoņiem domātajā <http://www.integration.lv/> un <http://dzivotlatvija.lv/>. Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna ietvaros EM ir izstrādājusi infografiku “Atgriešanās Latvijā: kur atrast atbildes uz svarīgiem jautājumiem”²²⁰, kurā ir atrodams norādes uz dažādām valsts institūciju mājas lapām, kas piedāvā informāciju par ar atgriešanos saistītiem jautājumiem. PMLP ar ES atbalstu ir sagatavojusi informatīvo bukletu²²¹, kurā repatriantiem sniegta pamatinformācija par dzīvi Latvijā, mājokļa jautājumiem, nodarbinātību, izglītību, veselības aprūpi utt. Tomēr ne vienmēr pasniegtā informācija atbilst mērķa grupas vajadzībām. Eksperti atzīmē, ka, jo vienkāršāk informāciju pasniedz, jo vairāk iespējams ieinteresēt tos, kuri vēl tikai domā par atgriešanos, tādēļ, pēc viedokļu apmaiņas, diskusijas dalībnieki vienojas, ka būtu nepieciešams atsevišķs kvalitatīvs un pievilcīgs informācijas kanāls – vienota mājas lapa diasporai, kas sniegtu vienkāršu informāciju tiem, kuri vēlas atgriezties (līdzīgi kā

²¹⁶ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

²¹⁷ Turpat.

²¹⁸ <http://www.mfa.gov.lv/lv/tautiesiem-arzemes/>

²¹⁹ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

²²⁰ LR Ekonomikas ministrija (2013). Atgriešanās Latvijā: kur atrast atbildes uz svarīgiem jautājumiem? (infografika). http://www.mfa.gov.lv/data/file/atgriesanas_latvija.png

²²¹ PMLP (N.D.) Informācija trešo valstu valstspiederīgajiem repatriantiem. <http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/anketas/LV.pdf>

Lietuvā un citās valstīs), par viņiem aktuāliem jautājumiem, un Latvijas valstij būtu jāsniedz atbalsts šādai mājas lapai. Lai neveidotu jaunu mājas lapu, iespējams atbalstīt jau eksistējošo un veiksmīgi darbojošos integration.lv, kas vienlaikus varētu sniegt informāciju gan diasporas pārstāvjiem, gan trešo valstu pilsoņiem un citiem indivīdiem, kas pārceļas uz dzīvi Latvijā.

Pasaules prakse liecina, ka informāciju un konsultācijas remigrantiem parasti cenšas nodrošināt gan attālināti, gan klātienē. Lietuvā konsultācijas tiem lietuviešiem, kuri atgriežas vai plāno atgriezties, sniedz Starptautiskās Migrācijas organizācijas Lietuvas filiāle. Konsultācija aptver jautājumus par darba meklēšanu, sociālo aizsardzību, izglītību, veselību un ģimenes locekļu atgriešanos. Pakalpojumā ir nodrošināta arī informatīva mājaslapa lietuviešu valodā. Igaunijā informatīvos pakalpojumus nodrošina Integrācijas un migrācijas fonds "Mūsu cilvēki" (MISA). Informāciju iespējams saņemt gan klātienē, gan konsultējoties ar telesakaru lietojumprogrammas Skype vai e-pasta starpniecību. Informāciju un konsultācijas nodarbinātības jautājumos nodrošina elektroniskais portāls <http://www.workinestonia.com>. Polijā informācijas nodrošināšana tiek īstenota galvenokārt ar interneta portāla starpniecību. Arī Latvijā tādas iestādes, kur remigranti varētu griezties ar sev neskaidrajiem jautājumiem klātienē vai uzdot jautājumus attālināti, un kas būtu domāta tieši viņiem, Latvijā nav, kaut arī Reemigrācijas plāns to paredzēja.

Iedziļinoties jautājumā par nepieciešamo informāciju, Latvijas remigrantu intervijas liecina, ka jomas un jautājumi, par kuriem cilvēkiem ir svarīgi būt informētiem, ir saistīti galvenokārt ar viņu reintegrāciju sabiedrībā. Pirmkārt, būtiska joma ir sociālā aizsardzība. Esošā pieredze rāda, ka cilvēki šos jautājumus risina patstāvīgi, meklējot informāciju internetā, konsultējoties ar paziņām, kuriem ir atbilstošās kompetences vai pieredze. Citas jomas, par kurām remigrantiem ir radušies jautājumi, ir mājoklis un bērnu iekļaušanās izglītības sistēmā²²². Aptaujā "Atgriešanās Latvijā" vairāk nekā 20% respondentu minēja, ka atgriezties palīdzētu informācija par ārvalstu un Latvijas sociālās apdrošināšanas sistēmas pakalpojumu salāgošanu²²³.

Reemigrācijas pasākumu atbalsta plānā tika paredzēta, kaut netika ieviesta dzīvē, "vienas pieturas" principa nodrošināšana – noteikta institūcija, kas sniedz informāciju un konsultācijas jautājumos, kas attiecas uz personas pārcelšanos un uzturēšanos Latvijā, tostarp attālināti. Iestrādes jau ir izveidotas, taču līdz šim to realizēšanai nav piešķirts finansējums. Kontaktpunkts, kur vienuviet koncentrētos spēki no dažādām valsts institūcijām - NVA, LM, PMLP un citām iestādēm - un kas palīdzētu risināt dažādus remigrantiem aktuālos jautājumus (kā iekārtot bērnu bērnu dārzā, kā jāmaksā nodokļi, kas notiek ar pabalstiem utml.) ir svarīgs veiksmīgākai remigrantu integrācijai Latvijas sabiedrībā, būtiski uzlabojot šī pakalpojuma ērtumu. Šāda prakse ir daudzās valstīs un, kā norāda SIF pārstāvji, pieredze ar Nacionālās integrācijas centru, kas darbojās pēc līdzīga principa, apliecina modeļa efektivitāti. 2015.gada 1.jūlijā NIC izbeidza savu darbību, ņemot vērā to, ka beidzās Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas fonda finansējums. Īstenošanai nepieciešamo finansējuma pieprasījumu

²²² Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²²³ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

SIF iesniedza kā jauno politikas iniciatīvu gan 2015.gada, gan 2016.gada budžeta izstrādes gaitā, taču finansējums netika piešķirts²²⁴.

Pētījums "Atgriešanās Latvijā" parādīja, ka remigranti, kuriem nebija nekādu grūtību adaptēties Latvijā, ir daudz vairāk tendēti palikt Latvijā un daudz vairāk apmierināti ar dzīvi nekā tie, kuri piedzīvoja grūtības. Šobrīd jau dažus gadus darbojas Valsts un pašvaldību vienotie klientu apkalpošanas centri (VPVKAC), ko koordinē Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija. Drīzumā plānots šādus centrus izveidot katrā Latvijas pilsētā un, no 2018.g. padarīt latvija.lv lapu pieejamāku cilvēkiem, kam nav Latvijas banku kartes. Plānots arī veikt turpmāku lietojamības pilnveidi, apzināt informāciju, kas vēl būtu šajā sadaļā iekļaujama vai precizējama, kā arī rast risinājumu tam, kādā veidā turpmāk tiks koordinēta portāla www.latvija.lv sadaļā *Atgriešanās Latvijā* aktuālās informācijas ievietošana un atjaunošana²²⁵. Tādēļ kā iespējams risinājums ir vienas pieturas principa nodrošināšana uz VPVKAC bāzes, sasaistot to ar latvija.lv kā galveno informācijas par valsts pakalpojumiem, pārceļoties uz Latviju, avotu. Jāatzīmē, ka tikko MK ir atbalstīts 425 000 EUR finansējums VARAM pilotprojekta īstenošanai pašvaldībās remigrācijas atbalstam 2018.gadā.

Uz diasporu un remigrantiem vērstie pasākumi nesīs maz labuma, ja mērķa grupa par tiem nebūs informēta. Tādēļ nav pārsteidzoši, ka kā galveno rādītāju remigrācijas un diasporas politiku efektivitātei vairāki intervētie eksperti minējuši ārzemēs dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo informētības par saistošo politikas plānošanas dokumentu saturu un Latvijas piedāvātajām iespējām paaugstināšanos²²⁶. "Latvijas emigrantu kopienas" dati liecina, ka 2014.gada rudenī 12% diasporas pārstāvju - 44% no tiem, kuri ir meklējuši informāciju par atgriešanos - nav varējuši to atrast. Satraucoši, ka diasporas vidū informētība par Reemigrācijas atbalsta pasākuma plānu 2012-2016.gadam bija ļoti vāja - 59% pēc 2000. izbraukušo nebija dzirdējuši par Reemigrācijas atbalsta plānu, tikai 10% zināja, ko tas ietver. Padziļinātās intervijas atklāja, ka nereti tika pārprasts plāna mērķis, turpretī jautāti par konkrētiem pasākumiem, diasporas pārstāvji tos novērtēja pozitīvi²²⁷.

Informācijas trūkums ir biežākais iemesls, kādēļ diasporas pārstāvji nesūta savus bērnus uz diasporas nedēļas nogales skolām un nometnēm, un kavē arī iesaisti diasporas organizācijās kopumā²²⁸. Ņemot vērā kopējo diasporas mediju patēriņu, jāsecina, ka informācija par šiem jautājumiem nepietiekoši parādās medijos, kurus visbiežāk izmanto ārpus Latvijas dzīvojošie.

Ģimenēm atgriežoties Latvijā, viena no aktuālākajām problēmām ir bērnu veiksmīga iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā. Pirmais solis, atgriežoties Latvijā, daudziem vecākiem ir bērna pieteikšana un reģistrācija izglītības iestādēs Latvijā, un tā nereti rada sarežģījumus vietu trūkuma bērnu dārzos dēļ²²⁹.

²²⁴ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi

²²⁵ Turpat

²²⁶ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā.

Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²²⁷ "Latvijas emigrantu kopienas" dati (autore aprēķini)

²²⁸ Turpat.

²²⁹ Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

2015. gadā tika izstrādāti MK noteikumi Nr. 591 “Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi”, kas nosaka arī kārtību, kādā skolēni, kas atgriežas no mācībām citā valstī, tiek uzņemti izglītības iestādēs²³⁰. Izvērtējot karu individuālo gadījumu, ar direktora rīkojumu skola nosaka viena mācību gada laikā īstenojamās valsts finansētos atbalsta pasākumus obligātās pamatzglītības ieguvei – latviešu valodas prasmes pilnveidei un mācību priekšmetu, kas atšķiras Latvijas un izglītojamā iepriekš apgūtajā izglītības programmā. Atbilstoši jaunajam pedagogu algu modelim, atbalsta pasākumu izglītojamiem ar ārvalstu izglītības pieredzi finansēšanai skolas varēs izmantot t.s. “13% direktora motivācijas fondu”²³¹. Finansiālu atbalstu remigrējušo skolēnu iekļaušanās veicināšanai nodrošina arī atsevišķas pašvaldības²³². Ņemot vērā atbalsta nepieciešamību un daudzveidību gan skolēniem, gan vecākiem, gan skolotājiem, ko ir apstiprinājuši arī līdz šim veiktie pētījumi, to īstenošanai piešķirtais finansējums IZM kā atbildīgajai institūcijai vērtējams kā nepietiekams²³³.

Lai gan atbalstu nodrošina dažādos veidos, tas bieži vien neseko skolēnam un daudz kas atkarīgs no skolas direktora un skolotāju entuziasma²³⁴. Lai nodrošinātu efektīvu remigrējušu skolēnu integrēšanu, skolām būtu nepieciešams papildu finansējums²³⁵. Piemēram, Lietuvā valsts politika paredz, ka to skolēnu apmācībai, kas atgriežas un ārvalstīs ir pavadījuši vairāk nekā gadu, tiek paredzēts par 30% lielāks finansējums. Igaunijā skolēniem–remigrantiem tiek izmantoti tie paši instrumenti, kurus lieto tad, kad cenšas integrēt izglītības sistēmā jauno imigrantu bērnus – individuāla pieeja un pielāgots mācību plāns²³⁶. Lai finansējums nonāktu tur, kur tas visvairāk nepieciešams, tas būtu ciešāk jāsaista ar skolu datiem par remigrējušo skolēnu skaitu. IZM apkopotie dati liecina, ka 2013./2014.mācību gadā vispārējās izglītības iestādēs mācījās 492 skolēni, kuri bija atgriezušies no mācībām ārpus Latvijas, no tiem 283 skolēni (58%) pirms emigrācijas bija mācījušies Latvijā, savukārt 209 skolēni (42%) iepriekš Latvijā nav mācījušies²³⁷.

Izglītības attīstības centra (IAC) aptaujā²³⁸ par jauniebraucēju un remigrantu situāciju Rīgas skolās, 86% skolu norāda, ka skolā šobrīd mācās vai ir mācījušies bērni, kas

²³⁰ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

http://fsi.lu.lv/userfiles/file/ESF_Latvijas_emigrantu_kopienas/Ex-ante/FSI_Klave_Remigrācijas_politikas_novertejums.pdf

²³¹ Pičukāne, J.Mihailovs (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi.

http://maciunmacies.valoda.lv/images/Maci/Diaspora_MacibuMateriali/Raksts_Mihailovs_Picukane.pdf

²³² IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīzglītojošajās skolās

http://www.iksd.riga.lv/upload_file/IKSD_pievienotie/0_2014/2014_05/Situācijas%20izpēte%20jauniebr_Rīgas%20sk_2014.pdf

²³³ 2014. gadā 6.2., 6.3. pasākumiem plānoti bija 46 000 LVL (65 452 EUR), 2015. gadā — 43 000 LVL (61 183 EUR), 2016. gadā — 48 000 LVL (68 297 EUR). (Kļave, E., 2015)

²³⁴ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

²³⁵ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīzglītojošajās skolās

²³⁶ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

²³⁷ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.

²³⁸ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīzglītojošajās skolās

ieradušies Latvijā no citām valstīm. Lai arī raksturotais remigrējušo izglītojamo adaptācijas process kopumā ir vērtējams kā pozitīvs, tikai četri (no 36) pedagogi IKVD aptaujā²³⁹ norādīja, ka izglītojamajam, kurš atgriezies no mācībām citā valstī un turpina mācības Latvijā, nebija nepieciešami īpaši atbalsta pasākumi. Prakse liecina, ka atbalsta pasākumi nepieciešami vidēji vienu - trīs gadus²⁴⁰.

Jau šobrīd diasporas skolēniem ir iespējams vienoties par īstermiņa vizītēm Latvijas skolās, lai gūtu priekšstatu par mācībām Latvijas skolās. Iniciatīvas aizsācēja ir Juglas vidusskola, taču šobrīd šādas vizītes iespējamas vairākās skolās.

Aptaujas apliecina, ka skolu latviešu valodas skolotāji bieži vien nav gatavi darbam ar jauniebraucēju bērniem: viņu ikdienas darbs, mācot latviešu valodu ikdienā krasi atšķiras no jauniebraucēju vajadzībām apgūt valodu²⁴¹. Tādēļ jau Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā tika paredzēta Latvijas pedagogu sagatavošana darbam ar bērniem, kuriem pēc prombūtnē gūtās pieredzes jāiekļaujas Latvijas izglītības sistēmā. Skolotājiem ir pieejamas dažādas profesionālās attīstības iespējas – starpkultūru kompetences kursi, kursi skolotājiem, kas strādā ar remigrējušiem bērniem, bilingvālās izglītības kursi²⁴².

Skolotāju profesionālās pilnveides kursa *Pedagogu profesionālās kompetences pilnveide darbā ar reemigrējušiem bērniem un imigrantiem* mērķis ir pilnveidot mērķauditorijas profesionālo kompetenci darbam ar reemigrējušiem bērniem un imigrantiem lingvistiski neviendabīgā valodas vidē, lai nodrošinātu skolēnu iekļaušanos un līdzdarbošanos veiksmīgā mācību procesā, popularizējot skolotāju pieredzi un labās prakses piemērus.

1. 2015.gadā Latviešu valodas aģentūra (LVA) organizēja skolotāju tālākizglītības kursus *Pedagogu profesionālās kompetences pilnveide darbā ar reemigrējušiem bērniem*, dalībnieku kopējais skaits – 79.
2. 2016.gadā Latviešu valodas aģentūra (LVA) organizēja skolotāju tālākizglītības kursus *Pedagogu profesionālās kompetences pilnveide darbā ar reemigrējušiem bērniem un imigrantiem*, dalībnieku kopējais skaits – 157. 2016. gadā šie kursi tika piedāvāti atsevišķiem skolotāju kolektīviem – Rīgas Juglas vidusskola (mācās reemigrējušie bērni); Rīgas Zolitūdes ģimnāzija (gan remigranti, gan imigranti).
3. 2017.gadā LVA ir organizējusi un novadījusi **3 tālākizglītības kursus** pedagogiem „Pedagoga profesionālā kompetence darbā ar imigrantiem un

²³⁹ IKVD (2014). Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā.
http://www.ikvd.gov.lv/assets/files/2013/citi/iesniegumi/20102014_117_6_ZINOJUMS_PAR_ANAL_lab.pdf

²⁴⁰ Pičukāne, J.Mihailovs (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi.

²⁴¹ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās

²⁴² LVA, Reemigrācijas atbalsta pasākuma plāna ietvaros LVA organizēja kursus profesionālās pilnveides kursos 36 stundu apjomā vispārīgizglītojošo skolu pedagogiem par reemigrācijas problemātiku un atbalstu remigrējušajiem skolēniem, kuros 2013. gadā izglītoti 19, 2014. gadā – 36 pedagogi, savukārt 2015. gadā – 79 pedagogi (LR Ekonomikas ministrija, 2017).

reemigrantiem”, kuros izglītoti **109 pedagogi**; Šogad tāds kurss tika novadīts Rīgas 31.vidusskolas kolektīvam, Pļavnieku pamatskolas kolektīvam, Rīgas 53. vidusskolas kolektīvam.

Kursos ar skolotājiem strādā gan IKVD pārstāvji, lektori, kam ir zināšanas par citu valstu izglītības sistēmu, kā arī vecāki ar personīgo pieredzi. Šobrīd kursā iekļauta arī tēma *Digitālie materiāli darbam multilingvālā klasē*.

Diemžēl kursos līdz šim piedalījušies tikai neliela daļa skolotāju. Skolotāji izvēlas apmeklēt kuras brīvprātīgi un bieži vien – tikai tad, kad apzinās vajadzību (t.i., skolā ierodas bērns, kam nepieciešams atbalsts), un tad jau ir par vēlu, tādēļ ne visiem skolotājiem ir zināšanas un prasmes strādāt starpkultūru vidē. Lai sagatavotu skolotājus darbam ar remigrējušiem bērniem, vissvarīgāk pievērst uzmanību skolotāju apmācībai latviešu valodas kā svešvalodas (vai, ideālā gadījumā, izcelsmes (*heritage*) valodas) mācīšanā, starpkultūru komunikācijā un satura un valodas-integrētā mācīšanā²⁴³.

Ņemot vērā ierobežoto pieredzi ar jauniebraucējiem, skolām un skolotājiem trūkst rekomendāciju, konsultāciju un pozitīvās prakses piemēru jauniebraucēju un reemigrantu veiksmīgai iekļaušanai skolā. Skolotāji norāda, ka šo jautājumu varētu risināt viena koordinējoša atbalsta iestāde un/vai vietne, kur būtu apkopoti materiāli, konsultācijas par darbu ar jauniebraucējiem skolā un labās prakses piemēri. Šobrīd katra skola cenšas darboties ar saviem spēkiem, atbilstoši pieejamajiem resursiem²⁴⁴. LVA atzīst, ka nepieciešams aktīvāks dialogs ar skolu administrācijām, par to, kā praksē notiek iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā. Tādēļ jau 2017.gada nogalē ir paredzēts organizēt informatīvu semināru un diskusiju ar skolu administrācijām un pašvaldībām.

Jāatzīmē, ka jau šobrīd palīdzību un atbalstu iespējams saņemt arī Interneta vidē. Interneta vietnē Facebook ir izvietota slēgtā grupa “Dalīsimies pieredzē”, kur regulāri tiek ievietota informācija par jauniem mācību un metodiskajiem materiāliem, iespējamo tālākizglītību, kā arī sniegtas atbildes uz pedagogu jautājumiem. LVA metodiķi publicē arī rakstus, kuros tiek sniegta gan praktiska, gan metodiska informācija par darbu ar konkrēto mērķauditoriju (elektroniskajos žurnālos “Skolas vide”, “Skolas psihologs” utt.). Grupā “Dalīsimies pieredzē!” skolotāji uzdod jautājumus, sniedz atbildes un dalās pieredzē, kā strādāt ar bērniem, kuriem ir nepieciešams atbalsts (dalībnieki ir gan Latvijas skolotāji, gan diasporas skolotāji).

Pēdējos gados panākts ievērojams progress attiecībā uz dažādu palīgmateriālu pieejamību skolotājiem darbam ar remigrējušiem bērniem un jauniebraucējiem. LVA mājas lapā pieejama publikācija “Ikviens ir gaidīts skolā!”- metodoloģisks atbalsts skolotājiem, lai veicinātu nesen iebraukušo skolēnu un to ģimeņu integrēšanu. Tikko publicēts arī metodiskais materiāls izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācijai Latvijas izglītības sistēmā²⁴⁵. maciunmacies.lv ir pieejamas latviešu valodas mācību programmas dažāda vecuma diasporas skolēniem, un eksperti norāda,

²⁴³ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

²⁴⁴ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītošajās skolās.

²⁴⁵ Pičukāne, J. Mihailovs (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi.

ka tos iespējams izmantot arī remigrantiem. Taču vienotu vadlīniju vai regulu, kas noteiktu vienotu pieeju attiecībā uz šādiem bērniem, šobrīd Latvijā nav²⁴⁶. Atbildība ir uz skolotāju, no kura tipiski tiek sagaidīts iezīmēt individuālo plānu. Plāna sastādīšana ir ļoti laikietilpīga, un finansējums darbam ar remigrējušiem bērniem - nepietiekams²⁴⁷. Situāciju daļēji risinātu strukturētāka pieeja darbam ar remigrējušiem bērniem.

Neraugoties uz to, ka daudz dažādi materiāli jau ir pieejami, IKVD pētījumā²⁴⁸ nedaudz vairāk nekā puse no aptaujātajiem pedagogiem un skolu direktoriem atzina, ka nezina, kur meklēt informāciju un atbalsta materiālus, kas saistīti ar remigrējušo izglītojamo mācībām. Skolotāju darbu atvieglotu daudzveidīgāks materiālu un mācību līdzekļu klāsts darbam ar jauniebraucējiem un remigrantiem²⁴⁹, turklāt svarīgi izvairīties no situācijām, kad skolotāji izmanto valodas pasniegšanas materiālus, kas domātas Latvijas minoritātēm (latviešu valoda kā otrā valoda)²⁵⁰.

Kad bērns uzņemts skolā (novērtēts un nozīmēta klase), skolai ir pienākums tam nodrošināt atbalsta pasākumus²⁵¹. Skolas visbiežāk sniedz šādu atbalstu: papildu konsultācijas, nodarbības un individuāls pedagoga darbs ar izglītojamo gan mācību stundas laikā, gan ārpus mācību stundām²⁵². Diferencēti uzdevumi, individuāls darba plāns, klases audzinātāja, logopēda un sociālā darbinieka atbalsts, pedagoga palīgs u.c. tiek izmantoti samērā reti. Kopumā, statistika liecina, ka speciālistu palīdzība bija nepieciešama aptuveni 10% remigrējušo bērnu; palīdzība bija vairāk nepieciešama konkrētu mācību priekšmetu apgūvē (latviešu valoda, matemātika, krievu valoda)²⁵³.

Liesma Ose²⁵⁴, aptaujājot arī remigrējušos bērnus, secina, ka galvenā bērnu reintegrācijas atslēga ir ātra valodas apguve. Somijā bērniem pirms mācību uzsākšanas tiek nodrošināti īpaši valodu kursi daudzu stundu garumā²⁵⁵. Arī Latvijā skolas²⁵⁶, risina jautājumu ar intensīvu valodas apguvi pirmo mēnešu, pusgada un gada laikā un papilduresursu piesaisti, taču visas šīs aktivitātes norisinās, kad bērns jau uzsācis mācības skolā. Kamēr pieaugušajiem remigrantiem ir pieejami dažādi valodu kursi,

²⁴⁶ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mierīņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²⁴⁷ IKVD (2014). Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā.

²⁴⁸ Turpat

²⁴⁹ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās

²⁵⁰ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

²⁵¹ IZM ir apkopojis informāciju par to, kādi atbalsta mehānismi ir pieejami remigrantu bērniem Latvijas skolās (Ose, 2015), p.187)

²⁵² IKVD (2014). Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā.

²⁵³ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

²⁵⁴ Ose, L. (2015). Skolotāja faktors: pedagogi dialogā ar bērniem un jauniešiem, kas atgriezušies Latvijā. Radot iespējas attīstībai: diasporas bērnu un jauniešu izglītība. (red. Lulle, A., Kļave, E.) Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

²⁵⁵ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

²⁵⁶ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās

bērniem kursu piedāvājuma intensīvai valodas apguvei gandrīz nav, tādēļ latviešu valodas mācības bērniem pilnībā jānodrošina skolai un vecākiem, kas ne vienmēr veiksmīgi izdodas.²⁵⁷ Iestājoties skolā, būtu jānovērtē skolēna valodas zināšanas, un attiecīgi jānozīmē latviešu valodas kā svešvalodas (vai etniski mantotās valodas) intensīvajosursos, līdz tie sasniedz noteiktu līmeni. Tas ļoti palīdzētu samazināt stresu gan skolēniem, gan skolotājiem²⁵⁸.

Praksē, lai nodrošinātu pilnvērtīgāku un daudzveidīgāku atbalstu izglītojamiem ar ārvalstu pieredzi, tiek izmantotas arī interešu izglītības iespējas. Maz izmantots resurss Latvijā, bet salīdzinoši populārs ārvalstīs, ir uzticības jeb atbalsta personas norīkošana izglītojamajam no klasesbiedru vai gadus vecāk izglītojamo vidus, kas palīdz iejusties²⁵⁹. Instruments, kuru jau šobrīd izglītības iestādes var izmantot, ir skolas atbalsta komandas, kas tiek veidotas ar mērķi veiksmīgāk īstenot iekļaujošas izglītības principus un palīdzētu katram skolēnam iegūt kvalitatīvu izglītību²⁶⁰. Dažās valstīs kā, piemēram, ASV un Lietuvā, bērniem, kuri vāji pārvalda valodu, tiek piedāvātas mācības “izlīdzinošajās klasēs”, kur īpaši sagatavoti skolotāji nodrošina ātru un veiksmīgu iekļaušanos skolā. Svarīga arī regulāra sadarbība ar vecākiem.

Izglītības kvalitātes valsts dienests (IKVD) veica pētījumu par remigrantu bērnu iekļaušanu, kurā piedalījās 35 Latvijas skolas²⁶¹. Pētījumā secināts, ka: 1) nepieciešams regulējums, kādam atbalstam jābūt pieejamam remigrējušiem skolēniem; 2) nepieciešama skolotāju profesionālā apmācība darbam ar remigrējušiem bērniem; 3) adekvāti jāapmaksā skolotājiem darba stundas ar remigrējušiem bērniem. Pēc skolu direktoru domām nepieciešamākie atbalsta pasākumi izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanai mācību procesā Latvijā ir: 1) Finansiāls atbalsts pedagoga atalgojumam par papilddarbu; 2) Metodiskie, mācību materiāli; 3) Pedagogu tālākizglītība par remigrējušo bērnu iekļaušanos Latvijas izglītības sistēmā 4) Logopēda, psihologa atbalsts (arī vecākiem); 5) Pieejami pozitīvas pieredzes piemēri, iespēja apmainīties ar pieredzi; 6) Konsultāciju iespēja pedagogiem par piemērotākajām mācību metodēm un materiāliem; 7) Papildstundas latviešu valodā un literatūrā. Skolotāji min līdzīgus pasākumus, taču vēlētos, lai būtu izstrādāta vienota programma remigrējušiem izglītojamajiem. Vecāki ir ieinteresēti, lai izglītojamajiem tiktu nodrošināta iespēja saņemt bezmaksas papildstundas un konsultācijas, īpaši latviešu valodas, literatūras un vēstures apguvei.

Lai sagatavotos remigrācijai, Igaunijā programmas tautiešiem pasākumu ietvaros 6–10 gadus veciem igauņu bērniem izstrādāts e-apmācību kurss, kas pieejams interneta vidē un balstīts uz Igaunijas nacionālo mācību saturu. Līdzīgi ārvalstīs dzīvojošiem Lietuvas valstspiederīgajiem bērniem, jo īpaši tiem, kuru ģimenes plāno atgriezties Lietuvā, tiek nodrošināta iespēja mācīties tālmācībā. Arī Latvijā ir pieejamas videolekcijas un interaktīvās spēles, kas palīdz maziem bērniem apgūt latviešu valodu, kā arī iespēja

²⁵⁷ Turpat.

²⁵⁸ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

²⁵⁹ Pičukāne, J. Mihailovs (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi.

²⁶⁰ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

²⁶¹ IKVD (2014). Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā.

Internetā iepazīties ar iepriekšējo gadu eksāmenu testiem. Tiek gatavots latviešu valodas apguves kurss tālmācībā un pašmācības ceļā.

LVA pētījumā “Valodas lietojums diasporā: citu valstu prakse un Latvijas rīcībpolitikas izvērtējums” uzsvērts, ka Latvijas valstij jārada sistēma, kas ļauj aizbraucēju bērniem jebkurā brīdī atgriezties Latvijā un reintegrēties sabiedrībā, nezaudējot mācību gadus.

Visbeidzot, jāatzīmē, ka Latvijā darbojas Repatriācijas likums (pēdējā redakcija 1.08.2017.g.)²⁶². Citu starpā, tas paredz iespēju repatriantam, kurš izceļojis no Latvijas laikā līdz 1990.gada 4.maijam vai dzimis ārvalstīs, vai izceļojis no Latvijas pēc 1990.gada 4.maija un izceļošanas brīdī bijis nepilngadīgs, ir tiesības saņemt palīdzību sociālo jautājumu risināšanā (tostarp pašvaldības atbalstu mājokļa jautājumu risināšanā) un saņemt pensiju. Tāpat likums paredz tiesības uz materiālo palīdzību - pirmām kārtām ir tiem repatriantiem, kuri, glābdamies no komunistiskā un nacistiskā terora, atstājuši Latviju kā bēgļi vai tikuši nepamatoti represēti vai deportēti. Saskaņā ar likuma 20.pantu, repatriantam izmaksā:

- 1) pabalstu ar pārceļšanos uz pastāvīgu dzīvi saistīto ceļa izdevumu segšanai, ja repatriants iesniedzis ceļa izdevumus apliecinošus dokumentus ne vēlāk kā gada laikā pēc to izsniegšanas. Pabalsta apmērs vienai personai nedrīkst pārsniegt 711,44 EUR;
- 2) ikmēneša pabalstu 90 procentu apmērā no minimālās darba algas, ja repatriants gada laikā pēc pārceļšanās uz pastāvīgu dzīvi Latvijā ir iesniedzis iesniegumu Pārvaldei un stājies uzskaitē Nodarbinātības valsts dienestā kā bezdarbnieks. Pabalstu maksā sešus mēnešus pēc kārtas.

PMLP dati liecina, ka 2016.gadā atbalstu saņēmušas 165 personas (2.4.attēls).

2.4.attēls. Repatriācijas statistika (skaits)

Avots: PMLP: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/repatriacija.html>

²⁶² Repatriācijas likums. <https://likumi.lv/doc.php?id=37187>

Citu valstu prakse liecina, ka šāda veida atbalsta izmaksas ir augstas, salīdzinot ar sasniegto rezultātu²⁶³. Autoreaprāt, šādam atbalstam pašreiz definētajai mērķa grupai drīzāk ir simboliska nozīme. Turklāt pašreiz noteiktais personu loks, kas var pretendēt uz atbalstu Repatriācijas likuma ietvaros, rada nošķirumu starp dažādu paaudžu un emigrācijas viļņu emigrantiem. IeM virzītais un EM atbalstītais ierosinājums paplašināt personu loku, kuram ir iespējams pieprasīt repatrianta statusu un pretendēt uz valsts nodrošināto atbalstu pārcelšanās gadījumā (ierosinājums ietverts arī Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānā 2013-2016.gadam), šobrīd nav ticis apstiprināts MK. EM aplēses liecina, ka, nosakot, ka materiālo palīdzību sniegtu repatriantam, kurš izceļojis no Latvijas ne mazāk kā desmit gadus pirms dokumentu iesniegšanas repatrianta statusa pieprasīšanai vai dzimis ārvalstī, vai izceļošanas laikā no Latvijas bijis nepilngadīgs, tas ir gadu prasītu 430 000 EUR²⁶⁴. Ņemot vērā izmaksas, ierobrežota budžeta apstākļos, jāizvērtē šādam atbalstam atvēlētais līdzekļu apjoms salīdzinot ar citiem diasporai būtiskiem pasākumiem.

GALVENĀS PROBLĒMAS

1.Grūtības atrast darbu Latvijā, atkārtotas emigrācijas risks

Turpmākajās lappusēs aprakstītas galvenās problēmas, kuras, balstoties uz pētījumu datiem, iespējams identificēt attiecībā uz diasporas politikas attīstību.

Pētījumi liecina, ka viennozīmīgi lielākā problēma, ar kuru saskaras ārvalstīs dzīvojošie Latvijas valstspiederīgie, kuri apsver iespēju atgriezties Latvijā vai kuri jau ir atgriezušies Latvijā, ir grūtības atrast prasībām un kvalifikācijai atbilstošu darbu. Pienācīgi atalgots darbs ir biežāk minētais atgriešanās Latvijā *priekšnosacījums* - 73% emigrantu atgriezties attur tas, ka Latvijā nav iespējams atrast viņiem pieņemamu darbu, bet 63% - priekšstats, ka Latvijā viņiem nav profesionālās izaugsmes vai uzņēmējdarbības iespējas.²⁶⁵ Līdzīgi, remigrantu atbildes liecina, ka 64% atgriezties būtu palīdzējušas nodarbinātības iespējas ar atbilstošu atalgojumu²⁶⁶, 33% - informācija par nodarbinātības iespējām un 29% - atbalsta programmas uzņēmējdarbības, personīgā biznesa uzsākšanai. Par iespējamām grūtībām darba meklēšanā, atrodoties ārzemēs, liecina arī tas, ka tikai 18% remigrantu atrada darbu pirms atgriešanās. 34% darbu atrada trīs mēnešu laikā pēc atgriešanās, bet pārējiem tas prasījis ilgāku laiku. Respondentu atbildes par darba atrašanas laiku liecina, ka Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna virzieni 'darba tirgus informācijas pieejamība' un 'valsts pārvaldes/pašvaldību institūciju un valsts uzņēmumu rīcība/prasības, atlasot darbiniekus, joprojām ir aktuāli.

²⁶³ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

²⁶⁴ LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.

²⁶⁵ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs; Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²⁶⁶ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

NVA speciālisti, tostarp EURES ietvaros, pastāvīgi sniedz konsultācijas darba meklētājiem, tajā skaitā e-konsultācijas, par darba tirgu, dzīves apstākļiem un nodarbinātības iespējām Latvijā. Kopš 2013.gada ir ievērojami pilnveidota NVA tīmekļa vietne un CV/vakanču portāls. Taču aptaujas liecina, ka NVA un EURES portālā pieejamā informācija ārvalstīs dzīvojošos nesasniedz pietiekoši efektīvi: tikai daži procenti remigrantu atraduši darbu ar NVA palīdzību²⁶⁷. LIAA interneta vietnē www.liaa.gov.lv ikvienam pieejama aktuālā informācija par aģentūras sniegtajiem pakalpojumiem, kā arī uzņēmējdarbības uzsākšanu un veikšanu. Taču remigrantu informētības līmenis par LIAA un tās piedāvātajiem pakalpojumiem arī ir samērā vājš: tikai 17% uzņēmēju un pašnodarbināto zina LIAA piedāvājumu, bet 50% nebija pat dzirdējuši par šo iestādi.

Aptaujas “Atgriešanās Latvijā” dati liecina, ka tikai nedaudz vairāk nekā pusei neseno remigrantu bija viegli vai drīzāk viegli adaptēties dzīvei Latvijā²⁶⁸. Visbiežāk minētas grūtības atrast darbu sev vai dzīvesbiedram (ar kādu no tām saskārās 46% respondentu). Kā nākamās minētas grūtības pierast pie atšķirīgas darba kultūras un neskaidrības par nodokļiem. Tātad, darba tirgus pievilcības remigrantiem kontekstā problemātisks ir ne vien algu līmenis, bet arī darba vide un kultūra, nodokļi un sociālās garantijas.

Darbiekārtošanās grūtības skaidrojamas ar dažādiem faktoriem. Vispirms, tiem, kuri ārpus Latvijas bijuši ilgāku laiku, profesionālo kontaktu loks, kas varētu palīdzēt iekārtoties darbā, ir mazinājies, vājinot izredzes atrast darbu. Otrkārt, remigrantiem ir augstākas prasības pret algu²⁶⁹. Treškārt, grūtības remigrantiem iekļauties darba tirgū var būt saistītas ar ļoti specifisku ārzemēs iegūto cilvēkkapitālu, zināšanām²⁷⁰. Īpašas problēmas rodas situācijā, ja ārzemēs emigrants nav strādājis vai ir strādājis zemas kvalifikācijas profesijā, kas neatbilst izglītībai²⁷¹. Šādā gadījumā profesionālās zināšanas ir nevis attīstītas, bet piemirsušās, rodas pārtraukums profesionālajā karjerā, tādēļ atgriezties iepriekšējā darba vietā vai iekļauties Latvijas darba tirgū kopumā ne vienmēr ir viegli. Visbeidzot, diasporas pārstāvji ir mazāk informēti par dažādām iespējām un darbiekārtošanās kanāliem nekā vietējie Latvijas iedzīvotāji. Tātad, neraugoties uz ārvalstīs gūto pieredzi, remigranti nereti ir neizdevīgākā situācijā attiecībā uz darbiekārtošanos nekā vietējie. Par iekļaušanās darba tirgū grūtībām liecina tas, ka gandrīz puse šobrīd ārzemēs dzīvojošo Latvijas diasporas pārstāvju, kuri nav dzimuši ārzemēs, ir no Latvijas aizbraukuši vairākkārt²⁷². Pirms-atgriešanās periods kā arī pirmie mēneši pēc atgriešanās ir laiks, kad nepieciešams sniegt visu iespējamo atbalstu remigrantiem darba meklēšanā, lai mazinātu atkārtotas aizbraukšanas risku.

²⁶⁷ Turpat

²⁶⁸ Turpat

²⁶⁹ Emmo, M.L., Toomet, O. (2014) Occupational Prestige Rapidly Catching Up for Estonian-Finnish Migrants, Presentation at the international conference “Transnationalism, Gender and Migration. The Intersectional Challenges of Social Mobility”, Adehe, 13/11/2014.

²⁷⁰ Kahanec, M., & Zimmermann, K. F., eds. (2016). Labor migration, EU enlargement, and the great recession. Berlin - Heidelberg: Springer

²⁷¹ Eurofound (2012). Labour mobility within the EU: The impact of return migration. Pieejams: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1243en.pdf

²⁷² Koroļeva, I., Mieriņa, I. (2015) Metodoloģiskie risinājumi migrantu viedokļu izziņāšanai pētījumā „Latvijas emigrantu kopienas”. In: I. Mieriņa (ed.). Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora, Rīga: LU Filozofijas un Socioloģijas institūts, 26-41.

2. Straujie bērnu un jauniešu asimilācijas procesi

Fokusa grupu diskusijās piedalījušies diasporas politikas eksperti par galveno problēmu uzskata straujos asimilācijas procesus un to, ka diaspora daudzās valstīs, kurās pārsvarā sastopami trimdas latvieši un to pēcteči, izsīkst. Straujos asimilācijas procesus kvantitatīvi ilustrē Intas Mieriņas analīze²⁷³, kas atklāj, ka ārzemēs dzīvojošie latviešu bērni 3–17 gadu vecumā ievērojami labāk pārvalda mītnes zemes valodu nekā latviešu valodu. Latviešu valodu ļoti labi vai brīvi pārvalda 27% latviešu bērnu, labi — 21%, bet vairāk nekā pusei ir viduvējas, vājas vai pat nekādas latviešu valodas zināšanas. Aptuveni puse ārpus Latvijas dzīvojošo latviešu bērnu 3–17 gadu vecumā vispār nelasa un neraksta latviski. Bērnam zaudējot latvisko identitāti un jo īpaši latviešu valodas prasmi, mazinās iespēja saglabāt informatīvās, sociālās un cita veida saites ar Latviju, kā arī varbūtība nākotnē atgriezties Latvijā.

3. Tikai neliela daļa diasporas iesaistījušies diasporas dzīvē

Liela loma diasporas saliedēšanā un mobilizēšanā, kā arī latviešu kultūras un valodas uzturēšanā ārpus Latvijas ir diasporas organizācijām. Diemžēl šobrīd tikai neliela daļa ārvalstīs dzīvojošo Latvijas izcelsmes cilvēku ir ārzemēs dzīvojošo latviešu (diasporas) organizāciju biedri (11%)²⁷⁴, iesaistās mākslinieciskās pašdarbības grupās un kopās un neformālās interešu grupās, kur pulcējas Latvijas izcelsmes cilvēki. Tā iemesli ir dažādi, taču visbiežāk minēts intereses trūkums (38%), profesionālā aizņemtība (28%), un informācijas trūkums par šādām organizācijām (24%), kam seko grūtības nokļūt līdz pulcēšanās vietai un pārliecības trūkums, ka tas ir domāts ‘tādiem cilvēkiem kā es’ (14%)²⁷⁵. Nepieciešams domāt, **kā informēt un iesaistīt diasporas dzīvē neaktīvos** - tos, kas šobrīd dažādos diasporas pasākumos neiesaistās, jo īpaši jauniešus.

Tehnoloģiju attīstības rezultātā saiknes uzturēšana ar Latviju tiem, kas to vēlas, kļuvusi nesalīdzināmi lētāka un vienkāršāka arī individuālā līmenī. Papildus jāatzīmē, ka Eiropā pēdējās desmitgadēs vērojamas straujas izmaiņas līdzdalības formās un veidos: atsakoties no formālām un institucionalizētām aktivitātēm, iedzīvotāji arvien biežāk izvēlas individualizētas un spontānas iesaistes formas, turklāt fiziskas klātbūtnes līdzdalības vietā dod priekšroku līdzdalībai Internetā. Jau šobrīd ievērojami lielāks skaits diasporas pārstāvju (26%) izvēlas līdzdalību Latvijas diasporas On-line grupās un vēstkopās. Tas liecina, ka nākotnē arvien lielāku **uzsvaru jāliek uz iespējām satikties, mācīties, un efektīvi izplatīt informāciju diasporai Interneta vidē.**

Latvieši ievērojami aktīvāk līdzdarbojas diasporas dzīvē (16% ir diasporas organizāciju biedri, 34% piedalās On-line grupās), kamēr Latvijas mazākumtautību emigrantu (ap 40% no visiem emigrantiem) iesaistīšanās diasporas dzīvē ir niecīga: diasporas organizācijās šobrīd iesaistījušies tikai 2% krievu tautības emigrantu. Lielā mērā tas skaidrojams ar to, ka diasporas organizācijas šobrīd izteikti kā savu galveno lomu saskata valodas, kultūras un tradīciju saglabāšanu, taču šīs aktivitātes nespēj piesaistīt diasporas pārstāvjus, kuriem šīs tēmas nav būtiskas vai kuru nozīmi viņi neapzinās.

²⁷³ Mieriņa, I. (2016). Bērnu valodu prasme un latviešu valodas zudums/ zuduma intensitāte jaunajās mītnes zemēs.

²⁷⁴ Salīdzinot ar citu Centrāl- un Austrumeiropas valstu diasporām šis rādītājs ir samērā augsts.

²⁷⁵ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini)

4.1.tabula. Diasporas līdzdalība

<i>Ir biedrs/piedalās...</i>	<i>Visi diasporas pārstāvji</i>	<i>Latvieši</i>
<i>Ārzemēs dzīvojošo latviešu (diasporas) organizācija</i>	10,9	16,2
<i>Ārzemēs dzīvojošo latviešu mākslinieciskās pašdarbības grupa (piem., koris)</i>	4	6,1
<i>Neformāla interešu grupa, kur pulcējas Latvijas izcelsmes cilvēki (grāmatu klubs, adīšanas pulciņš, sporta komanda, utml.)</i>	6,6	8,7
<i>Reliģiskā vai baznīcas organizācija, draudze</i>	8,7	6,5
<i>Nav biedrs nevienā organizācijā vai grupā</i>	67,6	63,8
<i>Pats vai bērns (-i) piedalījies diasporas nometnē</i>	9	10
<i>Bērns apmeklē vai ir apmeklējis latviešu skoliņu</i>	16	20
<i>Piedalās Latvijas diasporas On-line grupās un vēstkopās</i>	26	34

4.Nepietiekama izpratne Latvijas sabiedrībā un lēmumu pieņēmēju aprindās par diasporas lomu un nozīmi, diasporas politiskā atsvešinātība

Lai nodrošinātu veiksmīgu diasporas politikas realizēšanu un atbalstu tai, svarīga arī diasporas uztvere sabiedrībā un lēmumu pieņēmēju aprindās. Kā norāda eksperti, šobrīd diemžēl diaspora nav pietiekoši augstu politikas apzināšanas plauktiņā²⁷⁶. Par šādu priekšstatu diasporas pārstāvju vidū liecina arī “Latvijas emigrantu kopienas” pētījums, kurš atklāj, ka 57% Latvijas diasporas pārstāvju pilnīgi piekrīt un 20% drīzāk piekrīt, ka “*Latvijas valdību neinteresē tādi cilvēki kā es*”. Tikai 9% piekrīt vai drīzāk piekrīt, ka “*Politikā Latvijā patiesi rūp ārzemēs dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo situācija*”. Uzticēšanās Latvijas valdībai diasporas pārstāvju vidū ir katastrofāli zema – ievērojami zemāka nekā Latvijā dzīvojošo vidū, ko galvenokārt nosaka ļoti kritiskais Latvijas ekonomiskās situācijas un valdības snieguma vērtējums. Skalā no 0 līdz 10 vidējais uzticības vērtējums Latvijas valdībai ir 1,5, turklāt puse respondentu snieguši vērtējumu 0.²⁷⁷ Kad 2012.gadā Ekonomikas ministrija uzsāka Reemigrācijas atbalsta pasākumu plānu 2013.–2016. gadam, tas kalpoja kā pozitīvs signāls ārvalstīs dzīvojošajiem valsts interesei par diasporu²⁷⁸. Šobrīd, kad plāns noslēdzies un turpmāka atsevišķa plāna izstrāde nav plānota, svarīgi vai un kā valsts spēs demonstrēt rūpes par diasporu un vēlmi uzturēt saikni ar ārpus valsts dzīvojošajiem Latvijas valsts piederīgajiem. Plānojot diasporas politiku, **nedrīkst aizmirst tās simbolisko lomu.**

Aptauja “Atgriešanas Latvijā” atklāj, ka ne visu nozaru darba devēji atzīst un apzinās ārvalstīs gūtās pieredzes nozīmi. Jo vairāk, SKDS pēc PBLA pasūtījuma veiktā aptauja atklāja, ka tikai 43% Latvijas iedzīvotāju „pilnīgi” vai „drīzāk” piekrīt apgalvojumam „*ārzemēs dzīvojošie latvieši ir nozīmīgs resurss, kas var dot nozīmīgu ieguldījumu Latvijas attīstībā*”. 32% aptaujāto Latvijas iedzīvotāju šim apgalvojumam nepiekrīta,

²⁷⁶ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²⁷⁷ Mieriņa, I. (2015b). Prom no mājām, tuvāk sirdij? Kā ilgstoša atrašanās ārpus Latvijas ietekmē politiskās attieksmes un politisko procesu vērtējumu Latvijā. *Akadēmiskā dzīve*, 51.

²⁷⁸ Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

bet 25% nebija konkrēta viedokļa šajā jautājumā. Tas liecina, ka arī **Latvijas sabiedrība nepietiekoši apzinās diasporas pienesumu un nozīmi.**

5.Nepietiekama diasporas un remigrantu zināšanu potenciāla apzināšana un izmantošana

Pēdējos gados Latvijā arvien pieaug izpratne par potenciālu, ko sevī ietver saiknes uzturēšana un sadarbība ar diasporu dažādās jomās. Daudzos gadījumos remigranti atgriežas Latvijā ar vērtīgu ārzemēs gūtu cilvēkkapitālu - izglītību, specifisku darba pieredzi un/vai vispārējo kompetenci - un var dot būtisku pienesumu Latvijas valstij un attīstībai, rosināt jaunas idejas, prasmes un zināšanas, veicināt inovācijas investīcijas, zināšanu pārnesi un jaunu produktu ar augstu pievienoto vērtību radīšanu. Neraugoties uz to, šis potenciāls šobrīd nav pietiekami apzināts un izmantots. Nav vienotas datu bāzes, kurā būtu apkopota informācija par ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas izcelsmes uzņēmējiem, zinātniekiem un profesionāļiem, kaut nepieciešamība pēc šādas informācijas tiek akcentēta daudzās ekspertu diskusijās. Arvien vairāk tiek runāts par nepieciešamību pēc Interneta platformas vai vietnes, kas nodrošinātu tehnisku iespēju profesionāļiem un uzņēmējiem tīkloties, taču – ņemot vērā diasporas daudzveidību - nav skaidrs, kā veidot šo risinājumu tā, lai tas būtu efektīvs.

Viens no diasporas potenciāla izmantošanas veidiem ir konsultācijas ar diasporas uzņēmējiem, izstrādājot politikas dokumentus. Ar šādu mērķi arī 2015.gadā tika izveidota Diasporas uzņēmēju konsultatīvā padome. Diemžēl šobrīd Padomes aktivitāte un iesaiste valsts politikas veidošanā ir minimāla²⁷⁹.

6.Ierobežotas diasporas politiskās ietekmes iespējas

Dzīvojot ārpus Latvijas, daudzas no politiskās līdzdalības formām diasporai nav pieejamas, taču attālināto līdzdalības iespēju ir maz. Eksperti ka vienu no problēmām atzīmē pastāvīga politiskā lobija trūkumu, kas rūpētos par diasporas interešu ievērošanu, un nepietiekamo interesi no valsts pārvaldes puses un izpratnes trūkumu par diasporas problēmām un vajadzībām. Pētījumos konstatēts, ka diasporas specifiskās intereses ir vāji pārstāvētas likumdevēja varas līmenī, trūkst politiskā piedāvājuma diasporai kā specifiskai Latvijas elektorāta daļai, esošā vēlēšanu kārtība nenodrošina diasporas interešu tiešu pārstāvniecību Saeimā²⁸⁰.

Pētījumā "Izvērtējums par nevalstisko organizāciju iesaistes mehānismiem Ministru kabineta lēmumu pieņemšanas procesā un priekšlikumu izstrāde šo mehānismu pilnveidei" konstatētas vairākas problēmas, kas ierobežo efektīvu NVO līdzdalību lēmumu pieņemšanas procesā. Publiskā pārvalde uzklausa NVO, bet ne vienmēr to viedoklis tiek ņemts vērā, publiskās pārvaldes iestādes nepanāk līdzsvaru dažādu sabiedrības interešu līdzsvarošanā, viedokļu daudzveidību līdzdalības procesā. NVO saņem dažāda apjoma informāciju, informācijas avoti ir fragmentēti, un NVO ir ļoti grūti izsekot līdz ministriju darba kārtībai.

²⁷⁹ Birka, I. (2016). Ministru prezidenta diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes locekļu interviju pārskats (nepublicēts).

²⁸⁰ Lulle et al. (2015a). Diasporas politiskā pārstāvniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: Parlamentārā dimensija. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

7. Remigrējušo bērnu iekļaušanās skolās Latvijā

Pētījumi liecina, ka par remigrāciju jādodomā ģimenes kontekstā, jo bieži vien pārcelšanās (gan emigrācija, gan atgriešanās) notiek kopā ar ģimeni. Tādēļ integrācijas pasākumi nepieciešami visiem ģimenes locekļiem, ieskaitot remigranta dzīvesbiedru (-i) un bērnus.

Pirmsskolas iestādēs vietu skaits daudzās pašvaldībās, sevišķi Rīgā, ir nepietiekams, tādēļ vecāki parasti cenšas bērnu reģistrēt izglītības iestādē jau uzreiz pēc dzimšanas. Taču ārvalstīs dzīvojošajiem tas ir grūti izdarāms, jo iespējas reģistrēt bērnu attālināti netiek piedāvātas. Vairāku pašvaldību saistošajos noteikumos noteikts, ka vismaz vienam no vecākiem kopā ar bērnu jābūt deklarētam attiecīgās pašvaldības teritorijā. Izglītības iestādē jāpiesakās tajā administratīvajā teritorijā, kurā deklarēta dzīvesvieta, un citās administratīvo teritoriju skolās bērnu var pieteikt rindas kārtībā, jo priekšroka būs tiem bērniem, kam dzīvesvieta deklarēta attiecīgajā teritorijā²⁸¹. Lielākā daļa remigrantu jau rēķinās ar to, ka pašvaldības finansētos bērnudārzos rindu dēļ viņu bērni nevarēs tikt, jo bērni nav pietiekami laicīgi reģistrēti rindā²⁸². Protams, vietu trūkums bērnu dārzos ir problēma dažādās Latvijas pašvaldībās visiem iedzīvotājiem, ne vien diasporas pārstāvjiem, tomēr jāatzīmē, ka minēto apstākļu dēļ diasporas pārstāvji šai ziņā ir pat sliktākā situācijā nekā vietējie.

Pētījums "Latvijas emigrantu kopienas" parādīja, ka daudzi potenciālie remigranti satraucas, ka bērns nesaņems nepieciešamo atbalstu, iekļaujoties Latvijas skolu sistēmā²⁸³. Reāli ar bērnu izglītošanos saistītām grūtībām saskārušies 30% remigrantu, kuriem ir bērni²⁸⁴. Komentējot grūtības, ar kurām bērni sastapušies, atgriežoties Latvijas skolās, īpaši vecākajās klasēs, vecāki-remigranti min tādas problēmas kā mītnes valsts un Latvijas vispārējās izglītības mācību programmu atšķirības un nepietiekams atbalsts mācību priekšmetu padziļinātai un individuālai apguvei, īpaši to priekšmetu, kuri nebija iekļauti mītnes valsts mācību programmā. Taču lielākais izaicinājums ir latviešu valodas pilnveidošana pietiekamā līmenī, ņemot vērā, ka skolas ne vienmēr spēj nodrošināt nepieciešamo atbalstu īsā laika periodā²⁸⁵. Atšķirībā no skolotājiem, remigrējušo skolēnu vecāki nereti kā problemātisku akcentē arī attieksmes aspektu, skolas vidi un nepietiekamu pedagogu izpratnes un iniciatīvas līmeni²⁸⁶. Vecāki uzskata, ka pedagogi pārlietu koncentrējas uz mācību priekšmetu apguvi, aizmirstot, ka svarīga arī klases kolektīva veidošana, sadarbības veicināšana un konfliktu novēršana. Skolotājiem ne vienmēr pietiek metodoloģisku un psiholoģisku zināšanu problēmsituāciju risināšanā un atbalsta sniegšanā bērna labākai integrācijai

²⁸¹ PMLP (N.D.) Informācija trešo valstu valstspiederīgajiem repatriantiem.

²⁸² Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²⁸³ Mieriņa, I., (2015c). Latvijas emigrantu kopienas: nacionāla identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika. Galvenās atziņas. <http://www.slideshare.net/lufsi/latvijas-emigrantu-kopienas-galvens-atzias>

²⁸⁴ Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

²⁸⁵ Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²⁸⁶ Pičukāne, J.Mihailovs (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi.

skolā un sabiedrībā. Arī skolotāji un skolu direktori apzinās, ka ne visiem remigrējušiem bērniem ir viegli iekļauties skolā Latvijā²⁸⁷.

2013./2014. mācību gadā Latvijas skolās mācījās 492 reemigrējuši skolēni, lielākā daļa no viņiem — Rīgā²⁸⁸. Pēdējo gadu laikā jauniebraucēju un remigrantu bērnu skaits Rīgas skolās ir pieaudzis un sagaidāms, ka tas turpinās pieaugt, tādēļ **jautājums, kā bērnus veiksmīgi integrēt Latvijas skolas, kļūst tikai aktuālāks**. Izglītības attīstības centra (IAC) aptauja²⁸⁹ liecina, ka ne visas skolas ir gatavas darbam ar jauniebraucēju un remigrējušiem bērniem: tikai 61,5% Rīgas skolu ar pārlicību atbild, ka labprāt uzņemtu šādus bērnus. Aptuveni trešdaļa skolu saskata grūtības darbā ar jauniebraucēju un reemigrantu bērniem, kas saistītas gan ar kultūras atšķirībām, gan nepietiekamām latviešu valodas zināšanām, lai veiksmīgi mācītos vecumam atbilstošā klasē.

Pētījumi norāda, ka bērniem, kuri plāno atgriezties Latvijā, remigrācijai būtu jāsāk gatavoties, vēl atrodoties ārzemēs, iespējams, ar diasporas skolu skolotāju atbalstu. Var palīdzēt informācija Internetā par Latvijas skolu sistēmu kopumā, iestāšanās procesu un vadlīnijas vienkāršā valodā par to, kā sagatavoties remigrācijai²⁹⁰, kā arī Internetā pieejami apmācību materiāli un kursi. Diemžēl aptaujas liecina, ka remigrējušo bērnu vecākiem ir gūti pieejama informācija par dažādiem ar izglītību saistītiem jautājumiem, piemēram, par izglītības programmu saturu Latvijā, kā izvēlēties vispiemērotāko skolu saviem bērniem un kas jāņem vērā, lai mācītos Latvijas izglītības iestādēs, kā arī kopumā praktiska informācija, ar ko vecākiem būtu jāsāk (rīcības plāns), ja ģimene apsver atgriešanos Latvijā. Viņi nav pietiekami informēti par iespējām izvēlēties mikrorajona skolu vai arī mācīties tālmācībā²⁹¹.

8. Grūtības diasporas pārstāvju efektīvā sasniegšanā un informēšanā

Viedokļi par to, vai informācijas pieejamība diasporai ir vai nav problēma, ekspertu vidū atšķiras. Daži no ekspertiem, kas piedalījās fokusa grupu diskusijās, norāda, ka, ja cilvēks vēlas, informāciju ir iespējams atrast vai pajautāt, savukārt citi atzīmē, ka pašreiz latvija.lv un citi avoti nesniedz pietiekoši piemērotu, vienkārši uztveramu informāciju un atbildes uz vispārīgiem jautājumiem par dzīvi Latvijā, kādi bieži vien rodas potenciālajiem remigrantiem²⁹². To, ka potenciālo remigrantu informācijas vajadzības nav apmierinātas, apliecina “Latvijas emigrantu kopienas” pētījums: 44% no tiem, kuri ir meklējuši informāciju par atgriešanos nav varējuši to atrast. Visbiežāk tā bija informācija par darba iespējām (56%) bet arī par sociālo aizsardzību un garantijām, kā arī par nodokļiem²⁹³. Latvijas profesionāli ārzemēs ne vienmēr zina un ir informēti par grantiem, izglītības un stažēšanās, darba un investīciju iespējām Latvijā. NVA sadarbojas ar pašvaldībām aktuālas informācijas par darba tirgu nodrošināšanā,

²⁸⁷ Turpat

²⁸⁸ Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

²⁸⁹ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās.

²⁹⁰ Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.

²⁹¹ IKVD 2014; IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās.

²⁹² Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.

²⁹³ Mierīņa, I. (2016d), Kas ņemams vērā no pētījumiem par remigrantu vajadzībām? Prezentācija konferencē “Piederīgi Latvijai”.

taču lielākā daļa Latvijas pašvaldību ir visai pasīvas precīzas un savlaicīgas informācijas par darba tirgus aktualitātēm, t.sk. vakancēm, sagatavošanā²⁹⁴.

Kā viena no problēmām iezīmējas tas, ka vecākiem ir grūtības atrast informāciju, kuras mācību iestādes izvēlēties bērnu izglītošanai²⁹⁵. Trūkst informācijas potenciālajiem remigrantiem par to, kurās skolās ir sagatavoti pasniedzēji un kur pieejami skolotāju palīgi. Dažas skolas, diemžēl, darbam ar remigrējušiem bērniem nav gatavas un ir pat bijušas situācijas, kad vecāki ir sastapušies ar skolas administrācijas nevēlēšanos uzņemt bērnus, kas nāk no citas valsts un kas nemāk latviešu valodu²⁹⁶.

9.Administratīvi un birokrātiski šķēršļi, kas kavē atgriešanos

Aptauja “Atgriešanās Latvijā” liecina, ka tikai 15% remigrantu nesaskaras ar nekādām grūtībām adaptēties dzīvei Latvijā. Tādēļ **svaīgi sniegt remigrantiem atbalstu viņiem būtiskos jautājumos** (2.5.attēls), palīdzot atkal iekārtoties uz dzīvi Latvijā un samazinot atkārtotas emigrācijas risku. Jāatceras, ka ievērojama daļa (42%) remigrantu ārzemēs pavadījuši vairāk nekā piecus gadus²⁹⁷.

Veiksmīga iekļaušanās darba tirgū ir apgrūtināta, ja Latvijā rodas grūtības ar ārvalstīs iegūtas izglītības atzīšanu. Par problēmām šajā jomā liecina tas, ka tie remigranti, kuri ieguvuši izglītību ārpus Latvijas, ir mazāk apmierināti ar dzīvi Latvijā un vairāk tendēti atkal aizbraukt²⁹⁸. Aptauja “Atgriešanās Latvijā” liecina, ka aptuveni katrs sestais remigrants ar ārvalstīs iegūtu izglītību vai kvalifikāciju ir saskāries ar grūtībām diploma atzīšanas procesā Latvijā. Šādas situācijas ir retas, ja diploms iegūts kādā no ES vai EEZ valstīm, taču jāatceras, ka vienas no izplatītākajām Latvijas diasporas mītnes zemēm ir ASV, Kanāda, Austrālija un Jānzēlande. Emigranti ar ārvalstīs iegūtu augstāko izglītību kopumā retāk plāno atgriezties Latvijā²⁹⁹.

Politikas dokumentos līdz šim remigrācijas sakarā nav ticis pietiekoši aktualizēts veselības aprūpes jautājums: aptauja “Atgriešanās Latvijā” liecina, ka katram ceturtajam remigrantam atgriezties traucēja neskaidrības par veselības aprūpes sistēmu. Daļu remigrantu, īpaši tos, kuri strādā vidējas un zemas kvalifikācijas darbu, satrauc sociālās garantijas Latvijā. Papildus, vienas no lielākajām neskaidrībām ir nodokļu jautājumos. Kādas izmaiņas ir notikušas nodokļu likmēs un maksāšanas kārtībā? Kādas ir iespējas «mantot» vai atgūt veiktos nodokļa maksājumus, «pārnest» tos no vienas valsts sistēmas uz citu? Vai nepastāv risks, ka var tikt piemērota dubultā nodokļu aplikšana? Svarīgi pievērst uzmanību šo jautājumu vienkāršam skaidrojumam no diasporas pārstāvju perspektīvas atbildīgo valsts iestāžu mājas lapās informatīvos materiālos.

Papildus atbalstam darbiekārtošanā, visvairāk remigrantiem palīdzētu pašvaldības atbalsts dzīvojamās platības nodrošināšanā vai atrašanā, zemes vai mājas iegādē, informācija par sociālās apdrošināšanas pakalpojumu salāgošanu un pieejamo atbalstu

²⁹⁴ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā.

Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

²⁹⁵ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās.

²⁹⁶ IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošajās skolās

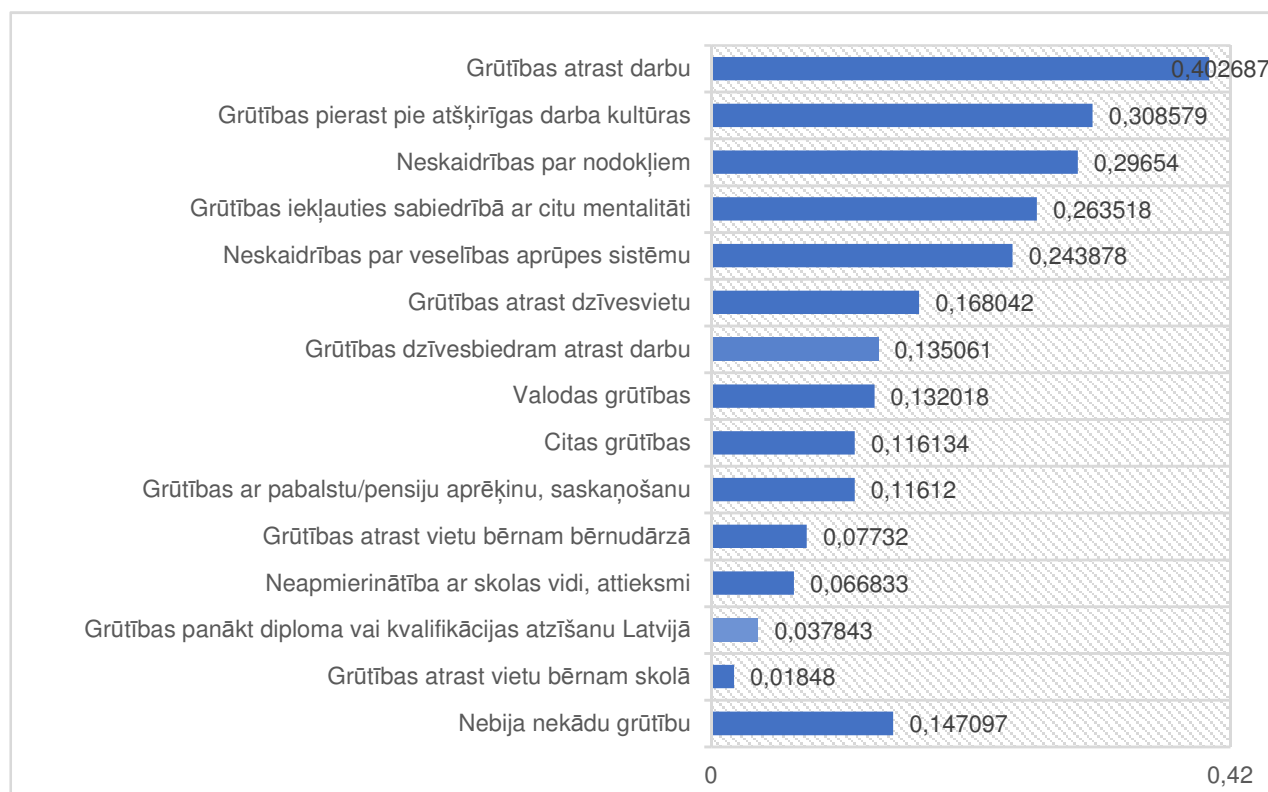
²⁹⁷ “Atgriešanās Latvijā dati” (autores aprēķini)

²⁹⁸ Turpat.

²⁹⁹ “Latvijas emigrantu kopienas” dati (autores aprēķini).

ģimenēm ar bērniem, atbalsta persona, lai risinātu ar atgriešanos saistītus jautājumus un pakalpojumu grozs remigrantam (minējuši 19-24% respondentu).

2.5.attēls. Ar kādām grūtībām saskārās, atgriežoties Latvijā

Avots: Aptauja "Atgriešanās Latvijā", 2016.g.

10.Valsts finansējuma diasporas politikai nepastāvīgums un diasporai pieejamo programmu un pasākumu neprognozējamība

Ekspertu intervijas liecina, ka remigrācijas politikas īstenošana kopumā līdz šim noritējusi un norit viduvēji sekmīgi³⁰⁰. Viens no galvenajiem riskiem remigrācijas un diasporas politiku ilgtspējai un pasākumu pēctecībai ir ierobežotais un nepastāvīgais finansējums. Papildus atzīmēts politiskās gribas trūkums, kā arī vienotas institūcijas, kas uzņemtos iniciatīvu, aktīvi iestātos par diasporu un lobētu politikas īstenošanai nepieciešamā finansējuma saņemšanu, neesamība.

Analizējot remigrācijas un diasporas politiku tālāko attīstību, kā arī diasporas politikas institucionālās organizācijas praksi citās valstīs, pētnieki norāda, ka efektīvākais risinājums ir viena institūcija, kas koordinētu gan sadarbību ar diasporu, gan remigrācijas atbalsta politiku, ar atbilstošu finansējumu politikas plānošanas dokumentos paredzēto mērķu sasniegšanai un uzdevumu izpildīšanai³⁰¹. Noslēdzoties pamatnostādņu darbības periodam, ĀM atbalsta PBLA aicinājumu³⁰² atdalīt diasporas jautājumus no plašākā integrācijas politikas ietvara un izstrādāt atsevišķu politikas plānošanas dokumentu Latvijas diasporai un stiprināt ĀM lomu diasporas politikas izstrādē un īstenošanā.

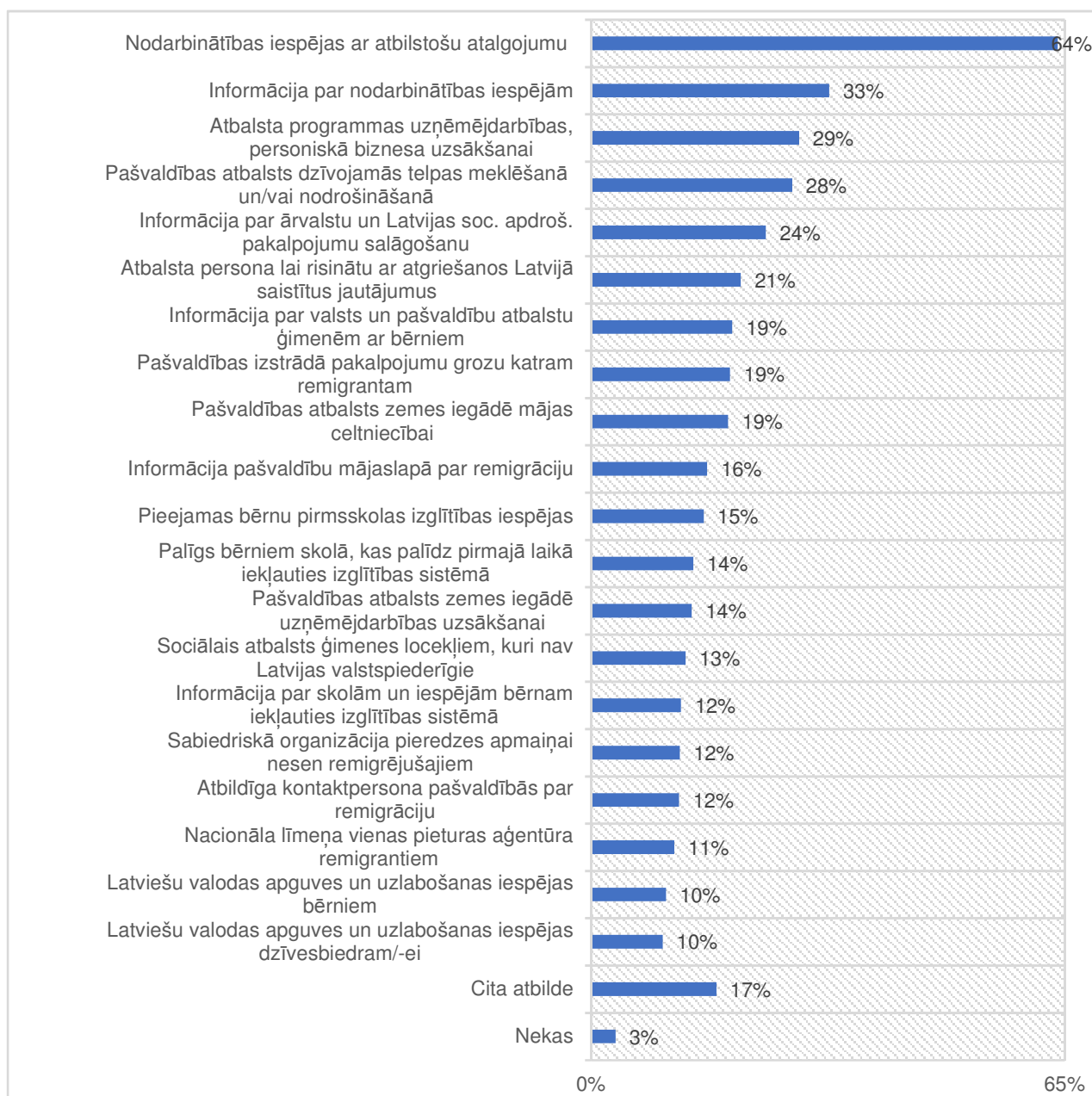
³⁰⁰Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā.

Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts

³⁰¹ Turpat

³⁰² PBLA (2016). PBLA valdes sēdē 2016.gada oktobrī pieņemtās rezolūcijas.

2.6.attēls. Kas palīdzētu atgriezties Latvijā (%)

Avots: Aptauja “Atgriešanās Latvijā”, 2016.g.

RISINĀJUMU VIRZIENI

Apkopotā informācija ļauj secināt, ka diasporas politikas attīstība ieteicama sekojošos virzienos:

1. Latviskās identitātes un piederības sajūtas Latvijai stiprināšana, latviešu valodas un kultūras saglabāšana ārpus Latvijas;

Balstoties gan uz statistikas datiem, gan ekspertu viedokļiem, kā prioritāro diasporas politikas uzdevumu viennozīmīgi var izvirzīt latviešu valodas, kultūras, identitātes un piederības sajūtas Latvijai saglabāšanu diasporā. Latviešu valoda ir pamats latvietības un saiknes ar Latviju saglabāšanai un viens no nozīmīgākajiem nacionālo identitāti veidojošiem elementiem. Ja ģimene nolems atgriezties Latvijā, valodas zināšanas nodrošinās bērnu veiksmīgāku iekļaušanos sabiedrībā. Svarīgi atzīmēt, ka daudzu

valstu diasporas politikā kā īpaša mērķgrupa ir izcelti jaunieši³⁰³ un pēc ekspertu domām arī Latvijai diasporas politikai ieteicams likt lielāku uzsvāru uz bērniem un jauniešiem, rūpējoties par saiknes ar Latviju saglabāšanu un viņu nacionālās identitātes stiprināšanu.

2. Diasporas saliedēšana, tās ieguldījuma apzināšana un mērķtiecīga iesaistīšana Latvijas tautsaimniecības un zinātnes attīstībā

Diasporas iesaiste izcelsmes valsts ekonomikā un zināšanu potenciāla izmantošana pasaulē gūst aizvien lielāku uzmanību, īpaši valstīs, kam raksturīgs liels emigrācijas apjoms un/ vai neapmierinoša tautsaimniecības attīstība. Pētījumi apliecina Latvijas diasporas ekonomisko potenciālu un daudzu diasporas un remigrējušu uzņēmēju un profesionāļu ieinteresētību sadarbīties³⁰⁴, taču līdz šim šīs iespējas nav bijušas plaši apzinātas un izmantotas. Ekonomisko sadarbību ar diasporu kā nepieciešamu un vērtīgu atbalsta visi intervētie eksperti³⁰⁵ un fokusgrupas dalībnieki. Diasporas potenciālais piensums visvairāk gan pasaulē, gan Latvijā tiek saskatīts tādās jomās kā ekonomika (investīcijas, inovācijas, eksports, tūrisms), izglītība un zinātne, kultūra un pilsoniskā sabiedrība. Nosacījums diasporas potenciāla izmantošanai ir stratēģijas attīstīšana investīciju piesaistei, zināšanu transfēra un apmaiņas veicināšana, Latvijas profesionāļu iesaiste Latvijas zinātnē, ekonomikā un valsts pārvaldē, kā arī tīklošanās instrumentu attīstība sadarbības veicināšanai. Tieši no tā, kā valstij izdosies veicināt un aktivizēt dažādus starp-personu un starp-organizāciju globālos tīklus (uzņēmēji, indivīdi, NVO, valsts institūcijas) būs atkarīga diasporas politikas efektivitāte³⁰⁶. Profesionāļu tīklošanās var sniegt ne vien ekonomisku labumu, bet arī stiprināt Latvijas transnacionālo kopienu un piesaistes sajūtu Latvijai, palielināt remigrācijas iespējamību un smadzeņu aizplūšanu pārvērst smadzeņu cirkulācijā³⁰⁷.

3. Diasporas pilsoniskās un politiskās līdzdalības veicināšana;

Pilsoņu politiskā līdzdalība ir līdzeklis pārnacionālas politiskās kopienas veidošanā un valsts interesēs ir saiknei ar diasporu veidot ne tikai komunikatīvu, bet arī politisku līmeni³⁰⁸, nodrošinot tās interešu aizstāvību, un pēc iespējas paplašinot iesaisti politiskajos un sabiedriskajos procesos. Ņemot vērā diasporas apjomu, diasporas politiskajai iesaistei pievēršama daudz lielāka uzmanība nekā līdz šim.

4. Atbalsta sniegšanai tiem, kuri vēlas vai ir nolēmuši atgriezties.

Svarīgi *nodrošināt atbalstu un palīdzību* tiem, vēlētos vai ir nolēmuši atgriezties Latvijā, nodrošinot efektīvu informācijas apmaiņu, risinot remigrantiem būtiskus

³⁰³ Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

³⁰⁴ Mieriņa, I. (2016a). Latvijas izcelsmes uzņēmēji ārpus Latvijas: raksturojums un sadarbības potenciāls.

³⁰⁵ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts

³⁰⁶ Goldsmith, B., Eggers, W. (2004) Governing by network: CIOs and the new public sector. *Public CIO*.

³⁰⁷ Atoyan et.al. (2016). Emigration and its economic impact on Eastern Europe.

³⁰⁸ Lulle et al. (2015a). Diasporas politiskā pārstāvniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: Parlamentārā dimensija. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

jautājumus un palīdzot iekļauties Latvijas darba tirgū un sabiedrībā remigrantam un viņa ģimenes locekļiem.

PRIEKŠLIKUMI SABIEDRĪBAS INTEGRĀCIJAS POLITIKAS PLĀNA 2019.-2025.GADAM IZSTRĀDEI

Ņemot vērā mūsdienu migrācijas tendences un diasporas attieksmes, ieteicams **kā prioritāti izvirzīt saiknes ar diasporu uzturēšanu**, pārrobežu sadarbības veidošanu un diasporas pārstāvju potenciālo ieguldījumu Latvijas attīstībā neatkarīgi no atrašanās vietas³⁰⁹, tostarp profesionāļu tīklošanos un ekonomisko sadarbību. Saglabājot praktisko un emocionālo saikni ar Latviju, valodu un sociālos tīklus, palielinās arī atgriešanās iespēja, ja indivīds to nākotnē izvēlēties.

Lai gan eksperti ir vienisprātis, ka nepieciešams apzināt un pielietot diasporas potenciālu³¹⁰, veidojot savstarpēji izdevīgu sadarbību un veicinot arī Latvijas valsts izaugsmi, svarīgi **dialogā un politikas dokumentos izvairīties no retorikas par diasporu kā izmantojamu “resursu”**, tā vietā akcentējot savstarpējību un diasporas unikālo pieredzi un zināšanas kā valsts novērtētu vērtību. Šāda pieeja atbilst arī Saeimā apstiprinātajam konceptuālajam dokumentam “Latvijas izaugsmes modelis: cilvēks pirmajā vietā”, kas nosaka, kas priekšplānā izvirza cilvēku, par prioritārām nosakot indivīda intereses, vēlmes un darbības - uz cilvēku centrētu pieeju.

Attiecībā uz remigrāciju, valsts politika var tikt veidota kā aktīva (atgriešanās plūsmu stimulējoša un atbalstoša politika) vai pasīva/reaktīva politika (reakcija uz emigrācijas sekām)³¹¹. Pretstatā politikai, kas veicina atgriešanās procesu, politikas, kas reaģē uz atgriešanās procesu, mērķa grupa ir reālie remigranti, tās mērķis ir sekmēt šīs grupas reintegrāciju sabiedrībā jau pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī³¹². Fokusgrupu diskusiju dalībnieki-eksperti par perspektīvāku Latvijas situācijā uzskata reaktīvo politiku, par šī brīža prioritāro uzdevumu nosakot **atbalstu tiem, kuri vēlētos vai būtu gatavi atgriezties**, bet, iespējams, kādu apstākļu dēļ vēl šaubās³¹³. Attiecīgi, no remigrācijas politikas atbalsta virzieniem³¹⁴ jāprioritizē dažādu šķēršļu mazināšana (birokrātisko procedūru atvieglošana, informācijas nodrošināšana, ārvalstīs gūtas kvalifikācijas atzīšana, sociālā nodrošinājuma un nodokļu jautājumu risināšana, informācijas nodrošināšana), un reintegrācijas atbalsta pasākumi (palīdzība valodas apguvē, darba atrašanās u.c.).

³⁰⁹ FGD diskusija

³¹⁰ Jēdziena “resurss” vietā, kas var radīt iespaidu par diasporas instrumentālu “izmantošanu” eksperti dod priekšroku tādiem jēdzieniem kā “diasporas potenciāls” un “sadarbība”.

³¹¹ Kaczmarczyk, P. & Lesinska, M. (2012). Return migration, state policy and integration of returnees – the case of Poland. In Ivanova, V. & Zwania-Roessler, I. (Eds.). Welcome home? Challenges and chances of return migration. Transatlantic Forum on Migration and Integretation, Sofia: Maria Arabadjieva Printing House.

³¹² Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts.

³¹³ Līdzīgi kā Reemigrācijas pasākumu atbalsta plānā 2012.-2016.gadam uzstādījumā.

³¹⁴ McKenzie, D., Yang, D. (2014). Evidence on Policies to Increase the Development Impacts of International Migration. The Institute for the Study of Labor (IZA), Discussion Paper No. 8523.

Efektīvas diasporas politikas veidošanai ir definēti sekojoši **pamatprincipi**:

1. Mērķtiecīga, pārskatāma, izpildāma un ilgtspējīga diasporas politika, ar precīzi definētiem mērķiem, virsuzdevumu, atbildības un lomu sadali;
2. Intensīva sadarbība ar diasporu un diasporas pašiniciatīvu atbalstīšana: dialoga uzturēšana ar diasporas organizācijām, pilnveidojot sadarbības mehānismus; sociālo partneru iesaiste pasākumu plānošanā un realizēšanā; NVO iniciatīvu atbalstīšana; privātās un publiskās partnerības (PPP) (*bottom-up* principa ievērošana pretstatā *top-down* principam);
3. Koordinācija un vienota izpratne par diasporas politikas jautājumiem valsts, pašvaldību, privātā un nevalstiskā sektora līmenī;
4. Objektīvs, pierādījumos balstīts politikas plānošanas un izvērtēšanas process;
5. Diasporas politika ir daļa no – un sasaucas ar – valsts kopējo stratēģiju;
6. Pārskatāms, skaidrs valsts finansējums, kas ļautu veikt plānošanu un nodrošināt pasākumu pēctecību;
7. Kur vien iespējams, stiprināt un attīstīt eksistējošos risinājumus, tā vietā, lai veidotu jaunus; īpaši atbalstīt iniciatīvas, kas radušās dabiski un ko uzsākuši paši diasporas pārstāvji;
8. Iekļaujoša diasporas politika, kas nosedz visas diasporas vecuma, etniskās, pilsonības, valodas, izglītības grupas un ģeogrāfiju;
9. Uzsvars uz sadarbību, kas neprasa – kaut arī var veicināt – remigrāciju;
10. Sadarbībai ar diasporu jābalstās uz abpusējas ieinteresētības pamatiem, akcentējot ieguvumu gan valstij, gan diasporas pārstāvim vai remigrantam;
11. Diasporas politika nedrīkst iekļaut neko tādu, kas privilģētu diasporu attiecībā pret Latvijā palikušajiem;
12. Uzsvars uz praktisku palīdzību tiem, kuri vēlas vai ir nolēmuši atgriezties Latvijā.

Politikas panākumu nodrošināšanas stūrakmeņi ir: 1) informācija, 2) motivācija un 3) līdzdalība.

Priekšlikumi diasporas politikas attīstībai veikti četros definētajos virzienos.

1. Latviskās identitātes un piederības sajūtas Latvijai stiprināšana, latviešu valodas un kultūras saglabāšana ārpus Latvijas

Lai nostiprinātu latviešu valodas prasmes Latvijas diasporas pārstāvju vidū, sniedzot atbalstu diasporas skolu darbībai, latviešu valodas un kultūras apguvei mītnes valstu vispārīglītojošās skolās, kā arī tālmācībai, ieteicams:

- Ievērojami palielināt finansējumu diasporas nedēļas nogales skolām, nodrošinot regulāru tiešo līdzfinansējumu telpu īres, bērnu apdrošināšanas, transporta u.c. izdevumu kompensācijai; Ja tiek apsvērta iespēja finansējumu piešķirt atbilstoši principam “Nauda seko skolēnam”, aprēķina formulā ņemt vērā diasporas blīvumu konkrētajā reģionā, lai nenostādītu neizdevīgākā pozīcijā valstis un pilsētas, kurās diasporas apjoms ir mazs un kas objektīvi nespēj piesaistīt lielu skaitu skolēnu; Sasaistīt finansējuma saņemšanu ar ieteikto mācību materiālu izmantošanu (kā vienu no kritērijiem);

- Aktīvāk popularizēt ārvalstīs dzīvojošo latviešu vidū diasporas skolas un to piedāvājumu, izmantojot diasporas vidū populārākos informācijas kanālus;
- Turpināt plānveidīgu metodisku atbalstu latviešu nedēļas nogales skolām un ārvalstu vispārizglītojošajām skolām, kurās skolēni apgūst latviešu valodu, izstrādājot un piegādājot tām mācību un metodiskos līdzekļus; Turpināt regulārus diasporas skolotāju profesionālās pilnveides kursus un konferences, gan Latvijā, gan diasporas mītnes zemēs; turpināt apbalvot labākos diasporas izglītības darbiniekus un skolēnus ar LVA Atzinības un Pateicības rakstu;
- IZM un LVA sadarbojoties ar PBLA un ELA, turpināt attīstīt tālmācību un latviešu valodas apguves iespējas e-vidē, kā arī pašmācības rīkus; Piesaistot ekspertus, izstrādāt centralizētu tālmācības izglītības programmu diasporai, integrējot dažādus aspektus, tai skaitā kultūras, vēstures, valodas un patriotisma jautājumus; Turpināt darbu pie diasporas skolu mācību satura izstrādes; Apsvērt iespēju izstrādāt projektam „Kultūras soma” līdzīgu paketi arī angļu valodā;
- Izpētīt un apzināt iespējas plašāk iesaistīt diasporas bērnus un jauniešus tālmācības programmās Latvijas skolās un augstskolās;
- PBLA un ELA sadarbībā ar IZM, LVA, VISC un IKVD izstrādāt diasporas izglītības attīstības koncepciju, kas ietver arī remigrācijas izglītības vadlīnijas un mantotas valodas apguves programmu, lai latviešu valodu mācītu sistemātiski, to vērtējot atbilstoši valodas prasmes līmeņiem³¹⁵; Attīstīt un turpināt IZM un diasporas organizāciju iniciēto projektu iestrādes, e-vidē veidojot tālmācības kursus atbilstoši latviešu valodas apguves līmeņiem;
- Sniegt informāciju diasporas skolotājiem par Latvijas skolu sistēmu, prasībām, uzņemšanas procedūrām un mācību procesu skolās Latvijā, lai viņi spētu palīdzēt un vienkāršā valodā izskaidrot vecākiem, kuri plāno atgriezties Latvijā.
- Turpināt attīstīt dialogu ar diasporu izglītības jomā; aktīvāk veidot sadarbību starp LVA un citām IZM struktūrām mācību satura, pasniegšanas modeļu izstrādē un pilnveidē;
- Atbilstoši ekspertu grupu diskusijā izskanējušajai vīzijai, padarīt nedēļas nogales skolas par sabiedriskajiem centriem, kas apvieno ne vien bērnus, bet arī viņu ģimenes locekļus. Skolai jābūt mugurkaulam, kuru apvij un satur dažādi motivējošie pasākumi, kas dalībniekiem ir emocionāli saistoši un motivējoši.
- Aktīvāk popularizēt LVA mājaslapu valoda.lv un tajā pieejamo informāciju diasporā; Vienkāršot LVA mājas lapu, padarot to pārskatāmāku un informāciju – vieglāk atrodamu;
- Valstīs ar lielu Latvijas diasporas koncentrāciju (prioritāri Īrijā un Lielbritānijā) Latvijas pārstāvniecībām sadarbībā ar IZM, mītnes valsts institūcijām un vietējām pašvaldībām iespēju robežās jāatbalsta latviešu valodas apmācības iespējas vietējiem latviešiem mītnes valsts vispārizglītojošās skolās; nepieciešamības gadījumā piesaistīt līgumdarbiniekus pārstāvniecībās Lielbritānijā, Īrijā un Vācijā sadarbības paplašināšanai izglītības jomā;

³¹⁵ PBLA (2016). PBLA valdes sēdē 2016.gada oktobrī pieņemtās rezolūcijas.

- Nodrošināt informācijas apriti par pasākumiem un projektiem, kas veicina bērnu un jauniešu latvisko piederību, piemēram, diasporas un Latvijas skolēnu apmaiņa, studentu piesaiste, diasporas organizāciju un Latvijas pašvaldību sadarbība, patriotiskās audzināšanas pasākumi sadarbībā ar jaunatnes organizācijām Latvijā u.c.
- Regulāri apzināt diasporas vecāku, skolotāju un skolēnu vajadzības un apmierinātību ar esošo piedāvājumu, veicot attiecīgas izmaiņas piedāvājumā;
- Veicināt pieredzes apmaiņu un labās prakses piemēru apzināšanu attiecībā uz valodas saglabāšanu un lietošanas uzturēšanu ģimenē; atbalstīt pasākumus, kas vērsti uz vecāku motivēšanu saglabāt bērniem latviešu valodu un identitāti un vecāku informēšanu par daudzvalodības priekšrocībām (piem., bukleti);
- Veidot un popularizēt dažādus saistošus materiālus, kas palīdz valodas apguvē, piemēram, īsfilmas un multfilmas latviešu valoda, datorspēles un lietotnes latviešu valodā.
- Veikt izpēti par iespējām atjaunot Minsteres latviešu ģimnāzijas darbību, t.sk. pieprasījumu pēc šādas vidusskolas ārvalstīs dzīvojošo pusaudžu vidū.

Lai nostiprinātu diasporas pārstāvju, īpaši bērnu un jauniešu, latvisko identitāti un saikni ar Latviju, ieteicams:

- Sadarbojoties ar diasporas organizācijām, rīkot pēc iespējas vairāk vasaras nometņu un skolu, kurās kopā darbojas diasporas un Latvijas bērni un jaunieši - ne vien Latvijā, bet arī mītnes zemēs. Turpināt jau pārbaudītās 3x3, 2X2 un citas nometnes; Lai palielinātu pasākumu efektivitāti un pieejamību ikvienam bērnam, ieteicams ierobežot vienam bērnam gadā apmeklējamo nometņu skaitu (viena nometne gadā);
- Atbalstīt starpvalstu bērnu - skolnieku viesģimeņu apmaiņas programmas izglītības programmā, apmaksājot ceļu programmas dalībniekiem; Organizēt jauniešiem braucienus uz Latviju, turpinot un attīstot "Sveika, Latvija!" līdzīgas programmas; Turpināt un attīstīt prakses programmu "Pavadi vasaru Latvijā"; Piedāvāt prakses iespējas Latvijas diplomātiskajās pārstāvniecībās un Latvijas Ārējās ekonomiskajās pārstāvniecībās; Organizēt bērnu un jauniešu konkursus, ar galveno balvu - brauciens uz Latviju;
- Latvijas valsts budžetā iestrādāt finansējumu kultūras kopu mēģinājumu telpu un apdrošināšanas izmaksu segšanai³¹⁶ – pirms tam padziļināti izvērtējot, vai tas nenonāk pretrunā ar vienlīdzības principu attiecībā pret Latvijā palikušajām ģimenēm;
- Attīstīt un paplašināt KM programmu "Latvijas profesionālās kultūras un mākslas pieejamība diasporas mītnes zemēs", sevišķu uzmanību pievēršot bērnu un pusaudžu auditorijām; Vienkāršot grāmatvedības normas, atbilstoši kurām ir jāatskaitās par finansējumu kultūras pasākumu organizēšanai³¹⁷.

³¹⁶ Atbilstoši 2016.gada 29.-30.jūlijā konferencē „Latvieši pasaulē - piederīgi Latvijai. 2016.” pieņemtās rezolūcijas 12.punktam par diasporas kopu atbalstu.

³¹⁷ Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts

- Sagatavot sarakstu ar kultūras kopām, mūzikas grupām un kolektīviem, kas būtu ar mieru uzstāties diasporai par nelielu atlīdzību;
- Apsvērt iespēju sniegt finansiālu atbalstu diasporas kolektīviem ceļa izdevumu segšanai uz Dziesmu un Deju svētkiem Latvijā, kā arī māksliniecisko kolektīvu vadītājiem - uz LNKC organizētajiem tālākizglītības un profesionālās meistarības pilnveides kursiem; Aktīvāk atbalstīt diasporas mākslinieciskos kolektīvus ar metodiskajiem materiāliem, informēt par to pieejamību.

Lai veicinātu diasporas pašorganizēšanos, t.sk. stiprinātu Latvijas institūciju kapacitāti diasporas sabiedriskās dzīves atbalstam, ieteicams:

- Popularizēt diasporas nevalstiskās organizācijas un to darbību, sniedzot vairāk informācijas par tām plašsaziņas līdzekļos, caur Latvijas pārstāvniecībām, sociālajiem tīkliem u.c., un veicinot mērķgrupas motivāciju tajās iesaistīties;
- Veicināt diasporas pašorganizēšanos un aktivitātes, nodrošinot lielāku atbalstu dažādu pasākumu īstenošanai, t.sk. organizējot projektu konkursus;
- Diasporas organizācijām demonstrēt elastību un atvērtību dažādu paaudžu un tautību emigrantiem, kuri vēlas uzturēt saikni ar Latviju; Plašāk attīstīt citus darbības virzienus papildus valodas un kultūras saglabāšanai, piemēram, ekonomiskā sadarbība un diasporas interešu aizstāvniecība. Lai piesaistītu mazākumtautību pārstāvjus, kurus mazāk interesē latviešu valoda, kultūras un tradīcijas, piedāvāt aktivitātes, kas nav saistītas ar kultūru, valodu vai nacionālajiem svētkiem, piemēram, diasporas sporta spēles, interešu grupas, diskusiju klubi u.tml. Rīkot Pasaules latviešu jauniešu forumus/seminārus un citas aktivitātes jauniešiem;
- Stiprināt Latvijas pārstāvniecību un ĀM kapacitāti darbam ar diasporu; Latvijas pārstāvniecībām regulāri tikties ar diasporas organizāciju pārstāvjiem, lai saskaņotu, plānotu, rīkotu un izvērtētu aktivitātes kultūras, izglītības, pilsoniskās līdzdalības un citās jomās; Turpināt realizēt sadarbības projektus ar diasporas pārstāvjiem un to organizācijām;
- Plānojot finansējumu, atcerēties, ka papildus diasporas organizācijām ārvalstīs eksistē daudz citu grupu, apvienību un vienkārši aktīvu diasporas indivīdu ar radošām idejām, tādēļ finansējums nedrīkstētu būt piesaistīts tikai diasporas organizācijām.

Lai uzturētu informatīvo saikni ar diasporu, atbalstītu diasporas medijus, ieteicams:

- Sadarbībā ar Latvijas un diasporas medijiem, regulāri informēt diasporu par diasporai aktuāliem jautājumiem, un Latvijas iedzīvotājus – par notikumiem diasporā. Veidot uz diasporu orientētus raidījumus un palielināt uz diasporu vērsta satura apjomu Latvijas sabiedriskajos medijos, t.sk. ziņu raidījumus vieglajā valodā, raidījumus ģimenēm un bērniem, kas palīdzētu valodas apguvē, ziņu un kultūras raidījumus; Izmantot sabiedriskos medijus, lai uzrunātu diasporas pārstāvjus tautsaimniecības jautājumos, informētu par iespējām Latvijā un citiem ar remigrāciju saistītiem jautājumiem;
- Komunikācijā ar diasporu turpināt koncentrēt uzmanību uz Interneta vidi, t.sk. atbalstīt diasporas organizācijas mājaslapu izstrādē; Veidot aktīvāku komunikāciju ar diasporu, izmantojot sociālos tīklus; Atbalstīt diasporai domātu raidījumu veidošanu Latvijas Radio, kas pieejami arī Internetā;

- Sniegt atbalstu diasporas Interneta portāliem, t.sk. centrālām Interneta medijam diasporai, kas nodrošinātu aktuālākās informācijas no dažādām valstīm apriti, tostarp notikumu kalendāru, vienotu institūciju un organizāciju sarakstu, un tīklošanās instrumentus, un kas ar laiku – dažādām organizācijām iesaistoties tā popularizēšanā - varētu kalpot kā viens no nozīmīgākajiem informācijas izplatīšanas kanāliem diasporai; Turpināt atbalstīt diasporas mediju komunikācijas projektu konkursus, principus, kā sadalīt finansējumu, ļaujot izstrādāt diasporas mediju vai organizāciju pārstāvjiem;
- Īstenot diasporas mediju seminārus un pieredzes apmaiņas iniciatīvas, lai veicinātu Latvijas un diasporas mediju sadarbību, ietvert semināros informāciju par projektu pieteikumu sagatavošanu, projektu īstenošanu un tehnoloģisku risinājumu ieviešanu mediju darbībā³¹⁸;
- Veicināt diasporas iesaisti pārraidāmo materiālu veidošanā, t.sk. attīstīt diasporas korespondentu tīklu; Konkursa kārtībā, sniegt atbalstu arī labākajiem diasporas drukātajiem medijiem.
- Pārliecināties, ka diasporas jautājumi ir iestrādāti topošajā nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu attīstības stratēģijā.

2. Diasporas mērķtiecīga iesaistīšana Latvijas tautsaimniecības un zinātnes attīstībā un tās ieguldījuma apzināšana

Lai apzinātu un satīklotu diasporas un Latvijas uzņēmējus, profesionāļus un zinātniekus, kuri vēlētos saglabāt saikni ar Latviju un tiešā vai netiešā veidā sniegt ieguldījumu Latvijas attīstībā, attīstītu un nodrošinātu efektīvus mehānismus cilvēku ar ārvalstu pieredzi (gan ārvalstīs, gan Latvijā dzīvojošo) zināšanu pārnesi dažādos līmeņos, ieteicams:

- Veicināt ekonomisko sadarbību ar diasporu un diasporas iesaisti LIAA funkciju veikšanā investīciju piesaistē, eksporta attīstībā, inovācijās un diasporas tūrisma jomā: iesaistīt diasporu uzņēmējdarbības konkurētspēju veicināšanas atbalsta programmās un jaunu diasporas sadarbības programmu izstrādē, LIAA īstenotajos starptautiskās sadarbības un eksporta veicināšanas pasākumos, veicināt diasporas iesaisti ārvalstu tiešo investīciju piesaistē Latvijai; veicināt diasporas tūrisma un diasporas iesaisti tūrisma veicināšanā;
- Turpināt un paplašināt PBLA uzsākto diasporas uzņēmēju mentoringa programmu; Turpināt PLEIF, PLZK, un konferenci “Piederīgi Latvijai” (vai līdzīgu konferenci), nodrošinot to pēctecību. Papildus PLEIF, organizēt arī nelielus, specializētus tīklošanās pasākumus diasporas mītnes zemēs, atbilstoši nozarēm, mazākās grupās, lai pārrunātu nozarē aktuālos jautājumus un veidotu sadarbību. Tās, izmantojot esošās iestādes, varētu organizēt ELA, sadarbībā ar PBLA un ĀM, un piesaistot LIAA un citu valsts institūciju pārstāvjus, tādējādi palielinot pasākumu praktisko vērtību; Apsvērt iespēju diasporas tīklošanās pasākumos, tostarp PLEIF, rīkot Latvijā, lai stiprinātu dalībnieku saikni ar Latviju un dotu lielāku iespēju pasākumos piedalīties arī Latvijas profesionāļiem un ierēdņiem;

³¹⁸ Lulle et.al. (2015b). Mediju platformas un diasporas mediji: izpratne un vajadzības. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.
http://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/Diasporas_mediji_kopsavilkums_DMPC_2015.pdf

- Diasporas organizācijām, LIAA, Latvijas pārstāvniecībām, LTRK, LDDK, nozaru asociācijām un pētniekiem sadarboties informācijas par mītnes valstīs dzīvojošajiem uzņēmējiem un profesionāļiem apkopošanā, veidojot pēc iespējas visaptverošas un precīzas datu bāzes darbam ar diasporu;
- Turpināt esošās un veidot jaunas uzņēmēju savstarpējās tīklošanās iespējas; Atbalstīt profesionāļu un uzņēmēju tīklošanās platformu attīstību, izmantojot esošās iestrādes un risinājumus, piem., atbalstot „*Global Latvian Business Group*”, kura jau sasniegusi labus rezultātus; Veidot dažādas specializētas tīklošanās grupas LinkedIn, Facebook, u.c., izvērtējot efektīvāko mērķa grupas sasniegšanas formu un veidu un apkopt šo vietņu sarakstu latviesi.com;
- Diasporas uzrunāšanai un iesaistīšanai nevajadzētu balstīties tikai uz vienu platformu, turklāt jāapsver komunikācija arī angļu vai citās valodās. Komunikācijai šaurās grupās (piem., uzņēmēji, investori) piemērota platforma var būt LinkedIn vai Facebook, vai pat atsevišķi veidota specializēta vietne. Noteiktu jomu profesionāļu tīklošanās platformu var attīstīt uz latviesi.com vai kādas citas uzņēmēju un profesionāļu vidū populāras Interneta platformas, pielāgojot portāla funkcionalitāti un to aktīvāk popularizējot, lai sasniegtu lietotāju “kritisko masu”.
- Izstrādāt un īstenot pasākumus, lai sekmētu ārvalstu doktorantu un zinātniskā personāla piesaisti;
- Organizēt ekonomikas forumus, konferences, diskusijas Latvijā un ārvalstīs, ar ārvalstīs dzīvojošajiem latviešu uzņēmējiem; Stiprināt sadarbību starp Latvijas institūcijām (ĀM, KM, EM, LIAA u.c.) un PBLA un ELA pasākumu, kas vērsti uz ekonomisko sadarbību ar diasporu, īstenošanā;
- Īstenot gudru, proaktīvu un konsekventu komunikāciju ar diasporu, augstām valsts amatpersonām aicinot tos iesaistīties un sniegt atbalstu Latvijas tautsaimniecības izaugsmes procesos; Informēt diasporu par iespējām investēt Latvijā un sniegt atbalstu tiem, kuri ir pieņēmuši lēmumu investēt Latvijā; Aicināt un motivēt uzņēmumus Latvijā kā kvalificētos speciālistus iesaistīt diasporas pārstāvjus; veicināt diasporas iesaisti “*Investment leads*” ģenerēšanā un potenciālo investoru uzrunāšanā un identificēšanā;
- Realizēt publicitātes aktivitātes ar mērķi informēt diasporas pārstāvjus par iespēju iesaistīties dažādās LIAA aktivitātēs (t.sk. *start-up* meistarklasēs, zinātnisko *start-up* konferencē eksperta, lektora, mentora statusā, hakatonos); Organizēt tematiskus, specializētus vebinārus, ideju klubus, kontaktbiržas, iesaistot diasporu, īpaši jauniešus.

Lai veicinātu izpratni Latvijā un ārzemēs par diasporu un tās ieguldījumu, migrācijas un diasporas procesu pētniecību, ieteicams:

- Lai nodrošinātu plašu, datus pamatotu izpratni par Latvijas diasporu un izzinātu tās vajadzības un sadarbības iespējas, veikt regulāru diasporas monitoringa pētījumu (vismaz reizi trīs gados); Ar pētnieku intelektuālo atbalstu izstrādāt diasporas kopienas lieluma apzināšanas mehānismu, t.sk. remigrācijas apjoma izvērtēšanas metodoloģiju; Apzināt diasporas pienesumu Latvijas ekonomikai, izmantojot jau esošus datus un apkopojot jaunus;
- Veicināt emigrācijas un trimdas vēstures un kultūras informācijas izplatīšanu Latvijā, rīkojot konferences, izstādes, trimdas autoru darbu lasījumus, koncertus

un citus pasākumus, kā arī skolu mācību programmās un muzeju ekspozīcijās iekļaujot apskatu par latviešu dzīvi trimdā;

- Atbalstīt NVO un pašvaldību iniciatīvas trimdas kultūras mantojuma apzināšanā, glabāšanā, izpētē un popularizēšanā; Veicināt labās prakses un pieredzes apmaiņu ārzemju latviešu kultūras mantojuma apzināšanā un popularizēšanā;
- Informēt Latvijas sabiedrību par diasporas pienesumu tautsaimniecībā un remigrācijas veiksmes stāstiem.

3. Diasporas pilsoniskās un politiskās līdzdalības veicināšana

Lai nodrošinātu diasporas interešu pārstāvniecību Latvijā, ieteicams:

- Veicināt pēc iespējas tiešāku diasporas politisko pārstāvniecību Saeimā, palielinot politiskās varas interesi un atbildību par diasporu. Lai nodrošinātu, ka diasporas intereses ir izvērtētas un ņemtas vērā valsts un pašvaldību līmenī, svarīga efektīva diasporas iesaiste rīcībpolitikas dokumentu izstrādē un tiesību aktu projektu izstrādē;
- Regulāri rīkot konsultatīvus un iekļaujošus diasporas pārstāvības forumus diasporas virsorganizāciju vadībā diasporas stratēģiskā redzējuma definēšanai³¹⁹, piemēram, iekļaujot to ikgadējā konferencē diasporai;
- Latvijas diasporas organizācijām, īpaši jaunās emigrācijas valstīs, veidot un stiprināt interešu aizstāvības, politisko profilu; Pilnvērtīgāk izmantot jau esošos interešu aizstāvības un pārstāvības instrumentus, t.sk., pievienojoties Latvijas Pilsoniskajai Aliansei;
- Padziļināti pētīt diasporas interešu pārstāvības modeļa jautājumu Latvijā, kā arī veicināt diskusijas par mehānismiem ciešākai diasporas iesaistei, t.sk. iespēju panākt “ietekmes uz diasporu” izvērtējumu politikas dokumentos;
- Nodrošināt atalgojumu atbalsta personai, kas sekotu līdzdi diasporas interešu ievērošanai lēmumu pieņemšanas procesā Latvijā un diasporas minēšanu un iekļaušanu ‘horizontālā veidā’ dažādos politikas plānošanas dokumentos;
- Iesaistīt remigrantu organizācijas pārstāvjus Darba grupā par diasporas jautājumiem;
- Attīstīt instrumentus (piem., pastāvīgu sadarbības platformu) pasaules pieredzes un zināšanu pārnesēi dažādās nozarēs, tostarp ieviešot cilvēku no nevalstisko organizāciju puses, kas seko informācijai, atbild uz telefonu, nokoordinē zināšanu apmaiņu, un atbalsta efektīvāku diasporas pārstāvniecību politiskā līmenī³²⁰.

Lai panāktu, ka vēlēšanu procesā un citās līdzdalības aktivitātēs iesaistās pēc iespējas plašāks ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu loks neatkarīgi no dzīves vietas, ieteicams:

- Izskatīt iespēju palielināt Saeimas vēlēšanu iecirkņu skaitu valstīs, kur diasporas skaits pēdējā desmitgadē pieaudzis visstraujāk; Turpināt pasākumus, kas ir vērsti uz maksimāli ērtas balsošanas procedūras nodrošināšanu;

³¹⁹ Konferences “Latvieši pasaulē – piederīgi Latvijai rezolūcija.

https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Diaspora/Konference/2016%2008%2003_Konference_rezolucija_gala.pdf

³²⁰ Jautājums par šāda cilvēka finansēšanas modeli apspriežams atsevišķi.

- Attīstīt tālāko diskusiju par nepieciešamajām izmaiņām diasporas parlamentārās pārstāvniecības modelī, pieaicinot par vēlēšanu organizēšanu atbildīgās un iesaistītās institūcijas (CVK, ĀM u.c.);
- Atbalstīt portāla manabalss.lv autorizēšanās sistēmas iespēju paplašināšanu, uzteicot ELA ieceri šajā portālā rosināt diasporai aktuālas iniciatīvas;
- Aicināt deputātu kandidātus, politiķus un ierēdņus aizdomāties par diasporas vēlētajiem un veikt regulāras (ne tikai priekšvēlēšanu) vizītes uz diasporas mītnes zemēm, skaidrojot politiku un veicinot politisko atbildīgumu; Diasporas NVO kopā ar diasporas un Latvijas medijiem veidot īpašas priekšvēlēšanu reklāmas kampaņas diasporai, aicinot balstot;
- Diasporas jauniešu nometnēs likt uzsvāru arī uz pilsonisko izglītību, veltot laiku diskusijām par politiskiem jautājumiem.

Lai veicinātu Latvijas pilsoņu skaita pieaugumu, ieteicams:

- Popularizēt dubulpilsonības iegūšanas iespējas, lai palielinātu Latvijas pilsonībā uzņemto pieaugošo un, jo īpaši, bērnu skaitu.

4. Atbalsta sniegšanai tiem, kuri vēlas atgriezties vai ir atgriezušies

Lai stiprinātu pašvaldību lomu saiknes ar diasporu uzturēšanā un remigrācijas atbalsta pasākumu sniegšanā, ieteicams:

- Mudināt pašvaldības izstrādāt lokālus instrumentus saiknes uzturēšanai ar diasporu un remigrācijas atbalstam;
- Pašvaldībām domāt par remigrantu uzņemšanu un noteikt kontaktpersonu pašvaldībā, kas atbild par saiknes uzturēšanu ar diasporu un atbalstu remigrantiem, izstrādāt nometņu programmas, sagatavot remigrācijas pakalpojumu grozu pašvaldībā, izveidot sadaļas pašvaldību mājaslapās, lai informētu par jautājumiem, kas saistīti ar atgriešanos;
- Lai noteiktu efektīvākos risinājumus, ieteicams apzināt un apmainīties ar labās prakses piemēriem no dažāda tipa pašvaldībām³²¹. Informāciju par labās prakses piemēriem Varētu nodrošināt kādā interneta vietnē/portālā.

Lai sniegtu atbalstu remigrantiem, iekļaujoties Latvijas darba tirgū, ieteicams:

- Pastiprināt NVA fokusu uz ārpus Latvijas dzīvojošajiem Latvijas diasporas pārstāvjiem; Pilnveidot esošos darbiekārtos portālus, t.sk. NVA interneta vietni un CV/vakanču portālu; veidot ciešāku saikni ar nozaru asociācijām; Ja nepieciešams³²², izstrādāt jaunu risinājumu, lai savestu kopā darba devējus Latvijā ar diasporas pārstāvjiem, kuri vēlētos atgriezties un strādāt Latvijā;
- Sekmēt NVA interneta vietnes un CV/vakanču portāla atpazīstamību diasporas vidū – turpināt popularizēt portālu, īstenojot kampaņas sociālajos tīklos, kā arī izplatot informāciju caur diasporas organizācijām un diasporas medijiem;

³²¹ Šobrīd norit pētījums par pašvaldību labo praksi sadarbībā ar diasporu un remigrācijas atbalsta pasākumu īstenošanā, kura rezultāti būs pieejami rudenī.

³²² Šobrīd norisinās pētījums par efektīvākajiem darbiekārtos mehānismiem, kura rezultāti būs pieejami rudenī.

- Aktīvāk un atraktīvāk izmantot NVA dalību ES/EEZ valstu vakanču gadatirgos, informējot par darba un dzīves apstākļiem un par nodarbinātības iespējām Latvijā un popularizējot Latviju tiem, kuri apsver iespēju atgriezties; Nodrošināt aktuālu informāciju un sniegt konsultācijas par iespējām uzsākt uzņēmējdarbību, pieejamām atbalsta programmām un instrumentiem;
- Apsvērt iespēju pievienot remigrantus kā vienu no mērķa grupām, kas var pretendēt uz īpašu atbalsta pasākumu kopumu NVA (t.sk., aktīvās nodarbinātības pasākumi);
- Turpināt NVA interneta vietnē nodrošināt aktuālu un visiem pieejamu informāciju par izglītības prakses iespējām uzņēmumos un valsts un pašvaldību institūcijās un piedalīties ES/EEZ valstu vakanču gadatirgos;
- Atbalstīt remigrantu organizāciju aktivitātes, kas vērstas uz dalīšanos ar informāciju un pašpalīdzību, atgriežoties Latvijā.

Lai nodrošinātu atbalstu latviešu valodas apguvei remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem, ieteicams:

- Turpināt latviešu valodas apmācību remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem (pēdējiem – par maksu vai vismaz līdzmaksājumu), un paplašināt mērķa grupu, iekļaujot tajā arī citus ārvalstniekus, kam nepieciešama latviešu valodas apmācība;
- Izstrādāt un piedāvāt atsevišķus kursus remigrējušiem bērniem;
- Aktīvāk informēt par iespējām studentiem, uzsākot mācības Latvijas augstskolās, apmeklēt latviešu valodas kursus.

Lai apzinātu un popularizētu labās prakses piemērus, ieteicams:

- Apzināt un izplatīt veiksmīgus pieredzes stāstus par reemigrantu atgriešanos, kā arī tādus stāstus par valsts/pašvaldības sadarbību ar diasporu, kas veicinātu pozitīvu attieksmi pret atgriešanās iespējām un procesu (video un audio stāstu, filmu/īsfilmu, interviju sižetu, videoblogu, publikāciju un citu formātu izplatīšana sabiedrībai Latvijā un valsts piederīgajiem emigrācijā ar mediju, īpaši sociālo tīklu, starpniecību un citiem komunikācijas līdzekļiem);

Lai radītu labvēlīgu tiesisko ietvaru remigrācijas veicināšanai, ieteicams:

- Mazināt ārvalstīs iegūtas kvalifikācijas atzīšanas birokrātiskās barjeras, vienkāršot noteikumus attiecībā uz reglamentētajām profesijām, piemēram, apstiprinot konkrētu prestižu augstskolu sarakstu, kuru diplomu tiek atzīti Latvijā, nevis skatot katru gadījumu atsevišķi; kompensēt maksu par dokumentu izskatīšanu remigrantiem;
- Skaidrot un informēt diasporu par tiesisko regulējumu, mainot mītnes zemi, mazinot bažas un kļiedējot mītus attiecībā uz nodokļiem un pabalstiem Latvijā; Mazināt neskaidrības, kas saistītas ar veselības aprūpes sistēmu, atgriežoties Latvijā;
- Apsvērt iespēju pabalstu jautājumus, kas skar ārvalstīs strādājušos izskatīt Demogrāfijas padomē, uzaicinot VSAA pārstāvjus un izstrādāt bukletu un infografiku par pabalstu saskaņošanu, kurā īsi un skaidri tiktu sniegtas atbildes uz galvenajiem remigrantus interesējošajiem jautājumiem.

Lai efektīvi nodrošinātu informāciju saistībā ar atgriešanos Latvijā, ieteicams:

- Vienuviet nodrošināt konsultatīvo/ atbalsta punktu, kurā iespējams iegūt atbildes uz interesējošiem jautājumiem, kas attiecas uz pārcelšanos uz Latviju un dzīvi Latvijā (sociālās palīdzības saņemšanas iespējām, valsts un pašvaldību sniegtajiem pakalpojumiem), klātienē un telefoniski. To iespējams attīstīt uz Valsts un pašvaldību vienoto klientu apkalpošanas centru (VPVKAC) bāzes;
- Izveidot mājas lapu, kurā vienkāršā veidā tiek sniegtas atbildes uz remigrantiem aktuāliem jautājumiem (iespējams to veidot uz integration.lv bāzes).
- Attīstīt vienoto valsts un pašvaldību portālu www.latvija.lv, nodrošinot aktuālu informāciju par Latvijas valsts un pašvaldību sniegtajiem pakalpojumiem, kas svarīga tiem, kuri plāno atgriezties Latvijā. Vienkāršot piekļuvi informācijai arī cilvēkiem, kuriem nav un kuri nevar autorizēties sistēmā, izmantojot Latvijas bankas kartes. Lai latvija.lv sadaļa «Atgriešanās Latvijā» informācijas ieguves instruments darbotos efektīvi, ir jānodrošina tā popularizēšana mērķa grupā un perspektīvā jānovērtē satura atbilstība lietotāju vajadzībām.

Lai veicinātu diasporas informētību par piedāvātajām iespējām Latvijā, ieteicams:

- Aktīvāk komunicēt plānā iekļautos pasākumus un atbalstu, kas pieejams diasporai un remigrantiem, pievēršot uzmanību arī avotiem, kas nav vērsti tieši uz diasporu, bet ko izmanto vislielākais skaits ārvalstīs dzīvojošo (lielākie Latvijas ziņu portāli, sociālie mediji).

Lai nodrošinātu atbalstu bērniem un jauniešiem, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā, ieteicams:

- Izstrādāt un ievietot resursus Internetā ar veicamajiem priekšdarbiem pirms atgriešanās, lai nodrošinātu veiksmīgu izglītojamā iekļaušanās procesu Latvijā, tostarp izglītības sistēmu Latvijā un izglītības dokumentu atzišanu³²³; Popularizēt Internetā pieejamos materiālus, kas palīdz sagatavoties mācībām Latvijā;
- Izveidot sarakstu un izplatīt informāciju potenciālajiem remigrantiem par to, kurās skolās ir sagatavoti pasniedzēji un kur pieejami skolotāju palīgi un cits atbalsta personāls darbam ar remigrējušiem skolēniem un kuras ir gatavas uzņemt remigrējušos bērnus;
- Izstrādāt kopīgas vadlīnijas/ plānu/ stratēģiju remigrējušu skolēnu uzņemšanai un veiksmīgai iekļaušanai skolā; nepieciešams regulējums, kādam atbalstam jābūt pieejamam remigrējušiem skolēniem;
- Valsts līmenī izskatīt iespēju nodrošināt pedagogiem samaksu par papildnodarbību un konsultāciju sniegšanu³²⁴; paaugstināt piemaksas par darbu ar remigrējušiem skolēniem un/vai nodrošināt papildus atbalsta personālu skolām, kurās šādu bērnu ir daudz;
- Identificēt, popularizēt un multiplicēt labās prakses piemērus remigrantu bērnu integrēšanā, nodrošinot šīs informācijas pieejamību skolotājiem, kā arī iespējas

³²³ Kā norāda IKVD (2014) vecāku aptaujas rezultāti, vecāki un izglītības iestādes ir saskārušies ar problēmām izglītības dokumentu atzišanas procesā.

³²⁴ Turpat.

apmainīties ar pieredzi par veiksmīgu remigrējušo izglītojamo iekļaušanos Latvijas izglītībā, piemēram, semināru veidā, ne tikai Interneta vidē; Veidot sadarbību starp diasporas un Latvijas skolām, lai apmainītos ar pieredzi;

- Turpināt atbalstīt skolotāju profesionālo apmācību darbam ar remigrējušiem bērniem, kas saistīti ar dažādiem starpkultūru, metodiskajiem u.c. jautājumiem;
- Regulāri apkopot informāciju no skolām par remigrējušo skolēnu skaitu, vecumu, izglītības iestāžu piedāvāto atbalsta pasākumu klāstu skolēnu iesaistīšanai izglītības iestādēs, lai attiecīgi nozīmētu finansējumu;
- Nepieciešamas arī proaktīvas sagatavošanas nometnes bērniem, kuru ģimenes plāno atgriezties vai ir atgriezušās Latvijā un kurās bērns plāno uzsākt mācības Latvijas skolā³²⁵ - primāri, lai uzlabotu valodu zināšanas, taču arī lai iepazītos ar vietējām paražām un kultūru, mācību praksi un sistēmu skolās gūtu atbildes uz citiem neskaidrajiem jautājumiem; Nodrošināt intensīvos latviešu valodas sagatavošanās kursus skolēniem-iesācējiem; Aktīvāk informēt diasporas vecākus par īstermiņa vizīšu iespējām Latvijas skolās;
- Nozīmēt personu IZM vai LVA, pie kuras pedagogi varētu vērsties pēc konsultācijas par piemērotākajām mācību metodēm un materiāliem remigrējušiem bērniem; Aktīvāk informēt skolotājus par pieejamajiem resursiem un atbalstu darbam ar remigrējušiem bērniem, tostarp metodoloģiskajiem materiāliem, grāmatām u.c., apkopojot šo informāciju vienuviet un, ieteicams, izsūtot informāciju, atgādinot par to arī skolām.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Aikins, K., White, N. (2011), Global diaspora strategies toolkit. Harnessing the power of global diasporas. Dublin: Diaspora Matters

Amerikas latviešu apvienība (2017). Pavadi vasaru Latvijā! – Prakses iespējas. <http://www.alausa.org/lv/citi/pavadi-vasaru-latvija-prakses-iespejas/>

Anderson, B. (2006). Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism (Revised edition). London, New York: Verso.

Atoyan et.al. (2016). Emigration and its economic impact on Eastern Europe. file:///C:/Users/User/Downloads/_sdn1607.pdf

Baltic Institute of Social Sciences (2015). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā, novērtējot „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam” īstenošanu laika posmā no 2012.–2014. gadam, ņemot vērā pamatnostādņu 5. sadaļā noteiktos politikas rezultātus un rezultatīvos rādītājus. https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Petijumi/Rez-rad_BISS.pdf

Bilecen, B. (2009). Lost in status? Temporary, permanent, potential, highly skilled: the international student mobility; Brooks, R., & Waters, J. (2011). Student mobilities, migration and the internationalization of higher education. Springer.

³²⁵ IKVD (2014). Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā.

- Birka, I. (2016). Ministru prezidenta diasporas uzņēmēju konsultatīvās padomes locekļu interviju pārskats (nepublicēts).
- Buholcs, J., Tabuns, A. (2015). Latvijas emigrantu transnacionālo identitāšu izpausmes sociālo tīklu portālu lietojumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 128.-143.lpp.
- Chander, A. Diaspora Bonds, *New York University Law Review*, Vol.7, 2001.
- Eiropas Latviešu Apvienība (2017) Latviešu nedēļas nogales skolas Eiropā saņem līdzfinansējumu no IZM. <https://www.latviesi.com/jaunumi/raksts/118312-latviesu-nedelas-nogales-skolas-eiropa-sanem-lidzfinansejumu-no-izm/>
- Emmo, M.L., Toomet, O. (2014) Occupational Prestige Rapidly Catching Up for Estonian-Finnish Migrants, Presentation at the international conference “Transnationalism, Gender and Migration. The Intersectional Challenges of Social Mobility”, Adehe, 13/11/2014.
- Eurobarometer (2014). Standard Eurobarometer 82. http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/eb/eb82/eb82_anx_en.pdf
- Eurofound (2012). Labour mobility within the EU: The impact of return migration. Pieejams: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1243en.pdf
- Eurostat (2017a) EU28 population change 2000-2017, as %. <http://i.imgur.com/42RSnNH.jpg>
- Eurostat (2017b) People in the EU – population projections. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_in_the_EU_%E2%80%93_population_projections
- Faist, T. (2010). Diaspora and transnationalism: What kind of dance partners? In: T. Faist, R. Bauböck (eds.). *Diaspora and transnationalism: concepts, theories and methods* (pp. 9–34). Amsterdam: Amsterdam University Press
- Gamlen, Alan (2006). *Diaspora Engagement Policies: What are They, and What Kind of States Use Them?*, University of Oxford, COMPAS (Centre on Migration, Policy and Society), Working Paper No. 32
- Goldmanis, M. (2015). Statistisko svaru dizains pētījumā “Latvijas emigrantu kopienas”. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 42.-65.lpp.
- Goldsmith, B., Eggers, W. (2004) *Governing by network: CIOs and the new public sector. Public CIO.*
- Gross, D. (2016). A case study of language education policy regarding children of remigrated nationals and its implementation in the education system. Monash University.
- Hazans, M. (2015a) Return migration intentions to Latvia, based on recent survey of emigrants. Paper presented at the conference "Migration in the Nordic – Baltic Region. New Trends of Labour Migration – Ready for the Changes?" in Tallinn, 27 Mar 2015

Hazans, M. (2015b). Post-2000 emigration from Poland and the Baltics. Presentation at the conference How to Improve Intra-European Mobility and Circular Migration? Fostering Diaspora Engagement. Rīga, Latvia, 11–12 May 2015.

Hazans, M. (2016). Migration experience of the Baltic countries in the context of Economic Crisis. In: M. Kahanec, K. F. Zimmermann (eds.). Labor Migration, EU Enlargement, and the Great Recession. Berlin–Heidelberg: Springer.

Hazans, M. (2011). Latvijas emigrācijas mainīgā seja: 2000–2010. No: B. Zepa, E. Kļave (red.). Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2010./2011. Nacionālā identitāte, mobilitāte un rīcībspēja (70.–91. lpp.). Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds.

Hazans, M. (2016), Smadzeņu aizplūde no Latvijas 21. gadsimtā. Latvijas emigrantu kopienas: Cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 85.-92.lpp.

Hazans, M (2016). Atgriešanās Latvijā: remigrantu aptaujas rezultāti. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

IAC (2014). Situācijas izpētes apkopojums par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārizglītojošajās skolās.
http://www.iksd.riga.lv/upload_file/IKSD_pievienotie/0_2014/2014_05/Situacijas%20izpete%20jauniebr_Rigas%20sk_2014.pdf

IKVD (2014). Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā.

Informatīvais ziņojums par priekšlikumiem reemigrācijas atbalsta pasākumiem.
http://www.ikvd.gov.lv/assets/files/2013/citi/iesniegumi/20102014_117_6_ZINOJU_MS_PAR_ANAL_lab.pdf

Jātniece, A. (2010). Minsteres latviešu ģimnāzija izdzīvoja.
<http://www.lcm.lv/lcm/darbibas-lauks/116-minsteres-latviesu-gimnazija-izdzivoja>

Kahanec, M., & Zimmermann, K. F., eds. (2016). Labor migration, EU enlargement, and the great recession. Berlin - Heidelberg: Springer

Kārklīņa, I. Kļave, E. (2015). Remigrācijas un diasporas politikas Latvijā ekspertu skatījumā. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 210.-224.lpp.

Kaczmarczyk, P. & Lesinska. M. (2012). Return migration, state policy and integration of returnees – the case of Poland. In Ivanova, V. & Zwania-Roessler, I. (Eds.). Welcome home? Challenges and chances of return migration. Transatlantic Forum on Migration and Integretation, Sofia: Maria Arabadjieva Printing House.

Kļave, E. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: mērķa grupas perspektīva.
http://fsi.lu.lv/userfiles/file/ESF_Latvijas_emigrantu_kopienas/Ex-ante/FSI_Klave_Remigracijas_politikas_novertejums.pdf

Kļave, E., Šūpule, I. (2015). Remigrācijas procesa analīze: politika un prakse. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora (red.I.Mieriņa). LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 194.-209.lpp.

Kļave, E., Šūpule, I. (2015) Reemigrācijas politikas novērtējums: politikas mērķa grupas perspektīva http://fsi.lu.lv/userfiles/file/ESF_Latvijas_emigrantu_kopienas/Ex-ante/FSI_Klave_Remigracijas_politikas_novertejums.pdf

Konferences “Latvieši pasaulē – piederīgi Latvijai rezolūcija.
https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Diaspora/Konference/2016%2008%2003_Konference_rezolucija_gala.pdf

Koroļeva, I., Mieriņa, I. (2015) Metodoloģiskie risinājumi migrantu viedokļu izziņošanai pētījumā „Latvijas emigrantu kopienas”. In: I. Mieriņa (ed.). Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora, Rīga: LU Filozofijas un Socioloģijas institūts, 26-41.

LAAJ (2017). LAAJ un ALA sadarbības programmas “Pavadi Vasaru Latvijā” un “Sveika Latvija”. <http://laaj.org.au/laaj-un-ala-sadarbibas-programmas-pavadi-vasaru-latvija-un-sveika-latvija/>

Latvijas diasporas piesaistes stratēģija Latvijas investīciju un attīstības aģentūras funkciju īstenošanai 2017.-2020.gadam (nepublicēts uzmetums)

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030.gadam.
http://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/images-legacy/LV2030/Latvija_2030.pdf

Latvijas *Nacionālās attīstības plāns* 2014.-2020.gadam.
<http://polsis.mk.gov.lv/documents/4247>

Rīcības plāns Par sadarbību ar Latvijas diasporu 2015.-2017.gadam.
http://www.mfa.gov.lv/data/file/AMPlans_150714_Diaspora.662.pdf

Latvijas Vēstnesis (2017). Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam īstenošanas plānu 2017.–2018. gadam. <https://www.vestnesis.lv/op/2017/108.6>

Latviesi.com (2017). Apstiprinātas 11 vasaras nometnes Latvijā, kas šovasar uzņems latviešu bērnus no visas pasaules. <https://www.latviesi.com/jaunumi/raksts/5385-apstiprinatas-11-vasaras-nometnes-latvija-kas-sovasar-uznems-latviesu-bernus-no-visas-pasaules/>

Latvijas Nacionālais kultūras centrs (2015). Dziesmu un deju svētku tradīciju saglabāšana: aptauja latviešiem ārvalstīs.
http://www.lnkc.gov.lv/Uploads/2017/03/13/1489404001_5756.pdf

LR Ekonomikas ministrija (2013). Atgriešanās Latvijā: kur atrast atbildes uz svarīgiem jautājumiem? (infografika).
http://www.mfa.gov.lv/data/file/atgriesanas_latvija.png

LR Ekonomikas ministrija (2016). Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm.
https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/dsp/EMZino_06_160616.pdf

LR Ekonomikas ministrija (2017). Informatīvais ziņojums par Reemigrācijas atbalsta pasākumu plāna 2013.-2016.gada izpildi.
https://www.em.gov.lv/lv/nozares_politika/reemigracijas_atbalsta_pasakumi/

LSM (2017). VISIEMTV.LV - jauns interneta televīzijas kanāls latviešiem ārzemēs.
<http://www.lsm.lv/raksts/dzive--stils/izklaide/visiemtv.lv-jauns-interneta-televizijas-kanals-latviesiem-arzemes.a226948/>

Lulle et al. (2015a). Diasporas politiskā pārstāvniecība Latvijā un Eiropas Savienībā: Parlamentārā dimensija. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.
http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/petijumi/1_DMPC_parstavnieciba_300115.pdf

- Lulle et.al. (2015b). Mediju platformas un diasporas mediji: izpratne un vajadzības. LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.
http://www.diaspora.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/projekti/diaspora/Diasporas_mediji_kopsavilkums_DMPC_2015.pdf
- McKenzie, D., Yang, D. (2014). Evidence on Policies to Increase the Development Impacts of International Migration. The Institute for the Study of Labor (IZA), Discussion Paper No. 8523.
- Mieriņa, I. (2015a). Ievads. Latvijas emigrantu kopienas: cerību diaspora. LU Filozofijas un socioloģijas institūts. 5.-10.lpp.
- Mieriņa, I. (2015b). Prom no mājām, tuvāk sirdij? Kā ilgstoša atrašanās ārpus Latvijas ietekmē politiskās attieksmes un politisko procesu vērtējumu Latvijā. *Akadēmiskā dzīve*, 51.
- Mieriņa, I., (2015c). Latvijas emigrantu kopienas: nacionāla identitāte, transnacionālās attiecības un diasporas politika. Galvenās atziņas.
<http://www.slideshare.net/lufsi/latvijas-emigrantu-kopienas-galvens-atzias>
- Mieriņa, I. (2016a), Latvijas izcelsmes uzņēmēji ārpus Latvijas: raksturojums un sadarbības potenciāls. <http://www.diaspora.lu.lv/petijumi/>
- Mieriņa, I. (2016b). Bērnu valodu prasme un latviešu valodas zudums/ zuduma intensitāte jaunajās mītnes zemēs. <http://www.fsi.lu.lv/?sadala=1&id=723>
- Mieriņa et al. (2016c) Eiropā dzīvojošo Latvijas valstspiederīgo pilsoniskā aktivitāte. LU Filozofijas un socioloģijas institūts sadarbībā ar Eiropas Latviešu Apvienību (nepublicēts)
- Mieriņa, I. (2016d), Kas ņemams vērā no pētījumiem par remigrantu vajadzībām? Prezentācija konferencē “Piederīgi Latvijai”: <http://123userdocs.s3-website-eu-west-1.amazonaws.com/d/de/c9/285415630914963934/a62f9035-b705-4c48-81a5-7009d823b8ea/Remigracija%20Mierina.pdf>
- Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam;
https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/KM_130515_Prec_Nac_ident_pilson_sab_un_itegr_polit_pamatnost_2012-2018.pdf
- Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomes darba grupas diasporas politikas jautājumos sanāksmes protokols.
 2017.g.12.aprīlī.https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Diaspora/Darba_grupa/2017.04_Diasporas_dg.pdf.
- Ose, L. (2015). Skolotāja faktors: pedagogi dialogā ar bērniem un jauniešiem, kas atgriezušies Latvijā. Lulle, A, Kļave, E. (red.) Radot iespējas attīstībai: diasporas bērnu un jauniešu izglītība. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 185.-204.lpp.
- Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas pamatnostādņu 2012.-2018. gadam īstenošanas plānu 2017.-2018. gadam.
<https://likumi.lv/doc.php?id=291179>
- NEPL padome (2017). Informācija par NEPL sēdi 15.jūnijā.
<http://neplpadome.lv/lv/sakums/padome/padomes-sedes/sedes-sadalas/informacija-par-neplp-sedi-15.junija.html>

Pārresoru koordinācijas centrs (2017). Politikas veidošanas rokasgrāmata.
http://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/images-legacy/pkc_rokasgramata_090316_web.pdf

Petkevičienē, D., *Diaspora Engagement Possibilities for Latvian Business Development*. Investment and Development Agency of Latvia, 2016.

PBLA (2016). PBLA valdes sēdē 2016.gada oktobrī pieņemtās rezolūcijas.
<http://www.pbla.lv/par-pbla/valdes-sedes/pbla-valdes-sede-riga-2016-gada-oktobri-pienemtās-rezolucijas/>

Pičukāne, J.Mihailovs (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi.
http://maciunmacies.valoda.lv/images/Maci/Diaspora_MacibuMateriali/Raksts_Mihailovs_Picukane.pdf

PMLP (N.D.) Informācija trešo valstu valstspiederīgajiem repatriantiem.
<http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/anketas/LV.pdf>

Repatriācijas likums. <https://likumi.lv/doc.php?id=37187>

SIF (2017). Ārpusšķolas pasākumu programma. Vasaras nometnes Latvijas un diasporas bērniem.
http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=category&id=407&Itemid=30&lang=lv

SKDS (2016). Attieksme pret Pasaules Brīvo latviešu apvienību. Latvijas iedzīvotāju aptauja. (nepubliskots)

Statistics Estonia (2016). Last year, immigration exceeded emigration for the first time after the restoration of independence in Estonia. <https://www.stat.ee/news-release-2016-059>

Šūpule et al. (2016). Remigrācijas politika Eiropā un citās valstīs (red.I.Mieriņa). LU Diasporas un migrācijas pētījumu centrs.

US Census Bureau (2017). Demographic Overview - Custom Region – Latvia.
<https://www.census.gov/population/international/data/idb/region.php?N=%20Results%20&T=13&A=separate&RT=0&Y=2050&R=-1&C=LG>

Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015.-2020.gadam.
<https://likumi.lv/doc.php?id=270016>

Wahba, J. (2015) Who benefits from return migration to developing countries?
<http://wol.iza.org/articles/who-benefits-from-return-migration-to-developing-countries-1.pdf>

Interneta resursi:

<http://maciunmacies.valoda.lv/vva/>

<http://www.valoda.lv/latviesu-valoda-arzemes/diaspora/>

www.sazinastilts.lv

<http://epupa.valoda.lv>

<http://www.tavaskola.lv/uzdevumi-lv-virtuala-skola>

<http://www.uzdevumi.lv/p>

<http://researchinestonia.eu/funding/returning-researcher-grant/>

<http://gain-network.org/>

<http://www.fnp.org.pl/en/oferta/homing-plus-2/>

<http://www.nauka.gov.pl/en/polish-science-news/polish-scientists-working-abroad-think-about-returning-home.html>

www.latviesi.com

<http://www.mfa.gov.lv/lv/tautiesiem-arzemes/>

<http://nvo.lv/lv/news/page/par-mums-153/>

3. TREŠO VALSTU PILSONU INTEGRĀCIJA

IEVADS

Migrācija ir vienmēr notiekošs process, tā ir neatņemama sociālo pārmaiņu procesa daļa, un tās iemesli ir kompleksi un dinamiski. Migrācijas process rodas dažādu līmeņu mijiedarbībā – savstarpēji mijiedarbojas institucionālie faktori kā starpvalstu attiecības, globālais tirgus, klimats un starptautiskā migrācijas kontrole ar jauniem uzņēmējdarbības modeļiem un imigrantu kopienu tīklu, un tādiem individuāliem faktoriem kā personiskā un ģimenes drošība un izaugsme, un pieejamie resursi. Dažādas migrācijas procesu skaidrojošas teorijas uzsvērs vienu vai otru no šiem aspektiem,³²⁶ taču, lai izprastu dažādus migrācijas veidus – darba migrāciju, patvēruma meklēšanu, ģimeņu atkalapvienošanos – un lai spētu reaģēt, piedāvājot mērķētus integrācijas atbalsta pasākumus, ir būtiski apzināties migrācijas procesa kompleksitāti, kas vēlāk var ietekmēt jauniebraucēja motivāciju un spējas iesaistīties un kļūt piederīgam uzņemošajai sabiedrībai.

Imigrācija Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas (OECD)³²⁷ valstīs pieaug ar katru gadu. 2016.gadā apmēram 5 miljoni cilvēku imigrēja OECD valstīs, kas ir augstākais rādītājs pēdējo desmit gadu laikā. Galvenie imigrācijas iemesli pēdējā gada laikā bijuši patvēruma meklēšana (1,5 miljoni cilvēku), ģimeņu atkalapvienošana (1,6 miljoni cilvēku) un brīvā darbaspēka mobilitāte ES ietvaros. Arvien pieaug arī īslaicīgās migrācijas apjomi, kad starptautisku uzņēmumu darbinieki maina savu nodarbinātības valsti ES ietvaros vai arī darbā tiek pieņemti sezonas strādnieki. Tāpat pieaug arī starptautisko studentu skaits – 2015.gadā pirmreizējo uzturēšanās atļauju skaits studiju uzsākšanai pieauga par 11%. Latvijā, salīdzinot ar citām ES vai OECD valstīm, imigrācijas apjoms ir zemāks – ja ES un OECD imigrācijas apjoms vidēji 2015.gadā sasniedza 0,7% no iedzīvotāju skaita, tad Latvijā tas bija vien 0,3%, un, līdzīgi kā citās OECD valstīs, imigrāciju sastāda ne tikai trešo valstu pilsoņi, bet arī ES dalībvalstu pilsoņi.³²⁸

Lai gan patvēruma meklētāju skaita pieaugums 2015. un 2016.gadā ir veicinājis dažu valstu noslēgšanos pret imigrāciju, OECD valstis kopumā turpina attīstīt un pilnveidot savu imigrācijas politiku, lai piesaistītu kvalificētu darbaspēku, uzņēmējus un investorus, kā arī pielāgot savu integrācijas politiku saskaņā ar darba tirgus vajadzībām. OECD ikgadējā ziņojumā par migrācijas situāciju pasaulē 2017.gadā norāda, ka būtiskākais izaicinājums nacionālā un starptautiskā līmenī būs tieši jauniebraucēju integrācija. Integrāciju veicinoši pasākumi ir nepieciešami ne tikai individuālo iespēju, sabiedrības saliedētības un valsts izaugsmes veicināšanai, bet arī starptautisko attiecību nostiprināšanai. Starptautiskai sadarbībai integrācijas politika ir būtiska, lai novērstu situāciju, kad imigrācijas nasta gulstas tikai uz dažu valstu pleciem, jo tur jauniebraucējiem tiek sniegts nepieciešamais atbalsts, lai veicinātu iekšpolitisko

³²⁶ Castles, S., Hein de Haas, M. Miller, J. (2014). *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*, 5th Edition. Palgrave Macmillan., 25.-52.lpp.

³²⁷ Latvija pievienojās OECD 2016.gada 1.jūlijā, un migrācijas tendences šās organizācijas dalībvalstu vidū labi atspoguļo migrācijas situāciju, ar ko saskaras Latvija, kā arī piedāvā salīdzinošu perspektīvu.

³²⁸ *International Migration Outlook 2017*, OECD Publishing, 2017.

stabilitāti un lai ilgtermiņā stimulētu jauniebraucēju iespējamo pienesumu viņu izcelsmes valstu attīstībai.³²⁹

Apskatot starptautiskās migrācijas tendences, redzams, ka migrācijas procesi turpināsies, ka valstīm jābūt gatavām reaģēt uz humanitāru iemeslu dēļ radušos imigrāciju konfliktu un nākotnē arī klimata pārmaiņu rezultātā un ka imigrācijas politikai jāiet roku rokā ar integrācijas politiku, kas vērsta uz atbalstu jauniebraucējiem.

Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam norādīts, ka demogrāfisko un darba tirgus pārmaiņu rezultātā būs nepieciešama mērķtiecīgas migrācijas politikas īstenošana, maksimāli atbalstot remigrāciju, taču arī īstenojot kontrolētu darbaspēka imigrācijas politiku.³³⁰ Latvijas nacionālais attīstības plāns 2014.-2020.gadam³³¹ paredz tautsaimniecības izaugsmi, kuras rezultātā tiks radītas jaunas darbavietas un līdz ar to radīsies nepieciešamība pēc papildus kvalificēta darbaspēka imigrācijas. Ekonomikas ministrijas izstrādātajā Informatīvajā ziņojumā par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm redzams, ka pieaugs pieprasījums pēc kvalificēta darbaspēka ar augstāko un ar vidējo profesionālo izglītību, īpaši tādās nozarēs kā dabas zinātņu, matemātikas un informācijas tehnoloģiju nozarē, kā arī inženierzinātņu, ražošanas un būvniecības nozarē.³³² Līdz ar to arī Latvija ir to valstu vidū, kurām kontrolēta darbaspēka imigrācija ir nepieciešama ekonomikas attīstības nodrošināšanai, savukārt kā ES dalībvalsts turpina līdzdalību brīvā darbaspēka kustībā ES ietvaros, kā arī ES kopējā patvēruma sistēmā. Tas norāda uz migrāciju kā nepārtrauktu procesu arī Latvijā, kā arī uz dažādajām jauniebraucēju grupām, kuras ir klātesošas Latvijas sabiedrībā. Visiem jauniebraucējiem nepieciešams atbalsts integrācijai uzņemošajā sabiedrībā, un, kā identificēts iepriekš, integrācija ir būtiska ne tikai valsts iekšpolitiskās stabilitātes nodrošināšanai, bet arī starptautisko partnerību un sadarbības veicināšanai.

Šīs sadaļas turpinājumā aprakstīta pašreizējā imigrācijas situācija, kā arī pašreizējie izaicinājumi attiecībā uz citu valstu pilsoņu integrāciju Latvijā un iespējamie risinājumi vidējā termiņā – līdz 2025.gadam – šīs grupas integrācijas un līdz ar to sabiedrības saliedētības veicināšanai.

Dokumentā apskatīts citu valstu pilsoņu portrets Latvijā – skaits, izcelsmes valstis un imigrācijas iemesli, un līdz ar to arī jaunas tendences, ko izraisījušas gan izmaiņas Imigrācijas likumā, gan globālās migrācijas tendences, un aprakstīta Latvijas sabiedrības attieksme. Pēc tam aplūkotas Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņēs 2012.-2018.gadam izvirzītās prioritātes, kas attiecas uz šo mērķa grupu, un sasniegtie rezultāti. Tiek ņemts vērā arī 2017.gada maijā apstiprinātais pasākumu plāns 2017.-2018.gadam (MK noteikumi Nr.268). Apskatītas arī citas īstenotās vai plānotās aktivitātes, kas vērstas uz citu valstu pilsoņu integrāciju. Tad apkopoti līdz šim veikto pētījumu un diskusiju rezultāti, kā arī tajos identificētie izaicinājumi trešo valstu pilsoņu integrācijai Latvijā. Visas augstākminētās sadaļas papildinātas ar ekspertu viedokļiem un novērojumiem, kas paustas 2016.gada 5.jūnija ekspertu fokusa grupā. Visbeidzot, identificēti priekšlikumi aktivitātēm Sabiedrības integrācijas politikas ieviešanai laika posmā no 2019.līdz 2025.gadam, iezīmējot aktivitātes un rezultātīvos rādītājus politikas izvērtēšanai īsā un vidējā termiņā.

³²⁹ International Migration Outlook 2017, OECD Publishing, 2017, 7-8.lpp.

³³⁰ LR Saeima, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030.gadam, pieņemts 10.06.2010.

³³¹ LR Saeima, Latvijas nacionālais attīstības plāns 2014.-2020.gadam, pieņemts 20.12.2012.

³³² LR Ekonomikas ministrija (2016). Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm: https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/dsp/EMZino_06_160616.pdf.

Ieteicamais sadaļas virsraksts: **Citu valstu pilsoņu integrācija.**

ATSLĒGAS VĀRDI

Pirms statistikas, līdzšinējo aktivitāšu un izaicinājumu apskates, jāpievēršas dažām definīcijām, un, kā novērots pētījuma laikā, šo terminu definēšana jau uzskatāma par izaicinājumu citu valstu pilsoņu integrācijas politikas kontekstā.

Trešo valstu pilsoņi – personas, kuras nav Latvijas Republikas, citas Eiropas Savienības dalībvalsts, Eiropas Ekonomiskās zonas vai Šveices Konfederācijas pilsoņi.³³³

ES/EEZ pilsoņi - Eiropas Savienības dalībvalstu, Norvēģijas, Islandes, Lihtenšteinas vai Šveices Konfederācijas pilsoņi.

Starptautiskās aizsardzības saņēmēji – personas, kurai ir piešķirts bēgļa vai alternatīvās aizsardzības statuss.³³⁴

Bēgļa statuss tiek piešķirts personai, kura, pamatoti baidoties no vajāšanas sakarā ar viņas rasi, reliģiju, tautību, piederību pie noteiktas sociālās grupas vai viņas politiskajiem uzskatiem, atrodas ārpus valsts, kuras valstspiederīgā viņa ir, un nespēj vai šādu baiļu dēļ nevēlas pieņemt savas valstspiederības vai pastāvīgās dzīvesvietas valsts aizsardzību.³³⁵

Alternatīvās aizsardzības statuss jeb alternatīvais statuss tiek piešķirts personai, kura nevar pretendēt uz bēgļa statusu, bet ir pamats uzskatīt, ka viņš pēc atgriešanās savā izcelsmes valstī varētu tikt pakļauts smagam kaitējumam un šā iemesla dēļ nespēj vai nevēlas pieņemt minētās valsts aizsardzību.³³⁶ Personas, kuras var tikt pakļautas kaitējumam kara darbības dēļ, Latvijā parasti saņem alternatīvās aizsardzības statusu.

Jauniebraucēji - Latvijā dzīvojošie citu valstu pilsoņi vai bezvalstnieki ar termiņa vai pastāvīgās uzturēšanās atļaujām līdz 10 gadiem pēc ierašanās brīža.

Integrācija – sabiedrības saliedēšanas process, kura laikā tiek stiprināta līdzdalība, starpkultūru komunikācija un ne-diskriminācija.³³⁷

Spēkā esošajās Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņēs 2012.-2018.gadam sabiedrības integrācija ir definēta kā “visu Latvijā dzīvojošo cilvēku iekļaušanās sabiedrībā, neraugoties uz viņu nacionālo piederību un pašidentifikāciju. Integrācijas kopīgais pamats ir latviešu valoda, piederības sajūta Latvijas valstij, un tās demokrātiskajām vērtībām, cieņa pret Latvijas unikālo kultūrtelpu, kopīgas sociālās atmiņas veidošana. (...) Integrācijas uzdevums ir arī

³³³ Kļave, E., Šūpule, I., Zepa, B. (2015). Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā, Rīga: Sabiedrības integrācijas fonds, 2.lpp.

³³⁴ Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva Nr. 2011/95/ES (2011. gada 13. decembris), Eiropas Savienības oficiālais vēstnesis.

³³⁵ LR Saeima, Patvēruma likums, spēkā no 19.01.2016., VII nodaļa, 37.pants.

³³⁶ LR Saeima, Patvēruma likums, spēkā no 19.01.2016., VII nodaļa, 40.pants.

³³⁷ Muižnieks, N. (2010). Social Integration: A Brief History of an Idea”, N.Muižnieks (ed.) How Integrated is Latvian Society? An Audit of Achievements, Failures and Challenges”. Riga: University of Latvia Press, 31.lpp.

veicināt imigrantu iekļaušanos sabiedrībā, piedāvājot motivējošus līdzekļus un iespējas apgūt saliedētas sabiedrības kopējos pamatus.”³³⁸ Papildus, tiek uzsvērts, ka integrācija ir **divvirzienu** process, kura ietvaros mijiedarbojas trešo valstu pilsoņu Latvijā un Latvijas pamatiedzīvotāji. Eiropas Komisija uzsver divus imigrantu integrācijas stūrakmeņus – nevienlīdzības izskaušanu (pretdiskriminācijas aktivitātes, naturalizācijas veicināšana, līdzdalības veicināšana) un zināšanu paaugstināšanu (valodas apguve, kvalifikācijas paaugstināšana vai pielāgošana), kā arī akcentē dialoga ar uzņemošo sabiedrību nozīmi, un tas viss kopā veicina vienādas iespējas visiem.³³⁹

Terminu ‘integrācija’ mēdz aizstāt ar terminu ‘iekļaušana’, piemēram, sociālekonomiskā iekļaušanās ir termins, kas īpaši attiecināts uz starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, būtiski uzsverot tieši integrāciju darba tirgū un ar to saistīto prasmju apgūšanu, tajā skaitā latviešu valodas prasmju attīstīšanu. Integrācijas pasākumi, saskaņā ar 2015.gadā izstrādāto rīcības plānu, ir daļa no sociālekonomisko iekļaušanos veicinošām aktivitātēm.³⁴⁰

Tāpat tiek lietots termins ‘asimilācija’, kas uzsver vietējās kultūras un vērtību pārņemšanu un saredz jauniebraucēju iekļaušanos uzņemošajā sabiedrībā kā vienvirziena procesu.³⁴¹ Asimilācija, īpaši piespiedu kārtā, netiek skatīta kā vēlams jauniebraucēju integrācijas modelis ES ietvaros, kas uzsver jauniebraucēju un uzņemošās sabiedrības mijiedarbību un integrāciju kā divvirzienu procesu.

Vienlaikus, jānorāda, ka ekspertu fokusa grupas ietvaros bija novērojama neskaidrība un nevienprātība par piemērotāko terminu, kas lietojams procesa apzīmēšanai - integrācija, iekļaušana vai saliedētība, un viens no dominējošajiem argumentiem par labu ‘integrācijas’ termina turpmākai izmantošanai bija tas, ka tieši šis termins lietots jau ilgstoši, sabiedrība pie tā ir pieradusi, un tam nav jāietekmē aktivitāšu saturs.

PAMATPRINCIPI IMIGRANTU INTEGRĀCIJAS POLITIKAI EIROPAS SAVIENĪBĀ

1. Integrācija ir dinamisks **divvirzienu** abpusējas pielāgošanās process, kurā piedalās visi imigranti un dalībvalstu iedzīvotāji.
2. Integrācija nozīmē Eiropas Savienības **pamatvērtību** ievērošanu.
3. **Nodarbinātība** ir nozīmīga integrācijas procesa sastāvdaļa, un tā ir būtiska imigrantu līdzdalības nodrošināšanai, imigrantu ieguldījumam uzņēmējvalsts sabiedrībā un tam, lai šis ieguldījums būtu redzams.
4. **Pamatzināšanas** par uzņēmējvalsts sabiedrības valodu, vēsturi un iestādēm ir neatņemama integrācijas sastāvdaļa; dot iespēju imigrantiem iegūt šīs pamatzināšanas ir svarīgs sekmīgas integrācijas elements.
5. Atbalsts **izglītības** jomā ir svarīgi, lai sagatavotu imigrantus, jo īpaši to pēcnācējus, būt sekmīgākiem un aktīvākiem sabiedrības dalībniekiem.
6. Imigrantu **piekļuve** iestādēm, kā arī publiskiem un privātiem pakalpojumiem vienlīdzīgi ar attiecīgās valsts pilsoņiem un bez jebkādas diskriminācijas ir svarīgs pamats veiksmīgākai integrācijai.
7. Integrācijas pamatmehānisms ir bieža imigrantu **saskarsme** ar attiecīgās dalībvalsts pilsoņiem. Kopīgi forumi, starpkultūru dialogs, izglītošana par imigrantiem un to kultūru, kā arī dzīves apstākļu uzlabošana pilsētvidē sekmē imigrantu un attiecīgās dalībvalsts pilsoņu saskarsmi.
8. Dažādu **kultūru un reliģiju** piekopšanu garantē Pamattiesību harta, un šis princips jāīsteno, ja vien tas nav pretrunā citām neaizskaramām Eiropas tiesībām vai valsts likumiem.
9. Imigrantu **līdzdalība** demokrātiskajos procesos un integrācijas politikas un pasākumu izstrādē, īpaši vietējā līmenī, sekmē to integrāciju.
10. Integrācijas politikas un pasākumu iekļaušana **visās attiecīgajās politikas jomās** un pārvaldes un publisko pakalpojumu līmeņos ir būtiska politikas veidošanas un īstenošanas sastāvdaļa.
11. Skaidru **mērķu, rādītāju un novērtēšanas mehānismu** izveide ir nepieciešama, lai pielāgotu politiku, izvērtētu sasniegto integrācijas jomā un padarītu efektīvāku informācijas apmaiņu.

Avots: Kultūras ministrija, Eiropas Savienības Padome.

³³⁸ Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.-2018.gadam.

³³⁹ Eiropas Komisija (2007). Integrācijas rokasgrāmata politikas veidotājiem un integrācijas speciālistiem, otrais izdevums.

³⁴⁰ Ministru Kabineta rīkojums Nr. 759 “Rīcības plāns personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā”, stājās spēkā 02.12.2015.

³⁴¹ Castles, S., Hein de Haas, M. Miller, J. (2014). The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World, 5th Edition. Palgrave Macmillan, 266.lpp.

Saliedētība, savukārt, būtu termins, kas izmantojams, aprakstot vēlamo integrācijas procesu rezultātu - dažādo aktivitāšu rezultātā tiek veicināta sabiedrības saliedētība (detalizētāk apskatīts Liesmas Oses izstrādātajā ziņojumā). Kā izaicinājums tika minēta termina 'imigrants' negatīvā konotācija. Taču nebija vienprātības par to, kāš cits būtu lietojams vietā - ieceļotājs, ārzemnieks, jauniebraucējs vai kāds cits termins. Taču arī šis ir saistīts ar integrācijas procesa mērķi - cik ilgi kādu vēlams apzīmēt ar noteiktu terminu, lai tas atbilstu integrāciju veicinošo aktivitāšu mērķa grupai.

Risinājums: izvēlēties noteiktu terminu procesa apzīmēšanai un to konsekventi lietot, rēķinoties ar attiecīgā termina uztveri un izpratni sabiedrībā. Lai gan terminam nav jāietekmē ieviesto aktivitāšu klāsts un saturs, tas ir nozīmīgs politikas vienojošais elements un ir centrāls sabiedrības izpratnes par trešo valstu pilsoņu, starptautiskās palīdzības saņēmēju un ES/EEZ pilsoņu integrāciju Latvijas sabiedrībā. Tāpēc šā ziņojuma ietvaros lietots termins "integrācija", jo tieši tas konsekventi izmantots politikas pamatnostādņēs, un iemieso gan Latvijā, gan ES līmenī noteiktos pamatprincipus.

Ziņojuma turpinājumā ieskicēts citu valstu pilsoņu portrets Latvijā, iezīmējot imigrācijas apjomu, iemeslus un dinamiku vairāku gadu griezumā, kā arī identificējot būtiskākos izaicinājumus viņu integrācijā Latvijas sabiedrībā.

POLITIKAS MĒRĶI

Vīzija: *citās valstīs pilsonis Latvijā ir ekonomiski un pilsoniski iespējots un aktīvs, un Latvijas sabiedrība ir tolerantā un saskata imigrācijas pienesumu sabiedrībai.*

Stratēģiskais mērķis: spēcīnāt citu valstu pilsoņu ekonomisko un pilsonisko līdzdalību un veicināt toleranci pret jauniebraucējiem un izpratni par imigrācijas pienesumu Latvijas sabiedrībā.

Mērķa īstenošanai veicamie **uzdevumi:**

1. Veicināt citu valstu pilsoņu ekonomisko un pilsonisko līdzdalību;
2. Veicināt toleranci pret imigrāciju Latvijas sabiedrībā;
3. Veicināt Latvijas sabiedrības izpratni un informētību par jauniebraucējiem un viņu pienesumu Latvijas izaugsmei;
4. Veicināt citu valstu pilsoņu interešu pārstāvniecību.

Mērķa grupa: *visi jauniebraucēji (trešo valstu pilsoņi, ES/EEZ pilsoņi, starptautiskās aizsardzības saņēmēji) kopā un atsevišķi, pakalpojumu sniedzēji, darba devēji, Latvijas sabiedrība kopumā.*

Jauniebraucēji - Latvijā dzīvojošie citu valstu pilsoņi vai bezvalstnieki ar termiņa vai pastāvīgās uzturēšanās atļaujām līdz 10 gadiem pēc ierašanās brīža. Intensīvs atbalsts pirmajos gados pēc ierašanās ir kritisks, lai veicinātu integrāciju Latvijas sabiedrībā ilgtermiņā, savukārt, spēcīnot imigrantu kopienas un viņu intereses pārstāvošās NVO, tiks radīti apstākļi, kuros atbalsts tiks sniegts arī pēc šī 10 gadu perioda. Papildus, ja personas mērķis ir Latvijas pilsonības iegūšana, 10 gadi ir pietiekošs laika posms tā sasniegšanai, ja tiek sniegts mērķtiecīgs atbalsts integrācijas aktivitātēm. Definējot mērķa grupu šādi, iespējams iekļaut arī remigrantu ģimenes locekļus, tādejādi stiprinot piedāvātās diasporas politikas aktivitātes, kas vērstas uz atgriešanās veicināšanu.

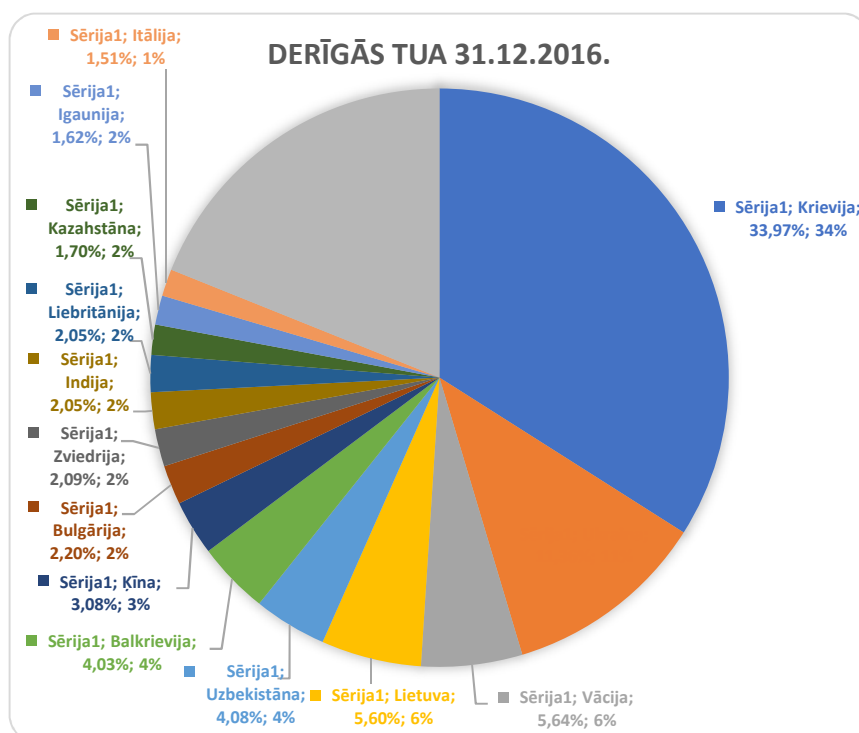
Politikas pamatprincipi (cieši sasaucas ar sabiedrības saliedētības un līdzdalības politikas pamatprincipiem, ko identificējusi Liesma Ose):

- *Migrācija kā vienmēr klātesoša parādība.* Migrācija, līdz ar to arī dažāda veida imigrācija, pastāvēs vienmēr, un valstij ir jāspēj reaģēt uz tās radītajām sociālajām izmaiņām.
- *Integrācija kā divvirzienu process.* Veicinot jauniebraucēju integrāciju sabiedrībā, jāsniedz atbalsts gan dažādajām jauniebraucēju grupām, gan Latvijas sabiedrībai.
- *Integrācijas dimensiju savstarpējā sasaiste.* Valodas zināšanas un pretdiskriminācijas aktivitātes kā būtiski priekšnosacījumi nodarbinātībai, izglītības iegūšanai, piekļuvei pakalpojumiem utt., kas prasa ciešu pārnozaru koordināciju.
- *Dažādības atzīšana.* Iedzīvotāju dažādība ir mūsdienu sabiedrību dabiska un neatņemama sastāvdaļa, un ir jātiecas maksimāli īstenot tās potenciālu izaugsmes veicināšanai.
- *Piederība kā brīva izvēle.* Demokrātiskā sabiedrībā cilvēkiem ir tiesības brīvi izvēlēties, kā definēt savu sociālo piederību.
- *Kultūru dialogs.* Kultūru savstarpējā atvērtība mazina negatīvu stereotipu veidošanos un starpetnisko spriedzi, tā veicinot ekonomiskās un pilsoniskās līdzdalības iespējas.
- *Iekļaušana un efektīva līdzdalība.* Ir jārada apstākļi, kuros ikviens Latvijas iedzīvotājs, arī jauniebraucēji, ir iespējoti efektīvai līdzdalībai.
- *Pretdiskriminācija.* Saliedētības politikai ir jānodrošina līdztiesība likuma priekšā un vienāda likuma aizsardzība attiecībā uz jebkuru sabiedrības grupu, kā arī jāveicina pretdiskriminācijas principu izpratne sabiedrībā.
- *Ilgspējība un pēctecība.* Jāveido tāda integrācijas politika, kas ir plānota ilgtermiņā, nodrošinot finansējuma pieejamību aktivitāšu pēctecības veicināšanai.

STATISTIKAS DATI: CITU VALSTU PILSOŅU PORTRETS LATVIJĀ

Saskaņā ar PMLP datiem, kopā uz 2016.gada 31.decembri Latvijā dzīvojošajiem citu valstu pilsoņiem bija izsniegtas nedaudz virs 90 tūkstošiem uzturēšanās atļauju – 38193 termiņuzturēšanās atļaujas un 52189 pastāvīgās uzturēšanās atļaujas.³⁴² No tām, uzturēšanās atļaujas izsniegtas 74,2 tūkstošiem trešo valstu pilsoņu, kas veido 3% no Latvijas kopējā iedzīvotāju skaita. Lielākā daļa citu valstu pilsoņu dzīvo Rīgā un citās republikas pilsētās.³⁴³ Attēlos 3.1. un 3.2. redzams uzturēšanās atļauju saņēmēju sadalījums pēc izcelsmes valstīm. Ir redzams, ka Krievijas pilsoņi sastāda lielāko daļu pastāvīgo un termiņuzturēšanās atļauju saņēmēju, taču populārāko izcelsmes valstu vidū sastopamas arī ES valstis – kaimiņvalstis Lietuva un Igaunija, kā arī Vācija. Šie dati norāda uz nepieciešamību paplašināt mērķa grupas pārklājumu, iekļaujot ne tikai trešo valstu pilsoņus, bet arī ES pilsoņus, nodrošinot atbalstu viņu integrācijai Latvijas sabiedrībā.

3.1.attēls. Derīgās termiņuzturēšanās atļaujas uz 2016.gada 31.decembri (%)

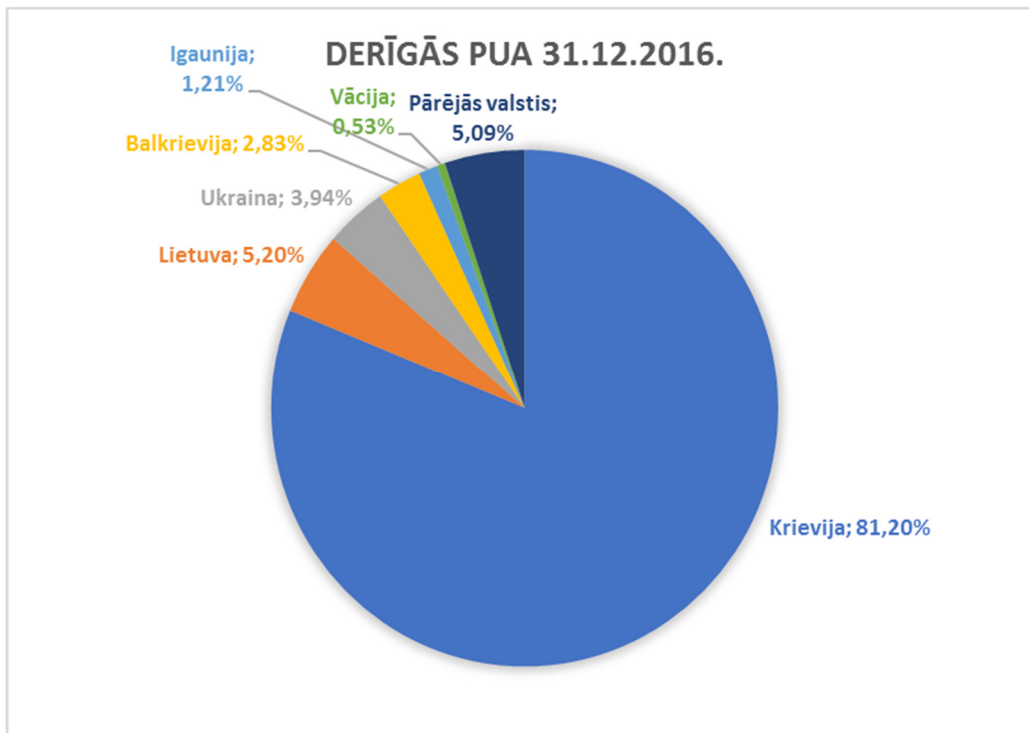

Avots:<http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/vizu%C4%81%C4%BCi/der%C4%ABgas%20tua%202.pdf>

³⁴² PMLP, Derīgās termiņuzturēšanās atļaujas uz 31.12.2016., avots: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/vizu%C4%81%C4%BCi/der%C4%ABgas%20tua%202.pdf>; PMLP, Derīgās pastāvīgās uzturēšanās atļaujas uz 31.12.2016., avots: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/vizu%C4%81%C4%BCi/der%C4%ABg%C4%81s%20PUA%20uz%2031122016.pdf>.

³⁴³ PMLP, "Iedzīvotāju skaits pašvaldībās sadalījumā pēc valstiskās piederības uz 01.01.2017.", avots: http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/Iedzivotaju%20re%C4%A3istrs/07022017/ISPP_Pasvaldibas_pec_VPD.pdf.

3.2. attēls. Derīgās pastāvīgās uzturēšanās atļaujas uz 31.12.2016 (%)

Avots:<http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/vizu%C4%81%C4%BCi/der%C4%ABg%C4%81s%20PUA%20uz%2031122016.pdf>.

Citu valstu pilsoņu skaita izmaiņas pēdējos gados ir ietekmējuši vairāki faktori. Pirmkārt, 2010.gada 1.jūlijā stājās spēkā grozījumi Imigrācijas likumā, kas paredzēja atvieglojumus termiņuzturēšanās atļaujas saņemšanai uzņēmējiem un investoriem no trešajām valstīm. Pētījumi norāda, ka tā rezultātā tieši nekustamā īpašuma iegāde ir biežākais iemesls iebraukšanai valstī un termiņuzturēšanās atļaujas pieprasīšanai laika posmā no 2010. līdz 2014.gadam.³⁴⁴ 2014.gada 1.septembrī spēkā stājušies grozījumi Imigrācijas likumā paaugstināja termiņuzturēšanās atļaujas pieprasīšanai nepieciešamo nekustamā īpašuma vērtību no 143 200 eiro uz 250 000 eiro,³⁴⁵ kas samazināja izsniegto termiņuzturēšanās atļauju skaitu ieguldītājiem nekustamajā īpašumā (skat. 3.3.attēlu).³⁴⁶ Kopā laika posmā no 2010. līdz 2015.gadam trešo valstu pilsoņi ieguldījumi nekustamajā īpašumā, kredītiestādēs, kapitālsabiedrībās un obligācijās, to uzrādot par pamatu termiņuzturēšanās atļaujas iegūšanai, ir sasnieguši teju 1,3 miljardus eiro, kas ir būtisks piensums Latvijas ekonomikai.³⁴⁷

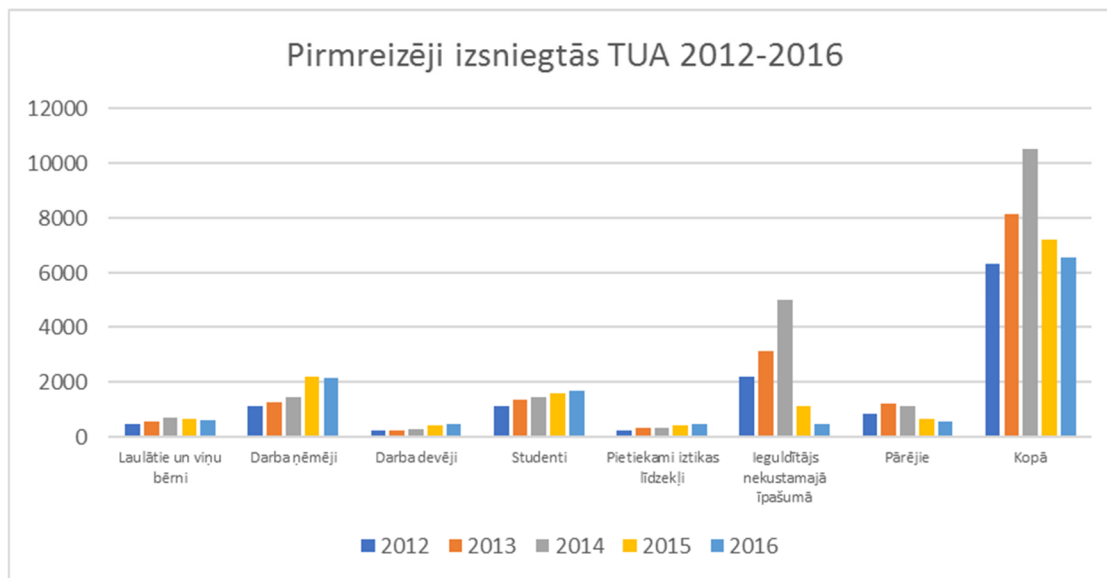
³⁴⁴ Kļave, E., Šūpule, I., Zepa, B. (2015). Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā, Rīga: Sabiedrības integrācijas fonds, 3.lpp.

³⁴⁵ Grozījumi Imigrācijas likumā, 01.09.2014. Publicēts: "Latvijas Vēstnesis", 98 (5158), 22.05.2014.

³⁴⁶ PMLP, Pirmreizējās termiņuzturēšanās atļaujas, izsniegtas no 2012.-2016.gadam. http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/vizu%C4%81%C4%BCi/VISI_ES_01.01.17.pdf.

³⁴⁷ Kļave, E., Šūpule, I., Zepa, B. (2015). Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā, Rīga: Sabiedrības integrācijas fonds, 15.-17.lpp.

3.3.attēls. Pirmreizējās termiņuzturēšanās atļaujas, izsniegtas no 2012.-2016.gadam (skaits)

Avots:

http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/vizu%C4%81%C4%BCi/VISI_ES_01.01.17.pdf.

Otrkārt, joprojām turpinās arī ES pilsoņu ieceļošana Latvijā. 2015.gadā Latvijā atradās aptuveni 14 tūkstoši ES/EEZ pilsoņi ar pastāvīgās vai termiņuzturēšanās atļaujām, kuri ieceļojuši Latvijā darba vai studiju nolūkos. Ieceļošanas mērķi ievērojami atšķiras, ja tos salīdzinām ar trešo valstu pilsoņiem, kuru galvenais imigrācijas mērķis 2014.gadā bija nekustamā īpašuma iegāde. ES/EEZ pilsoņu ieceļošanas mērķi norāda uz ciešāku ikdienas kontaktu ar Latvijas sabiedrību un, līdz ar to, uz integrāciju veicinošiem faktoriem. Attēlā 3.3., attēlojot pirmreizējo termiņuzturēšanās atļauju izsniegšanas iemeslus, ir ņemti vērā gan trešo valstu, gan ES/EEZ pilsoņi un viņu ieceļošanas mērķi.

Jāvērš uzmanība uz to, ka viens no galvenajiem iemesliem gan trešo valstu pilsoņiem, gan ES/EEZ pilsoņiem ir arī ģimeņu imigrācija (laulātie un viņu bērni), kas norāda uz nepieciešamību jauniebraucēju integrācijas atbalstā iekļaut arī atbalsta pasākumus vispārējās izglītības pieejamības veicināšanai. Lai gan ārvalstu skolēnu skaits vispārējās izglītības iestādēs ir mainīgs, ņemot vērā imigrācijas dinamiku, varam sagaidīt, ka šādi skolēni arvien būs. Piemēram, 2013./2014. mācību gadā Latvijas vispārējās izglītības iestādēs mācījās 731 citas valsts pilsonis (380 trešo valstu piederīgie un 239 ES/EEZ pilsoņi), no tiem 259 skolēni apmeklēja skolas Rīgā. Galvenās izcelsmes valstis ir Krievija, Lielbritānija un ASV.³⁴⁸

Treškārt, ārvalstu studentu skaits arvien pieaug, kā redzams pēc pirmreizēji izsniegto termiņuzturēšanās atļauju studijām apjoma. Saskaņā ar IZM datiem, 2015./2016. akadēmiskajā gadā augstākās izglītības iestādēs studēja ap 6500 ārvalstu studentu, kas sastāda 8% no kopējā studējošo skaita, turklāt 84% no šiem studentiem Latvija studēja grāda vai kvalifikācijas iegūšanai. Galvenās izcelsmes valstis – Vācija (15%), Uzbekistāna (14%), Krievija (9%), Indija (7%), Kazahstāna (5%) un Zviedrija (5%) –

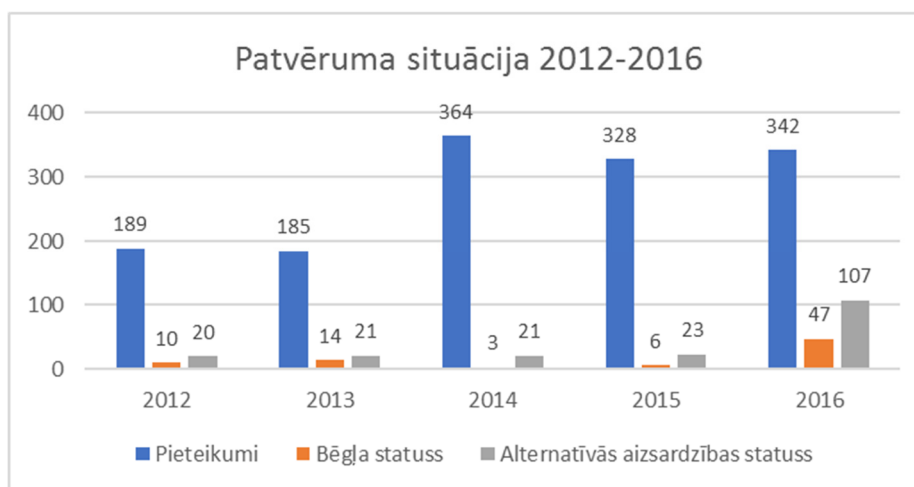
³⁴⁸ Kļave, E., Šūpule, I., Zepa, B. (2015). Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā, Rīga: Sabiedrības integrācijas fonds, 20.lpp.; Izglītības attīstības centrs sadarbībā ar Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamentu (2014). Situācijas izpēte par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošās skolās, 4.lpp.

vēlreiz apliecina nepieciešamību paplašināt integrācijas politikas mērķa grupu, iekļaujot arī ES/EEZ pilsoņus.

Ceturtkārt, Latvijā ir pieaudzis starptautiskās aizsardzības saņēmēju skaits. Dažādu konfliktu rezultātā Eiropas Savienība ir saskārusies ar augstāku patvēruma pieprasījumu skaitu, tādēļ 2015.gadā ES dalībvalstis panāca vienošanos par noteikta skaita patvēruma meklētāju izvietojšanu dalībvalstīs. Latvijas valdība piekrita uzņemt 531 patvēruma meklētāju no Grieķijas, Itālijas un Turcijas bēgļu nometnēm, un šo apņemšanos izpildīja daļēji, kopumā līdz 2017.gada jūlijam pārvietojot 346 personas.³⁴⁹ Lai gan patvēruma pieprasījumu skaits jau vairākus gadus pirms ES dalībvalstu vienošanās bija salīdzinoši stabils, piešķirto starptautiskās aizsardzības statusu skaits pieauga tieši pēc pārvietošanas programmas uzsākšanas (skatīt 3.4.attēlu). 2016.gadā piešķirti 47 bēgļa statusi un 107 alternatīvās aizsardzības statusi, taču laika posmā no 1998. līdz 2016.gadam kopumā bēgļa statuss piešķirts 118 personām un alternatīvās aizsardzības statuss – 255 personām.³⁵⁰

Patvēruma pieprasītāju izcelsmes valstis sakrīt ar attiecīgajā laika posma notikušiem konfliktiem, piemēram, 2013.gadā lielākā daļa patvēruma pieprasījumu tika saņemti no Gruzijas pilsoņiem, 2014.gadā - no Gruzijas un Ukrainas pilsoņiem, savukārt 2016.gadā, pārvietošanas rezultātā patvērumu pieprasījuši galvenokārt Sīrijas pilsoņi (skatīt 3.5.attēlu).³⁵¹

3.4. attēls. Patvēruma pieprasījumu un piešķirto starptautiskās aizsardzības statusu dinamika no 2012. Līdz 2016.gadam (skaits)

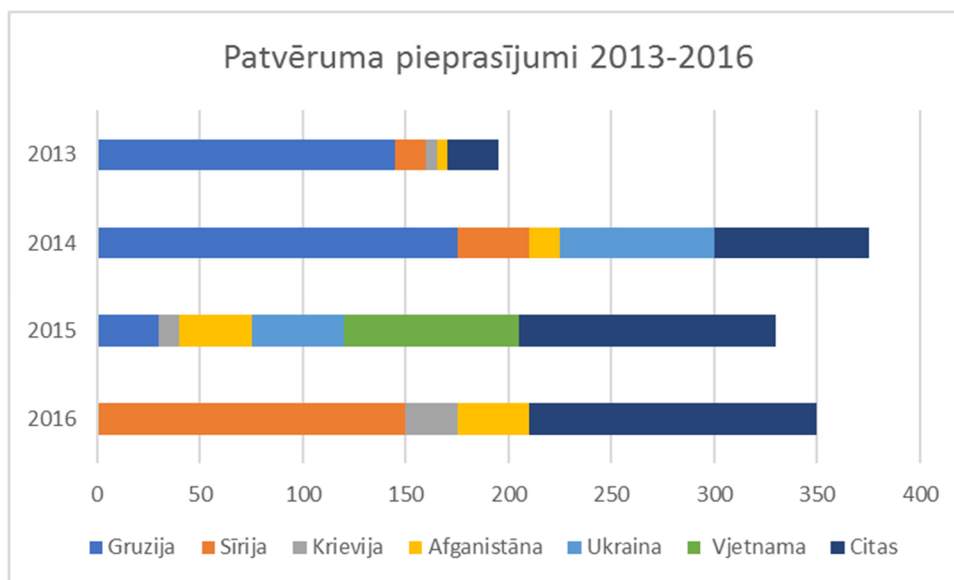
Avots: PMLP, SIF.

³⁴⁹ PMLP (2017c), ES pārvietošanas programmas ietvaros no Grieķijas pārvietotas četras personas. <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/jaunumi/pazinojumi-presei/2017/07/19/es-p%C4%81rvieto%C5%A1anas-programmas-ietvaros-no-grie%C4%B7ijas-p%C4%81rvietotas-%C4%8Detras-personas/>

³⁵⁰ PMLP: Patvēruma meklētāji: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/patveruma-mekletaji.html>.

³⁵¹ Country Factsheet Latvia 2016, European Migration Network: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/16a_latvia_country_factsheet_2016_en.pdf.

3.5. attēls. Patvēruma pieprasījumi un izcelsmes valstis no 2013. līdz 2016.gadam (skaits)

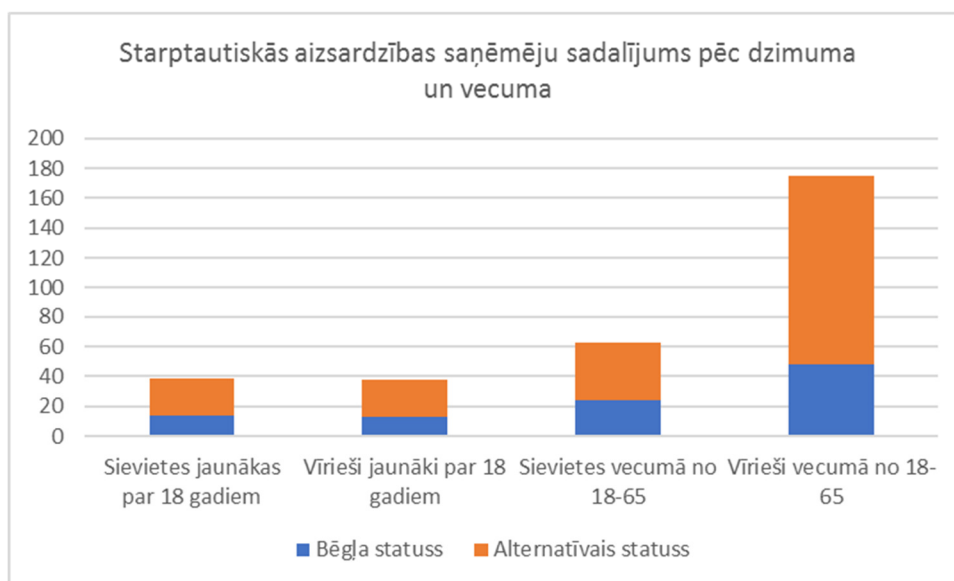
Avots: Country Factsheet Latvia 2016, European Migration Network, pieejams: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/16a_latvia_country_factsheet_2016_en.pdf.

Uz 2017.gada 1.janvāri trešo valstu pilsoņu vidū bija 216 personas ar alternatīvās aizsardzības statusu un 99 – ar bēgļa statusu, kopā 315 starptautiskās aizsardzības personas.³⁵² Vienlaikus, jāatzīmē, ka ne visi starptautiskās aizsardzības saņēmēji, kuri saņēmuši statusu un uzturēšanās atļauju Latvijā, arī atrodas un dzīvo Latvijā. Sabiedrības integrācijas fonds, kura pārraudzībā ir sociālo darbinieku un sociālo mentoru pakalpojums, ko saņem patvēruma meklētāji, bēgļi un personas ar alternatīvās aizsardzības statusu, apkopojusi šā pakalpojuma klientu sociālo portretu 2016.gadā.³⁵³ Kopā pakalpojumu saņēmuši 342 cilvēki, to vidū gan pastāvīgi ieradušās (173), gan pārvietotās personas (169). No tām, 2017.gada sākumā Latvijā uzturējās 100 personas, 213 personas bija pastāvīgi atstājušas Latviju pēc starptautiskās aizsardzības statusa saņemšanas un 31 persona atgriezies vai tikusi atgriezta mītnes zemē. Klientu vidū bijušas galvenokārt ģimenes, to skaitā 132 bērni vecumā līdz 15 gadiem. Tas norāda uz to, ka integrācijas procesā jāņem vērā dažādas sociālās integrācijas dimensijas – ne tikai valodas apguve, bet arī nodarbinātība, izglītība, veselības aprūpe un tamlīdzīgi.

³⁵² PMLP un Iedzīvotāju reģistra dati.

³⁵³ Sabiedrības integrācijas fonds (2016) Patvēruma meklētāju un personu ar bēgļa vai alternatīvo statusu, kas saņēmuši sociālā darbinieka un sociālā mentora pakalpojumus, sociālais portrets.

3.6. attēls. Starptautiskās aizsardzības saņēmēju sadalījums pēc dzimuma un vecuma.

Avots: PMLP un Iedzīvotāju reģistra dati.

Līdz ar Latvijas līdzdalību ES izstrādātajā patvēruma meklētāju pārvietošanas un pārmitināšanas shēmā, ir ievērojami pieaudzis starptautiskajā aizsardzībā esošo personu skaits Latvijā, un, lai gan tas būtiski neietekmē kopējo jauniebraucēju skaitu valstī, ir svarīgi šo personu grupu izcelt, jo tā integrācijas procesa laikā saskaras ar citādākiem izaicinājumiem kā citi jauniebraucēji.

Nav noliedzams, ka starptautiskās migrācijas tendences, kā arī Latvijas darba tirgus vajadzības un augstākās izglītības sistēmas internacionalizācija tikai paplašinās iezīmēto mērķa grupu iekšējo dažādību. Šobrīd Iekšlietu ministrija izstrādā Konceptuālu ziņojumu par migrācijas politiku, kurā apskatītas iespējamās imigrācijas tendences kā darbaspēka imigrācija, investoru imigrācija, starptautiskās aizsardzības sniegšana, ģimeņu atkalapvienošana un citi, kā arī piedāvāti iespējamie rīcības virzieni un līdz ar to nepieciešamie grozījumi Imigrācijas likumā. Taču jāatzīmē, ka augstāk aprakstītās mērķa grupas un to vajadzības sniedz visaptverošu ieskatu par iespējamiem izaicinājumiem un nepieciešamo rīcību, kas radīs stabilu pamatietvaru integrāciju veicinošām aktivitātēm vidējā termiņā, spējot reaģēt uz izmaiņām imigrācijas dinamikā.

VEIKTIE IZVĒRTĒJUMI UN PĒTĪJUMI UN TAJOS IDENTIFICĒTIE IZAICINĀJUMI

Šajā sadaļā tiks aplūkoti dažādi pēdējos gados veikti pētījumi un izvērtējumi par trešo valstu pilsoņu vai imigrantu integrāciju Latvijā, aprakstot tajos identificētos izaicinājumus līdz šim, kā arī rekomendācijas integrācijas veicināšanai. Jāmin, ka ES/EEZ pilsoņu situācija Latvijā pētīta minimāli. Papildus, 2017.gada nogalē tiks īstenots Kultūras ministrijas kā Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda deleģētās iestādes īstenoto Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda aktivitāšu mērķa grupu vajadzību un situācijas izvērtējuma 1.posms, kurā tiks veikta trešo valstu pilsoņu un starptautiskās aizsardzības personu vajadzību analīze turpmākai fonda aktivitāšu plānošanai un efektīvai līdzekļu ieguldīšanai. Vajadzību analīzes rezultāti būtu jāņem vērā Sabiedrības integrācijas politikas plāna 2019.-2025.gadam izstrādē.

Papildus trešo valstu pilsoņa statistiskā portreta ieskicēšanai un galveno imigrācijas iemeslu aptaujāšanai, kas apskatīti šā dokumenta pirmajā sadaļā, pētījuma autore identificēja būtiskākos šķēršļus integrācijai. Nodarbinātības jomā sastopamie šķēršļi izskaidro iemeslus, kādēļ tikai 40,5% trešo valstu pilsoņu strādāja – galvenais nestrādāšanas iemesls ir latviešu valodas zināšanu trūkums vai darba devēju pārāk augstās prasības attiecībā uz latviešu valodas zināšanu līmeni, kā arī grūtības atrast darbu profesijā. Tādēļ ir nepieciešams nodrošināt valsts un pašvaldību sistemātisku atbalstu latviešu valodas apguvei, proti, regulāru un pēctecīgu, kā arī veicināt kursu pieejamību – attiecībā uz kursu izmaksām, norises vietu un laiku, kā arī mācību materiālu pielāgošanu mērķa grupas vajadzībām. Pētījumā arī norādīts, ka, lai gan to trešo valstu pilsoņu skaits, kuri jūtas piederīgi Latvijai, ir pieaudzis (60% 2015.gadā), joprojām nepieciešams veicināt integrācijas kursu pieejamību un sistemātiskumu³⁵⁵. Papildus, norādīta nepieciešamība paplašināt personu loku, kuriem ir pieejami valsts īstenotie nodarbinātības veicināšanas pasākumi, iekļaujot tajos arī personas ar termiņuzturēšanās atļaujām. To būtu iespējams darīt, izmantojot uzsākto praksi atbalsta sniegšanā starptautiskās aizsardzības saņēmējiem.

Identificēta vajadzība veicināt trešo valstu pilsoņu piederības sajūtu Latvijai, ko iespējams risināt ar valsts nodrošinātu integrācijas kursu palīdzību, kurus var organizēt gan valsts iestādes, kurām ir regulārs kontakts ar jauniebraucējiem, gan nevalstiskās organizācijas, kuras jau uzsākušas darbu ar šāda atbalsta sniegšanu. Ņemot vērā, ka lielākā daļa trešo valstu pilsoņu nāk no Krievijas vai ikdienā sazinās krieviski, jānodrošina vietējā sabiedrībā izmantot latviešu valodu saziņai, kā arī jāpopularizē Latvijas mediju telpa un pieejamo resursi krievu valodā. Šobrīd 40% trešo valstu pilsoņu visbiežāk informāciju iegūst no Krievijas televīzijām.

Starpkultūru dialoga veicināšana, speciālistu apmācības un sabiedrības izpratnes veicināšana ir tie rīcības virzieni, kas nepieciešami, lai nodrošinātu gan kvalitatīvu piekļuvi dažādiem pakalpojumiem, veselības aprūpei, vispārējai izglītībai, gan arī lai veicinātu sociālo iekļaušanos un līdzdalību un lai novērstu diskriminācijas riskus.

Visbeidzot, nepieciešams radīt vienas pieturas aģentūras principu ar informāciju par pieejamo pakalpojumu loku. Pētījumā ieteikts izmantot Nacionālā integrācijas centra uzkrāto pieredzi, ko šobrīd lielā mērā dublē “Informācijas centrs imigrantiem”.

Nenoliedzami, gan runājot par imigrantu investoriem kā atsevišķu grupu, gan arī par trešo valstu pilsoņiem kopumā, ir būtiski saprast šās mērķa grupas iekšējo daudzveidību, kas jāņem vērā, gan gatavojot pakalpojumu grozu, kas pieejams mērķa

³⁵⁴ Kļave, E., Šūpule, I., Zepa, B. (2015). Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā, Rīga: Sabiedrības integrācijas fonds. Līdzīgi izaicinājumi minēti arī vecākās publikācijās kā Ritas Kašas un Daces Akules (2011) Imigrantu integrācija Latvijā: valsts valodas apguve un pilsoniskā izglītība, Rīga: Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS, Zepa, B., Šūpule, I. (2009). Imigranti Latvijā: Iekļaušanās iespējas un nosacījumi, Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.

³⁵⁵ Integrācijas kursu trūkumu un sociālās integrācijas sistēmas Latvija nesakārtotību ir izcēlušī arī biedrība “Patvērums “Drošā māja””: http://www.lm.gov.lv/upload/socialais_darbs/sanaksmes/pdm_starptautiska%CC%84s_aizsardzibas_personas_2016.pdf.

grupas dalībniekiem, gan veidojot komunikāciju ar Latvijas sabiedrību, informējot to par trešo valstu pilsoņu ieguldījumu mazās un vidējās uzņēmējdarbības attīstībā.

MIPEX: MIGRANT INTEGRATION POLICY INDEX 2015³⁵⁶

Saskaņā ar MIPEX, Latvijā ir viena no vājākajām integrācijas politikām ES dalībvalstu vidū, jo pašreizējā integrācijas pieeja neietver mērķētu atbalstu trešo valstu pilsoņu integrācijai, kā arī pastāv vairāk šķēršļu nekā iespēju pilnvērtīgai līdzdalībai sabiedrībā. Lielākā daļa trešo valstu pilsoņu Latvijā atrodas ar pastāvīgās uzturēšanās atļaujām, taču nelabprāt naturalizējas. Patiesi, Latvija, salīdzinājumā ar citām indeksā aplūkotajām valstīm, ierindojas 37. no 38. vietām, un tās integrācijas politika ir aprakstīta kā 'nedaudz nelabvēlīga' (*slightly unfavourable*). Turklāt, nav novērojamas izmaiņas pēdējo desmit gadu laikā Latvijā īstenotajā integrācijas politikā.

MIPEX veidotāji norāda, ka, lai nodrošinātu vienlīdzīgu atbalstu trešo valstu pilsoņiem un ļautu tiem pilnvērtīgi īstenot savas prasmes uzņemošajā sabiedrībā, būs nepieciešams mērķēts atbalsts gan attiecībā uz nodarbinātību, gan izglītību un veselības aprūpi, gan saikņu veidošanu ar vietējo kopienas. Grūtības piekļūt pakalpojumiem caurvij valodas nezināšana un diskriminācijas pieredze, kā arī uzturēšanās atļaujas veids, proti, personām ar termiņuzturēšanās atļauju piekļuve atbalstam nodarbinātības vai sociālās palīdzības jautājumos ir ierobežota.

MIPEX ietvaros identificēti sekojoši rīcības virzieni:

1. lai gan integrācija darba tirgū notiek pakāpeniski, nepieciešams individuāls atbalsts nodarbinātības veicināšanai, tajā skaitā profesijai atbilstoša latviešu valodas apmācība un piekļuve kvalifikācijas paaugstināšanas kursiem;
2. izglītības pieejamību veicina vien ar *ad hoc* projektu palīdzību un nav sistemātiskas pieejas, kā rezultātā mazākumtautību skolas nereti šķiet kā risinājums vecākiem, tādēļ ir nepieciešams sistemātisks atbalsts skolu vadībai un skolotājiem, kā arī atbalsta personu ieviešana skolās;
3. veselības aprūpes pieejamības veicināšanai nepieciešamas apmācības ārstniecības personālam par jauniebraucēju specifiskajām vajadzībām un darbu daudz kultūru vidē, varētu ieviest arī kultūras mediatorus lielākajās slimnīcās;
4. ir jāievieš mehānismi, kas nodrošinātu jauniebraucēju pārstāvniecību Konsultatīvajā padomē, kā arī jāsniedz atbalsts nevalstiskajām organizācijām imigrantu interešu pārstāvniecības nodrošināšanai, kā arī jāinformē par iespējām būt pilsoniski un politiski aktīvam arī bez Latvijas pilsonības;
5. jāveicina izpratne par diskriminācijas veidiem un pieejamajiem aizsardzības mehānismiem arī tad, ja persona nav pilsonis.

Visbeidzot, arī MIPEX ietvaros kritizēta *ad hoc* un projektu pieeja integrācijas atbalsta pasākumu nodrošināšanai, kas kavē nepārtraukta mērķēta atbalsta pieejamību.

³⁵⁶ Migrant Integration Policy Index 2015: Latvia: <http://www.mipex.eu/latvia>.

ANO Bēgļu aģentūra 2015.gadā publicēja pētījumu “Bēgļu integrācija Latvijā: Līdzdalība un iespējošana”.³⁵⁷ Jāmin, ka šis pētījums veikts pirms Latvijas līdzdalības ES pārvietošanas programmā, laikā, kad starptautiskās aizsardzības saņēmēju skaits Latvijā bija ļoti mazs. Vienlaikus, pētījuma secinājumi lielā mērā saskan ar domnīcas PROVIDUS šobrīd veiktā pētījuma “Nacionālais integrācijas izvērtēšanas mehānisms: Starptautiskās aizsardzības saņēmēju integrācijas izvērtēšana un uzlabošana” sākotnējiem rezultātiem³⁵⁸, kā arī ar 2015.gadā Eiropas migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkta izstrādāto maza apjoma izpēti darbu „Starptautiskās/humānās aizsardzības saņēmēju integrācija darba tirgū Latvijā: politika un labās prakses piemēri”³⁵⁹.

Saskaņā ar šiem pētījumiem, starptautiskās aizsardzības saņēmēju integrāciju ietekmē sekojoši aspekti. Pirmkārt, valsts sniegtais finansiālais atbalsts nav pietiekošs pamatvajadzību nodrošināšanai, turklāt tiek izmaksāts tikai īsu laiku (saskaņā ar pēdējiem grozījumiem Patvēruma likumā, vien septiņus līdz deviņus mēnešus), kas ietekmē personas motivāciju iesaistīties sociālekonomiskās iekļaušanās aktivitātes, tajā skaitā valodas apguvē, kā arī rada grūtības mājokļa nodrošināšanā. Turklāt, pieejamais sociālās palīdzības apmērs ievērojami atšķiras, atkarībā no saņemtā starptautiskās aizsardzības veida. Ja persona saskaras ar augstu trauksmes līmeni un grūtībām pamatvajadzību sasniegšanā, iesaiste valodu apmācībā vai pilsoniskās līdzdalības aktivitātēs ir sekundāra.

Otrkārt, valsts valodas kursu sistemātiska pieejamība. Lai gan kopš ANO Bēgļu aģentūras veiktā pētījuma ir tikusi nodrošināta iespēja apmeklēt latviešu valodas nodarbības patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā, piedāvāto stundu apjoms nav pietiekošs, lai maksimāli īsā laikā apgūtu latviešu valodas pamatzināšanas. Pēc starptautiskās aizsardzības statusa iegūšanas, valodu kursi tiek nodrošināti Latviešu valodas aģentūrā un Nodarbinātības valsts aģentūrā. Taču joprojām pastāv problēmas ar kursu pieejamību, grupu nokomplektēšanu un to pēctecību, kā arī trūkst šai mērķa grupai pielāgotas mācību programmas. Protams, valodas nezināšana ietekmē arī iekļaušanos darba tirgū, piekļuvi noteiktiem pakalpojumiem un spēju būt patstāvīgam sabiedrībā.

Treškārt, starptautiskās aizsardzības saņēmēji saskaras ar diskrimināciju, īpaši meklējot mājokli, kā arī cenšoties iekārtoties darbā. Turklāt, šīs grupas pārstāvji ne vienmēr apzinās savas tiesības vai izprot, ka saskārušies ar diskrimināciju. Arī dažādu pakalpojumu saņemšanu, tajā skaitā izglītības vai veselības aprūpes pakalpojumus, tieši ietekmē pakalpojumu sniedzēju starpkultūru komunikācijas prasmju trūkums. Tādās

³⁵⁷ UNHCR, “Integration of Refugees in Latvia: Participation and empowerment. Understanding integration in Latvia through the participation of refugees, integration stakeholders’ experiences, and research”, October 2014 – January 2015. <http://www.refworld.org/docid/58a4877c4.html>.

³⁵⁸ PROVIDUS (N.D.), Starptautiskās aizsardzības saņēmēju integrācijas izvērtēšana un uzlabošana: projekta apraksts. <http://providus.lv/article/starptautiskas-aizsardzibas-sanemeju-integracijas-izvertesana-un-uzlabosana>, pirmie pētījuma rezultāti tiks publicēti 2018.gadā, pētījums veikts 2017.gada pirmajā pusgadā.

³⁵⁹ Kursa-Garkale, K. (2015). Starptautiskās/humānās aizsardzības saņēmēju integrācija darba tirgū Latvijā: politika un labās prakses piemēri, Eiropas Migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkts.

situācijas tiek iedragāta personas motivācija iesaistīties integrācijas vai sociālekonomiskās iekļaušanās aktivitātēs.

Tāpat tiek norādīts uz nepieciešamību uzlabot starptautiskās aizsardzības personu vajadzību apzināšanu uzreiz pēc ierašanās valstī. Specifiskās uzņemšanas vajadzības, kas saistītas ar personas vecumu, dzimumu, fiziskās un mentālās veselības stāvokli, seksuālo orientāciju un pārdzīvoto traumu, ir jāizvērtē jau pirmreizēju interviju laikā par patvēruma piešķiršanu, jo tas var ietekmēt ne tikai patvēruma procedūras norisi, bet arī integrācijas procesu starptautiskās aizsardzības statusa saņemšanas gadījumā. Gan ANO Bēgļu aģentūra, gan Eiropas Patvēruma atbalsta birojs (EASO) ir izstrādājuši vadlīnijas specifisko uzņemšanas vajadzību identificēšanai, un EASO izstrādātais rīks pieejams arī latviski.³⁶⁰

Daļu no šiem jautājumiem risina Rīcības plāns starptautiskās aizsardzības saņēmēju uzņemšanas atbalstam, taču arī tā ietvaros īstenotajām aktivitātēm ir projektu raksturs. Ir jāizmanto Rīcības plāna ieviešanā gūtā pieredze un jānostiprina starptautiskās aizsardzības saņēmēju integrācijas atbalsts ilgtermiņā.

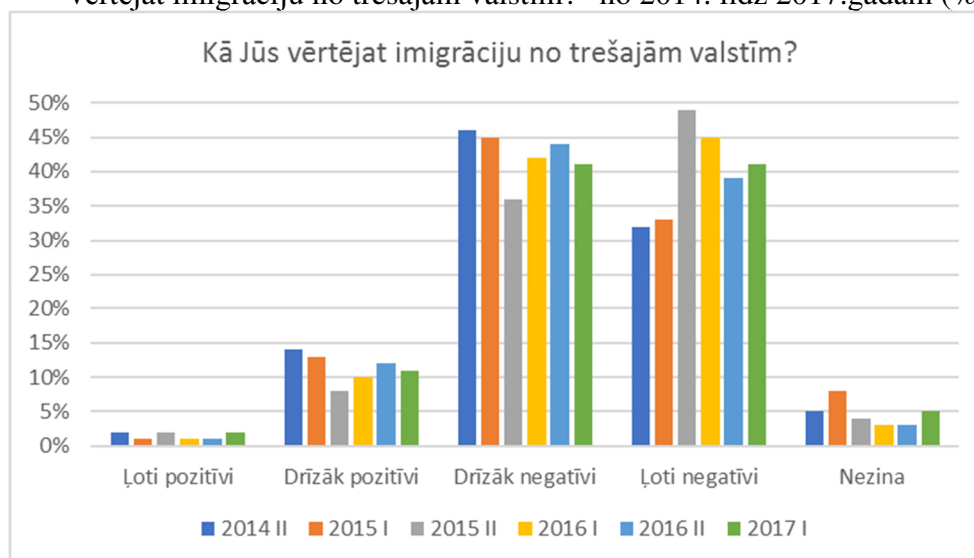
LATVIJAS SABIEDRĪBAS ATTIEKSME

Neskatoties uz to, ka Latvijas sabiedrība kļūst arvien daudzveidīgāka, pieaugot gan ES/EEZ, gan trešo valstu pilsoņu, gan starptautiskās aizsardzības personu skaitam valstī, sabiedrības attieksme pret imigrāciju ar vien ir negatīva. Latvijas iedzīvotāji bieži neapzinās imigrācijas pienesumu valsts ekonomiskajai izaugsmei. Attēlos 3.7. un 3.8. redzama Latvijas sabiedrības attieksme pret imigrāciju laika posmā no 2014. līdz 2017.gadam, un, lai gan pozitīva attieksme pret imigrāciju no citām ES valstīm lēnām pieaug, nav noliedzams, ka kopējā attieksme pret imigrāciju raksturojama kā negatīva. Piemēram, saskaņā ar 2017.gada pavasara Eurobarometra datiem, 43% Latvijas iedzīvotāju ir negatīvi noskaņoti pret imigrāciju no ES, savukārt 82% – pret imigrāciju no trešajām valstīm. Turklāt, 84% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka imigrācija nesniedz pienesumu Latvijai un tās attīstībai.³⁶¹ Savukārt, SKDS 2015.gada oktobrī veiktā aptauja vēsta, ka 77% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka darbaspēka ieplūšana Latvijā ir nevēlama, un šī negatīvā attieksme pēdējos gados ir samazinājusies tikai nedaudz (skatīt 3.9. attēlu). Ņemot vērā, ka attieksme pret imigrāciju no dažādām izcelsmes valstīm kopumā ir negatīva, iespējams pieņemt, ka šāda attieksme drīzāk saistāma ar neziņu par iespējamiem imigrācijas apjomiem, nevis ar negatīvu attieksmi pret kādu noteiktu etnisku vai reliģisku grupu, kā arī ar bažām par savu nodarbinātību.

³⁶⁰ European Asylum Support Office, EASO Tool for Identification of Persons with Special Needs: <https://ipsn.easo.europa.eu/lv/easo-tool-identification-persons-special-needs>.

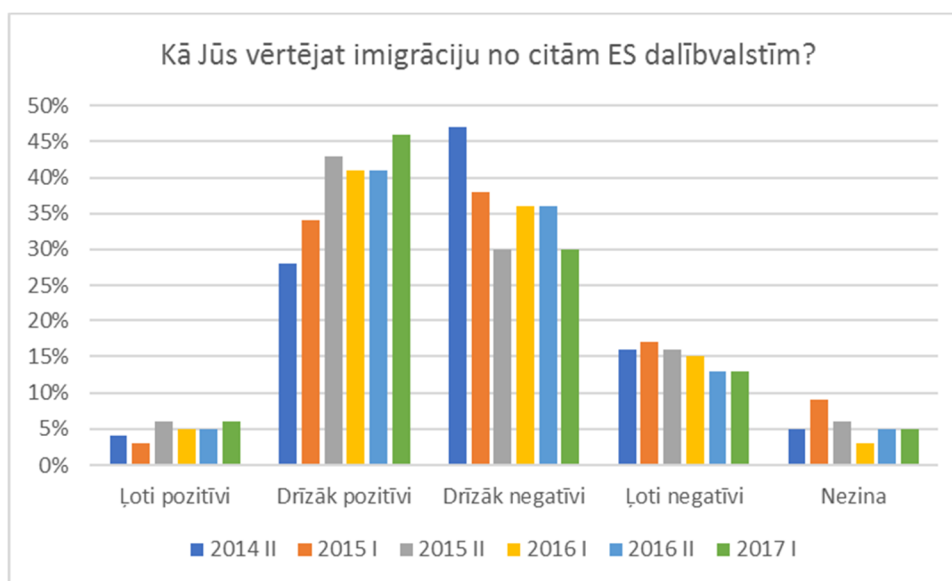
³⁶¹ Standard Eurobarometer No.85 „Public opinion in the European Union”, Spring 2016.

3.7. attēls. Latvijas iedzīvotāju atbildes uz Eiroparometra aptaujas jautājumu “ Kā Jūs vērtējat imigrāciju no trešajām valstīm?” no 2014. līdz 2017.gadam (%)

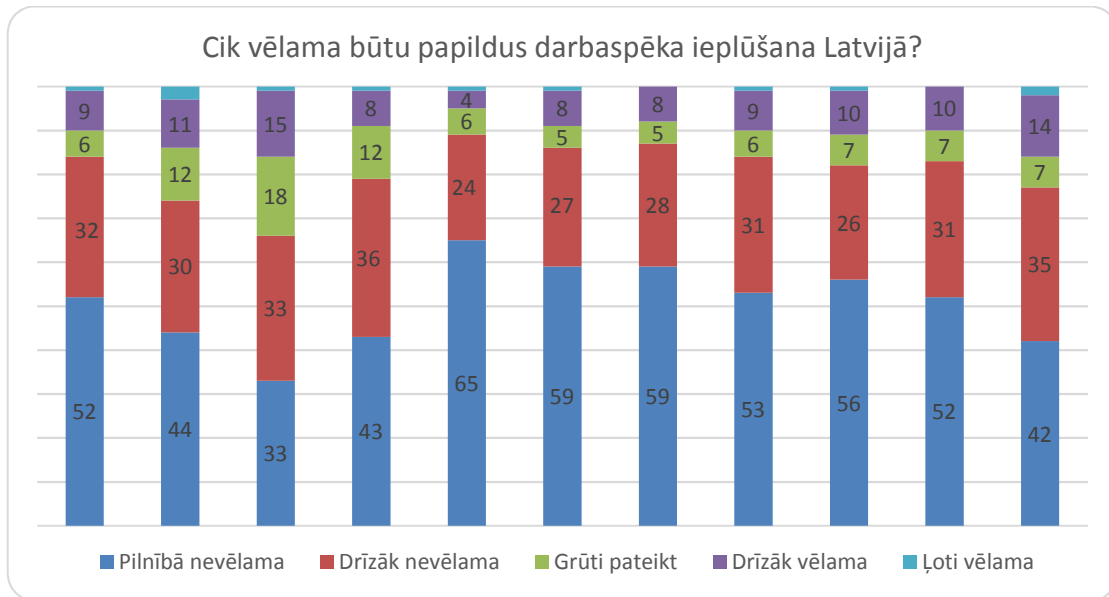
Avots: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/index>.

3.8. attēls. Latvijas iedzīvotāju atbildes uz Eiroparometra aptaujas jautājumu “ Kā Jūs vērtējat imigrāciju no citām ES dalībvalstīm valstīm?” no 2014. līdz 2017.gadam (%)

Avots: <http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/index.cfm/Chart/index>.

3.9.attēls. Latvijas iedzīvotāju atbildes uz jautājumu “Cik vēlama Jūsaprāt būtu papildus darbaspēka ieplūšana Latvijā?” (%)

Avots: SKDS dati.

Taču ar negatīvu Latvijas sabiedrības attieksmi saskaras ne tikai citu valstu pilsoņi, kas valstī ieradušies nodarbinātības vai studiju dēļ vai lielu finansiālu investīciju gadījumā. Starptautiskās aizsardzības saņēmēju iebraukšana uztrauc 88% Latvijas iedzīvotājus, saskaņā ar SKDS 2016.gada augusta aptauju, un 30% iedzīvotāju 2016.gada nogalē veiktā SKDS aptaujā norādīja, ka bēgļi un patvēruma meklētāji ir viens no lielākajiem apdraudējumiem valsts drošībai.

Vienlaikus, ir norādes par diskrimināciju pret citu valstu pilsoņiem to etniskās piederības, rases vai reliģijas dēļ, piemēram, Latvijas iedzīvotājiem norādot, ka tie nevēlētos dzīvot kaimiņos vai strādāt kopā ar musulmaņiem, patvēruma meklētājiem un bēgļiem un citiem etnisko minoritāšu pārstāvjiem.³⁶² Taču eksperti ir norādījuši, ka trūkst gan statistikas datu, gan padziļinātas analīzes par faktiskiem diskriminācijas gadījumiem, lai efektīvi novērstu diskrimināciju. Ir nepieciešams konstatēt gan kādu iemeslu (pazīmes) dēļ persona/personu grupa tiek nostādīta mazāk labvēlīgā situācijā, gan kurā jomā tas notiek, kas cieši saistīta ar diskriminācijas atpazīšanas un ziņošanas par to veicināšanu. Patiesi, Latvijas Cilvēktiesību centra veiktajā aptaujā ārvalstu studentu vidū izrādījās, ka diskriminācijas un naida izpausmes gadījumi ir biežāk sastopami, nekā par tiem tiek ziņots. Lai gan 2016.gadā ziņots vien par diviem naida runas gadījumiem, 68% aptaujāto studentu ir saskārušies ar neiecietības izpausmēm, dzīvojot Latvijā.³⁶³ Tas nozīmē, ka citu valstu pilsoņu integrācijas veicināšana ir cieši saistīta ar sabiedrības izpratnes un iecietības līmeņa paaugstināšanu un sabiedrības saliedētības veicināšanu, kā arī izpratnes par diskrimināciju un tās atpazīšanu veicināšanu gan citu valstu pilsoņu vidū, gan sabiedrībā kopumā.

³⁶² Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS (2017). Izpratne par toleranci, diskrimināciju sabiedrībā.

³⁶³ Latvijas Cilvēktiesību centrs (2016). Ārvalstu studentu/imigrantu aptauja par saskarsmi ar neiecietības izpausmēm Latvijā. Rezultātu apkopojums.

Šie dati – gan par trešo valstu pilsoņu, gan starptautiskās aizsardzības personu, gan ES/EEZ pilsoņu skaitu un imigrācijas mērķiem, gan par Latvijas sabiedrības attieksmi norāda uz nepieciešamību detalizēti definēt citu valstu pilsoņu integrācijas politikas **mērķa grupas**.

Ekspertu fokusa grupā, atbildot uz jautājumu par to, kas tad ir šā integrācijas politikas virziena mērķa grupa, bija novērojamas vairākas tendences. Fokusa grupas dalībnieki bija vienprātīgi, ka nepieciešams atsevišķi izdalīt starptautiskās aizsardzības saņēmējus kā atsevišķu mērķa grupu, jo tiem ir citas vajadzības, cits integrācijas procesa sākumpunkts, kā arī īpaši apstākļi, kas var ietekmēt integrācijas procesu, salīdzinot ar trešo valstu pilsoņiem. Tāpat eksperti piekrita, ka ES/EEZ pilsoņiem bieži vien arī ir nepieciešams atbalsts integrācijai Latvijā un ka dažas viņu vajadzības pārklājas ar trešo valstu pilsoņu vajadzībām, piemēram, informācijas pieejamība un valodu kursu nepieciešamība. Vajadzētu rast veidu, kā iesaistīt integrācijas veicināšanas aktivitātēs arī šo mērķa grupu, jo šobrīd nekāds atbalsts nav pieejams nedz valsts, nedz pašvaldību līmenī. Papildus jāmin, ka minētajās citu valstu pilsoņu grupās var ietilpt remigranti vai to laulātie vai bērni, tādēļ citu valstu pilsoņu integrāciju veicinošas aktivitātes nav atraujamas no valsts diasporas politikas (to savā ziņojumā apraksta Inta Mieriņa).

Attiecībā uz trešo valstu pilsoņiem tika norādīts, ka šī mērķa grupa ir iekšēji ļoti heterogēna, kas nozīmē, ka dažādiem mērķa grupas pārstāvjiem ir dažādas vajadzības un mērķi, atkarībā no viņu uzturēšanās ilguma, imigrācijas mērķiem, kā arī tautības. Tas ietekmē motivāciju iesaistīties integrāciju veicinošās aktivitātēs un viņu attieksmi pret līdzdalību tajās, līdz ar to arī dažādu aktivitāšu ieviešanu iespējams sasniegt mērķa grupu. Tāpēc, plānojot aktivitātes, ir būtiski ņemt šīs dažādas trešo valstu pilsoņu apakšgrupas vērā, lai radītu pēc iespējas mērķētākas, pielāgotas aktivitātes, kas var veicināt viņu integrāciju sabiedrībā.

Eksperti arī minēja, ka pastāvošās mazākumtautību nevalstiskās organizācijas nav gatavas vai arī nevēlas atbalstīt 'nesenos' imigrantus, tāpēc nepieciešams paaugstināt nevalstisko organizāciju kapacitāti citu valstu pilsoņu interešu aizstāvībā vai arī veicināt pilsonisko līdzdalību citu valstu pilsoņu vidū, kas varētu mudināt dibināt jaunas organizācijas.

Neviens no fokusa grupas ekspertiem šā specifiskā sabiedrības integrācijas politikas virziena ietvaros neminēja Latvijas sabiedrību kā vienu no aktivitāšu mērķa grupām (lai gan tas tika darīts diskusijas turpinājumā). Taču ir skaidrs, ka, skatot sabiedrības integrāciju kā divvirzienu procesu, arī šajā kontekstā ir jāplāno aktivitātes, kas uzrunā šobrīd tik ļoti negatīvi noskaņoto Latvijas sabiedrību un kas veicina sabiedrības toleranci un izpratni un novērš diskrimināciju etniskās, nacionālās vai reliģiskās piederības dēļ.

Risinājums: detalizēti identificēt pasākumu mērķa grupas – jauniebraucēji visi kopā un atsevišķi (tajā skaitā trešo valstu pilsoņi, starptautiskās aizsardzības saņēmēji, ES/EEZ pilsoņi), imigrantu intereses pārstāvošās NVO, Latvijas sabiedrība, un paredzēt mērķētas aktivitātes katrai no šīm mērķa grupām, ņemot vērā to specifiskās vajadzības; izvērtēt piemērotāko apzīmējumu dažādajām citu valstu pilsoņu grupām kā kopumam (jauniebraucēji, citu valstu pilsoņi), vienlaikus identificējot periodu, kurā atbalsts nepieciešams visvairāk. Jāparedz atbalsts arī bezvalstniekiem, kas likumīgi uzturas Latvijas teritorijā, lai gan viņi nav 'citu valstu pilsoņi'.

Līdzšinējās NIPSIPP kā mērķa grupa bija izvirzīta vien trešo valstu pilsoņi, nevis visas jauniebraucēju grupas, un starptautiskās aizsardzības personas īpaši izceltas vien pēdējā rīcības plānā 2017.-2018.gadam. Tādēļ, izvērtējot NIPSIPP aktivitātes līdz 2016.gadam, saglabāts fokuss uz šo vienu jauniebraucēju grupu. Vēlāk, aplūkojot citus esošos resursus un īstenotos pasākumus, ņemts vērā integrācijas atbalsts arī citām jauniebraucēju grupām.

NIPSIPP paredz aktivitātes, kas vērstas uz apstākļu radīšanu visaptverošai imigrantu integrācijas politikai, uzsverot integrācijas programmu apguvi, tajā skaitā dažādu līmeņu valsts valodas apguves programmas, kā rezultātu norādot programmās iesaistījušos cilvēku skaitu. Piemēram, 2018.gadā noteiktais līdzdarbojušos personu skaits ir 1700³⁶⁵, kas ir salīdzinoši neliels, ņemot vērā trešo valstu pilsoņu skaitu valstī un tā pieauguma apjomus.

Saskaņā ar *Baltic Institute of Social Sciences* (BISS) veikto pamatnostādņu izvērtējumu, laikā no 2009. līdz 2015. gadam Latvijā tika īstenotas Eiropas Trešo valstu valstspiederīgo fonda (TVVPF) programmas, kuru ietvaros laikā no 2009. līdz 2015. gadam pilsoniskās aktivitātēs, valodas un integrācijasursos piedalījās 4768 trešo valstu pilsoņi, kas, saskaņā ar pētnieku vērtējumu, atbilst plānotajām tendencēm. Valodas un integrācijas kursu pieejamību šai mērķa grupai Latvijā ir nodrošinājušas gan valsts institūcijas (Latviešu valodas aģentūra, Sabiedrības integrācijas fonds), gan nevalstiskās organizācijas (piemēram, biedrība “Patvērums “Drošā māja”” un biedrība “Izglītības attīstības centrs”). Kā galveno problēmu latviešu valodas un integrācijas kursu nodrošināšanā BISS pētnieki identificēja to pieejamības pēctecību, jo valodu un integrācijas kursi tiek nodrošināti projektu ietvaros, kā rezultātā radušies vairāku mēnešu pārtraukumi starp kursiem.³⁶⁶ Starptautiskās aizsardzības saņēmēji nu var apmeklēt latviešu valodas kursus arī Nodarbinātības valsts aģentūrā, ja viņi reģistrējušies kā bezdarbnieki vai darba meklētāji. Tur biežāk sastopama problēma ir grūtības nokomplektēt grupu, lai tas būtu saimnieciski izdevīgi.

Trešo valstu pilsoņi ir norādījuši, ka valodas barjera patiesi ir lielākais šķērslis līdzdalībai gan vietējā, gan nacionālā līmenī, pat tad, ja ir apgūtas latviešu valodas pamatzināšanas. Tāpat tika norādīts, ka trūkst mācību materiālu, kas būtu piemēroti

³⁶⁴ Pieejamas:

https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/KM_130515_Prec_Nac_ident_pi_lson_sab_un_itegr_polit_pamatnost_2012-2018.pdf.

³⁶⁵ Ministru Kabineta rīkojums Nr.268 “Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.-2018. gadam īstenošanas plānu 2017.-2018. gadam”, spēkā no 31.05.2017: <https://likumi.lv/ta/id/291179-par-nacionalas-identitates-pilsoniskas-sabiedribas-un-integrācijas-politikas-pamatnostadnu-2012-2018-gadam-istenosanas>.

³⁶⁶ Baltic Institute of Social Sciences (2015). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā, novērtējot „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.-2018. gadam” īstenošanu laika posmā no 2012. – 2014. gadam, ņemot vērā pamatnostādņu 5. sadaļā noteiktos politikas rezultātus un rezultatīvos rādītājus, 75.lpp.

pieaugušajiem un profesionālās leksikas apgūšanai³⁶⁷, lai gan Latviešu valodas aģentūras pārstāvji ir norādījuši, ka tiek izstrādāti un atjaunoti mācību materiāli. Tātad, attiecībā uz rezultatīvajiem rādītājiem par imigrantu latviešu valodas zināšanām, ir būtiski ņemt vērā ne tikai personu skaitu, kas jebkad iesaistījušies valodas apmācībās, bet arī sasniegto līmeni, to, cik ilgā laikā sasniegts profesionālai kvalifikācijai atbilstošs valodas zināšanu līmenis, un kā tiek novērtēta kursu kvalitāte.

Tāpat kā piemērotu integrācijas apstākļu rādītājs minēts aktīvi darbojošos imigrantu NVO un NVO, kas pārstāv viņu intereses, skaits. Kā norādīts BISS izvērtējumā, “rādītāja novērtējumu apgrūtina tā neskaidrais formulējums un informācijas trūkums par bāzes vērtības noteikšanas metodiku. Tāpat nav skaidrs, kuru no rādītāja daļām – aktīvi darbojošās imigrantu NVO vai NVO, kas pārstāv imigrantu intereses – raksturo bāzes rādītāja vērtība. Nav saprotams arī, kas tieši ir imigrantu NVO – imigrantu izveidotas NVO, NVO, kuru darbības mērķa grupa ir imigranti u.tml. Ņemot vērā visas raksturotās neskaidrības, šī rādītāja novērtējums nav iespējams.”³⁶⁸ Neskatoties uz grūtībām izvērtēt rezultatīvā rādītāja sasniegšanu, eksperti ir norādījuši, ka NVO, kuru darbība ir specifiski vērsta uz imigrantu interešu pārstāvniecību, ir maz. Pastāv organizācijas, kuru darbība ir saistīta ar šīs mērķa grupas atbalstu un interešu aizstāvību, piemēram, biedrība „Patvērums „Drošā māja””, domnīca PROVIDUS, Latvijas Cilvēktiesību centrs. BISS pētnieki arī norāda, ka neliels ir to NVO skaits, kuras dibinājuši un vada paši imigranti, tomēr to aktivitāte ir dažāda un vērsta uz dažādiem integrācijas aspektiem, ja vispār. Biedrība “Patvērums “Drošā māja”” koordinē NVO dialoga platformu, kurā ir iesaistītas 20 dažādas organizācijas, kas strādā imigrantu integrācijas jomā.³⁶⁹ Latvijas Cilvēktiesību centra pētījums norāda uz nepieciešamību stiprināt NVO kapacitāti, lai tās spētu reaģēt uz izaicinājumiem, ar kuriem saskaras imigranti Latvijas sabiedrībā.³⁷⁰ Vienlaikus šo organizāciju aktivitātes līmenis ir ļoti atšķirīgs un nav skaidru kritēriju, kā noteikt organizācijas darbības aktivitātes līmeni vai kā organizācijas aktivitāte atspoguļo trešo valstu pilsoņu integrācijas veiksmīgumu.

Aktivitātes, kas vērstas uz *Latvijas sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanu par diskriminācijas un iecietības jautājumiem*, tieši nav vērstas uz trešo valstu pilsoņu integrācijas jautājumiem. Lai gan izpratne par diskrimināciju un rīcību diskriminācijas gadījumā ir būtiska arī šajā kontekstā, trūkst mērķtiecīgas aktivitātes, kas vērstas izpratnes paaugstināšanu par šīs grupas piensumu Latvijas sabiedrībai. Aktivitātes ar mērķi *attīstīt starpkultūru dialogu* un tajā iesaistīt visas sabiedrības integrācijas politikas mērķa grupas, palielinot to iedzīvotāju īpatsvaru, kam

³⁶⁷ Lāce, A., Rikša, M. (N.D.) Atskats uz diskusiju: kā pašvaldību dzīvē iesaistīt cilvēkus bez Latvijas pilsonības? <http://providus.lv/article/atskats-uz-diskusiju-ka-pasvaldibu-dzive-iesaistit-cilvekus-bez-latvijas-pilsonibas>.

³⁶⁸ Baltic Institute of Social Sciences (2015). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā, novērtējot „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam” īstenošanu laika posmā no 2012. – 2014. gadam, ņemot vērā pamatnostādņu 5. sadaļā noteiktos politikas rezultātus un rezultatīvos rādītājus, 75.lpp.

³⁶⁹ Patvērums “Drošā māja”, “Informācijas centrs imigrantiem”: <http://www.patverums-dm.lv/lv/informacijas-centrs-imigrantiem>.

³⁷⁰ Latvijas Cilvēktiesību centrs (2016) Semināra “NVO loma diskriminācijas un neiecietības novēršanā uz reliģiskās vai citas pārliecības pamata” kopsavilkums. <http://cilvektiesibas.org/lv/new/seminara-nvo-loma-diskriminacijas-un-neiecietibas--411/>

ir labvēlīga attieksme pret citu tautību pārstāvjiem, specifiski neizdala trešo valstu pilsoņus vai imigrantus kā grupu, pret kuru trūkst tolerance. Sabiedrības noskaņojuma rādītāji, proti, iedzīvotāju negatīvā attieksme pret imigrāciju kopumā un imigrācijas pievienotās vērtības nesaskatīšana, saskaņā ar Eurobarometra un SKDS datiem, liecina, ka dialogs ar šo specifisko mērķa grupu nav bijis sekmīgs. Nepieciešamību pēc rādītājiem, kas attiektos uz sabiedrības attieksmi, savā izvērtējumā norādīja arī BISS.

Kopumā iespējams secināt, ka pašreizējās Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.-2018.gadam neaptver pietiekošu trešo valstu pilsoņu integrācijas aspektu loku un līdz ar to arī neietver pietiekoši daudz rezultatīvo rādītāju, kas palīdzētu izvērtēt, kā noris šās mērķa grupas integrācija valstī.

NIPSIPP 2012.-2018. gadam īstenošanas plānā 2017.-2018. gadam³⁷¹ attiecībā uz imigrantu iekļaušanos sabiedrībā identificētas sekojošas vajadzības: veicināt sadarbību starp trešo valstu pilsoņu integrācijas procesā iesaistītajām institūcijām un organizācijām, kā arī dažādu sabiedrības līmeņu pārstāvjiem; nodrošināt iespējas pēc iespējas ātrāk apgūt latviešu valodas pamatzināšanas; veicināt izpratni par ES un Latvijas pamatvērtībām; nodrošināt pieeju informācijai par trešo valstu pilsoņiem pieejamo atbalstu, tiesībām un pienākumiem. Paredzētās aktivitātes:

- a. Informācijas un konsultāciju sniegšana trešo valstu pilsoņiem, kā arī tulku un tulkošanas pakalpojumu nodrošināšana mērķa grupas vajadzībām, lai uzlabotu trešo valstu pilsoņu līdzdalības iespējas. Paredzēts ne tikai sniegt informāciju mērķa grupas pārstāvjiem, bet arī apmācīt vismaz 200 speciālistus darbā ar tiem. Šobrīd šo funkciju pilda “Informācijas centrs imigrantiem”³⁷², projekts, ko īsteno biedrība “Patvērums “Drošā māja””;
- b. Organizēt pasākumus, kuros trešo valstu pilsoņiem tiek sniegta viegli uztverama, labi strukturēta informācija par valsti, tiesībām, kultūru, vēsturi un tradīcijām, līdz 2018.gada beigām sasniedzot vismaz 1500 mērķa grupas pārstāvjus. Arī šīs aktivitātes īstenošanas projekta “Informācijas centrs imigrantiem” ietvaros, kā arī 2017.gada nogalē paredzēts uzsaukums projektiem atbalsta pasākumu sniegšanai;
- c. Nodrošināt sociālekonomiskās iekļaušanas ievadkursa programmu par Latviju personām, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība (bēgļi, personas, kurām piešķirts alternatīvais statuss un patvēruma meklētāji), plānojot, ka 2017. un 2018.gadā mācību vielu kursus apgūs vismaz 530 mērķa grupas pārstāvji, saskaņā ar Rīcības plānu starptautiskās aizsardzības saņēmēju uzņemšanai un iekļaušanai³⁷³;
- d. Nodrošināt mācību kursu plašsaziņas līdzekļu pārstāvjiem par trešo valstu pilsoņu integrācijas jautājumiem, tādējādi veicinot sabiedrības izpratni par mērķa grupas integrāciju;

³⁷¹ Ministru Kabineta rīkojums Nr.268 “Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.-2018. gadam īstenošanas plānu 2017.-2018. gadam”, spēkā no 31.05.2017. <https://likumi.lv/ta/id/291179-par-nacionalas-identitates-pilsoniskas-sabiedribas-un-integrācijas-politikas-pamatnostadnu-2012-2018-gadam-istenosanas>.

³⁷² Biedrība "Patvērums “Drošā māja””. Informācijas centrs imigrantiem: <http://www.patverums-dm.lv/lv/informācijas-centrs-imigrantiem>. .

³⁷³ Ministru Kabineta rīkojums Nr. 759 “Rīcības plāns personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā”, stājās spēkā 02.12.2015.

- e. Rīkot latviešu valodas mācības trešo valstu pilsoņiem un izstrādāt latviešu valodas mācību materiālu specifiskām valodu grupām, tādējādi sekmējot mērķa grupas iekļaušanos izglītības sistēmā un darba tirgū.

Redzams, ka definētās aktivitātes atbilst līdzšinējo politikas pamatnostādņu izvērtējumā minētajiem ierosinājumiem, taču pagaidām vēl nav iespējams spriest par šo aktivitāšu efektivitāti. Vienlaikus, jāmin, ka joprojām aktivitātes ir balstītas uz dažādu projektu ietvaros piešķirto finansējumu, tādēļ saglabājas bažas par sniegto pakalpojumu pēctecību.

RESURSI UN ĪSTENOTIE PASĀKUMI

Pašreizējais tiesiskais regulējums, politikas plānošanas dokumenti un rīcības plāni, kā arī ieviestie projekti ir radījuši pamatu, uz kura būvēt turpmākās aktivitātes – pilnveidot un uzlabot esošās, kā arī papildināt tās ar jauniem, inovatīviem rīcības virzieniem. Šajā sadaļā sniegts ieskats par šobrīd jau pieejamiem resursiem, kas atrodas dažādu nozaru pārraudzībā, bet līdz šim nav apkopoti vienotā integrācijas stratēģijā. Struktūra aizgūta, balstoties uz ES imigrantu integrācijas pamatprincipiem un arī Latvijā izstrādātiem trešo valstu pilsoņu integrācijas izvērtējuma metodoloģiskiem rīkiem.

Integrācijas un sabiedrības saliedētības jautājumi ir iekļauti Latvijas attīstības plānošanas politikas dokumentos, identificējot iespējamās rīcības virzienus, atbildīgās iestādes un finansējuma avotus. Tas nozīmē, ka jau šobrīd ir viennozīmīgi skaidrs, ka arī citu valstu pilsoņi integrācija ir daļa no Latvijas ilgtspējīgu attīstību veicinošiem faktoriem, lai Latvijas sabiedrība vienoti tiektos uz valsts izaugsmi. Latvijas ilgtspējīgas attīstības plānā līdz 2030.gadam kā depopulācijas risku mazinoša darbība ir identificēta mērķtiecīgi regulētas imigrācijas politikas īstenošana, ņemot vērā darba tirgus vajadzības.³⁷⁴ Savukārt, Latvijas nacionālā attīstības plāna 2014.-2020.gadam rīcības virziens “Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederības Latvijai pamats” izvirza mērķi palielināt latviešu valodas lietojumu sabiedrībā, tajā skaitā cittautiešu vidū, kā arī mērķi palielināt iedzīvotāju savstarpējo sadarbību un uzticēšanos, sniedzot ierosinājumus arī praktiskām aktivitātēm šo mērķu sasniegšanai. Piemēram, Kultūras ministrijas pārziņā ietilpst atbalsts pilsoniskajām aktivitātēm, kas stiprinātu sapratni starp dažādām etniskajām grupām, sabiedrības integrācijas iespēju veicināšana, kas ietver latviešu valodas apmācības un apmācības par pamattiesībām, izglītību, veselību, nodarbinātību, kultūru un citām dzīves jomām, savukārt Izglītības un zinātnes ministrijas pārziņā – mūsdienīgas un koordinētas latviešu valodas apguves sistēmas izveide bērniem un pieaugušajiem.³⁷⁵

Papildus, Eiropas Komisija ir izstrādājusi Rīcības plānu trešo valstu valstspiederīgo integrācijai,³⁷⁶ kas līdzās Eiropas Komisijas plānotajām aktivitātēm iesaka

³⁷⁴ LR Saeima, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030.gadam, pieņemts 10.06.2010.

³⁷⁵ LR Saeima, Latvijas nacionālais attīstības plāns 2014.-2020.gadam, pieņemts 20.12.2012.

³⁷⁶ Eiropas Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. Rīcības plāns trešo valstu valstspiederīgo integrācijai, COM(2016) 377 final, 07.06.2016.
https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Treso_valstu_pilsoni/Dokumenti/Ricibas%20plans%20integracijai_lv.pdf. Latvijā par šā Rīcības plāna koordinēšanu kā atbildīgā iestāde nozīmēta Kultūras ministrija.

nepieciešamās aktivitātes nacionālā līmenī, lai palīdzētu dalībvalstīm ieviest Eiropas Savienības kopējos imigrantu integrācijas politikas pamatprincipus³⁷⁷ nacionālā līmenī. Šīs aktivitātes ietver³⁷⁸:

1. Atbalstu trešo valstu valstspiederīgajiem pirms izceļošanas no mītnes valsts un pirms ierašanās Latvijā, sadarbojoties ar vēstniecībām un ES institūcijām. Šis atbalsts var ietvert valodu kursus, profesionālo apmācību un informācijas par dzīvi Latvijā sniegšanu trešo valstu pilsoņiem, kā arī privātās sponsorēšanas programmu attīstību Latvijā;
2. Sniegto izglītības pakalpojumu kvalitātes paaugstināšanu, veicinot bērnu iesaisti pirmsskolas izglītībā un aprūpē, kā arī pilnveidojot skolotāju prasmes darbam ar dažādas izcelsmes skolēniem;
3. Pilnveidot kvalifikāciju novērtēšanas, atzīšanas un pilnveidošanas sistēmu, tā veicinot trešo valstu pilsoņu, tajā skaitā starptautiskās aizsardzības saņēmēju, agrīnu iesaisti darba tirgū, kā arī sniegt atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai;
4. Koordinēt pārnozaru sadarbību, lai vienkāršotu piekļuvi pamatpakalpojumiem un pamatvajadzībām kā mājoklis, nodarbinātība, veselības aprūpe un sociālā palīdzība, kā arī attīstīt atbalsta sistēmu tiem, kam nepieciešams īpašs atbalsts, piemēram, starptautiskās aizsardzības saņēmējiem ar posttraumatisko stresu;
5. Līdzdalības un sociālās iekļaušanas veicināšanu un diskriminācijas novēršanu, atbalstot kultūras un sporta pasākumus, organizējot informatīvas kampaņas, veicinot trešo valstu pilsoņu izpratni par ES vērtībām un pilsonisko līdzdalību Latvijā;
6. Integrācijas politikas koordinēšanu ES, reģionālā un nacionālā līmenī, piesaistot finansējumu no Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda un veicot regulāru integrācijas monitoringu.

Saskaņā ar ES kopējiem imigrantu integrācijas pamatprincipiem un Eiropas Komisijas rīcības plānu trešo valstu valstspiederīgo integrācijai, ir redzams, ka jauniebraucēju integrācija norit dažādās jomās un dažādos līmeņos, kas savstarpēji mijiedarbojas un var būt viens otru papildinoši. Latvijā ir izstrādāti divi metodoloģiski rīki, kas būtu izmantojami, definējot mērķus un rezultātīvos rādītājus trešo valstu pilsoņu integrācijai - trešo valstu valstspiederīgo integrācijas politikas novērtējuma metodoloģija³⁷⁹ un pretdiskriminācijas politikas uzraudzības vadlīnijas.³⁸⁰ Tajos ietvertās integrācijas jomas – latviešu valoda un pamatzināšanas par Latviju; nodarbinātība, izglītība, veselība, sociālā un tiesiskā aizsardzība, mājoklis, sociālie kontakti, politiskā un pilsoniskā līdzdalība, līdzās ES vadlīnijām, izmantoti par pamatu pašreiz pieejamo

³⁷⁷ Council of the European Union (2004). Common Basic Principles for Immigrant Integration Policy in The European Union”, Press Release No.14615/04 of 2618th Council Meeting on Justice and Home Affairs: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/jha/82745.pdf.

³⁷⁸ Eiropas Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. Rīcības plāns trešo valstu valstspiederīgo integrācijai, COM(2016) 377 final, 07.06.2016. Pieejams: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Treso_valstu_pilsoni/Dokumentu/Ricibas%20plans%20integracijai_lv.pdf.

³⁷⁹ Zepa, Brigita, Evija Kļave, Iveta Kešāne, Inese Šūpule, Oksana Žabko, Iveta Bebriša, Lelde Vaivode, “Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas politikas novērtējuma metodoloģijas rokasgrāmata”, Baltic Institute of Social Sciences, 2011.

³⁸⁰ Hazans, Mihails, Evija Kļave, Brigita Zepa, “Pētījums par pretdiskriminācijas politikas uzraudzības izstrādi: Pētījuma rezultātu ziņojums”, Sabiedrības integrācijas fonds, 2014.

resursu un pasākumu apskata struktūrai, kā arī priekšlikumu Sabiedrības integrācijas politikas plānam definēšanai.

Neapšaubāmi, visas norādītās jomas neietilpst Sabiedrības integrācijas politikas plāna 2019.-2025.gadam apskatīto nozaru klāstā, taču ir būtiski skatīt tās kā savstarpēji saistītas, mijiedarbībā esošas un līdzvērtīgi veicināmas. Valodas zināšana un izpratne par Latvijas sabiedrību, kā arī līdzdalība ir kā atslēgas uz nediskrimināciju citās jomās. Diskriminācija nodarbinātībā vai piekļuvē veselības aprūpei var norādīt gan uz valodu zināšanu trūkumu, gan arī uz ar vien pastāvošo negatīvo sabiedrības attieksmi un starpkultūru dialoga trūkumu. Tāpat Sabiedrības integrācijas politikas plānā iespējams paredzēt aktivitātes, kas izglīto pakalpojuma sniedzējus vai darba devējus, kas veicinās piekļuvi veselības aprūpes, izglītības un citiem pakalpojumiem un nodarbinātībai, kā arī aktivitātes, kas paaugstina sabiedrības izpratni par diskriminācijas jautājumiem.

ATBALSTS PIRMS IERAŠANĀS LATVIJĀ

Informācija par ierašanos Latvijā šobrīd pēc pieprasījuma pieejama Latvijas vēstniecībās ārvalstīs, Latvijas valsts iestāžu mājaslapās (piemēram, PMLP), kā arī “Informācijas centra imigrantiem” mājaslapā www.integration.lv, turklāt gan konsulārie dienesti, gan PMLP, gan “Informācijas centrs imigrantiem” piedāvā konsultācijas telefoniski un elektroniski. Tāpat ir izstrādāti informatīvi materiāli patvēruma meklētājiem, jaunākais no tiem - “Latvija – valsts pie Baltijas jūras”, kur iekļauta pamatinformācija gan par Latvijas vēsturi, klimatu un sadzīvi, gan patvēruma meklētāju tiesībām un pienākumiem, gan piekļuvi pakalpojumiem, izglītībai un nodarbinātībai.³⁸¹ Taču liela daļa informatīvo materiālu mērķēti tieši uz starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, ne tik daudz citām jauniebraucēju grupām. Lai gan pieejamā informācija ir noderīga visiem jauniebraucējiem, mērķēta informācija efektīvāk sasniedz attiecīgo auditoriju, kā arī kalpo kā simbolisks rīks, norādot uz uzņemošās valsts atvērtību un gatavību palīdzēt.

LATVIEŠU VALODAS APGUVĒ

Latviešu valodas apmācības šobrīd tiek īstenotas, balstoties uz projektu konkursu rezultātā iegūtu finansējumu. Šobrīd bezmaksas latviešu valodas apmācības tiek īstenotas Latviešu valodas aģentūrā, Izglītības attīstības centrā, Nodarbinātības valsts aģentūrā (ja persona reģistrējusies kā bezdarbnieks vai darba meklētājs), interneta vidē (nodrošina “Patvērums “Drošā māja”” un Latviešu valodas aģentūra), kā arī iespējams valodu apgūt privāti par saviem līdzekļiem.

Latviešu valodas aģentūra nodrošina latviešu valodas kursus pieaugušajiem, pasniedzot kursus gan patvēruma meklētājiem pirms statusa saņemšanas, gan citiem trešo valstu pilsoņiem. Piemēram, 2016. gadā LVA īstenoja Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda (PMIF) projektu „Valodas sākotnējā apguve patvēruma meklētājiem”, kurā LVA nodrošina sākotnējo valodas apguvi Patvēruma meklētāju izmitināšanas centrā pirmajos mēnešos (120 h programma) gan pieaugušajiem, gan bērniem, iepazīstinot

³⁸¹ Biedrība “Patvērums “Drošā māja”” (2017b), “Latvija – valsts pie Baltijas jūras. Informatīvs materiāls patvēruma meklētājiem”. Pieejams: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Petijumi/LV-ValstsPieBaltijasJuras2_LV.pdf.

patvēruma meklētājus ar pamatfrāzēm, lai atvieglotu sākotnējo iejušanos Latvijas sabiedrībā. Šajā projektā 2016. un 2017. gadā plānots izglītēt 531 personu. LVA īsteno arī PMIF projektu „Latviešu valodas apguve, lai sekmētu trešo valstu pilsoņu iekļaušanos darba tirgū”, kura ietvaros nodrošina kursus 120h apmērā 500 trešo valstu pilsoņiem dažādās Latvijas pilsētās. Tāpat LVA izstrādā metodiskos materiālus, kas var palīdzēt citiem skolotājiem latviešu valodas pasniegšanā citu valstu pilsoņiem.³⁸² PMIF finansējumu latviešu valodas kursu trešo valstu pilsoņiem nodrošināšanai ir saņēmuši arī biedrība “Izglītības attīstības centrs” un Daugavpils Universitāte.³⁸³ Iepriekš bija pieejams arī Trešo valstu valstspiederīgo fonda finansējums valodu kursu nodrošināšanai, un ar tā palīdzību valodu kursi tika nodrošināti gan Rīgā, gan reģionos, tomēr arī tie netika organizēti regulāri.³⁸⁴ Sabiedrības integrācijas fonda rīkotajos projektu konkursos par valsts budžeta finansējuma piešķiršanu latviešu valodas apguvei atbalstu ieguvuši projekti, kuru ietvaros tiek nodrošināta valodas apguve līdz C1 līmenim, taču vairāki projekti mērķēti tiem Latvijas iedzīvotājiem, kas pieder mazākumtautībām vai ir nepilsoņi.³⁸⁵

Līdzšinējie izaicinājumi saistāmi ne tikai ar kursu neregularitāti, bet arī ar mērķauditorijas heterogenitāti, proti, cilvēki no dažādām vecuma grupām, izcelsmes valstīm, pamatzināšanām vai kādas iespējamās starpvalodas zināšanām.³⁸⁶

Informāciju par valodu kursu iespējām regulāri apkopo un izplata “Informācijas centrs imigrantiem”, kura darbību nodrošina biedrība “Patvērums “Drošā māja””.³⁸⁷ Papildus, Nodarbinātības valsts aģentūra piedāvā latviešu valodas kursus sešos līmeņos tiem starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, kuri reģistrējušies kā bezdarbnieki vai darba meklētāji.³⁸⁸ Tikai LVA nodrošinātās valodu apmācības patvēruma meklētājiem paredzētas arī bērniem, citiem jauniebraucējiem – bērniem valodu jāapgūst vispārējās izglītības sistēmas ietvaros.

PIEKĻUVE IZGLĪTĪBAI

Citu valstu pilsoņu bērnu integrāciju Latvijas izglītības sistēmā regulē Bērnu tiesību aizsardzības likums, paredzot, ka visiem bērniem ir vienādas tiesības un tiesības iegūt izglītību, savukārt MK noteikumi Nr.591 “Kārtība, kādā izglītojamie tiek uzņemti vispārējās izglītības iestādēs un speciālajās pirmsskolas izglītības grupās un atskaitīti no tām, kā arī pārcelti uz nākamo klasi” noteiktas uzņemšanas prasības. Kopumā skolas ir atsaucīgas, piemēram, 61,5% aptaujāto Rīgas skolu norādījušas, ka labprāt uzņemtu

³⁸² Latviešu valodas aģentūra, 2016.gada pārskats.

³⁸³ Kultūras ministrijas apstiprinātie projekti PMIF ietvaros: <https://www.km.gov.lv/lv/fondi-un-es-politika/patveruma-migrācijas-un-integrācijas-fonds-2014-2020/apstiprinatie-projekti>.

³⁸⁴ Kļave, E., Šūpule, I., Zepa, B. (2015). Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā, Rīga: Sabiedrības integrācijas fonds.

³⁸⁵ Sabiedrības integrācijas fonds, Valsts budžeta programmas 2002-2017: http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=section&id=13&Itemid=30&lang=lv.

³⁸⁶ Kļave, E., Šūpule, I., Zepa, B. (2015). Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā, Rīga: Sabiedrības integrācijas fonds.

³⁸⁷ Biedrība “Patvērums “Drošā māja””, Kursi un pasākumi: <http://www.integration.lv/lv/kursi/pasakumi>.

³⁸⁸ Nodarbinātības valsts aģentūra, Bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu: <http://www.nva.gov.lv/index.php?cid=433&mid=551>.

jauniebraucēju vai remigrantu bērnus un tikai 1% ir teicis kategorisku ‘nē’, taču būtu nepieciešams papildus atbalsts.³⁸⁹

Katra bērna ar ārvalstu izglītības pieredzi gadījums ir skatāms individuāli, tiek izveidota mācību sasniegumu vērtēšanas komisija, kas izlemj, kurā līmenī bērns var uzsākt mācības. Tikai izņēmuma situācijas bērni uzsāk mācības vecumam neatbilstošās klasēs, neskatoties uz to, ka iepriekšējā mācību pieredze ir bijusi atšķirīga. Taču ir pieejami valsts finansēti atbalsta pasākumi latviešu valodas apguvei un specifisku mācību priekšmetu apguvei, kuri atšķiras Latvijas izglītības sistēmā.³⁹⁰ Aptaujājot Rīgas skolu pieredzi par jauniebraucēju un remigrantu bērnu iekļaušanos skolās, kā būtiskākie atbalsta pasākumi tiek minēti sadarbība ar vecākiem, pārrunas ar skolotājiem par bērnu vajadzībām un papildus konsultāciju nodrošināšana.³⁹¹ Lai gan bērni ir ļoti motivēti mācīties, tas, ka bērni nezina latviešu valodu un ka nav pieejams papildus kursu piedāvājums, kavē mācību procesu. Tāpat komunikācija ar bērniem-jauniebraucējiem valodas barjeras dēļ un adaptācijas veicināšanas process ir nepilnīgs, jo tam trūkst finanšu un personāla resursu un prasmju. Ņemot vērā izglītības sistēmu un satura atšķirības, būtu nepieciešams individuāls atbalsts skolēniem un arvien aktualizēta informācija, rekomendācijas un konsultācijas skolotājiem.³⁹²

2017.gada maijā notikušajā konferencē “Formāla un neformāla izglītība imigrantu integrācijā”³⁹³ identificēta nepieciešamība sagatavot pedagogus darbam daudz kultūru vidē un nodrošināt viņus ar nepieciešamajām prasmēm darbā ar jauniebraucējiem. Ir izstrādātas vairākas rokasgrāmatas, ņemot vērā situāciju Latvijā vai Baltijas valstīs kopumā, kas var palīdzēt izglītotājiem darbā ar citu kultūru pārstāvjiem – rokasgrāmata formālai vai neformālai izglītībai “Starpkultūru komunikācija un imigrantu integrācija

³⁸⁹ Izglītības attīstības centrs sadarbībā ar Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamentu (2014). Situācijas izpēte par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošās skolās, 7.lpp.; Pičukāne, Ē., Mihailovs, I.J. (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi, 2017.

³⁹⁰ Pičukāne, Ē., Mihailovs, I.J. (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi; Izglītības attīstības centrs sadarbībā ar Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamentu (2014). Situācijas izpēte par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošās skolās, 6.-7.lpp.

³⁹¹ Izglītības attīstības centrs sadarbībā ar Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamentu (2014). Situācijas izpēte par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošās skolās, 6.lpp.

³⁹² Pičukāne, Ē., Mihailovs, I.J. (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi; Izglītības attīstības centrs sadarbībā ar Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamentu (2014). Situācijas izpēte par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārīgizglītojošās skolās; LR IZM Izglītības kvalitātes valsts dienests (2014). Ziņojums par analītisko izpēti “Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā” http://www.ikvd.gov.lv/assets/files/2013/citi/iesniegumi/20102014_117_6_ZINOJUMS_PAR_ANAL_lab.pdf.

³⁹³ Biedrība “Patvērums “Drošā māja””, “Skmīgākai imigrantu integrācijai nepieciešama jomas speciālistu kompetenta izglītošana un aktīvāka pieredzes apmaiņa”, 16.05.2017: <http://www.integration.lv/lv/sekmigakai-imigrantu-integracijai-nepieciešama-jomas-specialistu-kompetenta-izglitosana-un-aktivaka-pieredzes-apmaina>.

caur jaunām darba metodēm”³⁹⁴, kā arī dažādi Izglītības attīstības centra izdotie metodiskie materiāli un labās prakses apkopojumi, piemēram, “Saliedēta skola – saliedētā sabiedrībā” vai “Dažādība kā resurss”³⁹⁵. Tātad jau šobrīd ir identificēti galvenie izaicinājumi darbā ar jauniebraucēju bērniem, ir izstrādāti dažādi metodiskie materiāli darbam ar šo mērķa grupu, bet trūkst mērķtiecīgas pedagoģu izglītošanas darbam starpkultūru vidē, kā arī specifiska atbalsta skolotājiem un skolēniem ikdienas darbā, īpaši sākotnējā adaptācijas periodā.

NODARBINĀTĪBA

Jauniebraucēju iesaiste darba tirgū un uzņemošās valsts ekonomiskajā dzīvē ir identificēta kā nepieciešamība Latvijā, ņemot vērā darba tirgus prognozes vidējā un ilgtermiņā.³⁹⁶ Arī darba devēji ir atvērti potenciālai jauniebraucēju nodarbinātībai. Piemēram, Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameras veiktajā biedru aptaujā teju 30% biedru pauda gatavību nodarbināt bēgļus un personas ar alternatīvo statusu.³⁹⁷ Līdz šim veiktajos pētījumos ir identificēts, ka trešo valstu pilsoņi un starptautiskās aizsardzības saņēmēji iesaistās darba tirgū mazākā apmērā, salīdzinot ar vietējiem iedzīvotājiem – teju 60% trešo valstu pilsoņu norādījuši, ka Latvijā nestrādā, un strādājošo vidū 67% trešo valstu pilsoņu saņem zemāku atalgojumu par vidējo darba algu Latvijā.³⁹⁸ Pastāv būtiskas atšķirības starp vietējiem iedzīvotājiem un citu valstu pilsoņiem darba tirgus pieejamībā, kā arī redzama segregācija pēc nodarbinātības jomas.³⁹⁹ Kā galvenie šķēršļi nodarbinātībai minēti latviešu valodas nezināšana un grūtības profesijai atbilstoša darba atrašanās, kā arī grūtības legalizēt izglītību vai profesionālo kvalifikāciju apliecināšanos dokumentus.

Pašlaik īpašs atbalsts nodarbinātības veicināšanai, kas sniedzas tālāk par informācijas iegūšanu un konsultācijām par darba iespējām, pieejams vien starptautiskās aizsardzības saņēmējiem. Saskaņā ar “Rīcības plānu personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā”, Nodarbinātības valsts aģentūra attīstīja atbalsta programmu starptautiskās aizsardzības saņēmēju iekļaušanai darba tirgū, tajā skaitā individuālas konsultācijas un klientu profila izveidošanu, latviešu valodas un kvalifikācijas papildināšanas vai paaugstināšanas nodarbības un sadarbību ar darba devējiem.⁴⁰⁰ Ir uzsākts darbs pie īpašām programmām, kas

³⁹⁴ Handbook of Intercultural awareness through experiential and reflective learning in the context of migrants (asylum seekers, refugees, immigrants) integration: <http://www.patverums-dm.lv/svs/uploads/files/rokasgramata-nordplus.pdf>, izstrādāta ar biedrības “Patvērums “Drošā māja”” līdzdalību.

³⁹⁵ Izglītības attīstības centrs, Izdevumi, pieejams: <http://www.iac.edu.lv/izdevumi-un-petijumi/izdevumi/>.

³⁹⁶ LR Ekonomikas ministrija (2016). Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm. https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/dsp/EMZino_06_160616.pdf.

³⁹⁷ LSM.lv (2015) LTRK: Gandrīz trešdaļa uzņēmēju gatavi dot darbu bēgļiem: <http://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/ltrk-gandrizz-tresdala-uznemeju-gatavi-dot-darbu-begliem.a151565/>.

³⁹⁸ Kļave, E., Šūpule, I., Zepa, B. (2015). Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā, Rīga: Sabiedrības integrācijas fonds, 38.-39.lpp.

³⁹⁹ Hazans, M., Kļave, E., Zepa, B. (2014). Pētījums par pretdiskriminācijas politikas uzraudzības izstrādi: Pētījuma rezultātu ziņojums, Rīga: Sabiedrības integrācijas fonds.

⁴⁰⁰ Nodarbinātības valsts aģentūra, Bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu, pieejams: <http://www.nva.gov.lv/index.php?cid=433&mid=551>.

atvieglotu valodas apguvi pie darba devēja. Neskatoties uz to, ka ir pieejami dažādi atbalsta pasākumi, vairāki no tiem prasa latviešu valodas zināšanas vismaz B2 līmenī. Taču šis jau izstrādātais pakalpojums var tikt pielāgots visiem jauniebraucējiem, kas atvieglotu gan grupu nokomplektēšanu latviešu valodas kursiem, tā samazinot gaidīšanas laiku kursu uzsākšanai vai turpināšanai, un kvalifikācijas papildināšanas vai paaugstināšanas kursiem.

Papildus, LR Ekonomikas ministrijas izstrādātais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm jau identificē nozares, kurās būs nepieciešams papildus darbaspēks, tā ieliekot pamatus sadarbībai ar darba devējiem.⁴⁰¹ Nozaru un profesiju identificēšana arī ļauj attīstīt atbalsta programmas darba devējiem un potenciālajiem darbiniekiem, piedāvājot latviešu valodas apguvi, kas ietver arī profesionālo terminoloģiju, kā arī apmācot atbalsta personas, kuras varētu sniegt palīdzību jauniebraucēju integrācijā darbavietā.

Atbalsts darba devējiem paredzēts arī Sabiedrības integrācijas fonda īstenotā projektā “Dažādības veicināšana”, kura mērķis ir veicināt sociālās atstumtības riskiem pakļauto personu nodarbinātību un sociālekonomisko iekļaušanos vienlaikus sekmējot sabiedrības informētību un vispārējo izpratni par diskriminācijas novēršanu un iekļaujošu sabiedrību.⁴⁰² Šā projekta ietvaros darba devējiem būs pieejami izglītojoši pasākumi par sociālās iekļaušanas un diskriminācijas novēršanas jautājumiem, kā arī atbalsts dažādības vadības principu ieviešanai darba vietā. Tāpat tiks izstrādāti iekļaujošas darba vides izvērtējuma kritēriji. Lai gan šā projekta ietvaros kā mērķa grupa ir identificēti personas ar bēgļa vai alternatīvo statusu un patvēruma meklētāji, darba devējiem sniegtais atbalsts var sekmēt visu jauniebraucēju nodarbinātību.

INTEGRĀCIJAS KURSI UN ATBALSTA PASĀKUMI

Pašreizējie atbalsta pasākumi ir īstenoti kā informatīvi semināri un kursi vai kā individuālas konsultācijas. Biedrība “Patvērums “Drošā māja”” ir nodrošinājusi atbalsta pasākumus trešo valstu pilsoņiem, sniedzot bezmaksas konsultācijas par sociāliem un juridiskiem jautājumiem gan valsts deleģējuma ietvaros, gan projekta “Informācijas centrs imigrantiem” ietvaros. Šādas konsultācijas pieejamas visiem trešo valstu pilsoņiem. Juridiskās konsultācijas pieejamas arī Tiesībsarga birojā un Latvijas Cilvēktiesību centrā.

Savukārt, sociālekonomiskās iekļaušanās mācību programma, kas šobrīd īstenota projekta “Atbalsta pasākumi starptautiskās aizsardzības personām” ietvaros, pieejama patvēruma meklētājiem. Iepriekš mācības tika nodrošinātas uz individuālu līgumu pamata. Mācību programmas ietvaros patvēruma meklētāji tiek iepazīstināti ar dažādu informāciju par sadzīvi Latvijā, kā arī viņiem ir iespēja piedalīties mācību vizītēs un ekskursijās. Mācībās sniegtā informācija izmantota arī informatīvu video izveidē. Pieejamas arī psihologa konsultācijas.⁴⁰³ Šādi kursi nav pieejami citiem

⁴⁰¹ LR Ekonomikas ministrija (2016). Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm.

⁴⁰² Sabiedrības integrācijas fonds, Par projektu “Dažādības veicināšana”: http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=9976&Itemid=256&lang=lv.

⁴⁰³ Biedrība “Patvērums “Drošā māja””, “Atbalsta pasākumi starptautiskās aizsardzības personām”, pieejams: <http://www.patverums-dm.lv/lv/atbalsta-pasakumi-starptautiskas-aizsardzibas-personam>.

jauniebraucējiem, taču aplūkotās tēmas nereti ir ievītas latviešu valodas apguves materiālos.

Patvēruma meklētāji un personas ar bēgļa vai alternatīvo statusu saņem atbalstu sociālā darbinieka un sociālā mentora pakalpojuma veidā. Šis pakalpojums finansēts ES fonda projekta “Dažādības veicināšana”, ko īsteno Sabiedrības integrācijas fonds, ietvaros, un šo pakalpojumu līdz šim nodrošinājušas divas organizācijas – “Latvijas Sarkanais krusts” un biedrība “Patvērums “Drošā māja””. Šis pakalpojums paredz individuālu konsultāciju sniegšanu patvēruma meklētājiem un starptautiskās aizsardzības saņēmējiem par ar sociālekonomisko iekļaušanos saistītiem jautājumiem, kā arī praktisku atbalstu, lai veicinātu piekļuvi dažādiem pakalpojumiem, mājoklim, veselības aprūpei un tamlīdzīgi. Ņemot vērā, ka mērķa grupas apjoms Latvijā ir salīdzinoši neliels, atbalsts tiek sniegts katram klientam individuāli, un galvenie izaicinājumi, kas identificēti sociālo darbinieku un mentoru darbā saistīti ar trūkumiem informācijas sniegšanā pirms ierašanās Latvijā, nepietiekoši intensīvas valodu apguves nodrošināšana (zemas valodas zināšanas rada grūtības iekļauties darba tirgū, piekļūt pakalpojumiem, utt.) un atbalstā piekļuvei izglītībai (piemēram, tādēļ, ka skolā nav atbalsta personu darbam ar jauniebraucēju bērniem, sociālie mentori bieži vien palīdz bērniem pēc skolas).⁴⁰⁴ Papildus, mentoru darbu apgrūtina tas, ka pieejamie pabalsti nav vienādi visai mērķa grupai, proti, nedz patvēruma meklētāji, nedz personas ar alternatīvo statusu nepretendē uz valsts sociālajiem pabalstiem, savukārt patvēruma meklētāji nesaņem valsts sociālās apdrošināšanas pakalpojumus, jo tie piesaistīti personas atbalstam, no kura veiktas sociālās iemaksas.⁴⁰⁵

Pieredze sociālā darbinieka un sociālā mentora pakalpojumu sniegšanā atklāj integrācijas procesa daudzdimensionalitāti un noteikti būtu jāturpina nodrošināt šo pakalpojumu starptautiskās aizsardzības saņēmējiem. Citiem jauniebraucējiem var nebūt nepieciešams tik intensīvs un individuāls atbalsts, taču šā pakalpojuma sniegšanā identificētie trūkumi pakalpojumu pieejamībā var tikt izmantoti kā indikatori par nepieciešamajiem uzlabojumiem, kas pozitīvi ietekmēs visu jauniebraucēju integrācijas pieredzi Latvijā.

Visbeidzot, atbalstu brīvprātīgi sniedz arī nevalstiskās organizācijas un iestādes, kas nodrošina citu pakalpojumu īstenošanu, piemēram, valodu kursu nodrošinātāji, kā arī kustība “Gribu palīdzēt bēgļiem”, nereti papildinot sociālo darbinieku un mentoru sniegto atbalstu. Ir svarīgi novērtēt šo organizāciju pienesumu, kā arī nodibināt saturīgu un koordinētu sadarbību informācijas apmaiņai un efektīvākai pakalpojumu sniegšanai.

PILSONISKĀ UN POLITISKĀ LĪDZDALĪBA

Trešo valstu pilsoņu politiskā līdzdalība ir ierobežota, jo viņi nedrīkst piedalīties vēlēšanās nedz kā vēlētāji, nedz kandidāti, nedrīkst veidot politiskās partijas un

⁴⁰⁴ Biedrība “Patvērums “Drošā māja”” (2017a). Izvērtējuma ziņojums par sociālā darbinieka un sociālā mentora pakalpojumu nodrošināšanu patvēruma meklētājiem un personām ar bēgļa vai alternatīvo statusu laika periodā no 2016.gada 1.decembra līdz 2017.gada 31.maijam: http://www.sif.gov.lv/images/files/nodevumi/ESF_Da%C5%BE%C4%81d%C4%ABbas/Gala_SIF-p%C4%81rskatam_12.2016_05.2017.pdf.

⁴⁰⁵ PMLP (2017b), Kāds atbalsts pieejams patvēruma meklētājiem, bēgļiem un alternatīvo statusu ieguvušajām personām: http://www.iem.gov.lv/lat/patveruma_mekletaji_es_un_latvija/?doc=33061.

asociācijas, viņiem ir ierobežotas iespējas dibināt nevalstiskās organizācijas (nepieciešama deklarēta dzīvesvieta), un personas ar termiņuzturēšanās atļauju nedrīkst piedalīties protesta gājienos.⁴⁰⁶

Jauniebraucēju interešu pārstāvniecību nodrošina dažādas Latvijā darbojošās nevalstiskās organizācijas, piemēram, Latvijas Cilvēktiesību centrs, biedrība “Patvērums “Drošā māja””, domnīca “Providus” un “Izglītības attīstības centrs”, taču nav aktīva neviena imigrantu veidota nevalstiskā organizācija, līdz ar to interešu pārstāvniecība notiek pastarpināti. Patvērums “Biedrība “Drošā māja”” arī koordinē NVO Dialoga platformas darbību, kas ir forums informācijas apmaiņai par aktualitātēm imigrantu integrācijas jomā. Papildus, Kultūras ministrijā kopš 2013.gada darbojas Konsultatīvā padome trešo valstu pilsoņu integrācijai, tomēr, tā kā nav aktīvas jauniebraucēju veidotas nevalstiskās organizācijas, nav arī tiešas jauniebraucēju pārstāvniecības šajā konsultatīvajā padomē. Būtu nepieciešams radīt iespējas neformālām iedzīvotāju apvienībām un indivīdiem piedalīties padomē, lai nodrošinātu nepastarpinātu interešu pārstāvniecību no mērķa grupas perspektīvas.

ES/EEZ pilsoņiem, kuri dzīvo Latvijā, ir iespēja piedalīties pašvaldību vēlēšanās, gan balsojot, gan pašiem kandidējot kādā vēlēšanu sarakstā.⁴⁰⁷ Papildus, jebkuram Latvijas iedzīvotājam, tajā skaitā personām bez Latvijas pilsonības, ir iespēja piedalīties starpinstitūciju darba grupās un konsultatīvajās padomēs, sabiedriskajās un publiskajās apspriedēs, diskusiju grupās un forumos, kā arī sniegt atzinumus un ieteikumus attīstības plānošanas dokumentiem, u.c.⁴⁰⁸ Taču gan informācijas trūkums par šīm iespējām, gan latviešu valodas nezināšana nereti ir iemesls kūtrai šo iespēju izmantošanai. Līdzdalības iespējas ir jāietver kā viens no būtiskākajiem tematiem integrācijas kursos vai informatīvajos pasākumos jauniebraucējiem, kā arī jāsniedz mērķēts atbalsts jauniebraucēju nevalstiskajām organizācijām, lai veicinātu mērķa grupas aktīvu līdzdalību integrācijas politikas izstrādē un ieviešanā.

PIEKĻUVE VESELĪBAS APRŪPEI

Piekļuvi veselības aprūpei regulē Ārstniecības likums, kurš nosaka, ka visi trešo valstu pilsoņi, kuriem ir pastāvīgā uzturēšanās atļauja, kā arī ES/EEZ pilsoņi, kuri Latvijā ir nodarbināti vai pašnodarbināti, un viņu ģimenes locekļi, kā arī personas ar bēgļa vai alternatīvo statusu, ir tiesīgi saņemt valsts apmaksātus veselības aprūpes pakalpojumus, līdzvērtīgi Latvijas pilsoņiem. Citiem trešo valstu pilsoņiem ar termiņuzturēšanās atļauju ir obligāti jāiegādājas veselības apdrošināšanas polise, kas apmaksā neatliekamās medicīniskās palīdzības pakalpojumus. Patvēruma meklētāji veselības aprūpes pakalpojumus var saņemt PMC “Mucenieki”, kur ar PMIF finansējuma atbalstu aprīkots medicīnas kabinets, kā arī ir tiesīgi saņemt valsts apmaksātus neatliekamās medicīniskās palīdzības pakalpojumus.

Psiholoģiskā palīdzība, kas var būt nepieciešama starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, kas nereti ir pieredzējuši vardarbību, spīdzināšanu un militāro konfliktu,

⁴⁰⁶ Akule, D. (2017). Political Participation of Migrants in Latvia, Chambers, Stefanie et al. (Eds), The Politics of New Immigrant Destinations: Transatlantic Perspectives. Philadelphia: Temple University Press, 201.lpp.

⁴⁰⁷ LR Saeima, Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likums, pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=57839>.

⁴⁰⁸ Ministru kabineta noteikumi Nr.970 “Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā”, pieejami: <http://likumi.lv/doc.php?id=197033>

kā arī bīstamu ceļu līdz drošībai, netiek finansēta no valsts budžeta līdzekļiem. Taču psihologa atbalsts ir pieejams PMC “Mucenieki” Patvēruma, migrācijas un integrācijas fonda projekta ietvaros, kā arī biedrībā “Patvērums “Drošā māja””.

Taču, līdzīgi kā izglītības jomā, arī veselības aprūpes pakalpojumu pieejamību ietekmē personāla prasmes darbā daudz kultūru vidē. Krieviski runājošajiem jauniebraucējiem pakalpojumu saņemšana ir vienkāršāka, taču citi jauniebraucēji ir saskārušies ar diskriminējošu attieksmi viņu etniskās izcelsmes un rases dēļ. Tas norāda uz nepieciešamību apmācīt dažādu pakalpojumu sniedzējus un paaugstināt viņu starpkultūru komunikācijas prasmes.

MĀJOKLIS

Jauniebraucēji saskaras ar grūtībām mājokļu iegādes un īres tirgū diskriminējošas attieksmes dēļ, tādēļ nozīmīgākais rīks piekļuves mājoklim veicināšanai būtu diskriminācijas novēršanas un sabiedrības izpratnes paaugstināšanas un informēšanas aktivitātes, tā atvieglojot jauniebraucēju līdzdalību mājokļu tirgū. Citu valstu pilsoņiem ar pastāvīgās uzturēšanās atļauju, tajā skaitā personām ar bēgļa statusu, ir pieejams pašvaldību atbalsts mājokļa izmaksu segšanai un ir tiesības pretendēt uz sociālajiem mājokļiem, līdzīgi citiem Latvijas iedzīvotājiem, un atbalsta apjoms ir atšķirīgs katrā pašvaldībā, kā arī jāreķinās ar pastāvošajām rindām uz šāda atbalsta saņemšanu. Mērķēta atbalsta mājokļa nodrošināšanai jauniebraucējiem kopumā nav.

Šobrīd mērķēts atbalsts mājokļa nodrošināšanai personām ar bēgļa un alternatīvo statusu ir izstrādes procesā. Sabiedrības integrācijas fonds 2017.gada septembrī uzsāka pilotprojektu, kura ietvaros sniegts atbalsts divām bēgļu ģimenēm mājokļa īres izmaksu segšanai. Atbalsta apmērs pilotprojekta ietvaros ir noteikts, atbilstoši personu skaitam ģimenē – no 250 līdz 400 eiro mēnesī. Pilotprojekts tiek ieviests sadarbībā ar Latvijas Pašvaldību savienību, sekojot Ekonomikas ministrijas izstrādātajiem ieteikumiem un izmaksu aprēķiniem. Pēc pilotprojekta noslēgšanās 2018.gada sākumā tiks veikts izvērtējums par to, cik lielā mērā atbalsts mājoklim veicina integrācijas procesa efektivitāti,⁴⁰⁹ lai gan atbalsta pakalpojumus nodrošinošās nevalstiskās organizācijas uzsvērušas, ka tieši mājokļa nepieejamība ir viens no būtiskākajiem iemesliem starptautiskās aizsardzības personu izbraukšanai no Latvijas uzreiz pēc statusa saņemšanas. Šobrīd pašvaldības var sniegt atbalstu mājokļa nodrošināšanai starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, saņemot kompensāciju par šiem izdevumiem no Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas, taču ir norādes, ka pašvaldībās par šo iespēju trūkst informācijas. Svarīgi atzīmēt, ka laikā, kamēr bēgļi un personas ar alternatīvo statusu saņem atbalstu mājoklim, viņiem tiek nodrošināta viena no pamatvajadzībām, kas mazina satraukumu par iztikas nodrošināšanu un ir iespējams intensīvāk pievērsties valodas un profesionālo prasmju apgūšanai vai attīstīšanai.

⁴⁰⁹ LR Ekonomikas ministrija (2017). Pilotprojekta veidā sniegts atbalsts mājokļa nodrošināšanai divām bēgļu ģimenēm, 08.08.2017. <http://www.mk.gov.lv/lv/aktualitates/pilotprojekta-veida-sniegts-atbalstu-majokla-nodrosinasanai-divam-beglu-gimenem>.

Kā iepriekš aprakstīts, Latvijas sabiedrībā ir izplatīta negatīva attieksme pret imigrāciju un patvērumu kopumā, kā arī netiek saskatīts imigrācijas iespējama piesūcums Latvijas sabiedrībai. Līdz šim ir īstenotas dažādas aktivitātes sabiedrības izpratnes un informētības līmeņa paaugstināšanai. Piemēram, Sabiedrības integrācijas fonda īstenotajā projektā “Dažādi cilvēki. Atšķirīga pieredze. Viena Latvija” īstenotajā sabiedrības informēšanas kampaņā aktualizētas tēmas par sabiedrības un kultūru dažādību,⁴¹⁰ “Dažādi cilvēki. Atšķirīga pieredze. Viena Latvija II” izstrādāti video stāsti “7 stāsti par mums”⁴¹¹, un projekta “Dažādības veicināšana” ietvaros ir izstrādāta sabiedrības informēšanas kampaņas stratēģija un kampaņas īstenošana tiks uzsākta 2017.gada nogalē.⁴¹² Tāpat biedrības “Patvēruma “Drošā māja”” sadarbībā ar dažādiem partneriem īstenotās informācijas dienas un jauniebraucēju satikšanās ar vietējiem iedzīvotājiem veicina iedzīvotāju izpratni par šo līdzcilvēku grupu. Visbeidzot, kustība “Gribu palīdzēt bēgļiem” organizē dažādus socializēšanās pasākumus, kuros aicināti piedalīties visi interesenti un kuros tiek aktualizētas tēmas par patvērumu un arī par migrāciju kopumā. Vispārējas sabiedrības saliedētību veicinošas aktivitātes, kuras arīdžan ir būtiskas jauniebraucēju pieņemšanai, aprakstītas Liesmas Oses ziņojumā.

GALVENĀS PROBLĒMAS

Balstoties uz situācijas raksturojumu, iepriekš veiktajiem pētījumiem un fokusa grupas diskusiju rezultātiem, šajā sadaļā aprakstītas galvenās problēmas jauniebraucēju integrācijai Latvijā.

1. **Koordinācijas trūkums integrācijas politikas ieviešanā.** Ne vienmēr ir skaidrs, kura iestāde ir atbildīga par integrācijas politikas ieviešanu, un trūkst koordinācijas starp dažādām iesaistītajām iestādēm un organizācijām (tajā skaitā NVO, kas ievieš kādas aktivitātes). Nav efektīvi ticis izmantots NIPSIP Padomes potenciāls plāna ieviešanas koordinācijā. Tas mazina ieviesto aktivitāšu efektivitāti, gan attiecībā uz atbalstu mērķa grupai, gan izlieto to finansējumu.⁴¹³ Šobrīd, kad NIPSIP papildina arī starptautiskās aizsardzības saņēmēju sociālekonomiskās iekļaušanas plāns, izaicinājums efektīvai aktivitāšu koordinācijai ir tikai pastiprinājies.

⁴¹⁰ Sabiedrības integrācijas fonds, Sabiedrības informēšanas kampaņa “Šodien Tu. Rīt Tevi. Stop diskriminācijai”:

http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=9167&lang=lv.

⁴¹¹ Sabiedrības integrācijas fonds, 7 stāsti par mums:

http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=9838%3AVideo-stasti-par-cilveku-daudzveidibu-un-dazadibu&catid=2%3Afonds&lang=lv.

⁴¹² Sabiedrības integrācijas fonds, Sabiedrības informēšana:

http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=10058%3ASabiedribas-informesana&catid=2%3Afonds&Itemid=256&lang=lv; Personu apvienība SIA „Comperio”, SIA „Safege Baltija”, SIA „Prospero” (2017b). Izpētes ziņojums par pašreizējo sabiedrības izpratnes un informētības līmeni un efektīvākajiem informācijas sniegšanas mehānismiem, http://www.sif.gov.lv/images/files/nodevumi/ESF_Da%C5%BE%C4%81d%C4%ABbas/Izpetes_zinojums_par_sabiedribu.pdf; Personu apvienība SIA „Comperio”, SIA „Safege Baltija”, SIA „Prospero” (2017a). Sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanas pasākumu stratēģija pretdiskriminācijas un dažādības veicināšanai. http://www.sif.gov.lv/images/files/nodevumi/ESF_Da%C5%BE%C4%81d%C4%ABbas/Informetibas_paaugstinanas_pasakumu_strategija.pdf.

⁴¹³ Koordinācijas problēmātika un tās ietekme uz politikas ieviešanu, kā arī iespējamie risinājumi apskatīti šajā atzinumā: Zvērinātu advokātu birojs “Cobalt” (2016) Atzinums: Sabiedrības integrācijas politikas organizatoriskā un tiesiskā ietvara pilnveides iespējas.

Koordinācijas trūkums novērojams arī no mērķa grupas skatupunkta, proti, trūkst iestādes vai organizācijas, kas darbotos kā vienas pieturas aģentūra, lai informētu mērķa grupas pārstāvjus par viņiem pieejamajiem pakalpojumiem un par viņu tiesībām. Protams, daži no šiem jautājumiem ir risināti ar projektu palīdzību, piemēram, “Nacionālais integrācijas centrs” vai “Informācijas centrs imigrantiem”, taču šāda uz projektiem balstīta politikas ieviešana rada situāciju, kurā trūkst pēctecības ieviestajām aktivitātēm vai pakalpojumiem.

Koordināciju kavē arī tas, ka izvērtējumi par jauniebraucēju integrāciju tiek veikti neregulāri, ierobežot iespējas pēc iespējas ātrāk reaģēt uz identificētajiem trūkumiem un vajadzībām.

2. **Latviešu valodas apguves pieejamība un pēctecība.** Pašreizējais mācību stundu apjoms nav pietiekošs, ir pārāk ilgi pārtraukumi starp kursiem, turklāt bez maksas praktiski iespējams apgūt vien pirmos divus valodas prasmju līmeņus. ES/EEZ pilsoņiem bezmaksas valodu kursi nav pieejami, ārvalstu studentiem latviešu valodas apguve netiek veicināta. Starptautiskās aizsardzības saņēmēji, kuri apmeklē valodas kursus NVA, saskaras ar ilgu gaidīšanas laiku kursu uzsākšanai. Tā kā valodas zināšanas ir cieši saistītas ar piekļuvi visiem citiem pakalpojumiem un nodarbinātībai, šī vajadzība caurvij citas problēmas, kā arī ir attiecināma uz visiem jauniebraucējiem.
3. **Piekļuve pirmsskolas un vispārējai izglītībai.** Lai gan bērni ir ļoti motivēti mācīties, tas, ka bērni nezina latviešu valodu un ka nav pieejams papildus kursu piedāvājums, kavē mācību procesu. Tāpat skolotāju komunikācija ar bērniem-jauniebraucējiem valodas barjeras dēļ un adaptācijas veicināšanas process ir nepilnīgs, jo tam trūkst finanšu un personāla resursu un prasmju. Ņemot vērā izglītības sistēmu un satura atšķirības, būtu nepieciešams individuāls atbalsts skolēniem un arvien aktualizēta informācija, rekomendācijas un konsultācijas skolotājiem.
4. **Atbalsts nodarbinātības veicināšanai.** Pieejamie atbalsta pasākumi nodarbinātības veicināšanai, tajā skaitā latviešu valodas apmācības un profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanas vai papildināšanas pasākumi, mērķētā veidā pieejami vien starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, turklāt visu jauniebraucēju piekļuve šiem pasākumiem ir ierobežota arī valodas barjeras dēļ. Ņemot vērā, ka vairākās profesijās latviešu valodas zināšanas ir obligātas, tieši valodu kursu pieejamība visiem jauniebraucējiem ir nepieciešamība nodarbinātības veicināšanai. Vienlaikus, jāmin, ka liela daļa trešo valstu pilsoņu savā darba vidē sarunājas krieviski un neizjūt nepieciešamību pēc latviešu valodas apguves, kā arī pašreizējais valodu kursu piedāvājums ne vienmēr ir viegli pieejams jau strādājošajiem.

Piekļuvi nodarbinātībai kavē arī grūtības ārvalstīs iegūtas izglītības vai profesionālās kvalifikācijas atzīšanā Latvijā.

5. **Integrācijas kursu un atbalsta pasākumu pieejamība.** Līdzīgi kā valodu kursu pieejamība, arī integrācijas kursu pieejamība ir balstīta projektu finansējumā, kas ierobežo to pēctecību un nepārtrauktību. Papildus, integrācijas kursu saturs ne vienmēr atbilst jauniebraucēju vajadzībām un interesēm un ir drīzāk informatīvs, nevis interaktīvs. Turklāt, ļoti neliels skaits jauniebraucēju apmeklē šos kursus, jo tie nav obligāti, savukārt ES/EEZ pilsoņiem šāda veida atbalsts nav pieejams. Individuāli, mērķēti atbalsta pasākumi praktisku jautājumu risināšanā pieejami vien starptautiskās aizsardzības saņēmējiem sociāla darbinieka un sociālā mentora pakalpojuma ietvaros, lai gan trešo valstu pilsoņiem līdz šim bijušas pieejamas konsultācijas projektu “Nacionālais integrācijas centrs” un “Informācijas centrs imigrantiem” ietvaros ar

pārrāvumiem pakalpojuma sniegšanā. Mērķēti atbalsta pasākumi jauniebraucējiem būtiski mazinātu nevienlīdzīgas attieksmes radītos šķēršļus piekļuvē dažādiem pakalpojumiem un mājoklim.

6. **Pilsoniskās un politiskās līdzdalības ierobežojumi.** Personas bez Latvijas pilsonības neapzinās dažādos veidus, kā iespējams iesaistīties lēmumu pieņemšanā informācijas trūkuma dēļ vai informācijas pieejamības svešvalodā dēļ. Konsultatīvajā padome trešo valstu pilsoņu integrācijai ir vāja mērķa grupas interešu pārstāvniecība. ES/EEZ pilsoņi nav informēti par iespējām vēlēties un balotēties pašvaldību vēlēšanās. Nav jauniebraucēju dibinātu nevalstisko organizāciju vai arī tās nav aktīvas politikas un aktivitāšu veidošanas procesā, un esošajām mazākumtautību organizācijām nav nepieciešamo zināšanu un prasmju, lai veiksmīgi pārstāvētu jauniebraucēju intereses.
7. **Piekļuve veselības aprūpes pakalpojumiem.** Jauniebraucēji ar termiņuzturēšanās atļauju piekļuvi veselības aprūpes pakalpojumiem nodrošina ar veselības apdrošināšanas palīdzību, kas nereti ir dārgi. Jauniebraucēji saskaras ar diskriminējošu attieksmi, saņemot veselības aprūpes pakalpojumus, jo ārstniecības personālam trūkst prasmju un iemaņu darbam daudz kultūru vidē.
8. **Mājokļa tirgus pieejamība.** Mājokļu cenas sagādā grūtības starptautiskās aizsardzības saņēmējiem nodrošināt sev dzīvesvietu, un atbalsts mājokļa izmaksu segšanai šai jauniebraucēju grupai praktiski nav pieejams, jo pašvaldību sociālo dzīvokļu piedāvājumu ietekmē situācija katrā novadā vai pilsētā. Visi jauniebraucēji saskaras ar diskriminējošu attieksmi, meklējot mājokli, jo Latvijas sabiedrībā valda negatīva attieksme pret imigrāciju.
9. **Pastāv zems izpratnes un tolerances līmenis** gan sabiedrībā kopumā, gan arī to cilvēku vidū, kas ikdienā strādā ar mērķa grupu. Sabiedrībā joprojām pastāv aizspriedumi par dažādām citu valstu pilsoņu grupām, ir zema izpratne par imigrantu pienesumu sabiedrībai un ekonomiskajai izaugsmei, Latvijas sabiedrība kopumā ir negatīvi noskaņota pret imigrāciju un pret dažādību valstī. Tāpat pakalpojumu sniedzēji nav gatavi strādāt ar dažādiem klientiem, trūkst informatīvs un izglītojošs atbalsts par starpkultūru komunikāciju un pretdiskrimināciju tieši darbā ar jauniebraucējiem.
10. Visus iepriekšminētos aspektus caurvijoša problēma ir **politiskās gribas un finansējuma trūkums** visaptverošu integrācijas pasākumu ieviešanai, kas arī ir ietekmējis rezultatīvo rādītāju sasniegšanu, bet arī būtiski ierobežo turpmāko aktivitāšu plānošanu, radot iespaidu, ka dažādi ierosinājumi tiks noraidīti politiska vai finansiāla iemesla dēļ.

Kā redzams, gan minētajos pētījumos, gan ekspertu diskusiju rezultātā izkristalizējas nepieciešamība pēc sistemātisku valodas kursu nodrošināšanas, sabiedrības informētības un izpratnes veicināšanas, kā arī informācijas nodrošināšanas mērķa grupai par viņu tiesībām un pienākumiem, kas saskan ar līdz šim identificētajiem darbības virzieniem integrācijas politikas pamatnostādņēs. Taču tiek norādīts arī uz citiem integrāciju kavējošiem aspektiem, kam ne vienmēr tikusi pievērsta uzmanība, piemēram, kā reaģēt uz traumas vai diskriminācijas rezultātā mazinājušos motivāciju iesaistīties integrācijas pakalpojumos, vai pašreizējās aktivitātes ņem vērā mērķa grupas iekšējo daudzveidību, kā arī kā nodrošināt jau esošo aktivitāšu ilgtspējību un pēctecību. Papildus, ir jāmeklē risinājumi, kā veicināt pakalpojumu pieejamību un kvalitāti citu nozaru pārziņā esošās sistēmās, piemēram, izglītības vai veselības aprūpes sistēmās un pašvaldībās. Priekšlikumi šo problēmu risinājumam izklāstīti turpinājumā.

Rīcības virzieni mērķa sasniegšanai un uzdevumi izpildei iedalīti vairākos blokos:

1. Koordinācijas veicināšana;
2. Starpkultūru dialoga ar un tolerances pret jauniebraucējiem veicināšana;
3. Valodas apguves veicināšana;
4. Sociālkulturālās integrācijas un līdzdalības veicināšana.

PRIEKŠLIKUMI SABIEDRĪBAS INTEGRĀCIJAS POLITIKAS PLĀNA 2019.-2025.GADAM IZSTRĀDEI

Identificētie izaicinājumi sniedzas ārpus Sabiedrības integrācijas politikas darbības robežām, taču nav noliedzama dažādu nozaru savstarpējā saikne un sadarbības nepieciešamība veiksmīgas integrācijas nodrošināšanai. Apkopojot citu nozaru ministriju veiktās un plānotās aktivitātes integrācijas jomā līdz šim, KM ir spērusi pirmo soli turpmākai aktivitāšu koordinēšanai. Šajā sadaļā piedāvātās aktivitātes ir definētas ar mērķi papildināt jau esošos plānus un aizpildīt iztrūkstošos posmus jauniebraucēju integrācijas jomā. Šeit jāatzīmē, ka Rīcības plāns par atbalstu starptautiskās aizsardzības saņēmējiem noslēgsies 2017.gada nogalē, un, iekļaujot šo mērķa grupu jaunizstrādājamajā Sabiedrības integrācijas politikas plānā 2019.-2025.gadam, tiks nodrošināta atbalsta plānošana ilgākā termiņā.

Katram no iepriekš minētajiem rīcības virzieniem pakārtoti noteikti mērķi un uzdevumi.

Koordinācijas veicināšana:

1. **Vienas pieturas principa** ieviešana (vienas pieturas aģentūra). Šīs aģentūras nozīmīgāka funkcija - informācijas sniegšana telefoniski (konsultāciju tālrunis) un elektroniski (izmantojot interneta vietni www.integration.lv). Šādi iespējams sniegt informāciju par visiem atbalsta pasākumiem, kas pienākas imigrantiem Latvijā, tajā skaitā zemāk uzskaitītajiem. Turklāt, šī vienas pieturas aģentūra var kalpot kā kontaktpunkts arī citām Sabiedrības integrācijas politikas plānā iekļautajām mērķa grupām - diasporai, remigrantiem, mazākumtautībām un šīs grupas pārstāvošajām NVO. Līdz ar to vienas pieturas aģentūra ne tikai veic koordinējošu un konsultatīvu funkciju, bet arī veicina līdzdalību pieejamajās aktivitātēs un atbalsta pasākumos. Šai vienas pieturas aģentūrai jātiek finansētai no valsts budžeta, lai novērstu pārrāvumus pakalpojuma sniegšanā. Iespējams izmantot jau pastāvošo Valsts un pašvaldību vienoto klientu apkalpošanas centru tīklu, bet tādā gadījumā nepieciešama speciālistu apmācība par ar sabiedrības integrāciju saistītiem jautājumiem viņu kompetences paaugstināšanai. **Rezultāti:** 1. Pilnveidots vienas pieturas aģentūru tīkls; 2. Mājaslapa www.integration.lv pielāgota attiecīgo mērķa grupu vajadzībām; 3. Apkalpoto interesentu telefoniski vai elektroniski skaita pieaugums; 4. Personu, kas uzskata, ka nepieciešamā informācija par imigrāciju un dzīves uzsākšanu Latvijā ir viegli pieejama, īpatsvara pieaugums.

Starpkultūru dialoga ar un tolerances pret imigrantiem veicināšana:

1. **Apmācības** speciālistiem un pakalpojumu sniedzējiem (t.sk. valsts un pašvaldību iestāžu darbiniekiem, skolotājiem, medicīnas personālam, u.c.) un darba devējiem par starpkultūru komunikāciju, pretdiskrimināciju un dažādību.

Tā tiks veicināta jauniebraucēju piekļuve izglītībai, veselības aprūpes pakalpojumiem, valsts un pašvaldību pakalpojumiem un nodarbinātībai, kā arī tiks mazināta diskriminācija. **Rezultāti:** 1. Sagatavoti jauni starpkultūru dialoga un tolerances veicināšanas kursi dažādām mērķauditorijām – skolotājiem, ārstniecības personām, klientu servisa speciālistiem, u.tml.; 2. Palielinājies apmācīto speciālistu, pakalpojumu sniedzēju un darba devēju skaits; 3. Palielinājies darba devēju, kas saskata dažādības pievienoto vērtību organizācijas darbam, īpatsvars; 4. Pieaudzis darba devēju, kas pieņemtu darbā imigrantu, īpatsvars; 5. Pieaudzis nodarbināto citu valstu pilsoņu īpatsvars; 6. Pieaudzis citu valstu pilsoņu īpatsvars, kas strādā vēlamā/atbilstošā profesijā; 7. Personu bez Latvijas pilsonības, kas jūt, ka viņu ekonomiskai līdzdalībai nav šķēršļu, īpatsvars; 8. Citu valstu pilsoņu vidējais atalgojums, salīdzinājumā ar vietējiem iedzīvotājiem; 9. Samazinājies personu, kas saskaras ar diskrimināciju etniskās vai pilsoniskās piederības dēļ darba vietā, skaits; 10. Samazinājies personu, kas saskaras ar diskrimināciju etniskās vai pilsoniskās piederības dēļ, saņemot pakalpojumus valsts un pašvaldību iestādēs, skaits.

2. Sabiedrības informēšanas un izpratnes paaugstināšanu veicinošas **kampanas**, kas veicina izpratni par diskriminācijas jautājumiem, atspoguļo imigrācijas pievienoto vērtību (tajā skaitā ekonomisko), veicina nepastarpinātu saskarsmi starp imigrantiem un vietējiem iedzīvotājiem. **Rezultāti:** 1. Palielinājies iedzīvotāju, kuriem ir pozitīva attieksme pret imigrāciju, īpatsvars; 2. Palielinājies iedzīvotāju, kuri zina, kā reaģēt diskriminācijas gadījumā, īpatsvars; 3. Samazinājies iedzīvotāju, kuri negribētu dzīvot kaimiņos imigrantam, īpatsvars; 4. Samazinājies iedzīvotāju, kuri saskata apdraudējumu imigrācijā, īpatsvars; 5. Samazinājies personu, kas saskaras ar diskrimināciju etniskās vai pilsoniskās piederības dēļ, īpatsvars.
3. **Mediju** pārstāvju, žurnālistu un redaktoru **izglītošana** par starpkultūru komunikācijas, pretdiskriminācijas un tolerances jautājumiem, lai novērstu viltus ziņu izplatīšanu vai tēmas sensacionalizēšanu. **Rezultāti:** 1. Izstrādāts apmācību kurss mediju pārstāvjiem; 2. Apmācīti žurnālisti un redaktori.

Latviešu valodas apguves veicināšana:

1. Nodrošināt **valsts apmaksātus latviešu valodas kursus** visiem imigrantiem (gan trešo valstu pilsoņiem, gan ES/EEZ pilsoņiem) un starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, pielāgojot kursu saturu attiecīgās imigrantu grupas vajadzībām vismaz A2 līmenī (ikdienas saziņa, profesionālā leksika, kursi ar vai bez starpvalodas, kursi personām bez rakstītprasmes). Izstrādātie mācību materiāli izmantojami arī, lai veicinātu latviešu valodas apguvi studiju vai darba vietā. Kursu noslēgumā veikt kursu apmeklētāju viedokļa apkopojumu, lai identificētu nepieciešamos uzlabojumus – cik lielā mērā kursi palīdzēs veikt nepieciešamās aktivitātes Latvijas sabiedrībā, tā veicinot integrāciju. Paredzot pastāvīgu valsts budžeta finansējumu, ir iespējams nodrošināt latviešu valodas kursu nepārtrauktību un pēctecību. **Rezultāti:** 1. Nodrošināta latviešu valodas apmācība trešo valstu pilsoņiem, ES/EEZ valstu pilsoņiem, starptautiskās aizsardzības saņēmējiem; 2. Palielinājies kursus pozitīvi novērtējušo dalībnieku īpatsvars; 3. Pieaudzis latviešu valodas prasmju un lietojuma līmenis citu valstu pilsoņu vidū.
2. Apmācīt **atbalsta personas**, kas nodrošinātu latviešu valodas apguvi **darba vietā**, sniedzot atbalstu profesionālās leksikas apguvē un darba kultūras

izpratnē. Šī programma var būt īpaši mērķēta uz starptautiskās aizsardzības saņēmēju atbalstu, taču neizslēdz atbalstu citām jauniebraucēju grupām. **Rezultāti:** 1. Izstrādāta atbalsta personu valodas apguvei pie darba devēja apmācību programma; 2. Apmācītas atbalsta personas; 3. Pieaugusi citu valstu pilsoņu līdzdalība valodas apguvē darba vietā.

3. Apmācīt **atbalsta personas darbam ar citu valstu pilsoņiem - bērniem** vispārējās izglītības iestādēs, lai veicinātu latviešu valodas apguvi un paātrinātu iekļaušanos vispārējā apmācību plūsmā (iespējams saistīt ar atbalstu remigrantu bērniem). **Rezultāti:** 1. Izstrādāta atbalsta personu mācību procesa atvieglošanai apmācību programma; 2. Apmācītas atbalsta personas; 3. Veicināta citu valstu pilsoņu bērnu piekļuve vispārējai izglītībai.

Sociālkulturālās integrācijas un līdzdalības veicināšana:

1. Pirms ierašanās Latvijā pieejamās **informācijas pilnveidošana**, izmantojot tiešsaistes platformu www.integration.lv un izstrādājot Jauniebraucēja ceļa karti, kas palīdzētu izpildīt pirmos nepieciešamos soļus dzīves Latvijā uzsākšanai. Tā iespējams atvieglot imigrācijas procesu, radīt atvērtības un atbalsta sajūtu, kā arī veicināt to, ka jauniebraucēji sagatavos visus nepieciešamos dokumentus izglītības, prasmju un kvalifikācijas atzīšanai, lai veiksmīgāk iesaistītos izglītībā un nodarbinātībā. **Rezultāti:** 1. Izstrādāta Jauniebraucēja ceļa karte, kas pieejama vairākās svešvalodās elektroniski; 2. Jauniebraucēju, kuri jūtas aicināti Latvijā, īpatsvara pieaugums.
2. Speciālistu apmācība **specifisko uzņemšanas vajadzību identificēšanā** un Eiropas Patvēruma atbalsta biroja rīka izmantošanā patvēruma procedūras laikā. Tas veicinās šo specifisko vajadzību savlaicīgu identifikāciju un norādīs uz nepieciešamo atbalstu integrācijas procesa laikā. **Rezultāti:** 1. Apmācīti speciālisti specifisko uzņemšanas vajadzību noteikšanā; 2. Pieaudzis starptautiskās aizsardzības saņēmēju īpatsvars, kuri novērtē saņemto integrācijas atbalstu kā atbilstošu.
3. **Individuālu integrācijas plānu ieviešana**, kas palīdzēs nodrošināt mērķētu atbalstu integrācijas procesā un veicinās to, ka jauniebraucējiem, kam nepieciešams specifisks atbalsts vai kurš saskaras ar netipiskiem izaicinājumiem, tiek nodrošināts individuāls atbalsts. Pirms šā pasākuma ieviešanas gan ir nepieciešams definēt, kura iestāde ir atbildīga par šāda individuāla atbalsta sniegšanu.
4. Nodrošināt **ievadkursus** par Latviju, Latvijas politisko sistēmu un pamatvērtībām, Latvijas darba tirgu, sociālās un veselības aprūpes sistēmām un citiem pieejamajiem atbalsta veidiem, par sadzīvi un ikdienu. Papildus speciāla kursa izstrādei, šīs tēmas iespējams integrēt latviešu valodas kursu programmā. Kursiem jābūt pieejamiem regulāri (viens apmācību cikls tiek uzsākts ik mēnesi), lai informatīvs atbalsts var tikt sniegts pēc iespējas ātrāk pēc ierašanās valstī. **Rezultāti:** 1. Izstrādāta sociālkulturālās integrācijas apmācību programma; 2. Palielinājies kurssu pozitīvi novērtējušo dalībnieku īpatsvars; 3. Integrācijas kursi atbilst mērķa grupas vajadzībām.
5. Ieviest **atbalsta programmu imigrantu NVO un imigrantu kopienu** līdzdalības kapacitātes paaugstināšanai, līdz ar to veicinot mērķa grupas interešu pārstāvēniecību un pilsonisko līdzdalību personu bez Latvijas pilsonības vidū. Atbalsta programmas ietvaros iespējams veikt apmācības NVO un

kopienu pārstāvjiem par personām bez Latvijas pilsonības pieejamo atbalstu un līdzdalības iespējām, tā veidojot multiplikatoru tīklu, kam ir tieša komunikācija ar mērķa grupu, kā arī atbalstīt konkrētus projektus un aktivitātes, ko izstrādā un ievieš šīs NVO vai neformālie tīkli. Nepieciešams turpināt atbalstu jau aizsāktām iniciatīvām kā NVO Dialoga platforma, stiprinot to rīcības efektivitāti, kā arī paplašināt iespējas uz finansējumu aktivitāšu īstenošanai pretendēt arī neformālām apvienībām. **Rezultāti:** 1. Apmācīti jauniebraucēju NVO un neformālo apvienību un kopienu pārstāvji; 2. Atbalstīti uz jauniebraucēju interešu pārstāvniecību vērsti projekti; 3. Palielinājies personu bez Latvijas pilsonības īpatsvars, kuri jūtas, ka viņu intereses Latvijā tiek pārstāvētas; 4. Palielinājies citu valstu pilsoņu īpatsvars, kuri jūtas piederīgi Latvijai.

6. Veicināt citu valstu pilsoņu **piederības sajūtu Latvijai**, sinerģijā ar citām sabiedrības saliedētības veicināšanas aktivitātēm. **Rezultāti:** Palielinājies citu valstu pilsoņu skaits, kas jūtas piederīgi Latvijai.

Lai veiksmīgi izvērtētu un pilnveidotu citu valstu pilsoņu integrācijas procesu Latvijā, ir nepieciešams regulārs ieviesto aktivitāšu un to sasniegto rezultātu monitorings. Šobrīd vairāki no aspektiem Latvijā netiek analizēti, tādēļ ierosināts izveidot **Jauniebraucēju integrācijas monitoringu**, kas detalizētāk aprakstīts šā ziņojuma ievadā.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Akule, D. (2017). Political Participation of Migrants in Latvia, Chambers, Stefanie et al. (Eds), The Politics of New Immigrant Destinations: Transatlantic Perspectives. Philadelphia: Temple University Press.

Baltic Institute of Social Sciences (2015). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā, novērtējot „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam” īstenošanu laika posmā no 2012. – 2014. gadam, ņemot vērā pamatnostādņu 5. sadaļā noteiktos politikas rezultātus un rezultatīvos rādītājus.

Biedrība "Patvērums "Drošā māja"". Informācijas centrs imigrantiem: <http://www.patverums-dm.lv/lv/informacijas-centrs-imigrantiem>.

Biedrība "Patvērums "Drošā māja"". Atbalsta pasākumi starptautiskās aizsardzības personām: <http://www.patverums-dm.lv/lv/atbalsta-pasakumi-starptautiskas-aizsardzibas-personam>.

Biedrība "Patvērums "Drošā māja"" (2017a). Izvērtējuma ziņojums par sociālā darbinieka un sociālā mentora pakalpojumu nodrošināšanu patvēruma meklētājiem un personām ar bēgļa vai alternatīvo statusu laika periodā no 2016.gada 1.decembra līdz 2017.gada 31.maijam: http://www.sif.gov.lv/images/files/nodevumi/ESF_Da%C5%BE%C4%81d%C4%ABas/Gala_SIF-p%C4%81rskatam_12.2016_05.2017.pdf.

Biedrība "Patvērums "Drošā māja"" (2017b), "Latvija – valsts pie Baltijas jūras. Informatīvs materiāls patvēruma meklētājiem". Pieejams: https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Petijumi/LV-ValstsPieBaltijasJuras2_LV.pdf.

Biedrība “Patvērums “Drošā māja””. Kursi un pasākumi: <http://www.integration.lv/lv/kursi/pasakumi>.

Biedrība “Patvērums “Drošā māja””, “Sekmīgākai imigrantu integrācijai nepieciešama jomas speciālistu kompetenta izglītošana un aktīvāka pieredzes apmaiņa”, 16.05.2017: <http://www.integration.lv/lv/sekmigakai-imigrantu-integracijai-nepieciesama-jomas-specialistu-kompetenta-izglitosana-un-aktivaka-pieredzes-apmaina>.

Castles, S., Hein de Haas, M. Miller, J. (2014). The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World, 5th Edition. Palgrave Macmillan.

Council of the European Union (2004). Common Basic Principles for Immigrant Integration Policy in The European Union”, Press Release No.14615/04 of 2618th Council Meeting on Justice and Home Affairs: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/jha/82745.pdf.

Country Factsheet Latvia 2016, European Migration Network: http://www.emn.lv/wp-content/uploads/16a_latvia_country_factsheet_2016_en.pdf.

Eiropas Komisija (2007). Integrācijas rokasgrāmata politikas veidotājiem un integrācijas speciālistiem, otrais izdevums.

Eiropas Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejai un Reģionu komitejai. Rīcības plāns trešo valstu valstspiederīgo integrācijai, COM(2016) 377 final, 07.06.2016. https://www.km.gov.lv/uploads/ckeditor/files/Sabiedribas_integracija/Treso_valstu_pilsoni/Dokumentu/Ricibas%20plans%20integracijai_lv.pdf.

Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva Nr. 2011/95/ES (2011. gada 13. decembris), Eiropas Savienības oficiālais vēstnesis.

European Asylum Support Office, EASO Tool for Identification of Persons with Special Needs: <https://ipsn.easo.europa.eu/lv/easo-tool-identification-persons-special-needs>.

Grozījumi Imigrācijas likumā, 01.09.2014. Publicēts: "Latvijas Vēstnesis", 98 (5158), 22.05.2014.

Handbook of Intercultural awareness through experiential and reflective learning in the context of migrants (asylum seekers, refugees, immigrants) integration: <http://www.patverums-dm.lv/svs/uploads/files/rokasgramata-nordplus.pdf>.

Hazans, M., Kļave, E., Zepa, B. (2014). Pētījums par pretdiskriminācijas politikas uzraudzības izstrādi: Pētījuma rezultātu ziņojums, Rīga: Sabiedrības integrācijas fonds.

International Migration Outlook 2017, OECD Publishing, 2017.

Izglītības attīstības centrs sadarbībā ar Rīgas domes Izglītības, kultūras un sporta departamentu (2014). Situācijas izpēte par jauniebraucēju un reemigrantu bērnu iekļaušanos Rīgas vispārizglītojošās skolās. http://www.iksd.riga.lv/upload_file/IKSD_pievienotie/0_2014/2014_05/Situacijas%20izpete%20jauniebr_Rigas%20sk_2014.pdf

Izglītības attīstības centrs, Izdevumi, pieejams: <http://www.iac.edu.lv/izdevumi-un-petijumi/izdevumi/>.

Kaša, R., Akule, D. (2011). Imigrantu integrācija Latvijā: valsts valodas apguve un pilsoniskā izglītība, Rīga: Sabiedriskās politikas centrs PROVIDUS.

Kļave, E., Šūpule, I., Zepa, B. (2015). Trešo valstu pilsoņu portrets Latvijā, Rīga: Sabiedrības integrācijas fonds.

Kultūras ministrijas apstiprinātie projekti PMIF ietvaros: <https://www.km.gov.lv/lv/fondi-un-es-politika/patveruma-migrācijas-un-integrācijas-fonds-2014-2020/apstiprinatie-projekti>.

Kursa-Garkale, K. (2015). Starptautiskās/humānās aizsardzības saņēmēju integrācija darba tirgū Latvijā: politika un labās prakses piemēri, Eiropas Migrācijas tīkla Latvijas kontaktpunkts.

Lāce, A., Rikša, M. (N.D.) Atskats uz diskusiju: kā pašvaldību dzīvē iesaistīt cilvēkus bez Latvijas pilsonības? <http://providus.lv/article/atskats-uz-diskusiju-ka-pasvaldibu-dzive-iesaistit-cilvekus-bez-latvijas-pilsonibas>.

Latviešu valodas aģentūra, 2016.gada pārskats.

Latvijas Cilvēktiesību centrs (2016). Ārvalstu studentu/imigrantu aptauja par saskarsmi ar neiecietības izpausmēm Latvijā. Rezultātu apkopojums. <http://cilvektiesibas.org.lv/media/attachments/10/05/2017/studentuaptaujaLV2016.pdf>

Latvijas Cilvēktiesību centrs (2016) Semināra “NVO loma diskriminācijas un neiecietības novēršanā uz reliģiskās vai citas pārliecības pamata” kopsavilkums. <http://cilvektiesibas.org/lv/new/seminara-nvo-loma-diskriminācijas-un-neiecietības-411/>.

LR Ekonomikas ministrija (2017). Pilotprojekta veidā sniegs atbalstu mājokļa nodrošināšanai divām bēgļu ģimenēm, 08.08.2017. <http://www.mk.gov.lv/lv/aktualitates/pilotprojekta-veida-sniegs-atbalstu-majokla-nodrosinasanai-divam-beglu-gimenem>.

LR Ekonomikas ministrija (2016). Informatīvais ziņojums par darba tirgus vidēja un ilgtermiņa prognozēm. https://www.em.gov.lv/files/tautsaimniecibas_attistiba/dsp/EMZino_06_160616.pdf.

LR IZM Izglītības kvalitātes valsts dienests (2014). Ziņojums par analītisko izpēti “Vispārējās izglītības iestāžu izglītojamo, kuri atgriezušies no mācībām citā valstī, iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā”. http://www.ikvd.gov.lv/assets/files/2013/citi/iesniegumi/20102014_117_6_ZINOJU_MS_PAR_ANAL_lab.pdf.

LR Saeima, Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija 2030.gadam, pieņemts 10.06.2010.

LR Saeima, Latvijas nacionālais attīstības plāns 2014.-2020.gadam, pieņemts 20.12.2012.

LR Saeima, Patvēruma likums, stājās spēkā 19.01.2016.

LR Saeima, Republikas pilsētas domes un novada domes vēlēšanu likums, stājās spēkā 25.01.1994.

LSM.lv (2015) LTRK: Gandrīz trešdaļa uzņēmēju gatavi dot darbu bēgļiem: <http://www.lsm.lv/raksts/zinas/ekonomika/ltrk-gandrizz-tresdala-uznemeju-gatavi-dot-darbu-begliem.a151565/>.

Migrant Integration Policy Index 2015: Latvia, pieejams: <http://www.mipex.eu/latvia>.

Ministru kabineta noteikumi Nr.970 “Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā”, stājās spēkā 05.09.2009.

Ministru Kabineta rīkojums Nr. 759 “Rīcības plāns personu, kurām nepieciešama starptautiskā aizsardzība, pārvietošanai un uzņemšanai Latvijā”, stājās spēkā 02.12.2015.

Ministru Kabineta rīkojums Nr.268 “Par Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.-2018. gadam īstenošanas plānu 2017.-2018. gadam”, stājās spēkā 31.05.2017.

Ministru Kabineta rīkojums Nr.542 “Par nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņēm 2012.-2018.gadam”, stājās spēkā 20.10.2011.

Muižnieks, N. (2010). Social Integration: A Brief History of the Idea”, N.Muižnieks (ed.) How Integrated is Latvian Society? An Audit of Achievements, Failures and Challenges”. Riga: University of Latvia Press.

Nodarbinātības valsts aģentūra, Bēgļiem un personām ar alternatīvo statusu, pieejams: <http://www.nva.gov.lv/index.php?cid=433&mid=551>.

Personu apvienība SIA „Comperio”, SIA „Safege Baltija”, SIA „Prospero” (2017a). Sabiedrības izpratnes un informētības paaugstināšanas pasākumu stratēģija pretdiskriminācijas un dažādības veicināšanai. http://www.sif.gov.lv/images/files/nodevumi/ESF_Da%C5%BE%C4%81d%C4%ABas/Informatibas_paaugstinanas_pasakumu_strategija.pdf.

Personu apvienība SIA „Comperio”, SIA „Safege Baltija”, SIA „Prospero” (2017b). Izpētes ziņojums par pašreizējo sabiedrības izpratnes un informētības līmeni un efektīvākajiem informācijas sniegšanas mehānismiem, http://www.sif.gov.lv/images/files/nodevumi/ESF_Da%C5%BE%C4%81d%C4%ABas/Izpetes_zinojums_par_sabiedribu.pdf.

Pičukāne, Ē., Mihailovs, I.J. (2017). Izglītojamo ar ārvalstu izglītības pieredzi integrācija Latvijas izglītības sistēmā: tiesiskais regulējums, problēmas, risinājumi.

PMLP (2017a). Iedzīvotāju skaits pašvaldībās sadalījumā pēc valstiskās piederības uz 01.01.2017.

http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/Iedzivotaju%20re%C4%A3istrs/07022017/ISPP_Pasvaldibas_pec_VPD.pdf.

PMLP (2017b), Kāds atbalsts pieejams patvēruma meklētājiem, bēgļiem un alternatīvo statusu ieguvušajām personām: http://www.iem.gov.lv/lat/patveruma_mekletaji_es_un_latvija/?doc=33061.

PMLP (2017c), ES pārvietošanas programmas ietvaros no Grieķijas pārvietotas četras personas. <http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/jaunumi/pazinojumi-presei/2017/07/19/es-p%C4%81rvieto%C5%A1anas-programmas-ietvaros-no-grie%C4%B7ijas-p%C4%81rvietotas-%C4%8Detras-personas/>.

PMLP, Derīgās pastāvīgās uzturēšanās atļaujas uz 31.12.2016. <http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/vizu%C4%81%C4%BCi/der%C4%ABg%C4%81s%20PUA%20uz%2031122016.pdf>.

PMLP, Derīgās termiņuzturēšanās atļaujas uz 31.12.2016., avots: <http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/vizu%C4%81%C4%BCi/der%C4%ABgas%20tua%202.pdf>.

PMLP, Pirmreizējās termiņuzturēšanās atļaujas, izsniegtas no 2012.-2016.gadam.
http://www.pmlp.gov.lv/lv/assets/documents/vizu%C4%81%C4%BCi/VISI__ES__01.01.17.pdf.

PMLP, Patvēruma meklētāji, pieejams:

<http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/statistika/patveruma-mekletaji.html>.

PROVIDUS (N.D.), Starptautiskās aizsardzības saņēmēju integrācijas izvērtēšana un uzlabošana: projekta apraksts. <http://providus.lv/article/starptautiskas-aizsardzibas-sanemeju-integracijas-izvertesana-un-uzlabosana>

Sabiedrības integrācijas fonds (2016) Patvēruma meklētāju un personu ar bēgļa vai alternatīvo statusu, kas saņēmuši sociālā darbinieka un sociālā mentora pakalpojumus, sociālais portrets.

Sabiedrības integrācijas fonds, 7 stāsti par mums:
http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=9838%3AVideo-stasti-par-cilveku-daudzveidibu-un-dazadibu&catid=2%3Afonds&lang=lv.

Sabiedrības integrācijas fonds, Par projektu “Dažādības veicināšana”:
http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=9976&Itemid=256&lang=lv.

Sabiedrības integrācijas fonds, Sabiedrības informēšana:
http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=10058%3ASabiedrības-informesana&catid=2%3Afonds&Itemid=256&lang=lv.

Sabiedrības integrācijas fonds, Sabiedrības informēšanas kampaņa “Šodien Tu. Rīt Tevi. Stop diskriminācijai”:
http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=article&id=9167&lang=lv.

Sabiedrības integrācijas fonds, Valsts budžeta programmas 2002-2017:
http://www.sif.gov.lv/index.php?option=com_content&view=section&id=13&Itemid=30&lang=lv.

Standard Eurobarometer No.85 „Public opinion in the European Union”, Spring 2016.

Tirgus un sabiedriskās domas pētījumu centrs SKDS (2017). Izpratne par toleranci, diskrimināciju sabiedrībā.

UNHCR, “Integration of Refugees in Latvia: Participation and empowerment. Understanding integration in Latvia through the participation of refugees, integration stakeholders’ experiences, and research”, October 2014 – January 2015.
<http://www.refworld.org/docid/58a4877c4.html>.

Zepa, B., Kļave, E., Ķešāne, I., Šūpule, I., Žabko, O., Bebrīša, I., Vaivode, . (2011). Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas politikas novērtējuma metodoloģijas rokasgrāmata, Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.

Zepa, B., Šūpule, I. (2009). Imigranti Latvijā: Iekļaušanās iespējas un nosacījumi, Rīga: Baltic Institute of Social Sciences.

Zvērinātu advokātu birojs “Cobalt” (2016) Atzinums: Sabiedrības integrācijas politikas organizatoriskā un tiesiskā ietvara pilnveides iespējas.

4. PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS ATTĪSTĪBA, IEKĻAUŠANĀS UN SALIEDĒTĪBA

IEVADS

Analītiskais ziņojums izstrādāts, izmantojot daudzveidīgu politikas plānošanas un normatīvo dokumentu analīzi, no KM saņemto atgriezenisko saiti no citām ar šo tematiku saistītajām valsts pārvaldes iestādēm, kā arī 2016.gada Valsts prezidenta izveidotās sabiedrības saliedētības politikas ekspertu grupas ziņojumu. Īpaša vieta ziņojumā piešķirta 2016.gada 9. decembrī un 2017.gada 12.maijā notikušo fokusgrupas diskusiju par minēto tematiku respondentu viedokļiem. Sadaļas autore atbalsta KM pozīciju turpināt labo praksi attiecībā uz pilsoniskās līdzdalības veicināšanu radošā un inovatīvā veidā, balstoties politikas lietotāju vajadzībās, saskarsmes kultūras un vērtību izpētē, kā arī atbalstīt kultūru saskarsmes procesus un pasākumus.

Ieteicamais sadaļas virsraksts: **Iekļaujoša līdzdalība.**

ATSLĒGAS VĀRDI

Pilsoniska sabiedrība – demokrātiskas valsts sabiedrības forma, kuru raksturo indivīda atbildība, māka sadarboties kopēju mērķu sasniegšanai un līdzdalība lēmumu pieņemšanā ar demokrātisku institūciju palīdzību.

Pilsoniskā līdzdalība – darbība sabiedrības labā, interešu aizstāvība un sabiedrības iesaistīšanās pašvaldības, valsts un ES politikas procesos ir svarīgs demokrātijas pamats. Pilsonisko līdzdalību īsteno, iesaistoties dažādās organizācijās, politiskās partijās, piedaloties vēlēšanās, sapulcēs, gājienos un piketos, veicot brīvprātīgo darbu un ziedojot u.c.⁴¹⁴

Sociālais kapitāls rodas cilvēku savstarpējo attiecību rezultātā un eksistē šo attiecību formā. Tas ir esošo vai potenciālo resursu kopums, kas saistīts ar ilgstošu vairāk vai mazāk institucionalizētu attiecību tīklojumu, kuru raksturo savstarpēja pazīšanās, uzticēšanās, solidaritāte un mijiedarbība. Sociālo kapitālu veido sociālie pienākumi (saites), kuras pie noteiktiem apstākļiem ir iespējams pārvērst ekonomiskā kapitālā un institucionalizēt resursu formā⁴¹⁵.

Sabiedrības saliedētība ziņojumā izprasta kā noteiktas sabiedrības [...] cilvēku spēja dzīvot kopā, pilnībā ievērojot visu cilvēku cieņu, kopējo labumu, plurālismu un daudzveidību, nevardarbību un solidaritāti, kā arī viņu spēja piedalīties sabiedrības, kultūras, ekonomiskajā un politiskajā dzīvē [...], atsaucoties uz ANO Pasaules samita par sociālo attīstību Kopenhāgenā 1995. gadā rezolūciju. Sabiedrības saliedētība ir cieši saistīta gan ar plašu iekļaujošu līdzdalību, gan ar pretdiskrimināciju un vienlīdzības veicināšanu, valsts valodas prasmi un lietošanu, pozitīvas starpkultūru saskarsmes

⁴¹⁴ Avots: Kultūras ministrija - <https://www.km.gov.lv/lv/integracija-un-sabiedriba/pilsoniska-iesaistisanas>

⁴¹⁵ Coleman, J.S. Social Capital in the Creation of Human Capital. American Journal of Sociology 94 (1988): S95-S120.; Bourdieu, P. (2011). The forms of capital.(1986). *Cultural theory: An anthology*, 1, 81-93.

pieredzes veidošanu un izplatīšanu. Sabiedrības saliedētības izvērtējuma indikatori⁴¹⁶: (1) līdzdalība, kopatbildība, pārstāvniecība; (2) vienlīdzīgas tiesības (nediskriminācija, dažādības atzīšana); (3) kontakti, sadarbība starp dažādām sabiedrības grupām: starpkultūru dialogs un tam nepieciešamā starpkultūru kompetence.

POLITIKAS DOKUMENTI UN INSTITUCIONĀLĀ ORGANIZĀCIJA

Pilsoniskās līdzdalības un integrācijas (saliedētības) jautājumi skarti Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijā līdz 2030.gadam. Tajā noteikts, ka jaunrade, tolerance, sadarbība un līdzdalība veicina sabiedrības saliedētību, drošību un kultūras daudzveidību un veids, kā to sasniegt, ir novērst ienākumu nevienlīdzību, vecuma un dzimuma diskrimināciju darba tirgū, etniskos aizspriedumus un lingvistiskās institucionālās barjeras. Sabiedrības līdzdalības process jāpadara pēc iespējas konstruktīvāks un efektīvāks, jāstiprina Latvijas iedzīvotāju spējas un prasmes līdzdarboties sabiedriskajos procesos, tostarp īstenojot pilsoniskās izglītības programmas. Stratēģija kā problēmu akcentē to, ka, ja valstisku lēmumu pieņemšanā piedalās tikai neliela daļa sabiedrības, neizbēgami tiek pieņemti lēmumi, kas pietiekami neatspoguļo dažādu sociālo grupu viedokļus.

NAP 2014. – 2020.gadam rīcības virzienā “Cilvēku sadarbība, kultūra un pilsoniskā līdzdalība kā piederības Latvijai pamats” akcentēts, ka sabiedrības un valsts mērķis ir gādāt par pilsoniskās sabiedrības un sabiedrības integrācijas vērtībām ilgtermiņā, proti, palielināt iedzīvotāju savstarpējo sadarbību un uzticēšanos, kā arī veicināt iedzīvotāju piederību, pilsonisko apziņu un lepnumu par savu valsti un tautu.

NIPSIPP 2012.–2018.gadam izvirza politikas virsmērķi, proti, Latvijas nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas mērķis ir stipra, saliedēta Latvijas tauta, proti, nacionāla un demokrātiska kopiena, kura nodrošina tās vienojošā pamata – latviešu valodas, kultūras un nacionālās identitātes, eiropeisko demokrātisko vērtību, unikālās kultūrtelpas – saglabāšanu un bagātināšanos Latvijas nacionālas demokrātiskas valsts līdzsvarotai attīstībai. Lai to sasniegtu, Pamatnostādnes paredz galvenos rīcības virzienus – piederības sajūta Latvijai un Eiropai, mazākumtautību identitāte un iekļaušanās latviskajā kultūrtelpā, starpkultūru dialogs, naturalizācija, pilsoniskā līdzdalība, latviešu valodas prasme un lietošana, informācijas telpas un plašsaziņas līdzekļu loma integrācijā, diskriminācijas mazināšana un novēršana, romu iekļaušanās sabiedrībā un izglītības sistēmā, imigrantu iekļaušanās sabiedrībā un sociālā atmiņa un vēsture.

Sabiedrības integrācijas jomai Latvijas politikā ir tieša un būtiska ietekme uz valsts sekmīgu attīstību un nacionālo drošību. Sabiedrības integrācijas joma nav pietiekami koordinēta jeb tā ir koordinēta tikai tik daudz, cik Kultūras ministrija to spējusi paveikt savu pilnvaru apjomā⁴¹⁷.

⁴¹⁶ Muižnieks, N. (red.) (2010). Cik integrēta ir Latvijas sabiedrība? Sasniegumu, neveiksmju un izaicinājumu audits. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 14.lpp.

⁴¹⁷Zvērinātu advokātu birojs “COBALT” (2016). Atzinums: Sabiedrības integrācijas politikas organizatoriskā un tiesiskā ietvara pilnveides iespējas. http://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/memo_padomei_par_integrācijas_modeliem_29062016.pdf

Saskaņā ar 2012.gada 13.novembra noteikumiem Nr. 764 “Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu īstenošanas uzraudzības padomes nolikums” Pamatnostādņu īstenošanai ir izveidota padome. Padomi vada kultūras ministrs, un tās sastāvs ir koleģiāls. Padomes darbības uzdevumi ir izskatīt KM sagatavotos dokumentus un veicamās aktivitātes, bet attiecībā uz citām institūcijām – iesaistītajām ministrijām u.c. valsts iestādēm - padome ir tiesīga lūgt tās iesniegt ikgadējus darba plānus pamatnostādņu īstenošanai un pārskatus par to izpildi. 2016.g. veiktā sabiedrības integrācijas organizatoriskā un tiesiskā ietvara izpētē konstatēts, ka **padome savā darbībā neaptver pietiekami plašu jautājumu spektru un nav nozīmīgs spēlētājs sabiedrības integrācijas jomā**⁴¹⁸: tās lēmumi nav saistoši ministrijām, kuru pieņemtie lēmumi un aktivitātes saliedētības jomā var būtiski uzlabot vai pasliktināt kopējo situāciju. Padomes kompetence ir nepamatoti šaura apstākļos kad KM iespējas koordinēt sabiedrības integrāciju ir ierobežotas.

Kā viens no piemēriem ir minama KM un IZM savstarpēji vājā koordinācija, ko KM mēģina kompensēt ar savām aktivitātēm nozarē, kas nav tās pārvaldībā, bet ir ietvertas Pamatnostādņu rīcības plānā. SIF, kas ir būtiska sabiedrības integrācijas pārvaldības daļa, ir autonoma iestāde, un tā ieguldījums abu sabiedrības integrācijas valsts politiku (2001. un 2011.) īstenošanā ir būtisks. Par problēmām koordinācijā liecina arī SIF un KM funkciju pārklāšanās⁴¹⁹ saliedētības problēmu risināšanai veltītu projektu konkursu administrēšanā un konkurence, kas neveicina politikas veidotāja (KM) un ieviesēja - finansētāja (SIF) produktīvu sadarbību.

POLITIKAS MĒRĶI

Stratēģiskais mērķis: vairojot Latvijas sabiedrībā sociālo kapitālu, īpaši iedzīvotāju uzticēšanos valsts iestādēm un to savstarpēju uzticēšanos, radot un attīstot iekļaujošas iedzīvotāju līdzdalības priekšnoteikumus un novēršot diskrimināciju pēc jebkādam sociālām pazīmēm.

Ieteicama termiņu ziņā reālistiska stratēģija un darba plāni pilsoniskās līdzdalības veicināšanai, ņemot vērā dažādu valsts un pašvaldību iestāžu kompetences, kā arī paredzot sadarbību ar nevalstiskām struktūrām un to atbildības. Nepieciešama sabiedrības līdzdalības iespēju regulējošā normatīvā regulējuma pilnveidošana, konkrētām iepriekš segmentētām sabiedrības grupām (seniori, konkrētu novadu, lokālās identitātes nesēji, jaunieši, studenti, personas, kuras izmanto informatīvo vidu krievu vai angļu valodās u.c.) mērķēti pasākumi izpratnes par sabiedrības līdzdalības nozīmīgumu veicināšanai⁴²⁰.

Šīs politikas izstrādi, ieviešanu un monitoringu būtiski nodrošināt ar atbilstošiem finanšu un cilvēkresursiem. Regulārs politikas monitoringa (ieteicams 2-3 gadu cikls) ir pamatā politikas pielāgošanai vai noteikto rīcības virzienu satura izmaiņām. Nepieciešams iekļaut politikas veidošanā un monitoringā daudzveidīgās Latvijas pilsoniskās sabiedrības pārstāvjus.

⁴¹⁸Turpat, 70.lpp.

⁴¹⁹Sabiedrības integrācijas fonda likuma 3.pants nosaka fonda mērķi un uzdevumus, proti, atbilstoši attīstības plānošanas dokumentiem finansiāli atbalstīt un veicināt sabiedrības integrāciju. Pantā arī noteikts, ka fonds atbalsta arī publiskā un nevalstiskā sektora attīstības programmu un projektu īstenošanu.

⁴²⁰ Sekojot VK redzējumam par prioritātēm pilsoniskās sabiedrības attīstības politikā.

Politika ir efektīvāka, ja tā balstās pierādījumos un ir pietiekami elastīgi veidota, lai būtu piemērota specifiskām situācijām un apstākļiem.

Šādai politikai jābalstās **principos**:

- *Dažādības atzīšana.* Iedzīvotāju dažādība ir mūsdienu sabiedrību dabiska un neatņemama sastāvdaļa.
- *Piederība kā brīva izvēle.* Demokrātiskā sabiedrībā cilvēkiem ir tiesības brīvi izvēlēties, ar kādu etnisku, reliģisku, citu sabiedrības grupu sevi identificēt.
- *Mazākumtautības ir daļa no Latvijas sabiedrības.* Latvijas valstiskumu veido Latvijas tauta, kurā vēsturiski ir iekļāvušās mazākumtautības.
- *Kultūru dialogs.* Kultūru savstarpējā atvērtība mazina negatīvu stereotipu veidošanos un starptautisko spriedzi.
- *Iekļaušana un efektīva līdzdalība.* Sabiedrības saliedēšanas mērķis ir vairogt apstākļus, kuros ikviens jūtas un uzvedas kā pilnvērtīgs sabiedrības loceklis, kurš līdzvērtīgi citiem bauda sabiedriskos labumus, pakalpojumus un vienlīdzīgas iespējas.
- *Pretdiskriminācija.* Saliedētības politikai ir jānodrošina līdztiesība likuma priekšā un vienāda likuma aizsardzība attiecībā uz jebkuru sabiedrības grupu.
- *Divvirzienu politika.* Sabiedrības saliedētība ir savstarpējas pielāgošanās un savstarpēja atbalsta, savstarpējas sadarbības process.

Darbības mērķi

1. Paplašināt pilsonisko līdzdalību, stiprināt tradicionālās un netradicionālās pilsoniskās līdzdalības formas;
2. Veicināt diskriminācijas riska grupu iekļaušanos sabiedrībā un novērst diskrimināciju;
3. Stiprināt piederību Latvijas politiskajai nācijai;
4. Pilnveidot Latvijas iedzīvotāju individuālu/sociālu izaugsmi veicinošas starpkultūru dialoga prakses.

SITUĀCIJAS RAKSTUROJUMS UN GALVENĀS PROBLĒMAS

PILSONISKĀS SABIEDRĪBAS ATTĪSTĪBA

Esošās situācijas apraksts: problēmas un resursi

Latvijā ilgstoši par pilsoniskās sabiedrības viedokļa pārstāvjiem uzskatītas un attiecīgi pētītas nevalstiskās organizācijas, kuru izveide sākās īsi pēc neatkarības atgūšanas 20.gs. 90. gados. Tikai kopš 2010. gada, sociālo zinātņu pārstāvji un politikas veidotāji sākuši ņemt vērā tiešās demokrātijas izpausmes un faktus – kopienu aktīvistu kustība, sabiedriskās apspriešanas, interneta aktīvisms, neformālu pilsoņu grupu iniciatīvas. Kopš 2005. gada Latvijā reģistrēto NVO skaits ir divkārtšojoties, sasniedzot 19 332 organizācijas 2014. gadā, jeb 9,7 organizācijas uz 1000 cilvēkiem. Tomēr 2015. gada februārī 69% aptaujāto iedzīvotāju atzinuši, ka nepiedalās nekādu organizāciju

darbā⁴²¹. Biežāk nosauktās organizācijas, kuru darbā iesaistījušies vai kuru biedri ir aptaujātie, ir sporta un atpūtas organizācijas un klubi (8%), reliģiskās un baznīcu organizācijas, draudzes (8%), mākslinieciskās pašdarbības kolektīvi (7%) un arodbiedrības (6%). Aptuveni puse no Latvijas iedzīvotājiem (51%) pēdējā gada laikā ir ziedojuši organizācijām naudu un/vai ko citu (mantas, laiku). 2015.g. BISS veiktais “Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam” (turpmāk – Pamatnostādnes īstenošanas (2012-2014) vērtējums⁴²² liecināja, ka pilsoniskās līdzdalības rādītāji liecina par tendenci samazināties iedzīvotāju iesaistīšanās līmenim tradicionālajās pilsoniskās līdzdalības formās. Līdzdalības līmenis nacionālajās vēlēšanās kopumā stabilizējas (ap 60%), tomēr nesasniedz prognozētos vēlamos 65%. **Neraugoties uz to, ka ievērojami palielinājies NVO skaits, iedzīvotāju dalība šajās organizācijās turpina sarukt.** Tas skaidrojams ar pragmatisku NVO veidošanas motivāciju - biedrības vai nodibinājumi tiek veidoti ar nolūku piesaistīt ES struktūrfondu finansējumu, darbojas kā projektu īstenošanas vienības, nodrošinot iztiku saviem darbiniekiem vai piesaistītajiem ekspertiem, bet to darbība drīzāk atbilst uzņēmējdarbības kultūrai: biedru skaita palielināšana nav to plānos.⁴²³ Autoresprāt, pievērsoties pilsoniskās sabiedrības attīstības realitātei, šī stabilā tendence pašreiz iezīmē citas līdzdalības kultūras izplatīšanos, kuru raksturo gan interneta aktīvisms (Latvijā vistiešāk manabalss.lv iniciatīvās), gan īslaicīga kopienas vajadzību īstenošanai izveidotas iedzīvotāju/pilsoņu iniciatīvas grupas.

Kritiska ir situācija jaunatnes pilsoniskās līdzdalības jomā. 2015.gadā veiktā Jaunatnes politikas monitoringa dati liecināja, ka kopumā jauniešu līdzdalības aktivitāte Latvijā nav augsta – tikai aptuveni 1/4 jauniešu regulāri (vismaz 12 reizes gadā jeb vismaz reizi mēnesī) piedalās kādās sociālās, sabiedriskās vai interešu aktivitātēs. Nedaudz augstāka ir līdzdalība kultūras un izklaides pasākumos (koncerti, festivāli, kino, teātris, sporta sacensības u.tml.) – kopumā 35% jauniešu tādās piedalās vismaz reizi mēnesī. 24% jauniešu regulāri piedalās interešu aktivitātēs (pulciņi, interešu grupas un klubi ārpus skolas). Tikai 10% jauniešu ir aktīvi skolas aktivitātēs (skolu vai studentu pašpārvaldes, skolas pasākumi) un tikai 6% – sabiedriskās un sociālās aktivitātēs (dalība nevalstiskajās organizācijās, labdarības pasākumos, brīvprātīgajā darbā, vides sakopšanā u.tml.). Viszemākā ir jauniešu aktivitāte politiskajās aktivitātēs (dalība partiju darbā, politiskās diskusijās u.tml.) – tikai 2%. Pēdējo piecu gadu periodā novērojamas nelielas izmaiņas jauniešu līdzdalībā – ir pieaugusi jauniešu līdzdalība kultūras un izklaides, kā arī interešu aktivitātēs, savukārt skolas, sabiedriskajās un politiskajās aktivitātēs izmaiņas ir nebūtiskas. Pētījumu dati arī liecina, ka **jauniešu iespējas līdzdalībai šobrīd ir daudz lielākas nekā ieinteresētība iesaistīties.** Piemēram, 76% jauniešu novērtē, ka viņiem ir iespējas piedalīties tematiskās domubiedru grupās internetā, bet tikai 44% izsaka ieinteresētību tādās piedalīties. Tāpat

⁴²¹ Latvijas Pilsoniskā alianse (2015). „Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2015”, 40.lpp., pieejams: <http://www.nvo.lv/lv/news/page/petijumi-31/>

⁴²² BISS (2015a). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā, novērtējot „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam” īstenošanu laika posmā no 2012. – 2014. gadam, ņemot vērā pamatnostādņu 5. sadaļā noteiktos politikas rezultātus un rezultatīvos rādītājus, KM, 86.lpp.

⁴²³ Autores novērojumi, vadot Latvijas Kopienas iniciatīvu fondu laika posmā 2013-2015.

53% jauniešu ir iespējas piedalīties jauniešu centros vai organizācijās, bet tikai 38% to vēlētos darīt.

Pētījumu dati liecina, ka aptuveni puse jauniešu kā šķērslī līdzdalībai norāda laika trūkumu, un tieši tas varētu būt grūti pārvarams faktors līdzdalības veicināšanai. Tajā pašā laikā izteikti liels – 40% – ir to jauniešu īpatsvars, kuri apgalvo, ka ir neaktīvi dažādās aktivitātēs, jo viņiem nav personīgas intereses piedalīties. Tas norāda, ka jaunieši nesaskata sev personīgus ieguvumus līdzdalības aktivitātēs. Būtiski, ka, neņemot vērā informācijas plašu pieejamību kā tradicionālajos, tā jaunajos medijos, katrs ceturtais jaunietis norāda, ka viņam nav pietiekami informācijas par līdzdalības iespējām, kas savukārt liecina par jauniešu informēšanas problēmām⁴²⁴.

Problēmas saistībā ar iekļaujošu līdzdalību – vispārīgs raksturojums

Galvenās mērķa grupas, kurām jāadresē pilsoniskās sabiedrības attīstības politika vidējā termiņā, kuri neapņemas droši, kam trūkst valsts atbalsta un informācijas saskaņā ar fokusgrupas diskusijas dalībnieku viedokļiem, ir aktīvisti, kas atrodas ārpus NVO sektora, studenti, jaunieši, kas veidos valsts un pašvaldību politiku, “visi, kurus nevēlas redzēt pašvaldību politiķi, ”jaunatnes līderi; “jaunie profesionāļi, kam maz laika, bet ir griba”; sabiedrisko interešu lobiji kā SLO, profesionālas organizācijas, strādājošie trūcīgie, interešu aizstāvji, NVO resursu centri, jumta organizācijas, kuriem vajag administratīvos resursus, mazapdzīvotu vietu cilvēki viensētās – gan bērni, jaunieši, arī vecāki cilvēki”.

Minētās fokusgrupas dalībnieki vienojās, ka “trūkst aktīva sabiedrisko interešu lobija” – spēcīgu profesionālu aizstāvju cilvēkiem svarīgos jautājumos, kas aptver sociālos, vides, izglītības jautājumus.

Respondenti, paši pārstāvēt nevalstisko sektoru, saskata daudzas NVO attīstības problēmas, kaut vairākārt uzsvēra KM lielo darbu NVO fonda izveidē un viņu interešu aizstāvībā valsts pārvaldes ietvaros. Starp aktuālākajām problēmām minēts, ka *aktīvisti neapvienojas biedrībās, bet arī viņus jāatbalsta*; ⁴²⁵ *NVO uzraudzībā pārāk liela neuzticēšanās, birokrātija, ierēdņi iebiedēti, seko procesam, nevis strādā uz rezultātu (īpaši senioru organizācijas ar to nevar tikt galā)*.⁴²⁶

Būtiskas nepilnības respondenti saskata veidā, kā valsts pārvaldes iestādes informē iedzīvotājus par atbalstu pilsoniskās sabiedrības aktivitātēm:

Cilvēki nezina, pie kā tieši valsts sektorā vērsties, trūkst informācijas par atbalsta iespējām, specifiski svarīgos pilsoniskās sabiedrības jautājumos.

Tāpat kā problēmu respondenti identificēja *NVO atpazīstamības trūkumu, pieejamas NVO datu bāzes un kontaktinformācijas trūkumu.*

Runājot par komunikācijas valodu, tad būtu apsverama iespēja vairāk komunicēt valodā, kas saprotama cittautiešiem (krievu un angļu). Tā piemēram, saskaramies ar

⁴²⁴ IZM dati, sniegti KM, 2017.gada aprīlis

⁴²⁵ Šeit un turpmāk tekstā – respondentu citāti slīprakstā.

⁴²⁶ Kritika attiecas uz SIF, līdzīgi secinājumi arī Zvērinātu advokātu birojs “COBALT” (2016). Atzinums: Sabiedrības integrācijas politikas organizatoriskā un tiesiskā ietvara pilnveides iespējas, 70.-72. lpp.

*šķēršļiem pastāstīt par aktualitātēm NVO sektorā, jo radio un televīzija nepiedāvā tulkošanas iespējas.*⁴²⁷

Respondenti uzskata, ka joprojām, kaut jau 20 gadus Latvijā pamata un vidējā izglītības saturā ieviesta pilsoniskā izglītība, joprojām *skolu jauniešiem trūkst praktiskas līdzdalības prasmes, nav izpratnes par valsts darbu, trūkst motivācijas ietekmēt politiku.*

Valsts finansējums gan NVO kapacitātei, gan darbībai Latvijā joprojām nav pietiekams, it īpaši kapacitātes atbalstam. *NVO nevar plānot dzīvi ilgtermiņā.*

Fokusgrupas dalībnieki pauda uzskatu, ka ir labas iestrādes atbalstam pilsoniskās sabiedrības attīstībai (NVO fonds), bet iztrūkst atbalsts reģionālajiem NVO resursu centriem, kas visefektīvāk spēj celt reģionālo NVO kapacitāti.

Piederības sajūta valstij var izpausties dažāda veida pilsoniskajā līdzdalībā. Iedzīvotāji šo līdzdalību var izpaust balsojot, pieprasot pilsonību, iesaistoties jau iepriekš raksturotajās pilsoniskās sabiedrības aktivitātēs. Balsotāju īpatsvars Saeimas vēlēšanās ir pakāpeniski krities. Tomēr, kā norāda Jānis Ikstens izdevumā "Cik demokrātiska ir Latvija 2005–2014?", līdzdalība Saeimas vēlēšanās atspoguļo tās pašas tendences, kas vērojamas citās demokrātijās. Vēl kritums daļēji ir saistīts arī ar to, ka balsstiesīgo pilsoņu skaits balstās uz ziņām par personas deklarēto dzīvesvietu, un daļa emigrējušo ir saglabājuši deklarēto pierakstu, kas ir arī piederības apliecinājums. Balsotāju līdzdalība pašvaldību vēlēšanās arī piedzīvojusi kritumu – 52,85 % 2005. gadā, 53,8 % 2009. gadā un 46 % 2013. gadā, sasniedzot 50,41% 2017.gadā, nesēn notikušajās pašvaldību vēlēšanās (CVK dati).

Kopš 2012. gada Latvijas iedzīvotāji palielinājuši savu darbību dažādās tiešās demokrātijas formās – referendumos, parakstu vākšanās, tautas iniciatīvās, sabiedriskajās apspriešanās u. tml. Līdzdalības līmeni būtiski ietekmē motivācija un pārliecība par iespēju ietekmēt situāciju vai lēmumu pieņemšanu. 50 % 2015. gada februārī aptaujāto SKDS pētījuma respondentu atbildēja, ka kaut ko darītu, lai panāktu savu interešu aizstāvību valsts un pašvaldības iestādēs, bet 38 % neko nedarītu. Latvijas iedzīvotāji ir skeptiski, ka viņiem izdotos panākt savu, ja mēģinātu savas intereses aizstāvēt valsts vai pašvaldības iestādēs: kopumā 26 % uzskata, ka tas varētu izdoties, bet 54 % domā, ka tas neizdotos. Esošās situācijas analīze rāda, jo augstāks varas līmenis un vājāka iedzīvotāju saite ar lēmumu pieņemšanas procesu, jo zemāka ir pārliecība par savas līdzdalības ietekmes nozīmi.

Problēma: iedzīvotāju savstarpējās sadarbības un uzticēšanās trūkums

SKDS apkopotie dati kopš 1998. gada rāda nelielas svārstības uzskatos par to, vai lielākajai daļai cilvēku var uzticēties. Uzticēšanās ir pamats veidot sadarbību, kas nepieciešama dzīves kvalitātes un ekonomiskās aktivitātes vairošanai, lai veicinātu ekonomiku, piemēram, veidot kooperatīvus, siltināt daudzdzīvokļu namus, sadarbošanās prasmes veido arī līdzdalība formālajā un neformālajā pilsoniskajā sabiedrībā.⁴²⁸

⁴²⁷ Autoresprāt, ideja ir pretrunā Valsts valodas likumam un tādēļ nav iekļauta priekšlikumos, bet labi demonstrē šķēršļus komunikācijā ar ne-latviešiem, kas veido daudz kultūru pilsoniskas sabiedrības potenciālu.

⁴²⁸ Latvijas iedzīvotāju gatavība uzticēties līdzcilvēkiem (%) Avots: SKDS

Saskaņā ar Valsts kancelejas pasūtīto Valsts pārvaldes klientu apmierinātības pētījumu (SKDS, 2015. gada februāris), visbiežāk iedzīvotāji uzticējušies Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestam (uzticēšanās reitings +80,0), Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem (+41,1), Valsts policijai (+29,4) un Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai (+40,8). Lielākā daļa Latvijas iedzīvotāju atzinīgi vērtē savu saskarsmes pieredzi ar valsts iestādēm: lielākā daļa aptaujāto (71–89 %) sniedza vērtējumus "teicami" vai "labi". No uzskaitītajām iestādēm atzinīgi visbiežāk vērtēta saskarsmes pieredze ar CSDD un ar PMLP, zemāku vērtējumu saņēmuši VID un NVA. Savukārt dati par uzticēšanos Saeimai un Ministru kabinetam uzrāda svārstīgi pozitīvu tendenci, kopš tika atlaista 10. Saeima.

Savukārt fokusgrupas diskusiju laikā aptaujātie NVO pārstāvji uzsver ilgstošu *uzticēšanās trūkumu visos līmeņos*. Zīmīgs citāts:

Kā organizētās pilsoniskās sabiedrības pārstāvis, varu teikt, ka uzticēšanās trūkums rodas dēļ tā, ka sabiedrības līdzdalība tiek uztverta drīzāk kā apgrūtinājums, tādēļ tās nodrošināšana vairāk ir formāla nekā pēc būtības, lai noskaidrotu sabiedrības viedokli un iestrādātu sniegtos priekšlikumus normatīvajos aktos. Tādēļ svarīgi, lai sabiedrības līdzdalības process iekļautu pēc iespējas plašāku sabiedrības daļu vai iedzīvotāju grupu pārstāvniecību, tādējādi parādot, ka valsts pārvaldei tiešām rūp sabiedrības intereses.

Resursi

Lai pastiprinātu līdzdalību NVO, NAP2020 ir noteikts mērķis palielināt iedzīvotāju īpatsvaru, kas darbojas nevalstiskajās organizācijās. Izveidots NVO fonds, kas sācis darbu 2016.gada pavasarī. Laikposmā no 2009. līdz 2014. gadam EEZ un Norvēģijas finanšu instruments atbalstīja Latvijas pilsonisko sadarbību tādās jomās kā demokrātija, cilvēktiesības, kā arī sociālajā jomā un vienotas sabiedrības izveidē. Kultūras ministrija 2014-2016.g. atbalstījusi piecus reģionālo centru projektu konkursus, un katrā reģionā ik gadu tika atbalstīti vismaz 12 vietējo NVO pasākumi.

Pēdējo piecu gadu laikā, saskaņā ar respondentu viedokli, uzlabojusies valsts iestāžu komunikācija ar iedzīvotājiem – gan mājas lapas, sociālo mediju konti, gan cita veida komunikatīvi pasākumi.⁴²⁹

SABIEDRĪBAS SALIEDĒTĪBA

LĪDZDALĪBA, KOPATBILDĪBA, PĀRSTĀVNICĪBA

Problēmas

Saskaņā ar Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģiju „Latvija 2030”, “dažādības vadība ir rīcībpolitikas pieeja sabiedrības dažādībai, kas palīdz īstenot praksē vienlīdzīgas pieejas principu attiecībā uz dažādām sabiedrības grupām, vienlaikus respektējot atšķirības starp tām. Neņemot vērā dažādu sabiedrības grupu specifiku, var izveidoties

⁴²⁹ Fokusgrupas dalībnieces viedoklis: *Manuprāt, ja iedzīvotājam ir interese iegūt informāciju no valsts iestādes, to ir ļoti viegli iegūt. Tāpat novērojams, ka valsts iestādes aktīvi komunicē caur sociālajiem tīkliem, ko plaši izmanto jaunākā un vidējā paaudze. Grūti spriest par komunikāciju ar vecāko paaudzi, kas labprātāk izvēlas radio un drukātos laikrakstus.*

praktiski šķēršļi kādas grupas pieejai publiskajiem pakalpojumiem (piemēram, izglītībai) vai līdzdalībai publiskajā pārvaldē.”⁴³⁰ Šo pieeju neieviešot valsts pārvaldē, bet tikai vērojot un dažreiz iedvesmojoties no uzņēmējiem (laba prakse īstenota SIF un KM 2013-206.gados), kopumā joprojām vērojams mazākumtautību pārstāvju trūkums lēmumu pieņēmēju vidū visās rīcībpolitikās, valsts un pašvaldību vidē, izņemot Rīgu. Vairums minoritāšu aktīvistu un politiķu uzskata savu līdzdalību par neefektīvu, formālu⁴³¹.

Piederības sajūta valstij, kas izpaužas aktīvā līdzdalībā valsts dzīvē un liecina par kopīgiem mērķiem un izpratni par sabiedrisko labumu, var arī izpausties, iedzīvotājam pieprasot Latvijas pilsonību. Daudzi nepilsoņi izmanto Pilsonības likumā noteikto iespēju bērniem, kas dzimuši Latvijā pēc 1991. gada, noteikt Latvijas pilsonību. 2014.gadā veikta Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes organizētā aptauja „Latvijas nepilsoņu attieksme pret Latvijas pilsonības iegūšanu” liecina, ka salīdzinot ar 2012.gadu, nepilsoņu vēlme naturalizēties nav palielinājusies, savukārt Rīgā tā ir samazinājusies. Nepilsoņu latviešu valodas zināšanu pašnovērtējuma līmenis valstī nav uzlabojies; vājās valsts valodas zināšanas joprojām ir būtisks šķērslis nepilsoņu naturalizācijai. Pieaudzis nepilsoņu īpatsvars, kas uzskata, ka nevar nokārtot naturalizācijas eksāmenus. Nepilsoņu attieksme pret Latvijas pilsonības iegūšanu ir noraidoša, viņi joprojām cer uz atvieglojumu naturalizācijas procesā.

Problēmas ietekmes mazināšanos apliecina neseni dati. 2016.gadā veiktā kārtējā Pārvaldes organizētā aptauja par Latvijas nepilsoņu attieksmi pret Latvijas pilsonības iegūšanu, liecina, ka salīdzinot ar 2014.gadu, nepilsoņu vēlme naturalizēties ir nedaudz palielinājusies, arī Rīgā (2014.gadā-21%, 2016.gadā-29%). Nepilsoņu latviešu valodas zināšanu pašnovērtējuma līmenis valstī ir uzlabojies (brīvi runā un lasa 2014.gadā-28%, 2016.gadā-37%). Joprojām nepilsoņu attieksme pret Latvijas pilsonības iegūšanu ir noraidoša, bet samazinājusies nepilsoņu apmierinātība ar savu pašreizējo statusu (2014.gadā-14%, 2016.gadā-12,1%).

Interesanti, ka šajā kontekstā fokusgrupas dalībnieki vienprātīgi atzina, cik svarīga ir automātiska pilsonības piešķiršana nepilsoņu bērniem, lai palielinātu Latvijas pilsoņu skaitu un iespējotu tos līdzdalībai. Viņi kā problēmu plašai un daudzveidīgai līdzdalībai un demokrātijas kopšanai Latvijā saskatīja arī faktu, ka daudzi krieviski runājoši cilvēki nav dalībnieki, bet vērotāji; tie ir

Dezintegrēti krievvalodīgi cilvēki, kuri neskatās Krievijas kanālus, kas apjukuši un nesaprot, vai ir resurss vai drauds, kā viņus uztver.

Vai valsts dara pietiekami, lai iedrošinātu mazākumtautību cilvēkus līdzdarboties valsts attīstībā? Fokusgrupas dalībnieki vienprātīgi (turklāt tie pārstāvēja etniskus latviešus, krievus, vāciešus) atzina, ka atbildība ir dalīta: jāmainās gan piedāvājumam no valsts puses, gan pieprasījumam no mazākumtautību NVO puses.

Mazākumtautību atbalsta politikā mainās paaudzes: jānotiek strukturālām pārmaiņām mazākumtautību organizācijās, jāveido jaunas piesaistes formas. Politikā piedāvājums ne vienmēr sakrīt ar vajadzībām: jauniešiem ir kas nozīmīgāks par dziedāšanu un dejošanu.

⁴³⁰ Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, apstiprināta Latvijas Republikas Saeimā 2010. gada 10. jūnijā; 67. lpp.

⁴³¹ Brands-Kehre (2014). Kultūras ministrijas organizētā mazākumtautību foruma rezolūcija.

Problēmas, kuras attiecībā uz mazākumtautību līdzdalību identificēja fokusgrupas dalībnieki, ir sekojošas:

Etnokulturālās identitātes izcelšana traucē veidot politisku nāciju. Folklorā un simboli ir svarīgi, bet tie neveido attīstību, ar to nepietiek. Valstij mazākumtautību biedrība nav sarunu partneris ekonomiskās attīstības jautājumos, nopietnos jautājumos, nodokļu politikas jautājumos, piemēram.

Trūkst modernu terminu, kas būtu iekļaujoši un latvietību apzīmētu - latvijietis, iekļaujoša latvietība. Ja cilvēki ir eiropieši nosakņoti, bet nav etniski latvieši – kā viņus saukt?

*Trūkst atbalsta eiropieši atvērtam krievvalodīgām medijām Latvijā.*⁴³²

Sasniegumi un resursi

Kopš 2001. gada valstij īstenojot programmu “Sabiedrības integrācija Latvijā” (2001), iedibināta mazākumtautību pārstāvju dalība gan programmas formulēšanā, gan ieviešanā. Tāpat pozitīvi vērtējami iedibināti formālie līdzdalības mehānismi – mazākumtautību nevalstisko organizāciju un zinātnieku līdzdalība toreizējās integrācijas politikas formulēšanai un īstenošanai izveidotās - ĪUMSILS- darbā, konsultācijas.

Mazākumtautību nevalstiskās organizācijas

Saskaņā ar Latvijas Republikas Uzņēmuma reģistrā iesniegto informāciju un pēc padziļinātas situācijas izpētes, var secināt, ka uz 2015. gada 1. jūniju Latvijā bija reģistrētas 306 biedrības un nodibinājumi, kuras var uzskatīt par mazākumtautību organizācijām. Pētījumā iegūtā informācija liecina, ka 148 no 306 reģistrētajām mazākumtautību organizācijām var uzskatīt par tādām, kas darbojas (48%). Savukārt no tām organizācijām, kas darbojas, kopumā 99 organizācijas var uzskatīt, ka darbojas aktīvi (17 biedrību darbs pētījumā novērtēts kā intensīvs un 82 – kā vidējs). Jāsecina, ka no visām mazākumtautību organizācijām vairāk kā divām trešdaļām organizāciju darbība pēdējo divu gadu laikā nenotiek vispār vai notiek ļoti šaurā lokā, neizplatot informāciju par to publiski internetā, tai skaitā pašvaldību portālos.

No 99 mazākumtautību organizācijām, kas darbojas aktīvi, 63 organizācijas darbojas ar mērķi saglabāt un attīstīt konkrētu kultūru, tikai vienai organizācijai darbības mērķis ir kādas sabiedrības grupas interešu pārstāvēšana, 36 organizāciju darbība ir vērsta uz abu mērķu īstenošanu, un tās ir uzskatāmas gan par kultūra, gan interešu aizstāvības organizācijām.

Septiņas aktīvās mazākumtautību nevalstiskās organizācijas apvieno citas biedrības un nodibinājumus jeb, citiem vārdiem sakot, ir jumta organizācijas.

42 no aktīvajām mazākumtautību nevalstiskajām organizācijām ir iesaistītas lēmumu pieņemšanas procesos valsts un pašvaldību līmenī (pašvaldību līmenī – 16, valsts līmenī – 26).

Avots: Kultūras ministrija, 2017

⁴³² Respondenti atsaucās uz Igaunijas pieredzi, kur šāda integrēta platforma jau ir radīta:
https://www.youtube.com/watch?v=SA1E0iUuQ_E

Pētījuma „Mazākumtautību līdzdalība demokrātiskajos procesos Latvijā” („Baltic Institute of Social Sciences”) 2015.g.rezultāti parāda, ka aptaujātie mazākumtautību pārstāvji salīdzinoši aktīvi iesaistās gan politiskajos, gan sociālajos procesos Latvijā. 82% aptaujāto ir diskutējuši ar draugiem vai paziņām par politiku, 71% ir skatījuši TV raidījumus vai lasījis rakstus par politiku, 62% ir piedalījušies Saeimas vēlēšanās, 61% – pašvaldību vēlēšanās un 51% – Eiropas Parlamenta vēlēšanās. Referendumā par krievu valodu kā otro valsts valodu ir piedalījušies 44% aptaujāto. Salīdzinoši liela daļa aptaujāto mazākumtautību pārstāvju ir nodarbojušies ar labdarību un kaut ko – drēbes, mēbeles, pārtiku, naudu – ziedojuši labdarības organizācijām vai akcijām (60%). Arī Lielajā sakopšanas talkā ir ļoti augsts līdzdalības rādītājs – 32%. Kā brīvprātīgie kaut kur strādājuši gan ir tikai 8% aptaujāto. **Mazākumtautību organizācijās aktīvi darbojas tikai 3% aptaujāto, bet kādā citā nevalstiskā organizācijā – 6%.**

Izvērtējot “Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam” rezultātus 2012-2014. gados neatkarīgā pētījumā (BISS, 2015), secināts, ka jomas, kurās ir sasniegti plānotie uzdevumi, ir: (1) latviešu valodas lietojuma nostiprināšanās publiskajā telpā; (2) nevalstisko organizāciju skaita palielināšanās; (3) iedzīvotāju līdzdalības tiešās demokrātijas formās pieaugums; (4) mazākumtautību līdzdalības palielināšanās Dziesmu un deju svētku procesā. Līdzās pētījumā secinātajam minami vēl šādi sasniegumi: (5) Izveidots koleģiāls konsultatīvs mehānisms Pamatnostādņu ieviešanā *Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu īstenošanas padome*, kuras uzdevums nodrošināt Pamatnostādņu īstenošanas uzraudzību⁴³³; (6) pilsoniskās sabiedrības iniciatīvu atbalstam 2015. gadā ir izveidots NVO fonds.

VIENLĪDZĪGAS TIESĪBAS (NEDISKRIMINĀCIJA, DAŽĀDĪBAS ATZĪŠANA)

Problēmas

Valsts prezidenta izveidotās sabiedrības saliedētības politikas ekspertu grupas (2016) ziņojums liecina, ka dažas Latvijas etnisko kopienu sadzīvošanas un pārstāvniecības problēmas risinātas sekmīgi (piemēram, latviešu valodas apguves un mazākumtautību līdzdalības veicināšana), bet citas joprojām nav atrisinātas. Pamatnostādņēs turpinās no pirmās integrācijas programmas pārņemtā mazākumtautību NVO atbalsta prakse: atbalsts “monologa” projektiem, kuros nav paredzēta ilgstoša tieša saskarsme starp cilvēkiem, kas pieder dažādām kultūras grupām. Tas atspoguļoja daudzu to Latvijas mazākumtautību iedzīvotāju attieksmi, kuri meklēja atbalstu pazīstamo nodalīšanās stratēģiju saglabāšanai un atražošanai (Kunda, 2010).

Romi joprojām ir uzskatāmi par nabadzības riskam pakļautu iedzīvotāju grupu.⁴³⁴ 2015.g. aptaujas rezultāti liecina, ka 40,5% romu mājsaimniecību nav neviena legāli

⁴³³Padomes sastāvā ir: Ministru prezidenta birojs, Aizsardzības ministrija, Ārlietu ministrija, Finanšu ministrija, Iekšlietu ministrija, Izglītības un zinātnes ministrija, Kultūras ministrija, Labklājības ministrija, Satiksmes ministrija, Tieslietu ministrija, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija, Valsts kanceleja, Sabiedrības integrācijas fonds, Nacionālā elektronisko plašsaziņas līdzekļu padome, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienība, Latvijas Darba devēju konfederācija, Latvijas Pašvaldību savienība, kā arī pārstāvji no „Sabiedriskās politikas centra PROVIDUS”, Latvijas Universitātes, Pasaules brīvo latviešu apvienības, „Latvijas Pilsoniskās alianses” un „Laiks kultūrai”.

⁴³⁴Ievērojamai daļai romu mājsaimniecību finansiālā situācija ir trūcīga – vairāk nekā trešdaļai (35,6%) aptaujāto romu ikmēneša ienākumi nepārsniedz 60 EUR uz vienu mājsaimniecības locekli; vairāk nekā

strādājoša ģimenes locekļa un lielākoties ģimene tiek uzturēta no dažādiem sociālajiem pabalstiem un cita veida finanšu palīdzības. 2015. gada pētījumā⁴³⁵ konstatētas trīs pamata tendences, kas vēl aizvien ilustrē romus kā marginālu un sociāli atstumtu grupu, kura darba tirgū tiek diskriminēta un kuras nodarbinātības iespējas nav vienlīdzīgas ar citu tautību iedzīvotājiem: 1) romu vidū strādājošo skaits ir trīs reizes mazāks nekā vidēji Latvijas sabiedrībā kopumā; 2) romu bezdarbnieku grupā izteiktāk dominē ilgstošo bezdarbnieku īpatsvars; 3) neregistrētā bezdarba īpatsvars romu tautības iedzīvotāju kopā vairākkārt pārsniedz oficiālā bezdarba rādītājus.

Romu tautības iedzīvotāju līdzvērtīgas iespējas iesaistīties darba tirgū kavē zems izglītības līmenis, kas vairāk nekā divas trešdaļas romu praktiski izslēdz ne tikai no darba tirgus, bet arī ierobežo viņu piekļuvi nodarbinātības veicināšanas atbalsta pasākumiem, jo NVA piedāvātajiem profesionālās izaugsmes un prasmju apguves kursiem kvalificējas tikai bezdarbnieki ar izglītības līmeni, kas ir augstāks par pabeigtām septiņām klasēm. Trūkst romu zemajam izglītības līmenim atbilstošu programmu nodrošinājuma. Netiek piedāvāti lasīt un rakstīt prasmju apguves kursi (neformālās izglītības ietvarā) analfabētiem un cilvēkiem ar zemu minēto prasmju līmeni. Tāpat trūkst “otrās iespējas” izglītības risinājumi tiem, kuriem izglītības līmenis ir zemāks par pabeigtām sešām klasēm un ir visai fragmentāras zināšanas daudzos pamata priekšmetos, kā arī trūkst kursu vienkāršu praktisku iemaņu (piemēram, kurpnieka, lūku groziņu pinēja u.tml.) apguvē, kas varētu būt risinājums personām ar apgrūtinātu teorētisku zināšanu uztveri un apguvi.⁴³⁶

Faktiskās nevienlīdzības rādītāju analīze nodarbinātības, veselības, izglītības un labklājības jomās atklāj, ka latviešu situācija ir labvēlīgāka nekā citām etniskajām grupām.⁴³⁷

Viena no izstumtām sociālām grupām Latvijas sabiedrībā ir personas ar homoseksuālu orientāciju. Centrālā problēma Latvijā ir to “neredzamība” (darbojas *es neprasu un tu neatbildi* (*don't ask, don't tell*) princips) un politiskās intereses trūkums piešķirt šai grupai atzīšanu un tiesības. Tāpēc ir tikai nedaudzas homoseksuālas personas, kas ir atklāti geji vai lesbietes, praktiski nav atklātu transpersonu. Viss homoseksuālu tiesību aktīvisms koncentrējas ap aizstāvības grupu “Mozaīka”, kuras darbs cilvēktiesību aizstāvībā ir augstu vērtējams, bet kura proporcionāli nepārstāv daudzos LGBT strāvojumus un subkultūras. 2015.gada diskriminācijai veltītajā Eurobarometra aptaujā⁴³⁸ 42% no aptaujātajiem Latvijas iedzīvotājiem atzinuši, ka justos ļoti neērti, strādājot līdzās transpersonai vai personai pēc dzimuma maiņas operācijas, un 34% to pašu apgalvojuši par LGB personām. Salīdzinoši -21% līdzīgi iebilstu pret kopdarbību ar romu tautības personu. 47% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka jautājumi par dzimuma un seksuālo identitāti nebūtu jāiekļauj skolas mācību materiālos.

pusei (53,7%) aptaujāto romu ir arī oficiāli piešķirts maznodrošinātās vai trūcīgās personas statuss.- Latvijas Fakti (2015). Romi Latvijā. Pētījuma ziņojums 2015., 9.lpp

⁴³⁵Latvijas Fakti (2015). Romi Latvijā. Pētījuma ziņojums 2015., 9-11.lpp.

⁴³⁶Latvijas Fakti (2015). Romi Latvijā. Pētījuma ziņojums 2015., 11.lpp.

⁴³⁷BISS (2015a). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā, novērtējot „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam” īstenošanu laika posmā no 2012. – 2014. gadam, ņemot vērā pamatnostādņu 5. sadaļā noteiktos politikas rezultātus un rezultatīvos rādītājus, KM, 86.lpp..

⁴³⁸ European Commission (2015). Special Eurobarometer 437: Discrimination in the EU in 2015. http://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2077_83_4_437_ENG

Eiropas Padomes cilvēktiesību komisārs Muižnieks savā Latvijā ziņojumā, kā arī īpašā uzrunā Saeimas deputātiem norādījis, ka Latvijai jānovērš trūkumi, kas saistīti ar LGBT personu cilvēktiesībām. Tāpat cilvēktiesību komisārs aicina turpināt aktīvu darbu pie lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un interseksuāļu (LGBTI) cilvēktiesību ievērošanas. Attiecībā uz izglītību, komisārs mudina īstenot tādu politiku, kas bērniem nodrošinātu uz faktiem balstītu informāciju par seksualitāti un dzimumu dažādību. Šīs programmas būtu jārada atbilstoši bērnu vecumiem, stāstot viņiem par seksuālo un reproduktīvo veselību, kā arī tiesībām, lai tie spētu pārvarēt sabiedrībā radušos aizspriedumus. Tāpat šādas programmas ļautu veicināt dzimumu līdztiesību, kā arī cīnītos ar homofobijas un transfobijas stereotipiem. EP cilvēktiesību komisārs mudina Latviju pielikt lielākas pūles, lai atrisinātu sasāpējušās problēmas, kas saistītas ar LGBTI. Muižnieks norādījis, ka tiesību sistēma joprojām ir fragmentāra, pilnībā nenodrošinot LGBTI cilvēktiesības. Viņš arī aicina atbildīgās amatpersonas, ciešā sadarbībā ar EP, izstrādāt rīcības plānu, lai problēmas tiktu beidzot atrisinātas. Tāpat Muižnieks savās rekomendācijās mudina uzlabot darbu, lai atbildīgie dienesti spētu labāk cīnīties pret naida runu un diskrimināciju, kas saistīta ar seksuālo orientāciju un dzimumu identitāti. Nepieciešams arī nodrošināt policijas, prokuroru un tiesnešu apmācības, kas ļautu nodrošināt efektīvu izmeklēšanu un sodīšanu par naida noziegumiem un naida runu. Rekomendācijās Latvijai minēta arī nepieciešamība juridiski atzīt dažādu dzimumu un viendzimuma pāru kopdzīvi, saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi.⁴³⁹

2017.gadā īstenots pētījums⁴⁴⁰, kurā aptvertas sekojošas diskriminācijas riska grupas ir: (1) personas, kuras pakļautas sociālās atstumtības un diskriminācijas riskam dzimuma dēļ, personas pēc bērna kopšanas atvaļinājuma, no vardarbības cietušas personas, personas, kuras kopj citu ģimenes locekli, un viena vecāka ģimenes pārstāvji; (2) personas, kuras pakļautas sociālās atstumtības un diskriminācijas riskam vecuma dēļ (personas pēc 50 gadu vecuma); (3) personas, kuras pakļautas sociālās atstumtības un diskriminācijas riskam invaliditātes dēļ, tai skaitā bezdarbnieki ar invaliditāti, personas ar invaliditāti un zemu izglītības līmeni; (4) personas, kuras pakļautas sociālās atstumtības un diskriminācijas riskam etniskās piederības dēļ, tai skaitā romi un citas etniskās minoritātes. Būtiski, ka pētījumā iekļautajā vajadzību izpētē konstatēti multiplas diskriminācijas apstākļi, kas saistāmi ar īpaši nelabvēlīgām, tostarp neizbēgamām, sekām cilvēku dzīvē - vardarbība, vecums, invaliditāte.

No vardarbības cietušām personām ir specifisks vajadzību klāsts, un lielākoties šo grupu pārstāvji arī ir pakļauti vairākiem sociālās atstumtības un diskriminācijas riskiem

⁴³⁹ Informācija apkopota, izmantojot: The Commissioner - CommDH(2017)11 13 April 2017 Letter from the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Nils Muižnieks, to Latvian parliamentarians concerning the ratification of the Istanbul Convention: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2967574&SecMode=1&DocId=2400642&Usage=2> LSM, 2016.g.13.dec., EP cilvēktiesību komisārs mudina Latviju strādāt pie dzimumu līdztiesības un iekļaujošas sabiedrības, skat: <http://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/ep-cilvektiesibu-komisars-mudina-latviju-stradat-pie-dzimumu-lidztiesibas-un-ieklausosas-sabiedribas.a214466/>

⁴⁴⁰ BISS (2017). Motivācijas paaugstināšanas un atbalsta pakalpojumu potenciālās mērķa grupas profilēšana un vajadzību izpēte. Kopsavilkums. 4.lpp. http://www.sif.gov.lv/images/files/nodevumi/ESF_Da%C5%BE%C4%81d%C4%ABas/Motivācijas_paaugstināšana/Kopsavilkums_LV.pdf

(multiplā diskriminācija). Viņu traumatiskā pieredze lielākoties ir saistīta ar vardarbības situācijām vairāku gadu garumā, un tas atstāj būtisku iespaidu uz personas psihi un pašapziņu.⁴⁴¹ Personām, kuras pakļautas diskriminācijas riskam vecuma dēļ, ir vajadzība pēc emocionāla atbalsta un pašapziņas celšanas, jo neveiksmīga darba meklēšanas pieredze 50 un vairāk gadu vecumā rada nomāktības un bezcerības sajūtu, veicina mērķa grupas pašizolēšanos un pašdiskrimināciju, kas izpaužas kā sevis noniecināšana un atteikšanās meklēt darbu, veidot sociālos kontaktus. Savukārt personām, kuras pakļautas diskriminācijas riskam invaliditātes dēļ, trūkst pašapziņas celšanas atbalsta pasākumu iespējas, joprojām nepietiek izglītojošu un informatīvu pasākumu, piemēram, informācijas par to tiesībām, un tas, kur vērsties pēc palīdzības⁴⁴².

Sasniegumi un resursi

Latvijas valsts mērķtiecīgi ir strādājusi diskriminācijas mazināšanas jomā, gan vairāk uzsverot etniskos, vecuma, dzimuma mainīgos, bet ar vilcināšanos (līdz 2006. gada grozījumiem Darba likumā, 29.pants. Atšķirīgas attieksmes aizliegums), integrējusi diskriminējamo kategorijā seksuālās minoritātes.

Sasniegumus uzskaitot, minams, ka kopš 2010. gada (grozījumi Izglītības likuma 3. pantā) nodrošināta vispārēja obligātās izglītības pieejamība visiem Latvijā dzīvojošiem iedzīvotājiem, bez diskriminācijas. Saglabāta iespēja mazākumtautībām Latvijā mācīties arī savā dzimtajā valodā (krievu, poļu, ebreju, ukraiņu, igauņu, baltkrievu un lietuviešu skolas). Latvijā pakāpeniski ir izveidota bilingvālās izglītības metodika, ko apgūst mazākumtautību un latviešu skolotāji.

To cilvēku skaits, kuri nezina latviešu valodu, pakāpeniski samazinās; palielinājies latviešu valodas lietotāju skaits, tādējādi nodrošinot viņiem darba iespējas Latvijā, t.sk. valsts institūcijās⁴⁴³.

Radīti priekšnoteikumi pilsoņu skaita palielināšanai: Valsts atvieglējusi naturalizācijas procesu: no naturalizācijas pārbaudījumiem ir atbrīvotas noteiktu grupu personas ar invaliditāti; 2013. g. Saeimas apstiprinātie grozījumi Pilsonības likumā (1994) nosaka, ka vecāki nepilsoņi bērnu reģistrējot, var izvēlēties viņu reģistrēt kā Latvijas pilsoni un ka skolēniem – nepilsoņiem (viņu skaits pēc Latvijas Cilvēktiesību centra aplēsēm 2015.g. ir 7000) valsts nodrošina pilsonības iegūšanu uz sekmīgas pamata vai vidējās izglītības programmas apguves pamata.

Laika posmā no 2012.līdz 2016. gadam īstenoti praksē Pamatnostādnēs plānotie dažādības vadības pasākumi.

2016./2017.mācību gadā 914 romu tautības skolēni mācās pirmsskolas, pamatizglītības un vispārējās vidējās izglītības programmās, tajā skaitā speciālās izglītības un profesionālās izglītības programmās. Savukārt 194 romu skolēniem tiek nodrošināti papildu mācību pasākumi (21% no kopējā romu skolēnu skaita). Pozitīvi vērtējama KM un IZM sadarbība skolotāju palīgu-romu darba atbalstīšanā

⁴⁴¹ Turpat, 4.lpp.

⁴⁴² Turpat, 5.lpp.

⁴⁴³Pētījuma Valoda 2008, Latviešu valodas aģentūras (LVA) aptaujas 2009 un LVA aptaujas 2012 dati uzrāda iedzīvotāju valsts valodas prasmes uzlabošanas mazākumtautību latviešu valodas prasmju pašnovērtējumā. Salīdzinot ar 2009.gadu, pieaudzis ir to mazākumtautībām piederošo skaits, kuri latviešu valodu prot viduvēji (no 27% uz 33%) un samazinājies to skaits, kuriem valsts valodā ir tikai pamatzināšanas (no 16% uz 12%).

pirmsskolas un sākumskolas posmā: tie nodrošina būtisku atbalstu romu bērniem mācību priekšmetu apguvē, kā arī palielina romu bērnu vecāku iesaisti mācību procesos, mainot viņu uztveri par izglītības nozīmi sava bērna dzīvē.

Par panākumu uzskatāma KM darba ar romu kopienu organizēšana un integrāciju īstenošana, centieni mazināt pret romiem vērstus aizspriedumus un stereotipus.

KM stratēģija darbā ar romu kopienu ir balstās romu dzīves veida, kultūras sociālās un dažādības, kā arī vajadzību izpētē; balstās uz sadarbības veidošanu ar romu NVO un aktīvistiem, viņu priekšlikumu uzklauššana un iekļaušana integrācijas politiku veidojot; pastāvīga sadarbība ar tām pašvaldībām un to iestādēm, kurās ir ievērojama romu iedzīvotāju proporcija. individualizētas intervences pieeja, ko īsteno sociālie darbinieki, skolotāji un skolotāju palīgi, kaut joprojām vairumu sociālo darbinieku un skolotāju šim darba īpaši jāsagatavo. Turklāt lai veicinātu sadarbību un dialogu starp romu pilsonisko sabiedrību, valsts un pašvaldību iestāžu pārstāvjiem un sociālajiem partneriem, nodrošinātu plašāku iesaistīto personu efektīvu līdzdalību un romu integrācijas politikas pasākumu kopuma labāku koordināciju un ieviešanu valsts, reģionālā un vietējā līmenī, KM ar Eiropas Komisijas atbalstu 2016.gada jūnijā ir uzsākusi un 2017.g jūnijā noslēgusi projektu „Latvijas romu platforma I: dialogs, sadarbība un iesaistīšana”, kurš 2017.gadā turpinās ar palielinātu finansējumu un paplašinātu nacionāla līmeņa mērķa grupas aptvērums.

KONTAKTI, SADARBĪBA STARP DAŽĀDĀM SABIEDRĪBAS GRUPĀM: STARPKULTŪRU DIALOGS UN TAM NEPIECIEŠAMĀ STARPKULTŪRU KOMPETENCE

Problēmas

Joprojām Latvijā integrācijas politiku raksturo starpkultūru dialogs no “trauslā vairākuma” pozīcijām⁴⁴⁴. Savstarpējā uzticēšanās un labvēlīga attieksme pret citu tautību pārstāvjiem Latvijā sabiedriskās domas mērījumos uzrāda pastāvīgu negatīvu tendenci: citas etniskās piederības cilvēkiem uzticas vien 30,2% iedzīvotāju, 23,2% nav viedokļa; uzticēšanos citiem cilvēkiem par pilnīgi drošu atzīst vien 2% iedzīvotāju (SKDS, 2009, 2011.). BISS 2014. un 2009.g. pētījumi parādīja, ka apdraudētības sajūta ir viens no galvenajiem saspīlējuma un neiecietības avotiem, un tieši latviešiem ir raksturīga apdraudētības sajūta, jo latvieši savā valstī nejūtas kā vairākums. Latvieši ir salīdzinoši noslēgtāki un mazāk kontaktējas ar citu tautību pārstāvjiem.

Pilsoniskajai izglītībai ir zema efektivitāte mazākumtautību skolēnu vidē: Latvijas jaunieši gan uz Baltijas, gan uz citu Eiropas valstu fona izceļas ar vājākām zināšanām par pilsoniskās sabiedrības sistēmu un principiem, kā arī par pilsonisko līdzdalību, savstarpējās sadarbības māku,⁴⁴⁵ un tas izpaužas negatīvā attieksmē pret politiku un

⁴⁴⁴“Fragile Majority” ir kanādiešu izglītības zinātnieces M. McAndrew ieviests termins, lai raksturotu etnisko vairākumu, kurš nav pārliecināts par savām pozīcijām valstī un jūtas apdraudēts. Ar Kanādas vēstniecības atbalstu viņa viesojās Latvijā 2013. gada martā un tikās ar ekspertiem sabiedrības saliedētības jautājumos.

⁴⁴⁵Latvijas skolēnu vidējie sasniegumi pilsoniskajā izglītībā (482 punkti) ir zemāki nekā Lietuvā (505 punkti) un Igaunijā (525 punkti). 2009. gada starptautiskajā pilsoniskās izglītības pētījuma rezultāti

valsts iestādēm. Latvijas vēsturi mazākumtautību skolēni uzskata drīzāk par propagandas, ne izziņas un patiesas pētniecības disciplīnu.⁴⁴⁶

Aprūtināta romu skolēnu integrācija izglītības sistēmā⁴⁴⁷, nav atrisināta agrīnas mācību pārtraukšanas problēma.

Vērojams starpkultūru kompetences trūkums⁴⁴⁸ praktizējošu skolotāju vidē un nepietiekama skolotāju sagatavošana darbam etniski daudzveidīgā vidē augstskolu pedagoģijas bakalaura programmās.

Sasniegumi un resursi

Latviešu valodas apguves programma (LVAVP), vēlāk Sorosa fonds – Latvija (SFL) un SIF kā programmas īstenotāji uzsāka un turpināja mazākumtautību un latviešu skolotāju, skolēnu, NVO sadarbības formas: kopīgas nometnes, jaunrades seminārus - nometnes; skolotāju un skolēnu apmaiņu mācību gada laikā; kopīgus sporta un mākslas pasākumu, radošas nometnes. Labā prakse pārņemta Pamatnostādņēs⁴⁴⁹, pievienojot diasporas pārstāvjus kā mērķa grupu.

Pilnveidota pilsoniskās izglītības jomā izglītības saturā kopš 2013.g. jautājumi par iecietību jeb toleranci, cieņu pret atšķirīgo un etnisko kultūru daudzveidību ir integrēti iekļauti dažādu vispārējās izglītības mācību priekšmetu, piemēram, *Sociālās zinības, Ētika, Kristīgā mācība, Ģeogrāfija, Latvijas un pasaules vēsture, Svešvaloda, Latviešu valoda, Mazākumtautību valoda un literatūra, Kulturoloģija* standartu un mācību priekšmetu programmu paraugu saturā.

Pamatnostādņēs plānotā⁴⁵⁰ palīdzošo profesiju pārstāvju un pedagogu starpkultūru komunikācijas prasmju uzlabošana veiksmīgi īstenota KM un SIF sadarbībā (projekts “Nacionālais Integrācijas centrs” 2013-2015).

parāda, ka Latvijas skolēnu rezultāti ir statistiski nozīmīgi zemāki nekā Eiropas vidējie rādītāji. Čekse, I., Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A. (2010). Skolēnu pilsoniskā izglītība Latvijā un pasaulē. Starptautiskā pētījuma IEA ICCS 2009 pirmie rezultāti. Rīga: LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūts. <http://www.ppf.lu.lv/v.3/eduinf/files/2010/gramata.pdf>.

⁴⁴⁶ Latvijas Fakti (2011). Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. http://www.lsif.lv/files/pics/Atbalsttie_projekti/EEZ_Norv_fin_instr/LATVIJAS-FAKTI-Zinojums_lv_27.04.2011.pdf, 63.lpp.

⁴⁴⁷ “Izglītības attīstības centra” 2010. gada pētījums: romu ikdienas dzīvi un kārtību reglamentējošie elementi – kultūras iezīmes, tradicionālās kopienas uzvedības kodekss un attieksme pret pārējo sabiedrības daļu – sašaurina romu pārstāvjiem sociālās iekļaušanās iespēju, īpaši izglītības, izmantošanu.

⁴⁴⁸ Pičukāne, E. (2013). nepublicēts promocijas darbs pedagoģijas zinātnē pieaugušo pedagoģijas apakšnozarē „Tālākizglītības potenciāla izmantošanas un pilnveides iespējas darbā artešo valstu valstspiederīgajiem”.

⁴⁴⁹Pasākums: Atbalsts starpskolu pilsoniskajām iniciatīvām, t.sk. sociālās atstumtības riskam pakļautajiem bērniem un jauniešiem (īpašs atbalsts iniciatīvām, kurās veidojas dialogs starp latviešu un mazākumtautību, kā arī divpļūsmu skolu skolēniem).

⁴⁵⁰Uzdevums: Informēt sabiedrību un apmācīt dažādu palīdzošo profesiju speciālistuspar iecietību un sociālo atstumtību, starpkultūru kompetencēm, tiesu praksi attiecībā uz diskrimināciju, 47.lpp.

Veiktā analīze liecina, ka pilsoniskās sabiedrības attīstību un sabiedrības saliedētību ieteicams veicināt četros **virzienos**:

1. Iekļaujoša un efektīva pilsoniskā līdzdalība;
2. Pretdiskriminācija un līdztiesība;
3. Iekļaujoša un daudzveidīga Latvijas politiskā nācija.
4. Starpkultūru saikņu veicināšana.

Katram no rīcības virzieniem pakārtoti noteikti mērķi un uzdevumi.

Vispārējie principi

Iekļaušana un efektīva līdzdalība

Iekļaujoša līdzdalība daudzveidīgā pilsoniskajā sabiedrībā prasa īstenot pieeju, kuras mērķis ir panākt un vairot situācijas, kurās ikviens jūtas un uzvedas kā pilnvērtīgs sabiedrības loceklis, kurš bauda līdzvērtīgu citiem sabiedrisko labumu un pakalpojumu spektru un vienlīdzīgas iespējas. Visu sabiedrības locekļu vienlīdzīga līdzdalība sociālajā, ekonomiskajā un kultūras dzīvē, kā arī sabiedrības pārvaldē ir iekļaujošas un saliedētas sabiedrības rādītājs.

Dažādības un vairāku identitāšu atzīšana

Iedzīvotāju dažādība ir mūsdienu sabiedrību un tās veidojošo sociālo grupu dabiska un neatņemama sastāvdaļa. Veidojot politiku vispār, un it īpaši sabiedrības saliedētības stratēģijas, nepieciešams atzīt gan valsts iedzīvotāju reālo dažādību, gan iedzīvotāju identitāšu daudzveidību, daudzslāņainību, kontekstualitāti un dinamiku. Latvijas politikas plānošanas dokumentos, politiskajās runās un sabiedriskajās attiecībās, kuru objekts ir sabiedrības saliedētība, nepieciešams pārdefinēt Latvijas nāciju gan kā vienotu, bet etnokulturāli daudzveidīgu, uzsverot vāciešu, krievu, poļu, ebreju, u.c. mazākumtautību devumu Latvijas kultūras vēsturē un tagadnē.

Brīvprātīga identifikācija

Demokrātiskā sabiedrībā cilvēki brīvprātīgi izvēlas, ar kādu etnisku, reliģisku, citu sabiedrības grupu sevi identificēt. Mazākumtautību tiesības ietver arī individuālas tiesības izvēlēties, identificēt sevi ar mazākumtautību vai nē. Jāciena izvēle, ja cilvēks vēlas, ka pret viņu izturas kā pret mazākumam piederīgu, tāpat jāciena pretēja attieksme: ja tādu izturēšanos neizvēlas. Asimilācija pret indivīda gribu nav pieļaujama.

Mazākumtautību jautājumus nedrīkst risināt no to izolācijas pozīcijām

Vairākas mazākumtautību tiesības (etniskās kultūras mantojuma kopšanu, piemēram) ir jēgpilnas, tās īstenojot grupas ietvaros –kopā ar citiem mazākumtautībām piederīgajiem. Atsevišķos gadījumos tas var novest pie atšķirību uzsvēršanas noteiktos kontekstos, pretnostatot vairākumu un mazākumu⁴⁵¹. Tā nav produktīva pieeja, jo vājina starpkultūru saiknes un ir pretēja sabiedrības saliedētības centieniem. Ieteikums

⁴⁵¹Piemēram, mazākumtautību atsevišķa pozicionēšana nacionāla vai reģionāla mēroga pasākumos, svētkos.

sabiedrības saliedētības politikas veidotājiem un īstenotājiem neveidot un neīstenot jaunus rīcības virzienus, uzdevumus un pasākumus mazākumtautību etnokulturālās savdabības saglabāšanai pēc spēkā esošā regulējuma darbības laika beigām.

Pretdiskriminācija un līdztiesība

Mūsdienu daudzveidīgajā Latvijā pretdiskriminācija un līdztiesība praksē veido pamatu ikviena efektīvam devumam kopējā labuma radīšanā. Diskriminācijas aizliegums ietver līdztiesību likuma priekšā un vienādu likuma aizsardzību, kā arī šķēršļu efektīvai līdztiesībai likvidēšanu.

Starpkultūru saikņu veicināšana

Saliedētības politikai jāietver starpkultūru dialogu veicinošus pasākumus un jāatbalsta tādas mijiedarbības starp iedzīvotāju grupām, kas pamatojas tolerances un savstarpējas cieņas vērtībās..

Politikai jābūt vērstai gan uz mazākumu, gan vairākumu

Saliedētības politikas risinājumiem jābūt adresētiem gan sabiedrības mazākumam, gan vairākumam. Tām jāatspoguļo fakts, ka sabiedrības saliedētība ir savstarpējas pielāgošanās un savstarpēja atbalsta, savstarpējas sadarbības process, kas paredz aktīvu iedzīvotāju un to grupu aktīvu iesaisti. Saliedētības politika, lai cik rūpīgi un iekļaujoši izstrādāta tā būs, paliks neīstenota, ja valsts ieceres negūs pilsoniskās sabiedrības un privātā sektora atbalstu un rīcību.

Rīcības virzieni

1. Iekļaujoša un efektīva pilsoniskā līdzdalība

Mērķis: *Paplašināt pilsonisko līdzdalību, stiprināt tradicionālās un netradicionālās pilsoniskās līdzdalības formas.*

Gan politikas plānošanas ietvara dokumentiem (konceptijas, pamatnostādnes, rīcības plāni), gan normatīvajam regulējumam jāietver vienlīdzīgas iespējas, jālikvidē šķēršļi, kas vēl ierobežo vienlīdzīgas līdzdalības iespējas un sabiedrisko pakalpojumu pieejamību.

Svarīgi veicināt izpratni par to, ka saliedēta sabiedrība nav jārada valsts institūcijām: to pārdomāti iekļaušanas un integrācijas stratēģiju centieni var pozitīvi ietekmēt situāciju – atbalstot starpetnisku sadarbību un nosodot konfrontāciju un šķeltniecību, bet saliedētu sabiedrību no augšas vien izveidot nav iespējams. Saliedētība ir kopīgs valsts un nevalstisko struktūru, dažādu etnisko, kultūras, reliģisko u.c. demogrāfisko grupu uzdevums.

Iekļaujošas sabiedriskās politikas veidošanā lietderīgi atteikties no *pievienošanas pieejas*, ko raksturo “integrācijas mērķa grupu” vai “iekļaujošas izglītības mērķa grupu” apzīmējumi. Tās vietā lietderīgi veidot sabiedriskās politikas stratēģijas, ņemot vērā iedzīvotāju daudzveidību un tai atbilstošas atšķirīgās vajadzības⁴⁵². Rezultāts būtu

⁴⁵²Tas nozīmē plānot sabiedrisko politiku, balstoties visu iedzīvotāju demogrāfisko grupu vajadzību izvērtējamā, iepretim inersei pēdīt iedzīvotāju attieksmi pret vienu vai otru eventuālu vai aktuālu politisku lēmumu.

diferencēti risinājumi (piemēram, nodrošinot nodarbinātības un neformālas izglītības pakalpojumus romu tautības personām ar sākumskolas izglītību un personām ar zemu prasmju līmeni, kas nepārvalda latviešu valodu) un elastīgi to ieviešanas varianti.

Iespējams izmantot plašāk Valsts pārvaldes iekārtas likumā paredzētās funkciju deleģēšanas iespējas (V nodaļa, “Atsevišķu pārvaldes uzdevumu deleģēšana”) un vairāk saliedētību sekmējošu pasākumu deleģēt privātpersonām⁴⁵³.

Būtiska loma ir iekļaujošai un nediskriminējošai pilsonības politikai, jo pilsonība simbolizē piederību valstij, turklāt gan no tās piešķirēja (valsts) puses kā atzīšanu, gan no saņēmēja (pilsoņa) puses kā pienākumus un tiesības. Īpaši svarīgi, lai valsts piešķirtu pilsonību bērnam piedzimstot, neraugoties uz vecāku statusu.

Latvijas pilsonību šajā kontekstā svarīgi popularizēt ne vien kā simbolisku saikni ar valsti, pienākumu un tiesību kopumu, bet kā līdzdalību, “līdzīpašnieka un atbildīgā” par mūsu kopīgās valsts nākotni atšķirības zīmi.

Ieteicams grozīt un/vai papildināt spēkā esošo tiesisko regulējumu, lai novērstu jaunu nepilsoņu rašanās riskus. Negaidot individu vērmi un motivāciju, jāiekļauj mūsu valsts teritorijā jaundzimušos nepilsoņu bērnus valsts pilsoņu kopienā no piedzimšanas brīža, automātiski⁴⁵⁴.

Efektīva mazākumtautību līdzdalība ir gan tiesības, gan priekšnoteikums vienlīdzīgu iespēju īstenošanai praksē. Tas nozīmē, ka valstij jābūt ieinteresētai, lai valsts un pašvaldību iestādēs starp lēmumu pieņēmējiem būtu pārstāvētas dažādas sabiedrības grupas, ieskaitot mazākumtautības. Tas nodrošinās, ka sociālekonomiskā iekļaušana noritēs atbilstošā veidā, nevis saskaņā ar vairākuma priekšstatiem.

Efektīvai līdzdalībai nepieciešami politiskie resursi: izglītība, valodu un sociālās prasmes. Ar saliedētības politikas līdzekļiem iespējams sekmēt visām sabiedrības grupām pieejamu, to vajadzību izpētē balstītu politiskās un sabiedriskās līdzdalības formu attīstību.

Konkrēti ieteicami pasākumi iekļaujošas pilsoniskās līdzdalības jomā:

1. Nepieciešams iespējot efektīvu esošo līdzdalības instrumentu izmantošanu visos līmeņos: stiprināt NVO sektoru gan finansējuma pieejamības, gan informētības un iesaistes lēmumu pieņemšanā nozīmē.
2. Pilsonisko izglītību īstentot maksimāli praktiskā, kompetenču pilnveides formā, skolai sadarbojoties ar skolēnu ģimenēm.
3. Apzinoties, ka valsts budžets ir ierobežots, lietderīgi ir vairot NVO fondā pieejamos finansējumu, tajā novirzot valsts kapitālsabiedrību ziedojumus un līdzšinējās ministriju atbalsta finanses savas nozares NVO.
4. Valsts finansējums iedzīvotāju pilsoniskām iniciatīvām pieaugušo izglītības iestādēs un mācībām ikdienišķā neformālā veidā plānojams NVO fonda pašreizējās darbības ietvaros, paredzot iespējas piešķirt līdzekļus arī privātpersonu iesniegtām iniciatīvām.

⁴⁵³Valsts pārvaldes iekārtas likuma nozīmē - privātpersona — fiziskā persona, privāto tiesību juridiskā persona vai šādu personu apvienība.

⁴⁵⁴ Līdz šim, 2013.g. stājoties spēkā LR Pilsonības likuma grozījumiem, nepilsoņiem ir iespēja izvēlēties, vai, bērnu reģistrēt kā Latvijas pilsoni, vai kā nepilsoni. Iespējams veidot apvērstu modeli – piedāvāt visu jaundzimušo kā pilsoņu reģistrēšanu, atstājot vecākiem iespēju no tā attiekties un savu bērnu reģistrēt kā nepilsoni vai kā citas valsts pilsoni.

5. Latvijas NVO resursu centru tīkla izveide pēc LIAA reģionālo biznesa inkubatoru principa: katrā LR pilsētā pa NVO resursu centram un viens katrā plānošanas reģionā, ierobežotu resursu gadījumā katram plānošanas reģionam viens NVO resursu centrs. To funkcijas/lomas:

- kompetenču centrs pilsoniskajai aktivitātei, līdzdalībai, cilvēkresursu kapacitātes attīstībai, NVO vadības zināšanās, mūžizglītība pilsoniskās attīstības tēmu jautājumos (t.sk. pilsoniskā izglītība), u.tml.
- bezmaksas biroja un tehnikas pieejamība NVO
- NVO inkubatoru funkcija
- Bezmaksas konsultācijas un tīklošanās aktivitātes
- NVO informācijas un sadarbības tīkls/platforma, NVO kontaktu datu bāze
- Sadarbības partneri vai koordinatori nozaru ministrijām valsts politikas īstenošanā.

6. Konsultējoties ar SIF darbiniekiem, kuri ilgstoši strādā NVO atbalsta jomā, saņemts priekšlikums KM aktualizēt NVO klasifikatora piemērošanu. Tas palīdzētu gan noskaidrot un precizēt NVO darbības jomas, gan plānot attiecīgas NVO atbalsta aktivitātes kontekstā ar nacionālās attīstības mērķiem, gan arī saprast, kuras NVO darbojas formāli, un kuras patiešām iegulda pilsoniskās sabiedrības attīstībā.⁴⁵⁵

7. Ņemot vērā lielo NVO skaitu (saskaņā ar Latvijas Pilsoniskās alianses datiem, tas sasniedz gandrīz 20 000, no kurām aktīva ir apmēram 10 daļa) un tendenci to biedru skaitam nevis pieaug, bet pat samazināties, kā minēts iepriekš, lietderīgi atvieglot tiesisko procedūru NVO likvidēšanai.

8. Lai vājinātu etniskos stereotipus un radītu situācijas, kurās varētu veidoties kopīga “mēs” sajūta, mazākumtautību NVO plānoto finansējumu, nepieciešams izmantot, lai atbalstītu kultūras, sporta, izglītības, ekoloģisko un citu organizāciju etniski nesegregētas un nepolitiskas aktivitātes. Īpaši jāveicina jauniešiem draudzīgu līdzdalības formu attīstība, kā arī svarīgi novirzīt nepieciešamo atbalstu mazākumtautību pārstāvju politisko resursu (latviešu valoda, zināšanas par politikas veidošanu, tiesībām, līdzdalības formām un to efektivitāti) uzlabošanai.

9. Ieteicams pārtraukt atbalstu mazākumtautību NVO “monologa” projektiem, kas vērsti tikai uz tradicionālās kultūras saglabāšanu/ popularizēšanu, piemēram, mazākumtautību atsevišķu pozicionēšanu nacionāla vai reģionāla mēroga pasākumos, svētkos.

10. Ieteicams grozīt un/ vai papildināt spēkā esošo tiesisko regulējumu, lai novērstu jaunu nepilsoņu rašanās riskus. Jaundzimušo nepilsoņu bērniem ir automātiski jāpiešķir Latvijas pilsonība, izņemot gadījumus, ja vecāki no tās atsakās.

⁴⁵⁵ Konsultācija 2017.g. 10.jūlijā ar SIF vadošajiem darbiniekiem.

2. Pretdiskriminācija un līdztiesība

Mērķis: *Veicināt diskriminācijas riska grupu iekļaušanos sabiedrībā un novērst diskrimināciju.*

Latvijas daudzveidīgajā sabiedrībā jau ilgstoši pētījumi apliecina romu kā diskriminācijas riska grupas statusu. Gan statistikas, gan romu aptaujas dati (Latvijas Fakti 2015) apliecina romu sociālās atstumtības, diskriminācijas un nevienlīdzības eksistenci nodarbinātības jomā, kā arī identificē romus kā bezdarba un līdz ar to arī nabadzības riskam pakļautu sociālo grupu, kas ir pietiekamspamats tam, lai šai grupai tiktu izstrādātas un piemērotas atsevišķas programmas, lai veicinātu darba devēju ieinteresētību nodarbināt romus līdzvērtīgi citiem, kā arī attīstītu viņu prasmes un kapacitātes, tā veicinot iekļaušanos darba tirgū. Atsaucoties uz ilgstošas sociālās atstumtības rezultātā izveidojušos romu kopienas vairākumam piemērotā primārā līmeņa pašmotivācijas trūkumu, aktuāla ir individualizētu sociālās iekļaušanās motivācijas programmu izveide un īstenošana, kas vispirms saistāma tieši ar nodarbinātību, jo tā nodrošina pieejamību iztikas līdzekļiem. Atbalstāma prakse būtu mentora (individualizēta starpnieka) piesaistīšana romu tautības bezdarbniekam.

Veselības profilakses, ģimenes pieauguma plānošanas un kontrceptīvo līdzekļu izmantošanas kontekstā vislielākā uzmanība ir jāpievērš romu kopienas pārstāvju izglītošanas aspektam – gan pamatskolā dzimumaudzināšanai pamatskolā, gan neformāli izglītojot pieaugušos kopienas pārstāvjus. Pašvaldībās ar lielu romu īpatsvaru (vidēji vairāk par 60 romu tautības iedzīvotājiem vienā pašvaldībā) sadarbībā ar NVO un romu tautības mediatoriem vai citiem speciālistiem rast iespēju izglītot veselības aprūpes speciālistus par romu kultūras un uzvedības kodeksu īpatnībām, individuālas pieejas nepieciešamību u. c.

Otra izteiktākā diskriminācijas riska grupa Latvija sabiedrībā - personas ar alternatīvu seksuālo orientāciju un transpersonas, arī joprojām nav pietiekami pasargātas no diskriminācijas: nepieciešams turpināt darbu pie lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un interseksuāļu (LGBTI) cilvēktiesību ievērošanas. Izglītības satura jomā nepieciešams iekļaut faktos balstītu informāciju par seksualitāti un dzimumu dažādību. Tas ļautu veicināt dzimumu līdztiesību, kā arī cīnītos ar homofobijas un transfobijas stereotipiem.

Konkrēti pasākumi pretdiskriminācijas un dažādības vadības jomā:

1. Lai mazinātu negatīvu stereotipu un aizspriedumu izplatīšanu, diskrimināciju, nepieciešams izstrādāt dažādības vadības un nediskriminācijas vadlīnijas publiskajā pārvaldē (piemēram, norādes pakalpojumu sniegšanas standarta dažādiem klientiem izstrādei un ieviešanai valsts un pašvaldību institūcijās: skolās, ārstniecības iestādēs, sociālajos dienestos, policijas darbā).

2. Konkrēti pasākumi īstenojami cīņā pret naida runu un diskrimināciju, kas saistīta ar seksuālo orientāciju un dzimumu identitāti. Nepieciešams arī nodrošināt policijas, prokuroru un tiesnešu apmācības, kas ļautu nodrošināt efektīvu izmeklēšanu un sodīšanu par naida noziegumiem un naida runu.

3. Profesiju standartos “Sociālais darbinieks” (2635 01)”, “Sociālais pedagogs” (PS 0205), “Psihologs” (2634 01), “Skolotājs” (PS 0238), “Vecākā komandējošā (vecāko virsnieku) sastāva policists” (PS 0269), kuras nodarbinātības apraksts ietver darbu ar cilvēkiem dažādās kultūrvidēs, ieviešams papildinājums, ka nozares speciālistiem būtu nepieciešams apgūt profesionālu kompetenci darbam ar kultūras piederības ziņā atšķirīgiem cilvēkiem, lai veiksmīgi pildītu savus darba pienākumus.

4. Vienlīdzīgu iespēju praktiska nodrošināšana iedzīvotāju grupām, kuras nav iekļāvušās izglītībā un darba tirgū, un cieš no nabadzības: LM un NVA, IZM un LVA sadarbībā izveidot un ieviest nodarbinātības veicināšanas un izglītības, tostarp latviešu valodas apguves, pakalpojumus personām ar zemu prasmju līmeni, kuras nepārvalda latviešu valodu un romu tautības personām ar sākumskolas izglītību.

5. Ieviešami atbalsta instrumenti personai, kas ir saskarūšies ar tiešu diskriminācijas pieredzi darba tirgū vai pakalpojumu jomā, pamatojoties uz dažādām personiskām iezīmēm (piemēram, dzimums, vecums, invaliditāte, etniskā izcelsme): 1) individuālas jurista konsultācijas; 2) individuāli vai grupās īstenoti sociāla atbalsta pakalpojumi (emocionāls atbalsts un informācija par tiesībām)⁴⁵⁶.

6. Izglītības saturs atbilstoši ietvaros neieciešams uzsvērt dzimumu līdztiesību, kā arī homofobijas un transfobijas stereotipu pārvarēšanu. Svarīgi bērniem nodrošināt uz faktiem balstītu informāciju par seksualitāti un dzimumu dažādību: atbilstoši bērnu vecumiem, ietverot jautājumus par seksuālo un reprodūktīvo veselību, kā arī seksuālo minoritāšu tiesībām, lai tie spētu pārvarēt sabiedrībā radušos aizspriedumus.

3. Iekļaujoša un daudzveidīga Latvijas politiskā nācija

Mērķis: *Stiprināt piederību Latvijas politiskajai nācijai.*

Iekļaujoša (politiskā) nācija praksē ir plurālistiska, rīcībspējīga sabiedrība, kas balstās maksimāli plašā dažādu sociālu un etnisku grupu vienlīdzības, nediskriminēšanas un atzīšanas politikā, un politiski nodrošina vienošanos par nacionālās valsts kultūras saturu, pieredzi (atmiņas) un vēsturi, valsts valodas lietošanu. Šāda nācijas definēšana un atzīšana nepieciešama politikas veidotāju izteikumos, izplatot vēstījumu par kopēju, pārētnisku, pilsonisku līdzdalības telpu Latvijā, akcentējot starptautisku sadarbību un dialogu⁴⁵⁷, jo Latvijas medijos vienojošu vēstījumu trūkst.⁴⁵⁸ Sekojot Pamatnostādņu "Atvērtās latvietības" principam: latviskums izprotams kā piederība Latvijas valsts (politiskajai) nācijai: tā ir vienota piederības kategorija ar iekšēju diferenciaciju.

Valsts politikai attiecībā uz valodu lietojumu Latvijas daudzveidīgajā sabiedrībā jālīdzsvaro kopējās (oficiālās) valodas kā saliedētības valodas nodrošināšana un apmācība un Latvijas valodu daudzveidības saglabāšana un attīstība, ieskaitot mazākumtautību lingvistiskās tiesības. Valstij jānodrošina iespējas mācīties valsts valodu. Savukārt individuālas daudzvalodības veicināšana demonstrēs valsts

⁴⁵⁶ Pamatojoties uz BISS (2017). Motivācijas paaugstināšanas un atbalsta pakalpojumu potenciālās mērķa grupas profilēšana un vajadzību izpēte. Kopsavilkums. 4.lpp.

⁴⁵⁷ Pētnieki uzskata, ka Latvijā pastāv vairāki integrācijas procesus veicinoši faktori: jauktu laulību skaits nemazinās, ir vairākas mazākumtautības, kuru senči ilgstoši dzīvoja Latvijā, mazākumtautību pārstāvji ir vienmērīgi pārstāvēti visā Latvijas teritorijā un nav sociāli nošķirti. (Rozenvalds J. (2013) Ilgtspējīga nācija un sabiedrības integrācija. B.Bela (red.) Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2012/2013. Ilgtspējīga nācija. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 56-57. lpp.); Socioloģiskie dati apliecina, ka etniskā identitāte nav izšķirošais mazākumtautību piederības elements un 2014. gadā ieņēma tikai 4 vietu dažādu faktoru vidū. Skat.: Piederības sajūta Latvijai. Mazākumtautību Latvijas iedzīvotāju aptauja (2014).

http://providus.lv/article_files/2682/original/atskaite_piederiba_08_2014.pdf

⁴⁵⁸ "Raksturīga pazīme mediju diskursam par mazākumtautībām un mazākumtautību jauniešiem ir klātesamības trūkums, kur latviski rakstošie/raidošie mediji stāsta par mazākumtautībām, bet faktiskā sarunā mazākumtautību pārstāvjus neiesaista. Tāpat rīkojas arī krieviski rakstošie/raidošie mediji." Laizāne, M., Putniņa, A., Mileiko, I. (2015). Mazākumtautību skolēnu identitāte un piederība Latvijai. Pētījuma ziņojums. 7. lpp.

uzticēšanos savu pilsoņu daudzveidīgajai kopienai un dos ieguldījumu sabiedrības saliedētībā.

Izglītībai jābūt iekļaujošai, reālo daudzveidību atspoguļojošai un starpkultūru saiknes veicinošai. Izglītības politikai daudz kultūru sabiedrībā jābūt formulētai saskaņā ar sabiedrības saliedētības politiku. Tai jāietver iespējas mazākumtautībām iegūt saprātīgu proporciju valsts garantētās obligātās izglītības, īpaši agrīnajā posmā, dzimtajā valodā. Valstij jā rūpējas par vispārēju starpkultūru izglītības ieviešanu, kas attiektos gan uz etniskā vairākuma, gan mazākuma pārstāvjiem un radītu priekšnoteikumus starpkultūru dialogam.

Konkrēti pasākumi piederības Latvijas politiskajai nācijai stiprināšanā izglītības un valodas politikā jomās:

1. Akadēmiskās izglītības centram un Augstākās izglītības kvalitātes aģentūrai pedagogu sagatavošanas programmu licencēšanas noteikumos ir jāiekļauj jaunu obligātu kvalitātes kritēriju – studiju kursu un prakšu komponenti darbam etniski daudzveidīgā klasē/ auditorijā.

2. Ieteicams atbalstīt sadarbību starp latviešu un mazākumtautību skolām: kopīgas kultūras aktivitātes dažādās etniskas piederības bērniem un jauniešiem formālās un neformālās izglītības ietvaros.

3. IZM ir jānodrošina papildu finansējums kvalitatīvai latviešu valodas apguvei pirmsskolās, kuras apmeklē ievērojams mazākumtautību bērnu skaits, īpašu atbalstu sniedzot mazākumtautību pirmsskolu audzēkņiem ar īpašām vajadzībām bilingvālā mācību vidē. Nepieciešams turpināt sniegt metodisku atbalstu pedagogiem bilingvālajā izglītībā un valodas un satura integrācijā.

4. Valsts valodas politikai jābūt klientorientētai un jākultivē palīdzība un atbalsts dažādu vecumu, izcelsmes, kultūrpiederības un mācīšanās kultūru pārstāvjiem. Valsts valodas apguvē jāpieļauj elastība laika un mācīšanās metožu ziņā. Šis ir vienīgais veids, kā, kalpojot cilvēkiem, īstenojot intervences, kas balstītas valodas apguves vajadzībās un mācīšanās procesu izpētē, nodrošinot valodas apguves prieku un atklājumus, iespējams nodrošināt valsts valodas saglabāšanu, popularitāti un pēctecību.

5. IZM ir jānodrošina romu bērniem atbalsta personāla pieejamība skolās, piedāvājot skolotāju palīgu-romu, psihologa, logopēda un sociālā pedagoga pakalpojumus.

6. IZM ir jāveic padziļināts pētījums par vēstures mācīšanu pamatizglītības un vidējās izglītības iestādēs, lai noskaidrotu riskus un iespējas vēstures mācīšanas procesā, tostarp izvērtētu mācību programmu satura noslodzi. Īpaša uzmanība jāpievērš vēstures mācīšanai profesionālajās vidējās izglītības iestādēs. IZM ir jāatbalsta specializētas mūžizglītības programmas izveide vēstures skolotājiem. Tāpat ir jāizvērtē akreditētās studiju programmas, kas dažādās Latvijas augstskolās sagatavo jaunos vēstures skolotājus.

7. Izglītības satura reformas ietvaros neieciešams uzsvērt dzimumu līdztiesību, kā arī homofobijas un transfobijas stereotipu pārvarēšanu. Svarīgi bērniem nodrošināt uz faktiem balstītu informāciju par seksualitāti un dzimumu dažādību: atbilstoši bērnu vecumiem, ietverot jautājumus par seksuālo un reproduktīvo veselību, kā arī seksuālo minoritāšu tiesībām, lai tie spētu pārvarēt sabiedrībā radušos aizspriedumus.

4. Starpkultūru saikņu veicināšana

Mērķis: *Pilnveidot Latvijas iedzīvotāju individuālu/sociālu izaugsmi veicinošas starpkultūru dialoga prakses*

Starpkultūru saikņu veicināšanu, pozitīvas starpkultūru komunikācijas notikumus produktīvi īstenot izglītības, mediju un valodas politikā ietvaros, izmantojot pozitīvus pamudinājumus tos īstenot pretstatā sodiem un sankcijām. Te attiecināmi arī jau iepriekš raksturotie Latvijas dažādos iedzīvotājus vienojošie valodu un izglītības politiku un līdzdalības sekmēšanas pasākumi.

Mediju politikai saliedētības jautājumu kontekstā jāveicina sabiedrisko mediju kapacitāte reālās dažādības atspoguļošanā un analizē, kā arī spēja izaicināt negatīvus aizspriedumus un neiecietību publiskajā diskursā. Valsts valodas regulējumam sabiedriskajos medijos nav neproporcionāli jāierobežo mazākumtautību valodu lietojuma tiesības.

Nepieciešama mediju politikas veidotāju vienota izpratne par nacionālo mediju telpu, kas atvasināta no iekļaujošas politiskās nācības izpratnes, iekļaujošs politiskais diskurss, no tā izrietošs iekļaujošs sabiedriskais pasūtījums, efektīvs darbs ar jaunajiem un krievvalodīgiem medijiem.

Valstij jāveicina un jārespektē gan vairākuma, gan mazākuma tiesības un jūtīgums (sensitivitāte) attiecībā uz simbolu lietojumu kopīgajā publiskajā telpā. Nekādā gadījumā nedrīkst veicināt vairākuma un mazākuma simbolu konfrontāciju savtīgu ideoloģisku mērķu sasniegšanai, - tas ir pretēji saliedētības centieniem.

Ievērojot izpausmes brīvības principus, valsts varas pārstāvjiem un valsts iestādēm jāizvairās no sabiedrību šķelošu simbolu lietojuma veicināšanas, tā vietā, kur vien iespējams, piedāvājot iekļaujošu simboliku. Vēstures politikas veidotājiem Saeimas personā vajadzētu pārskatīt Latvijas atzīmējamo un piemiņas dienu kalendāru.

Konkrēti pasākumi starpkultūru saikņu veicināšanai mediju politikas jomā un attiecībā pret simbolu dažādību un to lietojumu publiskajā telpā :

1.Tradicionālo un jauno mediju iesaiste latviešu valodas popularizēšanā, apmācībā (latviešu valodas apmācību seriāli, bērnu un pusaudžu TV un YouTube programmas, mobilās aplikācijas).

2. Iekļaujoša personālvadība: gan dažādības vadības ieviešana sabiedrisko mediju pārvaldē un personāla politikā, izmantojot *pozitīvu darbību* attiecībā uz dažādas izcelsmes latviešu rekrutāciju gan LSM vadībā, gan žurnālistu štatā, akcenta akceptēšanu tradicionālajos latviešu medijos, starp ziņu raidījumu vadītājiem.

3.Ņemot vērā mazākumtautību informācijas vajadzības un krievvalodīgās auditorijas īpatnības, valstij ir jāatbalsta sabiedriskajā medijā integrētas audiovizuālās platformas attīstīšana, vienlaikus izvērtējot sadarbības iespējas jau ar Latvijā reģistrētiem privātajiem elektroniskajiem un drukātajiem krievvalodīgajiem medijiem..

4.Stratēģiski svarīgi ir atbalstīt neatkarīgus krievvalodīgos medijus, kas attīsta lokāli specifisku saturu, kurš reflektē ikdienas pieredzi, uzrunā sadzīviskas problēmas un izceļ interesantus cilvēkstāstus.

5.Gan latviski, gan mazākumtautību valodās strādājošu mediju saturā jāiekļauj apzinātā piederības naratīva veidošana, izmantojot visām Latvijas etniskajām grupām kopīgu animācijas varoņu radīšanu, kas radītu kopīgas bērniecības atmiņas nākotnē, cittautiešu iekļaušanu galvenajās lomās nacionālajos TV seriālos, atklātu un asu televīzijas

diskusiju sēriju par Latvijas vēstures un atmiņu politikas pretrunīgām tēmām (9. maijs, 16. marts) “atvērtās vēstures” koncepcijas ietvaros.

6. Jāveicina Latvijas krievu intelektuālās elites un mazākumtautību organizāciju un to pārstāvju piesaiste sabiedrisko medija satura veidošanā un izplatīšanā, nodrošinot informācijas brīvību, viedokļu dažādību un mediju plurālismu.⁴⁵⁹

7. Nepieciešams atbalstīt tādas mediju iniciatīvas, kas sabiedrībā nostiprina kritisko domāšanu par tēmām, kuras Krievijas publiskās diplomātijas veidotāji regulāri aktualizē attiecībā uz Latviju. Īpaši svarīgi ir nodrošināt maksimālu šāda satura pieejamību Latgalē – teritorijā, kas ir visvājāk integrēta Latvijas mediju telpā.⁴⁶⁰

8. Ieteicams samazināt tematiski līdzīgu piemiņas dienu skaitu (komunisma upuru piemiņa, padomju okupācija), tādējādi koncentrējot piemiņas un sociālās atmiņas resursus un veicinot noteiktais piemiņas tradīcijas ilgtspēju.

9. Ieteicams izvērtēt ideju par tādu atzīmējamo dienu ieviešanu, kas nav saistāmas ar 20. gadsimtu, bet izceļ agrākus pagātnes notikumus, kas stiprina Latvijas iedzīvotāju valsts gribu un paplašina vēsturiskuma apziņu.

10. Ieteicams uzsvērt tādu vēstures notikumu atzīmēšanu vai pieminēšanu, kuri Latvijas vēsturi padara par daļu no Eiropas un Baltijas valstu kopīgās vēstures.

11. Latvijas vēstures politikas īstenotājiem ir nepieciešams izstrādāt stratēģiju, kā veicināt 4. maija un 9. maija (Eiropas dienas) kā oficiāli atzīmējamo dienu atpazīstamību un kā paaugstināt Latvijas iedzīvotāju līdzdalību šo dienu atzīmēšanā, tostarp sabiedrībā radot un iedzīvinot ikgadējus svētku rituālus. Piemēram, 2016. gada 4. Maijā uzsāktā *baltā galdauta svētku* iniciatīva ir solis šajā virzienā, lai plašinātu politiska vēsturiskā datuma nozīmi, tādējādi būtiski palielinot cilvēku līdzdalību 4. Maija svinībās.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Analītisko pētījumu un stratēģiju laboratorija (2015). Jaunatnes politikas monitorings 2015. Pētījuma rezultātu ziņojums, pieejams:

http://www.izm.gov.lv/images/statistika/petijumi/jaunatne/IZM_Jaunatnes-politikas-monitorings_2015_Laboratory.pdf

Berķe - Berga, A. Kruks, S. (2014). Latvijas krīzes menedžments: ekonomika, sociālie un komunikācijas aspekti. RSU; 2015.gada tendences atspoguļotas eLPA sniegtajā informācijā, kas iegūta: <http://nvo.lv/lv/news/publication/pilsoniska-aktivitate-palielinas-6707/>

BISS (2015a). Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas jomu analīze Latvijā, novērtējot „Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādņu 2012.–2018. gadam” īstenošanu laika posmā no 2012. – 2014. gadam, ņemot vērā pamatnostādņu 5. sadaļā noteiktos politikas rezultātus un rezultatīvos rādītājus, KM, 86.lpp.

⁴⁵⁹ Skudra, O., Šulmane, I., Dreijere, V. (2014). Plašsaziņas līdzekļi demokrātiskā sabiedrībā. Rozenvalds, J. (red.) Cik demokrātiska ir Latvija? Demokrātijas audits, 2005–2014. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 207. lpp.

⁴⁶⁰ Factum. (2012). Mediju lietošanas paradumu pētījums Latgales reģionā. Galvenie rezultāti. Rīga: NEPLP. www.neplpadome.lv/lv/assets/documents/Petijumi/Ppt0000001.ppt

- BISS (2015b). Mazākumtautību līdzdalība demokrātiskajos procesos Latvijā”. Rīga: Baltic Institute of Social sciences.
http://www.km.gov.lv/lv/ministrija/sabiedribas_integracija.html.
- BISS (2017). Motivācijas paaugstināšanas un atbalsta pakalpojumu potenciālās mērķa grupas profilēšana un vajadzību izpēte. Kopsavilkums. 4.lpp.
http://www.sif.gov.lv/images/files/nodevumi/ESF_Da%C5%BE%C4%81d%C4%ABbas/Motivacijas_paaugstinasana/Kopsavilkums_LV.pdf
- Bourdieu, P. (2011). The forms of capital.(1986). *Cultural theory: An anthology, 1*, 81-93.
- Brands-Kehre, I. (2010). Pilsonība, līdzdalība un pārstāvniecība. N.Muižnieks (red.) Cik integrēta ir Latvijas sabiedrība? Sasniegumu, neveiksmju un izaicinājumu audits. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 95-124.lpp.
- Brands-Kehre (2014). Kultūras ministrijas organizētā mazākumtautību foruma rezolūcija.
- Cheskin, A. (2015). Russian Speakers in Post-Soviet Latvia. Discursive Identity Stategies. Edinburgh University Press.
- Coleman, J.S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology* 94: S95-S120.;
- Čekse, I., Geske, A., Grīnfelds, A., Kangro, A. (2010). Skolēnu pilsoniskā izglītība Latvijā un pasaulē. Starptautiskā pētījuma IEA ICCS 2009 pirmie rezultāti. Rīga: LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātes Izglītības pētniecības institūts.
<http://www.ppf.lu.lv/v.3/eduinf/files/2010/gramata.pdf>
- European Commission (2015). Special Eurobarometer 437: Discrimination in the EU in 2015. http://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/S2077_83_4_437_ENG
- Factum (2012). Mediju lietošanas paradumu pētījums Latgales reģionā. Galvenie rezultāti. Rīga: NEPLP.
www.neplpadome.lv/lv/assets/documents/Petijumi/Ppt0000001.ppt
- Guilherme, M. (2002). *Critical Citizens for an Intercultural World*. Clevedon: Multilingual Matters
- Hanovs, D. (2016). Can postcolonial theory help explain Latvian politics of integration? Reflections on contemporary Latvia as a postcolonial society, *Journal of Baltic Studies* 47(1), 133-153.
- Izglītības attīstības centrs (2011). Romu tiesības uz izglītību: īstenošanas situācija Latvijā, IIC, 6.lpp
- Kultūras ministrijas organizētā mazākumtautību foruma rezolūcija (2014), npublicēts materiāls.
- Laizāne, M., Putniņa, A., Mileiko, I. (2015). Mazākumtautību skolēnu identitāte un piederība Latvijai. Pētījuma ziņojums.
- Latvijas Pilsoniskā alianse (2015). Pārskats par NVO sektoru Latvijā. 2015, 40.lpp., pieejams: <http://www.nvo.lv/lv/news/page/petijumi-31/>
- Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam, apstiprināta Latvijas Republikas Saeimā 2010. gada 10. jūnijā; 67. lpp.

Latvijas Fakti (2011). Sabiedrības viedoklis par NVO sektoru Latvijā. http://www.lsif.lv/files/pics/Atbalstitie_projekti/EEZ_Norv_fin_instr/LATVIJAS-FAKTI-Zinojums_lv_27.04.2011.pdf, 63.lpp.

Latvijas Fakti (2015). Romi Latvijā. Pētījuma ziņojums 2015.

LPA (2015). Pārskats par NVO sektoru Latvijā 2015, pieejams http://www.nvo.lv/site/attachments/29/04/2016/NVO_PARSKATS-2015-23.04.pdf

LSM (2016). EP cilvēktiesību komisārs mudina Latviju strādāt pie dzimumu līdztiesības un iekļaujošas sabiedrības.

<http://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/ep-cilvektiesibu-komisars-mudina-latviju-stradat-pie-dzimumu-lidztiesibas-un-ieklausosas-sabiedribas.a214466/>

Muižnieks, N. (red.) (2010). Cik integrēta ir Latvijas sabiedrība? Sasniegumu, neveiksmju un izaicinājumu audits. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

Nacionālās identitātes, pilsoniskās sabiedrības un integrācijas politikas pamatnostādnes 2012.–2018. gadam, Kultūras ministrija, 2011.

Pičukāne, E. (2013). Tālākizglītības potenciāla izmantošanas un pilnveides iespējas darbā artrešo valstu valstspiederīgajiem”. Nepublicēts promocijas darbs pedagoģijas zinātnē pieaugušo pedagoģijas apakšnozarē.

Piederības sajūta Latvijai. Mazākumtautību Latvijas iedzīvotāju aptauja (2014). http://providus.lv/article_files/2682/original/atskaite_piederiba_08_2014.pdf

Rozenvalds, J., Zobena. A. (red.) (2014) Daudzveidīgās un mainīgās Latvijas identitātes.

Rozenvalds J. (2013) Ilgtspējīga nācija un sabiedrības integrācija. B.Bela (red.) Latvija. Pārskats par tautas attīstību 2012/2013. Ilgtspējīga nācija. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts, 56-57. lpp.

SKDS (2015). Latvijas iedzīvotāju gatavība uzticēties līdzcilvēkiem (%) http://www.pkc.gov.lv/sites/default/files/images-legacy/MP_zinojums/MPzin_07092015_Uzraudzibas_zinoj.pdf

Skudra, O., Šulmane, I., Dreijere, V. (2014). Plašsaziņas līdzekļi demokrātiskā sabiedrībā. Rozenvalds, J. (red.) Cik demokrātiska ir Latvija? Demokrātijas audits, 2005–2014. Rīga: LU Sociālo un politisko pētījumu institūts. 207. lpp.

Šūpule, I., Bebriša, I., Kļave, E. Latvijas nepilsoņu integrācijas procesa analīze. Rīga, 2014.

Weinstock, D. (1999). Building Trust in Divided Societies. *The Journal of Political Philosophy*, 7:3, 287-307.

The Commissioner – CommDH (2017) 11 13 April 2017 Letter from the Council of Europe Commissioner for Human Rights, Nils Muižnieks, to Latvian parliamentarians concerning the ratification of the Istanbul Convention: <https://wcd.coe.int/com.instranet.InstraServlet?command=com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=2967574&SecMode=1&DocId=2400642&Usage=2>

Zvērinātu advokātu birojs “COBALT” (2016). Atzinums: Sabiedrības integrācijas politikas organizatoriskā un tiesiskā ietvara pilnveides iespējas. http://www.mk.gov.lv/sites/default/files/editor/memo_padomei_par_integracijas_modeliem_29062016.pdf

UZDEVUMI UN REZULTATĪVIE RĀDĪTĀJI

NACIONĀLĀS IDENTITĀTES, VALODAS UN KULTŪRTELPAS STIPRINĀŠANA

Sociālā atmiņa un atceres kultūra

Stratēģiskais mērķis: veicināt iecietīgas sociālās atmiņas veidošanos un atbalstīt vienojošu atceres kultūru

Politikas mērķi, rezultāti un rezultatīvie rādītāji			
Uzdevumi	Rezultāts	Rezultatīvie rādītāji	Piezīmes
1.1. Veicināt Latvijas sabiedrībā vienojošus priekšstatus par padomju okupāciju, nacistisko okupāciju un Otrā pasaules kara sekām Latvijā			
1.1.1. Izstrādāt un interneta vidē izvietot audiovizuālus klipus par to, kā PSRS okupēja Latviju, kādus zaudējumus padomju okupācija nodarīja Latvijas tautsaimniecībai, kā Latvija atguva neatkarību	Tematiski videoklipi trīs valodās Sabiedriskās domas izmaiņas	Sagatavoti 3 videoklipi. Katra videoklipa hronometrāža nepārsniedz 5 minūtes Ne mazāk kā 60% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka Latvija kļuva par PSRS sastāvdaļu PSRS iebrukuma rezultātā	Iespējams jautājumu iekļaut Integrācijas monitoringā

1.1.2.Sagatavot ceļojošas ekspozīcijas par mazākumtautībām, kas cieta no padomju represijām	Modificējamās ekspozīcijas latviešu un krievu valodā Sabiedriskās domas izmaiņas	Sagatavotas 2 ekspozīcijas Uzskatam, ka Latvija brīvprātīgi pievienojās PSRS, piekrīt ne vairāk kā 35% krievvalodīgo	Iespējams jautājumu iekļaut Integrācijas monitoringā
1.1.3.Atbalstīt publiskās vēstures projektus, kas izgaismo padomju okupācijas sociālekonomiskās un morālās sekas	Atbalstītie projekti	Atbalstīti 35 projekti	
1.1.4.Atbalstīt publiskās vēstures projektus, kas nacistiskās okupācijas sociālekonomiskās un morālās sekas	Atbalstītie projekti	Atbalstīti 10 projekti	
1.1.5.Atbalstīt publiskās vēstures iniciatīvas, kas orientētas uz 2PK sociālekonomisko un morālo seku izgaismošanu	Atbalstītie projekti Sabiedriskās domas izmaiņas	Atbalstīti 10 projekti 40% Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka Latvijas iedzīvotāji, kas 2PK karoja abās frontes pusēs, ir vērtējami kā upuri	Iespējams jautājumu iekļaut Integrācijas monitoringā
1.1.6.Rīkot vieslekcijas Latvijas skolās par padomju un nacistiskās okupācijas režīma īstenotajām represijām pret Latvijas iedzīvotājiem	Vieslekcijas	Sarīkotas 10 vieslekcijas	

1.2.Veicināt sabiedrību vienojošas atceres kultūras veidošanos

1.1.2.Palielināt sabiedrības līdzdalību Latvijas neatkarības atjaunošanas dienas svinībās 4. maijā	Līdzdalības pieaugums	4. maija svinības atzīmē vismaz 50% Latvijas iedzīvotāju	
1.2.2.Palielināt mazākumtautību līdzdalību 18. novembra svinībās	Līdzdalības pieaugums	18. novembra svinības atzīmē ne mazāk kā 65% krievvalodīgo	
1.2.3.Palielināt jaunsargu līdzdalību 11. novembra pasākumu atzīmēšanā	Līdzdalības pieaugumus	Bāzes datu apkopošana	
1.2.4.Atbalstīt privātus publiskās vēstures projektus, kas komunicēt Latvijas vēsturi pirms 20. gadsimta	Atbalstīto projektu skaits	Atbalstīti 20 projekti	

1.3.Vēstures izglītība

1.3.1.Reformēt vēstures mācīšanas modeli pamatzglītības līmenī	Jauns vēstures mācīšanas modelis pamatzglītības līmenī	Modelis tiek ieviests visās Latvijas skolās līdz 2022. gadam	
1.3.2.Atbalstīt vēstures didaktikas pētījumus	Pētījumi par vēstures didaktiku latviešu un mazākumtautību skolās	Veikti četri pētījumi	

1.3.3. Atbalstīt vēstures skolotāju mūžizglītības programmas izveidi	Izveidota vēstures skolotāju mūžizglītības programma	Izveidota vēstures skolotāju mūžizglītības programma	
1.3.4. Izveidot publiskās vēstures projektu datu bāzi	Datu bāze	Izveidota publiskās vēstures projektu datu bāze	
1.4. Vēstures pētniecība			
1.4.1. Izveidot Latvijas vēstures vidēja termiņa pētniecības stratēģiju	Vidēja termiņa pētniecības stratēģija	Izveidota Latvijas vēstures vidēja termiņa pētniecības stratēģiju	
1.4.2. Latvijas vēstures pētniecības stipendiju programma	Stipendiju programma	Izveidota Latvijas vēstures pētniecības stipendiju programma	
1.4.3. Atbalstīt novadpētniecības projektus, kas pievēršas lokālajai vēsturei līdz 20. gs.	Novadpētniecības projekti	Atbalstīti 25 novadpētniecības projekti	

Latviešu valoda

Stratēģiskais mērķis: nostiprināt Latviešu valodu kā sabiedrības integrācijas, nacionālās identitātes un demokrātiskās līdzdalības pamatu

Virzieni	Uzdevumi	Rezultāti	Indikatori
1.5.Valsts valodas prasmju pilnveidošana mazākumtautību vidū			
		Savas prasmes kā ļoti labas novērtē 25%, bet kā labas 35% mazākumtautību pārstāvju un respondentu, kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda <i>Kā Jūs novērtētu savas latviešu valodas zināšanas?</i>	Jautājumi ir iekļauti arī KM Mazākumtautību monitoringā Ieteikums turpmāk iekļaut Integrācijas monitoringā

<p>1.5.1.Nodrošināt latviešu valodas apguves pieejamību Latvijā dzīvojošām mazākumtautībām un nepilsoņiem. (Valsts valodas pamatnostādnes 2015.-2020.gadam)</p>	<p>Uzlabota latviešu valodas apguves pieejamība Latvijas iedzīvotājiem, kam tā nav dzimtā valoda.</p>	<p>-Katru gadu latviešu valodu apguvušas vismaz 1000 personas; -Īstenoti vismaz 10 latviešu valodas apmācības projekti; -Pieaudzis pilsonības saņemšanai latviešu valodas eksāmenu sekmīgi nokārtojošo īpatsvars pret eksāmenu kārtojošo skaitu.</p>	
---	---	--	--

<p>1.5.2. Atbalstīt pedagogus, kuri strādā ar bērniem, kuriem ir atšķirīgs latviešu valodas prasmes līmenis (tai skaitā latviešu skolu pedagogiem).</p>	<p>Nodrošināta mācību un metodisko materiālu pieejamība latviešu valodas kā otrās valodas, kā svešvalodas apguvei.</p>	<p>Mācību līdzekļu komplektu skaits latviešu valodas kā svešvalodas apguvei – divi komplekti.</p>	
<p>1.5.3. Nodrošināt latviešu valodas apguves pieejamību Latgales reģionā un pilnveidot latviešu valodas skolotāju, kas strādā ar pieaugušajiem, profesionālo kompetenci.</p>	<p>Attīstītas daudzveidīgas pieejas latviešu valodas apguvē lingvistiski neviendabīgā vidē.</p>	<p>Pedagogu, kuri pilnveido prasmi darbam starpkultūru vidē, bilingvāli, darbā ar pieaugušajiem valodas apguvējiem, meistarklasēs, skaits – 444 pedagogi.</p>	
<p>1.5.4. Nodrošināt iespēju apgūt latviešu valodu notiesātajiem ieslodzījuma vietā.</p>	<p>Ik gadu notiesātie ieslodzījuma vietā apgūst latviešu valodu.</p>	<p>Notiesāto, kas vecāki par 29 gadiem apgūst latviešu valodu ieslodzījuma vietā, skaits gadā.</p>	

1.6. Pozitīvas lingvistiskās attieksmes nostiprināšana pret valsts valodu

	iedzīvotāju, kuru dzimtā valoda nav latviešu valoda un kuri valsts iestādēs/pašvaldības iestādēs lieto galvenokārt vai tikai latviešu valodu	50% mazākumtautību pārstāvju valsts iestādēs/pašvaldības iestādēs lieto galvenokārt vai tikai latviešu valodu	
1.6.1. Īstenot sociālās kampaņas, kas aicina latviešus ar mazākumtautību pārstāvjiem runāt latviešu valodā un kas mazākumtautību pārstāvjus iedrošina runāt latviešu valodā	Sociālās kampaņas	Īstenotas divas atšķirīgas kampaņas	
1.6.2. Rīkot izglītojošus pasākumus par valsts valodas politiku un politikas īstenošanas aktualitātēm.	Izglītojošie pasākumi	160 pasākumi	
1.7. Valodas apmācība			
1.7.1. Ieviest jaunu kompetenču attīstības modeli mazākumtautību skolās, kas paredz latviešu valodas kā vienīgās apmācību valodas pakāpeniski ieviešanu	Jauns kompetenču attīstības modelis	Jaunais modelis tiek ieviests līdz 2022. gadam	

<p>1.7.2.Palielināt atbalstu latviešu valodas pedagogiem profesionālās kompetences pilnveidē un metodikas attīstīšanai</p>	<p>Atbalstu saņēmušo latviešu valodas kā otrās valodas un kā svešvalodas pedagogu, kuri strādā ar pieaugušajiem, skaits</p>	<p>Atbalstu saņēmuši 300 pedagogu</p>	
--	---	---------------------------------------	--

Politikas mērķi, rezultāti un rezultatīvie rādītāji			
Uzdevumi	Rezultāts	Rezultatīvie rādītāji	Piezīmes
2.1. Latviskās identitātes un piederības sajūtas Latvijai stiprināšana, latviešu valodas un kultūras saglabāšana			
2.1.1. Nostiprināt latviešu valodas prasmes Latvijas diasporas pārstāvju vidū, sniedzot atbalstu nedēļas nogales skolu darbībai, latviešu valodas un kultūras apguvei mītnes valstu vispārizglītojošās skolās, kā arī tālmācībai	Nodrošinātas kvalitatīvas un diasporai piemērotas latviešu valodas apmācību iespējas, apmācību procesā iesaistot arvien plašāku ieinteresēto personu loku, tai skaitā atbalstot diasporas skolas un veicot informatīvus pasākumus	<ul style="list-style-type: none"> -Latviešu nedēļas nogales skolu skaits ārpus Latvijas (dinamika) -Nedēļas nogales skolu skaits, kurām sniegts finansiālais atbalsts -Skolēnu skaits (un īpatsvars), kas apmeklē nedēļas nogales skolas - Vecāku īpatsvars, kas ir informēti par nedēļas nogales skolām un citu latviešu valodas saglabāšanai pieejamo atbalstu 	<p>LVA</p> <p>Diasporas monitorings</p>

<p>Pilnveidota nedēļas nogales skolu pedagogu profesionālā kompetence; veikta ikgadēja labāko diasporas izglītības darbinieku un skolēnus apbalvošana ar IZM Atzinības un pateicības rakstu</p>	<p>-Pedagogu kompetences pilnveides kursu un valodas tematikai veltītu konferenču apmeklējušo diasporas nedēļas nogales skolu pedagogu skaits -LVA Facebook grupas dalībnieku skaits</p>	<p>LVA</p>
<p>Palielinās iespējas apgūt latviešu valodu tālmācībā, un arvien vairāk diasporas pārstāvju izmanto brīvi pieejamos mācību līdzekļus latviešu valodas apguvei e-vidē</p>	<p>-Attīstītie tālmācības un pašmācības rīki un programmas, t.sk. interaktīvie materiāli latviešu valodā -Apmācību materiālu unikālo skatījumu un lejupielāžu skaits -LVA mājas lapas lietotāju skaits, kas apmeklē diasporai domātās sadaļas</p>	<p>LVA</p>
<p>Diasporas vecāku vidū palielinājusies izpratne par latviešu valodas saglabāšanas nozīmi</p>	<p>-Diasporas ģimeņu īpatsvars, kurās lieto tikai latviešu vai galvenokārt latviešu valodu -Diasporas pārstāvju, kuriem ir svarīgi, lai bērns brīvi pārvaldītu latviešu valodu īpatsvars -Informatīvi materiāli vecāku informēšanai par daudzvalodības priekšrocībām un latviešu valodas saglabāšanas nozīmi</p>	<p>Diasporas monitorings</p>

<p>Uzlabojas pieejamo mācību līdzekļu kvalitāte un pieejamība - Izstrādāti mācību un metodiskie līdzekļi nedēļas nogales skolām un nodrošināta to plaša pieejamība diasporai (latviešu valodas un nacionālais saturs pa līmeņiem diasporas izglītības iestāžu vajadzībām, centralizēta izglītības programma, integrējot dažādus aspektus, tai skaitā kultūras, vēstures, valodas, patriotisma jautājumus, u.c.)</p>	<p>-Izstrādāta izglītības attīstības koncepcija</p> <p>- Izstrādāts latviešu valodas nacionālais saturs pa līmeņiem diasporas izglītības iestāžu vajadzībām</p> <p>- Izstrādāto mācību līdzekļu latviešu valodas apguvei diasporas bērniem un jauniešiem skaits</p> <p>-Diasporas skolu skaits, kuras saņēmušas grāmatu sūtījumus -</p> <p>-Diasporas skolām piegādāto drukāto mācību materiālu skaits</p>	<p>LVA</p>
<p>Panāktas plašākas latviešu valodas apmācību iespējas diasporas bērniem un jauniešiem to mītnes valstu vispārizglītojošās skolās, kurās šī iespēja ir pieejama un īstenojama</p>	<p>Vispārizglītojošo skolu skaits, kur iespējams apgūt latviešu valodu</p>	<p>LVA</p>
<p>Nodrošināta no Latvijas norīkoto latviešu valodas skolotāju darbība Eiropas skolā</p>	<p>Eiropas skolu skaits</p>	<p>LVA</p>
<p>Attīstīta cieša sadarbība un dialogs ar diasporu izglītības jomā, t.sk. izmantojot sociālos medijus</p>	<p>Palielinājusies diasporas skolotāju apmierinātība ar no LVA saņemto atbalstu, sadarbību, mācību materiāliem</p>	<p>LVA ik gadu organizēta diasporas skolotāju aptauja</p>

	Palielinājies diasporas pārstāvju skaits, kas nokārtojuši konkrēto valsts valodas prasmes eksāmenu	Diasporas pārstāvju skaits, kas nokārtojuši zemāko, vidējo un augstāko VISC līmeņa eksāmenu	LVA
2.1.2.Nostiprināt diasporas pārstāvju, īpaši bērnu un jauniešu, latvisko identitāti un saikni ar Latviju	Diasporas bērniem un jauniešiem nodrošināta iespēja veidot jaunus kontaktu tīklus un stiprināt piederības sajūtu Latvijai, piedaloties nometnēs Latvijā un ārzemēs	-Atbalstīto diasporas bērnu un jauniešu nometņu skaits Latvijā un ārvalstīs -Nometņu un radošo darbnīcu dalībnieku skaits (nometnēs ik gadu piedalījušies vismaz 200 bērni no diasporas un vismaz 100 bērni no Latvijas)	SIF
	Diasporas jauniešiem ir iespēja piedalīties skolēnu apmaiņas programmās un ceļojumos uz Latviju (t.sk. konkursi, kur galvenā balva būtu brauciens uz Latviju)	-Apmaiņas programmās piedalījušos jauniešu skaits -Vizītēs uz Latviju piedalījušos jauniešu skaits	Diasporas organizācijas, LVA
	Valsts institūcijas iesaistītas vasaras prakšu nodrošināšanā diasporas latviešu jauniešiem no dažādām pasaules valstīm	Gadā vismaz 20 jaunieši iziet vasaras praksi	Diasporas organizācijas
	Atbalstīti diasporas organizāciju iedibinātie pasākumi (saieti, semināri, vasaras skolas u.tml.) Latvijā, Eiropā un citos lielākajos latviešu diasporas centros	- Ikgadēji 3x3 saieti Latvijā un ārpus Latvijas, katrs ar vidēji 100 dalībniekiem; - Ikgadējs 2x2 seminārs ar vismaz 60 dalībniekiem -citi pasākumi	PBLA

	Jauniešu forumi Latvijā un ārpus Latvijas	Noorganizēts diasporas jauniešu forums (vismaz viens)	
	Atbalsts diasporas sporta spēlēm reizi 4 gados	Noorganizētas diasporas sporta spēles	
2.1.3. Diasporas pašorganizēšanās veicināšana, t.sk. Latvijas institūciju kapacitātes stiprināšana diasporas sabiedriskās dzīves atbalstam	Palielinājies Latvijas diasporas pārstāvju īpatsvars, kuri zina un ir iesaistījušies diasporas un remigrantu organizācijās un to organizētajos pasākumos.	-Diasporas pārstāvju informētība par diasporas organizācijām (vai ir dzirdējis/-usi) -Diasporas organizāciju dalībnieku skaits un īpatsvars -Diasporas pārstāvju īpatsvars, kas piedalās diasporas Online grupās -Valstu, kurās darbojas Latvijas diasporas organizācijas, skaits -“Ar pasaules pieredzi Latvijā” dalībnieku skaits un citu remigrantu organizāciju vai grupu dalībnieku skaits	Diasporas monitorings Diasporas un remigrantu organizācijas
	Nodrošināts mērķtiecīgs Latvijas valsts atbalsts diasporas un remigrantu organizācijām un to aktivitātēm/ projektiem kultūras, izglītības, pētniecības, ekonomikas, sporta un citās jomās Latvijā un diasporas mītnes zemēs, īpaši uzsverot pasākumus, kas vērsti uz diasporas bērniem un jauniešiem	-Finansējuma apjoms diasporas un remigrantu NVO projektiem -Atbalstīto projektu skaits gadā. - Pasākumi īstenoti vismaz 10 valstīs	SIF
	Stiprināta Latvijas institūciju kapacitāte diasporas sabiedriskās dzīves atbalstam	Pasākumu skaits, kas organizēti ar Latvijas pārstāvniecību atbalstu	ĀM

2.1.4. Informatīvās saiknes uzturēšana ar diasporu, diasporas mediju atbalsts	Nodrošināta diasporas elektronisko mediju attīstība	-Diasporas laikrakstu, radiostaciju un ziņu portālu skaits -Atbalstīto diasporas mediju skaits un finansējuma apjoms -Atbalstīto diasporas mediju ikmēneša unikālo lietotāju skaits un tā dinamika (informācija jāapkopo)	NEPLP
	Ar Latvijas sabiedrisko mediju starpniecību veicināta diasporas iekļaušana Latvijas informatīvajā telpā, nodrošinot diasporas informētību par Latvijā notiekošo un Latvijas sabiedrības informētību par diasporā notiekošo	-Reportāžas, sižeti un citi formāti ziņu, aktuālās informācijas, kultūras un dokumentālajos raidījumos -Satura vienību skaits (un apjoms), ko sabiedriskie mediji un lielākie privātie mediji piedāvā par Latvijas diasporas jautājumiem (Latvijas mediju politikas pamatnostādnes 2016.-2020.g.) - Diasporas pārstāvju īpatsvars, kas reizēm vai regulāri seko līdzī notikumiem Latvijā, izmanto diasporas medijus	NEPLP Diasporas monitorings
	Palielinājusies Latvijas sabiedrisko mediju satura pieejamība ārpus Latvijas	-Interneta vidē pieejamā Latvijas sabiedrisko mediju satura apjoms -visiemltv.lv lietotāju statistika, "21.gadsimta latvietis" mājas lapas lietotāju statistika	NEPLP

	Nodrošināts atbalsts diasporas Interneta portālam (piem., latviesi.com), ko stiprinātu kā centrālo mediju diasporai, notikumu kalendāra, diasporas organizāciju kontaktu tīklu un citas diasporai aktuālas informācijas apkopošanai	Portāls ar diasporai aktuālo centralizēto informāciju	
	Īstenoti diasporas mediju semināri un pieredzes apmaiņas iniciatīvas, lai veicinātu Latvijas un diasporas mediju sadarbību, kā arī diasporas tēmas publicitāti medijos	Semināru skaits (vismaz viens gadā)	
2.2. Diasporas saliedēšana, tās ieguldījuma apzināšana un mērķtiecīga iesaistīšana Latvijas tautsaimniecības un zinātnes attīstībā			
2.2.1. Diasporas un remigrantu satikšana un mērķtiecīga iesaistīšana Latvijas ekonomikā, zinātnē, sabiedriskajā un kultūras dzīvē	Apzināti un satīkloti diasporas un Latvijas izcelsmes uzņēmēji, profesionāļi un zinātnieki, kuri vēlētos saglabāt saikni ar Latviju un tiešā vai netiešā veidā sniegt ieguldījumu valsts attīstībā, izstrādājot tīklošanās rīkus piemērotākajās platformās (LinkedIn, Facebook vai oriģinālas platformas)	<ul style="list-style-type: none"> - Izveidoti tīklošanās rīki/ platformas ekonomiskās sadarbības ar diasporu nodrošināšanai - Tīklošanās platformu dalībnieku skaits - LIAA diasporas kontaktu skaits, ar kuriem notiek sadarbība; - Diasporas organizāciju satīklotu profesionāļu skaits dažādās grupās 	LIAA, LZA, PBLA, ELA, LU, ĀM

	<p>Sniegts atbalsts diasporas un remigrantu tīklošanās pasākumu - forumu, konferenču, diskusiju, vizīšu - norisei; palielinājies to biežums un popularitāte diasporas vidū</p>	<p>-Atbalstīto tīklošanās pasākumu un vizīšu skaits - PLEIF un PLZK dalībnieku skaits (turpināta regulāra norise) - konferences diasporai dalībnieku skaits (turpināta regulāra norise) - Citu tīklošanās pasākumu (LIAA, ELA u.c.) dalībnieku skaits</p>	<p>LIAA, PBLA u.c.</p>
	<p>Attīstīti un nodrošināti efektīvi risinājumi cilvēku ar ārvalstu pieredzi (gan ārvalstīs, gan Latvijā dzīvojošo) zināšanu pārnesēi dažādās jomās un līmeņos, diasporas potenciāla izmantošanai eksporta, investīciju, inovāciju un tūrisma jomā un Latvijas uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšanā</p>	<p>- Īstenoti dažādi instrumenti un programmas diasporas ekonomiskās iesaistes veicināšanai - Dažādās LIAA programmās un pasākumos iesaistīto dalībnieku skaits - Palielinājies diasporas pārstāvju Latvijas apmeklēšanas biežums un uzturēšanās ilgums pēdējā gada laikā</p>	<p>LIAA Diasporas monitorings</p>
	<p>Nodrošināta diasporas pārstāvju informētība par iespējām veidot ekonomisko sadarbību, atbalsta instrumentiem un iespējām iesaistīties Latvijas tautsaimniecības attīstības veicināšanā</p>	<p>-Diasporas pārstāvji (jo īpaši, uzņēmēji) ir informēti par LIAA un tās piedāvātajām iespējām -Palielinājies diasporas pārstāvju īpatsvars, kas plāno vai pieļauj iespēju nākotnē nodibināt uzņēmumu Latvijā, izveidot vai</p>	<p>Diasporas monitorings</p>

		palīdzēt izveidot biznesa sadarbību ar Latvijas partneriem	
	Pastiprināta sadarbība ar diasporas zinātniekiem un studentiem	-Diasporas zinātnieku vieslekcijas Latvijā -Sadarbības projekti ar diasporas zinātniekiem -Diasporas jauniešu skaits, kas izvēlas studijas Latvijā	Informācija nav pieejama, tā būtu jāapkopo augstskolām
	Turpināta un paplašināta PBLA uzsāktā diasporas uzņēmēju mentoringa programma	-Apmācīto programmas dalībnieku skaits -Iesaistīto mentoru skaits	
2.2.2. Izpratnes veicināšana Latvijā un ārzemēs par diasporu un tās ieguldījumu, migrācijas un diasporas procesu pētniecība	Veicināta emigrācijas un trimdas vēstures un kultūras apzināšana, saglabāšana, izpēte un informācijas izplatīšana Latvijā	-Atbalstīto projektu skaits -Atbalstīto pasākumu (konferenču, izstāžu u.c.) apmeklētāju skaits	
	Apzināts diasporas pienesums Latvijas ekonomikā, par to informēta sabiedrība	Ad-hoc pētījums	
	Atbalstīti dažādi starpdisciplināri pētījumi par diasporu, tās vajadzībām, problēmjautājumiem; īpaši pētīti aktuālie jautājumi – emigrācijas un remigrācijas apjoms, identitāte un piederības sajūta, izglītība, bērni un jaunieši	-Pētījumu skaits diasporas un migrācijas jomā (vismaz divi pētījumi gadā, ieskaitot diasporas monitoringu). -Pētījumu materiāli publiski pieejami; -Konferenču vai semināru par aktuālajiem migrācijas jautājumiem skaits	

	Ik trīs gadus veikta diasporas aptauja - diasporas monitorings, sekojot līdzi attieksmju un situācijas izmaiņām diasporā	Diasporas monitorings (divi viļņi plāna darbības laikā)	
2.3.Diasporas pilsoniskās un politiskās līdzdalības veicināšana			
2.3.1.Diasporas interešu pārstāvniecība Latvijā	Diasporas organizācijas ir iesaistījušās rīcībpolitikas dokumentu izstrādē un tiesību aktu projektu izstrādē un apspriešanā. Izvērtēts tiesiskais regulējums, kas ļautu nodrošināt, ka diasporas intereses ir izvērtētas un ņemtas vērā valsts un pašvaldību līmenī. Remigrantu organizācijas pārstāvji iesaistīti darba grupā diasporas politikas jautājumos.	Izskatīto politikas dokumentu skaits, sniegto komentāru skaits, dalības darba grupās un sēdēs skaits	Diasporas organizācijas
	Nodrošināta algota atbalsta persona Rīgā, kas seko līdzi diasporas interešu ievērošanai lēmumu pieņemšanas procesā Latvijā un diasporas minēšanai un iekļaušanai 'horizontālā veidā' dažādos politikas plānošanas dokumentos	Vismaz viena algota pilna laika atbalsta persona Rīgā	Diasporas organizācijas
	Attīstīta pastāvīga sadarbības platforma pasaules pieredzes un zināšanu pārnesei dažādās nozarēs	Izstrādāta platforma	Diasporas organizācijas

2.3.2.Diasporas pilsoniskās un sabiedriskās līdzdalības veicināšana	Panākts, ka vēlēšanu procesos piedalās pēc iespējas plašāks ārvalstīs dzīvojošo Latvijas pilsoņu loks, palielinot vēlēšanu iecirkņu skaitu	-Vēlēšanu iecirkņu skaits -Ārpus Latvijas vēlējušo skaits (personas) procentos no ārvalstīs reģistrēto pilsoņu skaita -Latvijas politiķu vizīšu pie diasporas pārstāvjiem skaits - Sagatavots regulējums vai cits dokuments attiecībā uz attālinātās balsošanas kārtības ieviešanu ārvalstīs dzīvojošajiem Latvijas pilsoņiem	CVK
	Diaspora ir plaši pārstāvēta Latvijas sabiedriskajā dzīvē	Diasporas pārstāvju skaits (%), kas ir ziedojuši kādam mērķim, parakstījuši petīcijas (tostarp manabalss.lv) vai piedalījušies piketos, mītiņos un demonstrācijās, streikos	Diasporas monitorings
2.3.3.Latvijas pilsoņu skaita pieauguma veicināšana	Pieaug Latvijas pilsonībā reģistrēto skaits ārvalstīs	-Latvijas pilsonībā reģistrēto skaits ārvalstīs -Latvijas valstspiederīgajiem ārvalstīs dzimušo bērnu īpatsvars, kam piešķirta Latvijas pilsonība	PMLP

2.4. Atbalsta sniegšana tiem, kuri vēlas atgriezties vai ir atgriezušies

2.4.1. Stiprināt pašvaldību lomu saiknes ar diasporu uzturēšanā un remigrācijas atbalsta pasākumu sniegšanā	Pašvaldībās veiktas aktivitātes, lai uzturētu saikni ar diasporu, veicinot remigrāciju (nozīmēta persona, kas atbild par saiknes uzturēšanu ar diasporu un atbalstu remigrantiem, izstrādāts remigrācijas grozs utml.)	Pašvaldību skaits, kas izstrādājušas lokālus instrumentus vai veic pasākumus saiknes uzturēšanai ar diasporu un remigrācijas atbalstam	Atsevišķa pašvaldību aptauja
	Seminārs pašvaldību pieredzes apmaiņai darbam ar diasporu	Seminārs	
2.4.2. Atbalsts, iekļaujoties Latvijas darba tirgū	Nodrošināta efektīva informācijas apmaiņa starp Latvijas darba devējiem un potenciālajiem darbiniekiem ārvalstīs, radot nosacījumus remigrācijai tiem, kuri to vēlētos	-Diasporas pārstāvju skaits, kuri ir apmierināti ar informācijas pieejamību par darba piedāvājumiem Latvijā un ir informēti par uzņēmējdarbības uzsākšanai pieejamo atbalstu Latvijā -NVA portālu lietotāju statistika par meklējumiem no ārvalstīm latviešu valodā	Diasporas monitorings
	Īpašs atbalsts, iekļaujoties darba tirgū, t.sk. prasmju atsvaidzināšanai un atbalsts uzņēmējdarbības uzsākšanai	Diasporas pārstāvju un remigrantu skaits, kuri izmantojuši īpašos atbalsta pasākumus (būtu nepieciešams NVA piefiksēt informāciju par indivīda statusu)	Šobrīd šāds īpašs atbalsts remigrantiem nav pieejams

2.4.3. Atbalsts latviešu valodas apguvei remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem	Nodrošināta Latvijā pastāvīga iespēja kursos apgūt latviešu valodu remigrantiem un viņu ģimenes locekļiem. (Valsts valodas pamatnostādnes 2015.-2020.gadam)	Latviešu valodas kursu dalībnieku - remigrantu skaits	LVA, IZM
2.4.4. Labo piemēru apzināšana un popularizēšana	Labās prakses piemēru un veiksmes stāstu integrācijas kontekstā apzināšana un popularizēšana	Izveidoti raidījumi, programmas	NEPLP
2.4.5. Mazinātas ārvalstīs iegūtas kvalifikācijas atzīšanas birokrātiskās barjeras, īpašu uzmanību pievēršot reglamentētajām profesijām	Augsti kvalificētiem speciālistiem no pasaulē atzītām augstskolām vai profesionālajām skolām ir viegli un ērti panākt izglītības diploma pielīdzināšanu Latvijā	Veikti pasākumi birokrātisko procedūru mazināšanai, izglītības dokumentu pielīdzināšanas atvieglošanai	IZM
2.4.6. Diasporas jauniešu piesaistīšana Latvijas skolām un augstskolām	Diasporas jaunieši ir informēti par iespējām mācīties un studēt Latvijā, un skolas un augstskolas apzinās un aktīvi orientējas uz diasporas jauniešiem kā mērķa grupu	Seminārs par diasporas jauniešu piesaistes iespējām Latvijas skolām un augstskolām, t.sk. tām, kurās šobrīd tiek piedāvāta tālmācība, t.sk. ar to saistītajiem izaicinājumiem un risinājumiem	IZM
2.4.7. „Vienas pieturas” principa nodrošināšana, vienuviet sniedzot pakalpojumus, informāciju un konsultācijas par jautājumiem, kas saistīti ar atgriešanos Latvijā - gan klātienē, gan attālināti	Ieviests “Vienas pieturas” princips konsultāciju sniegšanā remigrantiem (iespējams apvienot ar trešo valstu pilsoņiem)	-Kontaktpunktu skaits -Apkalpoto personu skaits	VARAM vai cita atbildīgā institūcija
	Mājas lapa, kurā vienkāršā veidā tiek sniegtas atbildes uz remigrantiem aktuāliem jautājumiem (iespējams to veidot uz integration.lv bāzes), sasaistot to ar Vienas pieturas aģentūru	Mājas lapas unikālo apmeklētāju skaits	VARAM, Drošā māja un/vai cita atbildīgā institūcija

	Izstrādāta infografika par nodokļu, pabalstu, sociālā nodrošinājuma un veselības aprūpes jautājumiem, pārceļoties uz Latviju	Izstrādāta infografika	
2.4.8. Diasporas informētība par piedāvātajām iespējām	Diasporas pārstāvji ir informēti par valsts piedāvāto atbalstu, atgriežoties Latvijā, ka arī latviskās identitātes saglabāšanas iespējām diasporā	Informētība par remigrācijas atbalsta pasākumiem un diasporas līdzdalības iespējām (diasporas nedēļas nogales skolām, nometnēm, diasporas organizācijām, diasporas medijiem)	Diasporas monitorings
2.4.9. Atbalsts skolēniem, kas atgriežas/iekļaujas Latvijas izglītības sistēmā – pastāvošā atbalsta mehānisma pilnveide un paplašināšana, nodrošinot diasporas bērnu labāku iekļaušanās Latvijas izglītības sistēmā	Pilnveidota Latvijas pedagogu profesionālā kompetence darbā ar remigrējušiem skolēniem	Pedagogu skaits, kuri pilnveidojuši profesionālās prasmes darbā ar remigrējušajiem bērniem	IZM, LVA
	Nodrošinātas sagatavošanās nometnes bērniem, kuri plāno uzsākt mācības Latvijas skolās, uzlabojot valodas prasmes, sniedzot padziļinātu informāciju par Latvijas kultūru, vēsturi, un mācību procesu	Nometņu un to dalībnieku skaits	
	Apkopota un publicēta informācija par skolām, kurās pieejami pedagogi, kas sagatavoti darbam ar no ārvalstīm remigrējušiem bērniem	Saraksts	IZM, LVA

Pieejami intensīvie latviešu valodas kā svešvalodas (vai, ideālā gadījumā, mantojuma valodas) sagatavošanās kursi skolēniem-iesācējiem	Kursu un to apmeklētāju skaits	IZM, LVA
Regulāri apkopota informācija no skolām par remigrējušo skolēnu skaitu, vecumu, izglītības iestāžu piedāvāto atbalsta pasākumu klāstu skolēnu iesaistīšanai izglītības iestādēs (Izglītības attīstības pamatnostādņu 2014.–2020.gadam īstenošanas plāns 2015.–2017.gadam). Paaugstinātas piemaksas par darbu ar šiem skolēniem un/vai papildus atbalsta personāls skolām, kurās šādu bērnu ir daudz.	Apkopotā informācija	IZM/ pašvaldības
Organizēti semināri, nodrošinot aktuālas informācijas, rekomendāciju, konsultāciju un pozitīvās prakses piemēru jauniebraucēju un remigrantu veiksmīgai iekļaušanai skolā apmaiņu; labās prakses piemēri publicēti arī LVA Interneta vietnē.	Semināru skaits (vismaz viens gadā)	IZM, LVA
Izstrādāti metodiskie norādījumi/ vadlīnijas jauniebraucēju un remigrantu bērnu uzņemšanai un integrēšanai Latvijas skolās	Izstrādātas vadlīnijas	IZM
Izstrādātas vadlīnijas bērna sagatavošanai mācībām Latvijā: veicamie priekšdarbi, mācību process, pieejamais atbalsts u.c. ; informācija publicēta LVA mājas lapā	Izstrādātas vadlīnijas	IZM, LVA

POLITIKAS MĒRĶI, REZULTĀTI UN REZULTĀTĪVE RĀDĪTĀJI

Uzdevumi	Rezultāts	Rezultatīvie rādītāji <i>(rādītāji norādīti par visām citu valstu pilsoņu grupām kopumā, taču nepieciešams mērīt arī par katru no grupām atsevišķi - trešo valstu pilsoņi, ES/EEZ pilsoņi, starptautiskās aizsardzības saņēmēji, lai novērtētu atšķirību mērķa grupu vidū, kā arī lai ņemtu vērā viņu atšķirīgās vajadzības)</i>	Piezīmes
3.1. KOORDINĀCIJAS VEICINĀŠANA			
3.1.1. Vienas pieturas principa ieviešana (vienas pieturas aģentūra). Šīs aģentūras nozīmīgāka funkcija - informācijas sniegšana telefoniski (konsultāciju tālrunis) un elektroniski (izmantojot interneta vietni www.integration.lv). Iespējams izmantot jau pastāvošo Valsts un pašvaldību vienoto klientu apkalpošanas centru tīklu.	Pilnveidots vienas pieturas aģentūru tīkls.	Pilnveidots vienas pieturas aģentūru tīkls un pakalpojumu pieejamība reģionos.	
	Mājaslapa www.integration.lv pielāgota attiecīgo mērķa grupu vajadzībām.	Mājaslapa www.integration.lv pielāgota attiecīgo mērķa grupu vajadzībām, iekļaujot visas jauniebraucēju grupas.	
	Pieaudzis apkalpoto interesentu telefoniski vai elektroniski skaits.	Apkalpoto interesentu telefoniski vai elektroniski skaita pieaugums.	Pakalpojumu sniedzēja dati.
	Personu, kas uzskata, ka nepieciešamā informācija par imigrāciju un dzīves uzsākšanu Latvijā ir viegli pieejama, īpatsvara pieaugums.	Personu, kas uzskata, ka nepieciešamā informācija par imigrāciju un dzīves uzsākšanu Latvijā ir viegli pieejama, īpatsvars.	Jauns jautājums, jāparedz tā iekļaušana Jauniebraucēju integrācijas monitoringā.
3.2. STARPKULTŪRU DIALOGA UN TOLERANCES PRET IMIGRANTIEM VEICINĀŠANA			

3.2.1. Nodrošināt apmācības speciālistiem un pakalpojumu sniedzējiem (t.sk. valsts un pašvaldību iestāžu darbiniekiem, pedagogiem, medicīnas personālam, u.c.) un darba devējiem par starpkultūru komunikāciju, pretdiskrimināciju un dažādību	Izstrādāts kurss starpkultūru dialoga un tolerances veicināšanai dažādām mērķauditorijām (piemēram, kurss pedagogiem sadarbībā ar IZM, kurss ārstniecības personālam sadarbībā ar VM; kurss speciālistiem sadarbībā ar Valsts administrācijas skolu)	Sagatavoti jauni starpkultūru dialoga un tolerances veicināšanas kursi dažādām mērķauditorijām	
	Palielinājies apmācīto speciālistu, pakalpojumu sniedzēju un darba devēju skaits	Apmācīto speciālistu, pakalpojumu sniedzēju un darba devēju skaits	
	Palielinājies darba devēju, kas saskata dažādības pievienoto vērtību, īpatsvars	Darba devēju, kas saskata dažādības pievienoto vērtību uzņēmuma attīstībai, īpatsvars	Jauns jautājums. Jāparedz tā ieļaušana valsts finansētās aptaujās, piemēram, CSP regulārajā darba devēju aptaujā (<i>ja iespējams par to vienoties ar CSP</i>).

⁴⁶¹ <http://incsr.eu/lv/novertejums/ilgtspejas-indekss/>

	Palielinājies darba devēju īpatsvars, kas būtu gatavi pieņemt darbā imigrantu, un pieaugusi citu valstu pilsoņu nodarbinātība	- Darba devēju, kas pieņemtu darbā imigrantu, īpatsvars -Nodarbināto citu valstu pilsoņu īpatsvars (%) -Citu valstu pilsoņu īpatsvars, kas strādā vēlamā profesijā (%)	Darbaspēka apsekojums (CSP) Jautājumi par darba devējiem un par vēlamo profesiju jāiekļauj Jauniebraucēju monitoringā, Integrācijas monitoringā.
	Palielinājusies iedzīvotāju bez Latvijas pilsonības pārliecība, ka viņu ekonomiskai līdzdalībai nav šķēršļu	- Personu bez Latvijas pilsonības, kas jūt, ka viņu ekonomiskai līdzdalībai nav šķēršļu, īpatsvars (nejūt šķēršļus nodarbinātības uzsākšanai savas pilsoniskās piederības dēļ) - Citu valstu pilsoņu vidējais atalgojums, salīdzinājumā ar vietējiem iedzīvotājiem	- Jauns jautājums. Jāparedz iekļaušana Jauniebraucēju monitoringā, Integrācijas monitoringā; -CSP Darbaspēka apsekojums (<i>ja iespējams vienoties par šādas informācijas aprēķinu</i>).
	Samazinājies personu, kas saskaras ar diskrimināciju etniskās vai pilsoniskās piederības dēļ darba vietā, īpatsvars	- Personu, kas saskaras ar diskrimināciju etniskās vai pilsoniskās piederības dēļ darba vietā, īpatsvars - Iedzīvotāju, kuri nevēlas strādāt kopā ar cittautiešiem, īpatsvars	Jauns jautājums. Jāparedz iekļaušana Jauniebraucēju monitoringā, Integrācijas monitoringā Alternatīva: LCC, Tiesībsarga biroja dati (gadījumu skaits)

	Samazinājies personu, kas saskaras ar diskrimināciju etniskās vai pilsoniskās piederības dēļ, saņemot pakalpojumus valsts un pašvaldību iestādēs, Īpatsvars	Personu, kas saskaras ar diskrimināciju etniskās vai pilsoniskās piederības dēļ, saņemot pakalpojumus valsts un pašvaldību iestādēs, Īpatsvars	Jauns jautājums. Jāparedz iekļaušana Jauniebraucēju monitoringā, Integrācijas monitoringā
3.2.2.Organizēt sabiedrības informēšanas un izpratnes paaugstināšanu veicinošas kampaņas, kas veicina izpratni par diskriminācijas jautājumiem, atspoguļo imigrācijas pievienoto vērtību (tajā skaitā ekonomisko), veicina nepastarpinātu saskarsmi starp imigrantiem un vietējiem iedzīvotājiem	Palielinājies iedzīvotāju, kuriem ir pozitīva attieksme pret imigrāciju, Īpatsvars	-Iedzīvotāju, kuri saskata imigrācijas ekonomisko pienesumu, Īpatsvars - Iedzīvotāju, kuriem ir pozitīva attieksme pret imigrāciju no trešajām valstīm, Īpatsvars - Iedzīvotāju, kuriem ir pozitīva attieksme pret imigrāciju no ES/EEZ dalībvalstīm, Īpatsvars - Iedzīvotāju, kuri uzskata, ka Latvijai jāuzņem patvēruma meklētāji un bēgļi, Īpatsvars	-Eurobarometer -Jāparedz iekļaušana Integrācijas monitoringā
	Palielinājies iedzīvotāju, kuri zina, kā reaģēt diskriminācijas gadījumā, Īpatsvars	-Iedzīvotāju, kuri zina, kā reaģēt diskriminācijas gadījumā, Īpatsvars -Iesniegumu par diskriminācijas gadījumiem etniskās vai pilsoniskās piederības dēļ skaits	Jauns jautājums. Jāparedz iekļaušana Jauniebraucēju monitoringā, Integrācijas monitoringā -LCC, Tiesībsarga biroja dati
	Samazinājies iedzīvotāju, kuri negribētu dzīvot kaimiņos imigrantam, Īpatsvars	-Iedzīvotāju, kuri nevēlētos dzīvot kaimiņos imigrantam, Īpatsvars -Iedzīvotāju, kuri nevēlētos dzīvot kaimiņos musulmaņiem, ebrejiem, romiem Īpatsvars	Eiropas Sociālais Pētījums Alternatīva: Jāparedz iekļaušana Integrācijas monitoringā

	Samazinājies iedzīvotāju, kuri saskata apdraudējumu imigrācijā, īpatsvars;	Iedzīvotāju, kuri saskata apdraudējumu valsts drošībai imigrācijā, īpatsvars	Jauns jautājums. Jāparedz iekļaušana Integrācijas monitoringā. Alternatīva: SKDS aptaujas
	Samazinājies personu, kas saskaras ar diskrimināciju etniskās vai pilsoniskās piederības dēļ, īpatsvars	Personu, kuri saskārušies ar diskrimināciju etniskās vai pilsoniskās piederības dēļ pēdējā gada laikā, īpatsvars	Jāparedz iekļaušana Jauniebraucēju monitoringā, Integrācijas monitoringā. Papildus: LCC, Tiesībsarga biroja dati
3.2.3. Mediju pārstāvju, žurnālistu un redaktoru izglītošana par starpkultūru komunikācijas, pretdiskriminācijas un tolerances jautājumiem, lai novērstu viltus ziņu izplatīšanu vai tēmas sensacionalizēšanu.	Izstrādāts apmācību kurss mediju pārstāvjiem	Kurss mediju pārstāvjiem - žurnālistiem, redaktoriem, mediju vadītājiem, apskatot dažādus tematiskos blokus: migrācijas tendences, jauniebraucēju statistiskais portrets, pretdiskriminācija, stereotipizēšana, faktu pārbaude, dažādība, uzņemošās sabiedrības loma.	
	Apmācīti žurnālisti un redaktori	Apmācīto žurnālistu un redaktoru skaits	
3.3.LATVIEŠU VALODAS APGUVES VEICINĀŠANA			
3.3.1.Nodrošināt valsts apmaksātus latviešu valodas kursus visiem imigrantiem (gan trešo valstu pilsoņiem, gan ES/EEZ pilsoņiem) un starptautiskās aizsardzības saņēmējiem, pielāgojot kursu	- Nodrošināta latviešu valodas apmācība trešo valstu pilsoņiem, ES/EEZ valstu pilsoņiem, starptautiskās aizsardzības saņēmējiem	Trešo valstu pilsoņu, ES/EEZ valstu pilsoņu, starptautiskās aizsardzības saņēmēju skaits, kam nodrošināta valsts apmaksāta latviešu valodas apmācība (šo rādītāju papildus var izteikt procentuāli no kopējā mērķa grupas skaita, lai veiksmīgi reaģētu uz mērķa grupas apjoma izmaiņām)	

<p>saturu attiecīgās imigrantu grupas vajadzībām vismaz A2 līmenī (ikdienas saziņa, profesionālā leksika, kursi ar vai bez starpvalodas, kursi personām bez rakstītprasmes). Kursu noslēgumā veikt kursu apmeklētāju viedokļa apkopojumu, lai identificētu nepieciešamos uzlabojumus – cik lielā mērā kursi palīdzēs veikt nepieciešamās aktivitātes Latvijas sabiedrībā, tā veicinot integrāciju. Paredzot pastāvīgu valsts budžeta finansējumu, ir iespējams nodrošināt latviešu valodas kursu nepārtrauktību un pēctecību.</p>	<p>Palielinājies kurss pozitīvi novērtējušo dalībnieku īpatsvars</p>	<p>Kursus pozitīvi novērtējušo dalībnieku īpatsvars</p>	<p>Apmācību kursa noslēgumā veikta dalībnieku aptauja.</p>
	<p>Pieaudzis latviešu valodas prasmju un lietojuma līmenis</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Latviešu valodas prasmes pārbaudi nokārtojušo skaits (PUA vai pilsonības iegūšanai) - Latviešu valodas prasmju līmenis citu valstu pilsoņu vidū (pašvērtējums, izsniegtie sertifikāti) - Citu valstu pilsoņu motivācija apgūt latviešu valodu - Vēlme lietot latviešu valodu ikdienas saziņā - Faktiskais latviešu valodas lietojums dažādās sadzīves situācijās (darba vietā, pakalpojumu saņemšanas vietās, izklaides vietās, mājās, utt.) - Nevienlīdzīga attieksme valodas lietojuma dēļ - Diskriminācijas gadījumu valodas prasmju dēļ īpatsvars 	<p>Jāparedz jautājumu iekļaušana Jauniebraucēju monitoringā, Integrācijas monitoringā par valodas apguves motivāciju, lietojumu, diskrimināciju.</p> <p>Papildus: PMLP dati (par PUA un pilsonību), Tiesībsarga dati (diskriminācijas gadījumu skaits).</p>
<p>3.3.2. Apmācīt atbalsta personas, kas nodrošinātu latviešu valodas apguvi darba vietā, sniedzot atbalstu profesionālās leksikas apgūvē un darba kultūras izpratnē. Šī programma var būt īpaši mērķēta uz starptautiskās aizsardzības saņēmēju atbalstu, taču</p>	<p>Izstrādāta atbalsta personu valodas apguvei pie darba devēja apmācību programma</p>	<p>Izstrādāta jauna programma</p>	
	<p>Apmācītas atbalsta personas</p>	<p>Apmācīto atbalsta personu skaits</p>	
	<p>Citu valstu pilsoņu līdzdalība valodas apgūvē darba vietā</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Citu valstu pilsoņu, kas saņēmuši atbalstu valodas apguvei darba vietā, skaits - Atbalsta programmā iesaistīto darba devēju skaits 	

neizslēdz atbalstu citām jauniebraucēju grupām.			
3.3.3. Apmācīt atbalsta personas darbam ar citu valstu pilsoņiem - bērniem vispārējās izglītības iestādēs, lai veicinātu latviešu valodas apguvi un paātrinātu iekļaušanos vispārējā apmācību plūsmā (iespējams saistīt ar atbalstu remigrantu bērniem)	Izstrādāta atbalsta personu mācību procesa atvieglošanai apmācību programma Veicināta citu valstu pilsoņu bērnu piekļuve vispārējai izglītībai	- Izstrādāta jauna programma - Apmācīto atbalsta personu skaits - Citu valstu pilsoņu - bērnu skaits valsts finansētās vispārējās izglītības iestādēs - Citu valstu pilsoņu - bērnu latviešu valodas zināšanu līmenis - Citu valstu pilsoņu - bērnu latviešu valodas lietojums - Citu valstu pilsoņu - bērnu izglītības rezultāti, salīdzinājumā ar vietējiem bērniem - Citu valstu pilsoņu - bērnu veiksmīgo pieteikumu studijām Latvijas augstskolās īpatsvars - Augstskolu beidzēju - citu valstu pilsoņu īpatsvars	IZM dati Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas monitorings
3.4. SOCIĀLKULTURĀLĀS INTEGRĀCIJAS UN LĪDZDALĪBAS VEICINĀŠANA			
3.4.1. Pilnveidot pirms ierašanās Latvijā pieejamo informāciju	Pilnveidota tiešsaistes platforma www.integration.lv .		
	Izstrādāta Jauniebraucēja ceļa karte.	- Izstrādāta Jauniebraucēja ceļa karte, kas pieejama vairākās svešvalodās elektroniski - Jauniebraucēju, kuri jūtas aicināti Latvijā, īpatsvara pieaugums	Jauns jautājums, jāparedz tā iekļaušana Jauniebraucēju integrācijas monitoringā.
3.4.2. Apmācīt speciālistus specifisko uzņemšanas vajadzību identificēšanā un	Apmācīti speciālisti specifisko uzņemšanas vajadzību noteikšanā		

Eiropas Patvēruma atbalsta biroja rīka izmantošanā patvēruma procedūras laikā			
	Pieaudzis starptautiskās aizsardzības saņēmēju īpatsvars, kuri novērtē saņemto integrācijas atbalstu kā atbilstošu	Pieaudzis starptautiskās aizsardzības saņēmēju īpatsvars, kuri novērtē saņemto integrācijas atbalstu kā atbilstošu	PROVIDUS pētījuma NIEM dati, var paredzēt jautājuma iekļaušanu Jauniebraucēju integrācijas monitoringā.
3.4.3.Nodrošināt ievadkursus par Latviju, tās politisko sistēmu, Latvijas darba tirgu, sociālās un veselības aprūpes sistēmām un citiem pieejamajiem atbalsta veidiem, par sadzīvi un ikdienu. Papildus speciāla kursa izstrādei, šīs tēmas iespējams integrēt latviešu valodas kursu programmā. Kursiem jābūt pieejamiem regulāri (viens apmācību cikls tiek uzsākts ik mēnesi), lai informatīvs atbalsts var tikt sniegts pēc iespējas ātrāk pēc ierašanās valstī	Izstrādāta sociālkulturālās integrācijas apmācību programma	Izstrādāta apmācību programma	
	Apmācīti jauniebraucēji	-Apmācīto jauniebraucēju skaits (šo rādītāju var izteikt procentuāli no kopējā mērķa grupas skaita, lai veiksmīgi reaģētu uz mērķa grupas apjoma izmaiņām) -Motivācija apmeklēt integrācijas kursus - Informētība par integrācijas kursiem un to pieejamību	Jāparedz jautājumu iekļaušana Jauniebraucēju monitoringā, Integrācijas monitoringā.
	Palielinājies kursus pozitīvi novērtējušo dalībnieku īpatsvars	- Kursus pozitīvi novērtējušo dalībnieku īpatsvars - Integrācijas kursu satura atbilstība mērķa grupas vajadzībām	Apmācību kursa noslēgumā veikta dalībnieku aptauja, Jāparedz jautājumu iekļaušana Jauniebraucēju monitoringā, Integrācijas monitoringā.

<p>3.4.4. Ieviest atbalsta programmu jauniebraucēju NVO kapacitātes paaugstināšanai, līdz ar to veicinot mērķa grupas interešu pārstāvniecību un pilsonisko līdzdalību personu bez Latvijas pilsonības vidū. Atbalsta programmas ietvaros iespējams veikt apmācības NVO pārstāvjiem par personām bez Latvijas pilsonības pieejamo atbalstu un līdzdalības iespējām, tā veidojot multiplikatoru tīklu, kam ir tieša komunikācija ar mērķa grupu, kā arī atbalstīt konkrētus projektus un aktivitātes, ko izstrādā un ievieš šīs NVO. Nepieciešams turpināt atbalstu jau aizsāktām iniciatīvām kā NVO Dialoga platformu, stiprinot to rīcības efektivitāti.</p>	<p>Apmācīti jauniebraucēju NVO un neformālo apvienību un kopienu pārstāvji</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Apmācīto jauniebraucēju NVO pārstāvju skaits - Apmācīto jauniebraucēju kopienu pārstāvju skaits 		
	<p>Atbalstīti uz jauniebraucēju interešu pārstāvniecību vērsti projekti</p>	<p>Atbalstīto uz jauniebraucēju interešu pārstāvniecību vērsto projektu skaits</p>		
	<p>Palielinājies personu bez Latvijas pilsonības īpatsvars, kuri jūtas, ka viņu intereses Latvijā tiek pārstāvētas</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Personu bez Latvijas pilsonības īpatsvars, kuri jūtas, ka viņu intereses Latvijā tiek pārstāvētas (var salīdzināt ar pilsoņu viedokli) - Citu valstu pilsoņu, kas iesaistījušies NVO darbībā, īpatsvars - Citu valstu pilsoņu vai viņu intereses pārstāvošo NVO iesaistīšanās konsultatīvajās padomēs un cita veida sadarbībā ar valsts un pašvaldību iestādēm - Citu valstu pilsoņu, kas piedalās pašvaldību vēlēšanās, īpatsvars (attiecas uz ES pilsoņiem) - Citu valstu pilsoņu, kuri jūtas, ka viņi spēj ietekmēt politiskos procesus Latvijā, īpatsvars 	<p>Jauni jautājumi. Jāparedz jautājumu iekļaušana Jauniebraucēju monitoringā, Integrācijas monitoringā.</p> <p>Centrālās vēlēšanu komisijas dati par pašvaldību vēlēšanām.</p>	

<p>3.4.5. Veicināt citu valstu pilsoņu piederības sajūtu Latvijai, sinerģijā ar citām sabiedrības saliedētības veicināšanas aktivitātēm</p>	<p>Palielinājies citu valstu pilsoņu skaits, kas jūtas piederīgi Latvijai</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Citu valstu pilsoņu īpatsvars, kas jūtas piederīgi Latvijai - Citu valstu pilsoņu īpatsvars, kas jūtas, ka Latvijas sabiedrība viņus uzņem - Citu valstu pilsoņu īpatsvars, kas ieguvuši Latvijas pilsonību - Pirmreizējo pastāvīgās uzturēšanās atļauju ieguvušo personu īpatsvars - Citu valstu pilsoņu, kas plāno palikt uz dzīvi Latvijā, īpatsvars. 	<p>PMLP dati (PUA ieguvušo īpatsvars), papildus mērījumu veikšanai ir jāparedz atbilstošu jautājumu iekļaušana Trešo valstu valstspiederīgo integrācijas monitoringā, Integrācijas monitoringā.</p>
	<p>Palielinājies personu bez Latvijas pilsonības skaits, kuri jūtas, ka viņu intereses Latvijā tiek pārstāvētas</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Personu bez Latvijas pilsonības īpatsvars, kuri jūtas, ka viņu intereses Latvijā tiek pārstāvētas (var salīdzināt ar pilsoņu viedokli) - Citu valstu pilsoņu, kas iesaistījušies NVO darbībā, skaits - Citu valstu pilsoņu vai viņu intereses pārstāvošo NVO iesaistīšanās konsultatīvajās padomēs un cita veida sadarbībā ar valsts un pašvaldību iestādēm - Citu valstu pilsoņu, kas piedalās pašvaldību vēlēšanās, skaits (attiecas uz ES pilsoņiem) - Citu valstu pilsoņu, kuri jūtas, ka viņi spēj ietekmēt politiskos procesus Latvijā, īpatsvars 	<p>Jauni jautājumi. Jāparedz jautājumu iekļaušana Jauniebraucēju monitoringā, Integrācijas monitoringā.</p> <p>Centrālās vēlēšanu komisijas dati par pašvaldību vēlēšanām.</p>

Politikas mērķi, rezultāti un rezultatīvie rādītāji

Uzdevumi	Rezultāts	Rezultatīvie rādītāji	Piezīmes
4.1.Paplašināt pilsonisko līdzdalību, stiprināt tradicionālās un netradicionālās pilsoniskās līdzdalības formas.			
4.1.1. Paplašināt iedzīvotāju pilsonisko līdzdalību	Plašāka iedzīvotāju iesaistīšanās daudzveidīgās pilsoniskās līdzdalības formās	Saeimas vēlēšanās piedalījušos vēlētāju īpatsvars	CVK dati
		Pašvaldību vēlēšanās piedalījušos vēlētāju īpatsvars	CVK dati
		iedzīvotāju īpatsvars, kas uzskata, ka spēj ietekmēt lēmumu pieņemšanas procesu Latvijā <i>Jautājums "Vai uzskatāt, ka ar savu rīcību spējat ietekmēt lēmumu pieņemšanu pašvaldības/valsts līmenī?"</i>	Jauns jautājums. Ieteikums paredzēt atbilstošu jautājumu integrācijas monitoringā.

		<p>Jaunieši, kas iesaistījušies pilsoniskās līdzdalības aktivitātēs: sabiedriskajās, sociālajās aktivitātēs un politiskajā aktivitātēs (Excolo, 2015 definīcija) .</p>	<p>Ieteikums kā datu avotu izmantot IZM monitoringu par jauniešu dzīves kvalitāti: http://www.jaunatneslietas.lv/statistika, kas nodrošina dinamiskā salīdzināmus datus.</p>
		<p>Sociālais kapitāls: uzticēšanās mērījums institūcijām un atsevišķu sociālu grupu pārstāvjiem(Excolo, 2015 definīcija)</p>	<p>Ieteikums iekļaut šos jautājumus Integrācijas monitoringā.</p> <p>Alternatīvi: kā datu avotu jauniešiem iespējams izmantot IZM monitoringu par jauniešu dzīves kvalitāti http://www.jaunatneslietas.lv/statistika , kas nodrošina dinamiskā salīdzināmus datus.</p>

		<p>iedzīvotāju īpatsvars, kas pēdējā gada laikā ir iesaistījušies formālās (biedrības un nodibinājumi, referendumi, vēlēšanas) un neformālās (individuāls un kolektīvs aktīvisms iniciatīvas grupās) līdzdalības aktivitātēs.</p>	<p>Jāparedz jautājuma iekļaušana Integrācijas monitoringā.</p> <p>Mērījuma metodikai ieteicams izmantot jautājumus no līdz šim veiktām iedzīvotāju aptaujām (piemēram, 2014. g. aptauja LU SPPI veiktā demokrātijas audita pētījumā vai LU FSI Mazākumtautību monitoringā 2017.g.).</p>
		<p>iedzīvotāju pilsoniskās līdzdalības indekss (summārs rādītājs): iedzīvotāju īpatsvars, kuri pēdējā gada laikā piedalījušies vismaz trīs dažādās pilsoniskās līdzdalības formās un uzskatāmi par pilsoniski aktīviem (PKC definīcija, 2015)</p>	<p>Eiropas Sociālais pētījums (dati pieejami kopš 2015.g.)</p>

		<p>NVO ietekmes indikators</p>	<p>Dati nav pieejami. Šāda mērījuma veikšanai ir jāparedz atbilstoša jautājuma ielaušana valsts finansētās iedzīvotāju aptaujās. Mērījuma metodiku ieteicams izstrādāt kopā ar eLPA, kam ir pieredze NVO darba efektivitātes noteikšanā: NVO darbības ietekmi (impact); http://www.nvo.lv/lv/news/publication/nvo-sektora-monitoringa-sistemas-izstrade-6566/, akcentējot gan NVO reputāciju, gan sadarbības partneru un ietekmēto lēmumu (sniegto atzinumu, kas ņemti vērā) skaitu.</p>
--	--	--------------------------------	---

4.1.2. Veicināt mazākumtautību pārstāvju pārstāvniecību publiskajā sektorā	Palielinājusies mazākumtautību pārstāvju līdzdalība publiskajā sektorā	Publiskajā sektorā nodarbināto īpatsvars (%), t.sk.: mazākumtautību pārstāvji	Dati nav pieejami. Nepieciešams nākotnē apkopot šādu informāciju, lai izvērtētu integrētu pieeju dažādībai (<i>diversity mainstreaming</i>) kā bāzes vērtību dažādības vadības aktivitātēm publiskajā sektorā.
4.1.3. Paaugstināt uzticēšanās līmeni citu etnokulturālo grupu pārstāvjiem	Pieaudzis Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kas uzticas citu etnokulturālo grupu pārstāvjiem	<p>Uzticēšanās citādajiem (cik % no iedzīvotājiem pilnībā uzticas etnokulturāli atšķirīgajiem – vai uzticas citas etniskās piederības, reliģijas, seksuālās orientācijas, vecuma grupas pārstāvjiem, papildus - griezumam pa vecuma grupām, dzimumiem, izglītības grupām, ienākumiem).</p> <p>Sociālās distancē noteikšanai izmantojams formulējums: <i>“Es Jums nosaukšu dažādas iedzīvotāju grupas. Sakiet, lūdzu, līdz kādai pakāpei Jūs vēlētos vai būtu ar mieru kontaktēties ar...”</i></p>	Dati nav pieejami. Etniskajā dimensijā 2017.g. būs pieejami pēc LU FSI Latvijas mazākumtautību iedzīvotāju aptaujas. Šāda mērījuma veikšanai ir jāparedz atbilstoša jautājuma iekļaušana Integrācijas monitoringā.
4.1.4. Nepilsoņu skaita samazināšanās	Samazinājies nepilsoņu skaits	Nepilsoņu skaits un īpatsvars starp Latvijas iedzīvotājiem	PMLP dati
		Naturalizācijas kārtībā Latvijas pilsonībā uzņemto personu skaits (personas gadā) - kā naturalizācijas dinamikas rādītājs.	PMLP dati

		<p>Latvijas nepilsoņiem ir pietiekama informācija par to, kā iegūt Latvijas pilsonību.</p>	<p>PMLP dati (būs pieejami 2017.gada pētījumā): http://www.pmlp.gov.lv/lv/sakums/jaunumi/publikacijas/petijumi/</p> <p>Mērķa grupa: Latvijas nepilsoņi. Datu avots: PMLP veiktā nepilsoņu aptauja, kas pēdējos gados tiek veikta regulāri, un ir iespējams salīdzināt nepilsoņu viedokli par informācijas par to, kā iegūt Latvijas pilsonību, pietiekamību. (pamatojums no BISS, 2015)</p>
--	--	--	---

4.2. Veicināt diskriminācijas riska grupu iekļaušanos sabiedrībā un novērst diskrimināciju

4.2.1. Veicināt dažādu etnisko grupu iekļaušanos darba tirgū	Samazinājušās atšķirības dažādu etnisko grupu nodarbinātības līmeņos	Etnisko grupu īpatsvari starp bezdarbniekiem: latvieši, krievi, romi	Dezagregēti dati nav pieejami. Izmantojami LM, NVA dati
		atšķirībām gada ekvivalentajos ienākumu līmeņos starp latviešiem un citu etnisko grupu pārstāvjiem	CSB dati, iegūti periodiski EU-SILK ietvaros
4.2.2. Veicināt Latvijas iedzīvotāju informētību un izpratni par diskriminācijas un iecietības jautājumiem	Paaugstinājies Latvijas iedzīvotāju informētības un izpratnes līmenis par diskriminācijas un iecietības jautājumiem	Iedzīvotāju īpatsvars, kuri ar diskrimināciju saskārušies personīgi	LCC, Tiesībsarga biroja dati
		Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kas zina savas tiesības diskriminācijas gadījumā	Mērķa vērtība 2019.g. 85% Rādītāju mērījumu vajadzībām ieteikums nodrošināt jautājumu valsts finansētā Integrācijas monitoringā.

		Latvijas iedzīvotāju īpatsvars, kas atzīst, ka jūtas nekomfortabli, dzīvojot kaimiņos ar romu tautības pārstāvjiem.	Bāzes vērtība attiecināma no Eurostat sociālās distancē mērījuma 2015.g. – 21% Rādītāju mērījumu vajadzībām ieteikums nodrošināt jautājumu valsts finansētā Integrācijas monitoringā.
4.2.3.Nodrošināt efektīva romu bērnu iekļaušanas sistēma vispārizglītojošās skolās	Nodrošināta efektīva romu bērnu iekļaušanas sistēma vispārizglītojošās skolās	Romu tautības skolēnu īpatsvars, kas pamet mācības vispārizglītojošajās skolās.	IZM dati. Papildus pilnveidojams IZM priekšlaikus mācības pametušo (PMP) monitorings (http://ikvd.gov.lv/par-projektu.html), datus dezagregējot

		<p>Romu bērnu skaits speciālajās izglītības iestādēs.</p>	<p>Dati nav pieejami. Svarīgi apkopot šo informāciju, jo tā norāda sekas nepietiekami kultūrsensitīvam romu izglītības vajadzību izvērtējumam (KM, 2017, D. Kretalovs).</p> <p>IZM statistikas dati, dezagregēti.</p> <p>Būtisks rādītājs ir arī romu bērnu mācību sasniegumu vērtējumi, taču, ņemot vērā tā mērījuma sarežģītību un resursu trūkumu specializētu pētījumu veikšanai, kas sniegtu kvantitatīvus un ticamus datus, šāda rādītāja ieviešana pagaidām nav īstenojama (pamatojums - BISS,2015)</p>
--	--	---	---

4.3. Stiprināt piederību Latvijas politiskajai nācijai

4.3.1. Uzlabot iedzīvotāju, kuru dzimtā valoda nav latviešu, latviešu valodas prasmes	Uzlabojušās iedzīvotāju, kuru dzimtā valoda nav latviešu, latviešu valodas prasmes	Centralizētā valsts (latviešu valoda un literatūra) valodas eksāmena rezultāti 9.klasē skolās, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmas, pēc līmeņiem B, C, D (%)	VISC dati
		Centralizētā valsts (latviešu valoda) valodas eksāmena rezultāti 12.klasē pēc līmeņiem, skolās, kuras īsteno mazākumtautību izglītības programmas, eksāmenus kārtujošo skolēnu proporcijas pēc līmeņiem B, C, D (%)	VISC dati
4.3.2. Veicināt piederības sajūtu Latvijai	Statistiski nozīmīgi augusi Latvijas iedzīvotāju piederības sajūta Latvijai	<p>Piederības sajūta Latvijai dažādās tautību grupās; rādītāja definīcija: piederība, saikne, lepnums</p> <p><i>Mēs katrs varam sevi raksturot pēc dažādām pazīmēm - pēc piederības dažādām sociālām grupām vai vietai. Lūdzu, raksturojiet, cik lielā mērā Jūs jūtaties piederīgs/-a...</i></p> <p><i>Cik cieši Jūs jūtaties saistīts ar...</i></p> <p><i>Cik lielā mērā Jūs lepojaties ar to, ka esat Latvijas iedzīvotājs?</i></p>	<p>Jautājums ir iekļauts KM Mazākumtautību monitoringā</p> <p>Ieteikums turpmāk iekļaut Integrācijas monitoringā.</p>

4.4. Pilnveidot Latvijas iedzīvotāju individuālu/sociālu izaugsmi veicinošas starpkultūru dialoga prakses

<p>4.4.1. Attīstīt starpkultūru dialogu, iesaistot tajā visas sabiedrības saliedētības politikas mērķa grupas</p>	<p>Attīstīts starpkultūru dialogs un tajā iesaistās visas sabiedrības saliedētības politikas mērķa</p>	<p>Piekrīt apgalvojumam „<i>Man patīk, ja apkārt ir dažādu tautību cilvēki un skan gan latviešu, gan krievu, gan citas valodas</i>”.</p> <p>Piekrīt apgalvojumam „<i>Man patīk, ja apkārt ir dažādu rasu cilvēki un es varu iepazīt un baudīt citu kultūru iezīmes</i>”.</p> <p>Piekrīt apgalvojumam „<i>Man ir interesanti, ja apkārt ir dažādu reliģiju cilvēki un es varu iepazīt citu reliģiju iezīmes</i>”.</p> <p>Piekrīt apgalvojumam „<i>Man patīk, ja par mīlestību varu aprunāties ar citas seksuālās orientācijas personu</i>”.</p>	<p>Mēra emocionālo attieksmi pret citādību.</p> <p>Rādītāju mērījumu vajadzībām ieteikums nodrošināt jautājumus valsts finansētā Integrācijas monitoringā.</p> <p>Mērķa vērtība: vidēji ~ 40 – 50 % 2022.gadā</p>
---	--	--	---